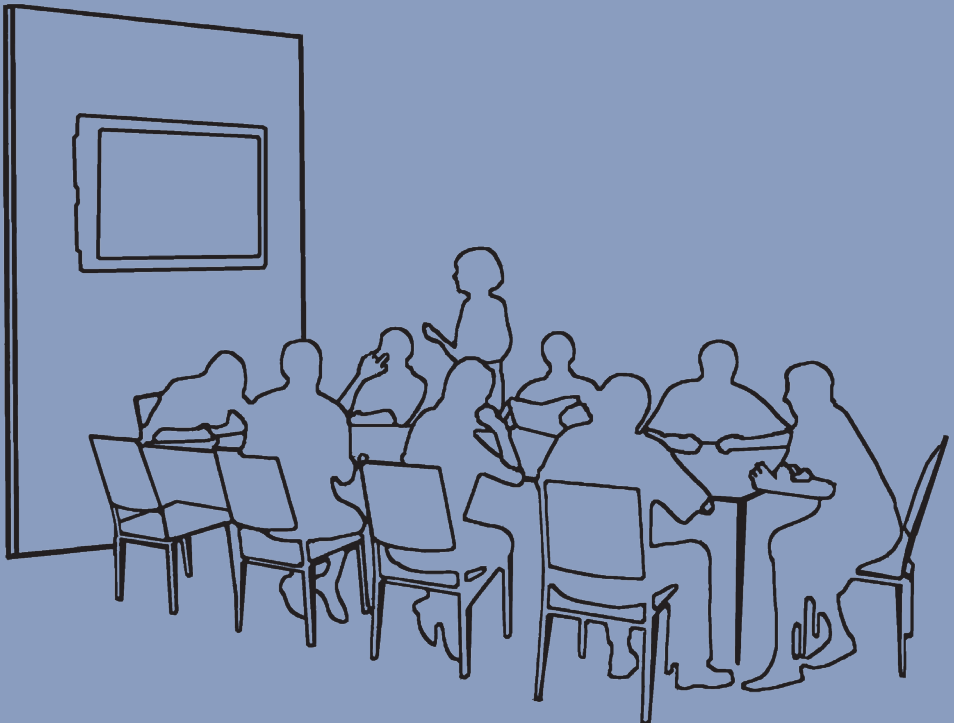

สถาบันนิติวัชร
Nitivajra Institute

รวมสรุป การสัมมนาทางวิชาการ

ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม
เล่ม ๑

รวมสรุป
การสัมมนาทางวิชาการ
ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม
เล่ม ๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

รวมสรุปการสัมมนาทางวิชาการ

ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เล่ม ๑

ปีที่พิมพ์ มกราคม ๒๕๖๖

จำนวนพิมพ์ ๕,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

รวมสรุปการสัมมนาทางวิชาการด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เล่ม 1.–

กรุงเทพฯ : สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด, 2566.

236 หน้า.

1. กระบวนการยุติธรรม. I. ชื่อเรื่อง.

347.593

ISBN 978-616-8137-19-2

จัดพิมพ์โดย

สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด

คณะที่ปรึกษา

หม่อมหลวงศุภกิตต์ จรูญโรจน์

นายสุทธิ สุขยิ่ง

นางอรเรณู ปิตุเตชะ

นางจำเนียร คงถาวร

นางสันทนี ดิษยบุตร

นายวิพล กิตติทัศนาศรัย

นายธนภุต วรรณชชากุล

เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์

รองเลขาธิการสถาบันนิติวัชร์

อัยการพิเศษฝ่ายคดีเยาวชนและครอบครัว ๔

สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีเยาวชนและครอบครัว

ผู้อำนวยการสำนักงานประสานงาน

กระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการสถาบันนิติวัชร์

ผู้อำนวยการสำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนา

กระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายพัฒนากฎหมาย สำนักงานวิชาการ

คณะผู้จัดทำ

สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

นางจำเนียร คงถาวร

นางสาวชญญา สัตยกุลฉัตร

นางสาวชินกมล วิรุฬหสังสิทธิ์

นางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง

นายสิริพงษ์ ศรีพิมพ์โส

นางจิราภรณ์ โพธิสาร

นายนันท์วัฒน์ มะลาศรี

นางสาวกิตติมา สันนรัมย์

ผู้อำนวยการสำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม

อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด

อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด

อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด

นิติกรปฏิบัติการ

นิติกรปฏิบัติการ

นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ

เจ้าพนักงานธุรการปฏิบัติงาน

คำนำ

สถาบันนิติวัชร์ ซึ่งมีการกิจส่วนหนึ่งในการเผยแพร่ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรม ได้นำเสนอเอกสารสรุปการสัมมนาทางวิชาการด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นการสัมมนาที่จัดขึ้นโดยสถาบันนิติวัชร์ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมที่น่าสนใจ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาถึงเนื้อหาของการสัมมนาทางวิชาการด้านกฎหมายดังกล่าวผ่านทางช่องทางต่าง ๆ ของสำนักงานอัยการสูงสุดอย่างสม่ำเสมอเป็นจำนวนมากพอสมควรแล้ว จึงได้ทำการรวบรวมเอกสารสรุปการสัมมนาทางวิชาการด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวไว้ เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าและศึกษาข้อกฎหมาย แนวคิด รวมทั้งความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้วยหวังว่ารวมสรุปการสัมมนาทางวิชาการด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเล่ม ๑ นี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแก่ผู้อ่านทุกท่านตามสมควร

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'อ.อ.' (A. A.), which likely stands for 'อัยการสูงสุด' (Attorney General).

(หม่อมหลวงศุภกิตต์ จรูญโรจน์)

เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์

มกราคม ๒๕๖๖

“สร้างองค์ความรู้ เชื่อมประสาน
สู่การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรม”

สารบัญ

๑. สรุปรการสัมมนา เรื่อง “ข้อควรรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ข้อมูลใดเปิดเผยได้หรือไม่ได้”	๑
๒. สรุปรการสัมมนา เรื่อง “บทบาทอัยการในการอำนวยความสะดวกธรรมชั้นสอบสวน”	๕
๓. สรุปรการสัมมนา เรื่อง “ความร่วมมือในการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นพลเมืองอาเซียน”	๑๑
๔. สรุปรการสัมมนา เรื่อง “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม : กรณีการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ”	๑๗
๕. รายงานการประชุมคู่ขนานการประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เรื่องการเบี่ยงเบนคดีนอกศาล : ประโยชน์และข้อห่วงกังวล	๒๕
๖. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ชะลอฟ้องเพื่ออะไร เพื่อใคร : แนวทางปฏิบัติสากล”	๕๑
๗. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ชะลอฟ้องเพื่ออะไร เพื่อใคร EP.๒ : ทิศทางประเทศไทยจากอดีต ถึงปัจจุบัน สู่นาคต”	๕๙

๘. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ชะลอฟ้อง
เพื่ออะไร เพื่อใคร EP.๓ : เปิดร่างกฎหมายชะลอฟ้อง” ๖๗
๙. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “กระบวนทัศน์ใหม่
ในกระบวนการยุติธรรม : การออกหมายอาญา
ที่เคารพสิทธิของประชาชน” ๘๓
๑๐. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “กระบวนทัศน์ใหม่
ในกระบวนการยุติธรรม EP.๒ : เจ็บ จำ จบ
บทพิสูจน์ความเชื่อมั่นของประชาชน” ๙๑
๑๑. สรุปรงานสัมมนาทางวิชาการงานวันสถาปนา
ศาลยุติธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ๑๐๑
เรื่อง “ความท้าทายในการคุ้มครองสิทธิ
ผู้เสียหายและสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิในคดีอาญา”
๑๒. ประเด็นที่น่าสนใจจากการประชุมคู่ขนาน ๑๑๙
ในช่วงการประชุมคณะกรรมการว่าด้วย
การป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรม
ทางอาญา ครั้งที่ ๓๑ (Commission on Crime
Prevention and Criminal Justice at its
31st Session – Side Events)
๑๓. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ความผิดเกี่ยวกับ
คอมพิวเตอร์ : ทบทวนและทิศทาง” ๑๓๓
๑๔. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ถก-ถาม ข้อเสนอ
กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล” ๑๔๗

๑๕. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ความผิดเกี่ยวกับ
คอมพิวเตอร์ : ทบทวนและทิศทาง ครั้งที่ ๒” ๑๖๙
๑๖. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “กระบวนการทัศน์ใหม่
ในกระบวนการยุติธรรม : EP.๓ นิติวิทยาศาสตร์
กับการค้นหาความจริง” ๑๘๗
๑๗. สรุปรงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “สื่อกับสิทธิมนุษยชน
ในกระบวนการยุติธรรม” ๒๐๓

รวมสรุป
การสัมมนาทางวิชาการ
ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม
เล่ม ๑

สรุปการสัมมนาเรื่อง “ข้อควรรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ข้อมูลใดเปิดเผยได้หรือไม่ได้”

สรุปโดย นางสาวชญญา สัตยกุลฉัตร^๑
และนางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง^๒

เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด จัดสัมมนาในหัวข้อเรื่อง “ข้อควรรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ข้อมูลใดเปิดเผยได้หรือไม่ได้” ผ่านระบบ Zoom และ Facebook Live มีนายรองรัฐ พุ่มคชา อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด และว่าที่ร้อยตรี สุระชัย เอนกรัตน์ นิติกรชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นวิทยากร

^๑ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

^๒ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

โดยมี นางสาวชญญา สัตยกุลฉัตร อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

นายอรรถพร พุ่มคชา ได้กล่าวถึงความสำคัญของเสรีภาพในการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร โดยประชาชนมีความชอบธรรมที่จะมีสิทธิได้รู้ (Right to Know) ข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐครอบครองไว้แทนประชาชนตามหลักการ “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น” โดยหากหน่วยงานของรัฐจะปฏิเสธ ไม่เปิดเผยข้อมูล หน่วยงานของรัฐจะต้องแสดงให้เห็นว่าข้อมูลดังกล่าว ได้รับการยกเว้นไม่ให้เปิดเผย ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๑๔ และมาตรา ๑๕ เช่น การไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของรัฐ อันจะก่อให้เกิดความเสียหายเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ เป็นต้น

ว่าที่ร้อยตรี สุระชัย เอนกรัตน์ อภิปรายเสริมว่า พระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มีเจตนารมณ์ที่ต้องการให้ประชาชน มีสิทธิได้รู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐ และกำหนด หลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐต้องเปิดเผย และไม่ต้องเปิดเผย รวมถึงการคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่อยู่ในความ ครอบครองของหน่วยงานรัฐ หลักการสำคัญตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ข้อมูลข่าวสารของราชการจะต้อง “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น”

นอกจากนี้ แม้ประชาชนที่ไม่มีส่วนได้เสียกับข้อมูลข่าวสารของราชการ ก็มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้หน่วยงานของรัฐเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ เช่น สิทธิในการเข้าตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการขอสำเนาเอกสารหรือ การรับรองสำเนาถูกต้อง สิทธิในการขอข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับ ตัวเอง รวมถึงสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูล ตามหลักเกณฑ์และ วิธีการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้

แต่สำหรับข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่มีลักษณะเป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัว เช่น ประวัติการศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติอาชญากรรม ประวัติการทำงาน รวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของผู้ที่ถึงแก่กรรมแล้ว จะมีหลักการที่แตกต่างจากข้อมูลข่าวสารของราชการ กล่าวคือ “ปกปิดเป็นหลัก เปิดเผยเป็นข้อยกเว้น” เช่น หน่วยงานของรัฐย่อมปฏิเสธที่จะไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบัตรประจำตัวประชาชนของบุคคล หรือรายละเอียดเกี่ยวกับลายมือชื่อในการทำธุรกรรมทางการเงินของบุคคลได้

สำหรับวิธีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ แบ่งได้ ๓ วิธี ตามประเภทข้อมูลข่าวสาร ดังนี้

๑) ข้อมูลข่าวสารราชการที่ประชาชนต้องรู้ จะมีการลงพิมพ์โดยเปิดเผยในราชกิจจานุเบกษา เช่น มติคณะรัฐมนตรี ข้อบังคับที่มีผลเป็นการทั่วไป ต่อเอกชน

๒) ข้อมูลข่าวสารควรรู้ที่ประชาชนเข้าตรวจดูได้ หมายถึง ข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานราชการจะต้องจัดรวบรวมไว้ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนั้นได้ เช่น คำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน เช่น คำสั่งอนุมัติ อนุญาต เป็นต้น การให้ความเห็นหรือตีความข้อกฎหมาย แผนงาน โครงการ แลงบประมาณ รายจ่ายประจำปีที่กำลังดำเนินการ สัญญาสัมปทานต่าง ๆ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริการประชาชน ตลอดจนข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด (ปัจจุบันมี ๘ ฉบับ) เช่น สัญญาที่ได้มีการอนุมัติสั่งซื้อหรือสั่งจ้าง เป็นต้น

๓) ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการเปิดเผยเป็นการเฉพาะราย โดยหน่วยงานรัฐจะต้องจัดหาข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนที่มายื่นคำขอเป็นการเฉพาะราย ไม่ว่าบุคคลผู้ยื่นคำขอจะมีส่วนได้เสียกับข้อมูลนั้นหรือไม่ก็ตาม ยกเว้นเป็นข้อมูลบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าห้ามมิให้เปิดเผย เช่น ข้อมูลที่อาจก่อให้เกิด

ความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือข้อมูลที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ส่วนในกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร จะต้องแจ้งสิทธิอุทธรณ์ให้ประชาชนผู้ยื่นคำร้องสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้ภายใน ๑๕ วัน นับแต่ได้รับแจ้งคำสั่งปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

นายรองรัฐ พุ่มคชา กล่าวอภิปรายสรุปว่า พนักงานอัยการมีหน้าที่สำคัญในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ เพราะพนักงานอัยการจะต้องยืนยัน “สิทธิได้รู้” ของประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาควบคู่ไปกับการระวังไม่ให้การดำเนินคดีต้องเสียหาย เนื่องจากการเปิดเผยข้อมูลหรือการให้ความเห็นบางประการอาจจะทำให้เกิดผลเสียต่อการดำเนินคดีอาญาได้ โดยพนักงานอัยการอาจเกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ ภายใต้กฎหมายสำคัญ ๒ ฉบับ คือ

๑. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น การแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องคดี โดยผู้ทรงสิทธิขอให้พนักงานอัยการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวจะจำกัดเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น

๒. พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งบุคคลทั่วไปก็อาจร้องขอให้เปิดเผยข้อมูลได้ ภายใต้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๑๕

นอกจากนี้ พนักงานอัยการควรจะสื่อสารทำความเข้าใจกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลและเหตุผลในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ อันจะสามารถช่วยลดข้อพิพาทกับประชาชน รวมถึงลดจำนวนคดีเกี่ยวกับการอุทธรณ์คำวินิจฉัยคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารไปยังคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารด้วย

สรุปการสัมมนา

เรื่อง “บทบาทอัยการในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมขั้นสอบสวน”

สรุปโดย นางสาวชญญา สัตยกุลฉัตร^๑

เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๔ เวลา ๙ นาฬิกา สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด จัดสัมมนาในหัวข้อเรื่อง “บทบาทอัยการในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมขั้นสอบสวน” ผ่านระบบ Zoom และ Facebook Live โดยมี พลโท ศานิต สร้างสมวงศ์ อดีตหัวหน้าสำนักตุลาการทหาร ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าศาลทหารสูงสุด และอดีตหัวหน้าอัยการทหาร ดร.น้ำแท้ มีบุญสร้าง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาการสอบสวนและการดำเนินคดี สำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด และนายวีระชาติ ศรีบุญมา ผู้อำนวยการสถาบันฝึกอบรมการสอบสวนขั้นสูง สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด เป็นวิทยากร โดยมี นางสาวเสกฐา เขียวพริกกุล อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด

^๑ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด
ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

ดร.น้ำแท้ มีบุญสร้าง เริ่มอภิปรายโดยกล่าวถึงประวัติศาสตร์กฎหมาย
ตั้งแต่สมัยของพระเจ้าอัมมวราปี จนถึงในยุคปัจจุบันที่ได้พัฒนากระบวนการยุติธรรม
ตามหลักสิทธิมนุษยชน เช่น Universal Declaration of Human Rights 1948
ที่ผู้ถูกกล่าวหาย่อมได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เกินกว่าศาล
จะตัดสินว่ามีความผิด หรือหลักการการพิสูจน์พยานหลักฐาน (Burden of Proof)
รวมถึงหลักการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญาที่ต้องรับฟังพยานหลักฐานจนปราศจาก
ความสงสัย (Prove that the accused is guilty beyond reasonable doubt)
นอกจากนี้ ยังมีหลักกฎหมายที่สำคัญตาม The U.S. Constitution Amendment VI
โดยบุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม
(Speedy and Public Trial) เป็นต้น ซึ่งตามหลักสากล กรณีการจับซึ่งหน้า
อัยการมีอำนาจในการตรวจสอบเหตุแห่งการจับ การใช้กำลังสมควรแก่เหตุ
การจับหรือไม่ ตรวจสอบว่ามีพยานหลักฐานในการกระทำความผิดจริงหรือไม่
โดยต้องลงลายมือชื่อในหมายควบคุมผู้ถูกจับและฟ้องคดีภายใน ๑๐ - ๓๐ วัน
อันเป็นหลักการดำเนินคดีด้วยความรวดเร็ว อีกทั้งกรณีการจับตามหมายจับ
พนักงานอัยการต้องมั่นใจว่าจะฟ้องดำเนินคดี จึงจะลงลายมือชื่ออนุมัติให้
ออกหมายจับต่อศาล เมื่อจับแล้วดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลในทันที

พลโท ศานิต สร้างสมวงศ์ ได้กล่าวถึงบทบาทอัยการทหารในการ
อำนวยความยุติธรรมชั้นสอบสวนว่ากระบวนการยุติธรรมทางทหารมีทั้งชั้นสอบสวน
ชั้นอัยการ ชั้นศาล รวมทั้งชั้นราชทัณฑ์ ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ๔ ฉบับ ได้แก่
พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร

พุทธศักราช ๒๔๗๖ พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ และประมวลกฎหมายอาญาทหาร โดยคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ต้องเป็นคดีอาญา และขณะกระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๖ หรือเป็นคดีแพ่ง ฐานละเมิดอำนาจศาลทหารตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แม้ขณะกระทำความผิดจะเป็นพลเรือนก็อยู่ในอำนาจศาลทหาร ส่วนคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๔ เช่น คดีที่พลเรือนกับทหารกระทำผิดร่วมกัน คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน เป็นต้น

อำนาจสอบสวนของฝ่ายทหารมีบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๔๗ ผู้ที่มีอำนาจสอบสวน ได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญอัยการทหาร รวมทั้งนายทหารสัญญาบัตรซึ่งผู้บังคับบัญชาเห็นสมควรแต่งตั้ง แต่การที่บุคคลดังกล่าวจะมีอำนาจสอบสวนได้ ต้องเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเท่านั้น และวิธีดำเนินคดีอาญาทางทหาร ให้นำพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๔๕ มาใช้บังคับ รวมถึงข้อบังคับของทหาร กฎของทหาร ก็เป็นวิธีพิจารณาคดีอาญาทางทหารเช่นกัน หากไม่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายดังกล่าว ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับ และยังได้กล่าวถึงการปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล การชี้ขาดความเห็นแย้ง การชั้นสู่ตมพิทศพ การสอบสวนเพิ่มเติม ซึ่งอัยการพลเรือนมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม แต่อัยการทหารมีอำนาจสอบสวนได้เอง เป็นต้น

นายวีระชาติ ศรีบุญมา ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่หลักของ พนักงานอัยการในการอำนวยความสะดวกและรักษาผลประโยชน์ของรัฐ รวมถึงคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยในบางกรณีพนักงานอัยการ อาจเข้าไปมีบทบาทในการสอบสวนคดีอาญาได้เอง หรือมีอำนาจสอบสวนร่วมกับ พนักงานสอบสวนได้ตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ เช่น กรณีความผิดอาญา เกิดนอกราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๐ กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน ความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำนอกราชอาณาจักร หรือ ตามพระราชบัญญัติองค์การอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๗ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้มี อำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา ให้พนักงานอัยการมีอำนาจและ หน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ ให้พนักงานอัยการ เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ โดยในการค้น การจับ และ การคุมขัง พนักงานอัยการอาจร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานอื่นได้ นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายอื่นที่บัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการเป็นผู้ทำการ สอบสวนคดีหรือเข้าร่วมการสอบสวนคดีไว้โดยเฉพาะ เช่น ตามพระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ หรือพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้น

ในช่วงท้ายของการอภิปราย ดร.น้ำแท้ มีบุญสกลัง ได้กล่าวอภิปรายเสริม ในประเด็นดังกล่าวว่า ในต่างประเทศ คดีที่พนักงานอัยการมีอำนาจเข้าร่วม สอบสวน ได้แก่ คดีที่เจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนได้เสียหรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง, คดีอาชญากรรมร้ายแรงหรือคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ และคดีที่ประชาชน ไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยได้ให้ความเห็นส่วนตัวว่า หากบุคคลผู้ทำการสอบสวน

ผู้ฟ้องคดีเป็นบุคคลคนเดียวกัน ย่อมทำให้เกิดประสิทธิภาพในการค้นหาความจริง เพราะพนักงานอัยการผู้ฟ้องคดีได้ใกล้ชิดกับท้องที่เกิดเหตุด้วยตนเอง ได้รู้เห็น พยานหลักฐานด้วยตนเอง ทำให้มีความเข้าใจในที่เกิดเหตุ รวมทั้งเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นซึ่งข้อสำคัญอันเป็นหัวใจในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมมี ๒ ประการ ได้แก่ มีหลายหน่วยงานที่สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน ส่งสำนวนให้อัยการ ได้โดยตรง และมีหลายหน่วยงานสามารถเข้าถึงพยานหลักฐานได้

นายวีระชาติ ศรีบุญมา กล่าวให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕๘ (ง) (๒) ได้กำหนด แนวทางให้มีการดำเนินการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม โดยปรับปรุง ระบบการสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวน กับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ได้มีการเสนอแก้ไขกฎหมาย มีสาระสำคัญ เช่น ในคดีอาญาที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป ต้องมีพนักงานอัยการเข้าร่วม สอบสวน หรือในคดีที่อัตราโทษจำคุกอย่างต่ำ ๕ ปี การสอบสวนต้องมีการบันทึกภาพและเสียงซึ่งสามารถถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

โดยองค์กรอัยการจะต้องนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการอำนวยความสะดวกในการอำนวยความสะดวกขั้นสอบสวน เช่น การจัดทำสำนวนคดี ในระบบ Digital การนำเทคโนโลยี Blockchain รวมถึงการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence : AI) มาใช้จัดการสำนวนคดีในระบบ Digital ดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันสถาบันฝึกอบรมการสอบสวนขั้นสูง สถาบันพัฒนาข้าราชการ ฝ่ายอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดทำระบบการบริหารงานสำนวน การสอบสวนขั้นสูง (Investigative Case Management) เพื่อช่วยประมวผล ในการบริหารจัดการคดีต่าง ๆ ตั้งแต่การจัดระบบสำนวนการสอบสวนจนถึง การฟ้องคดีต่อศาลอีกด้วย

ส่วน พลโท ศานิต สร้างสมวงศ์ กล่าวเพิ่มเติมในช่วงสุดท้ายว่า ในกระบวนการยุติธรรมทางทหารได้นำมาตรการชะลอฟ้องมาใช้บังคับ ซึ่งต่างกับกฎหมายพลเรือนในปัจจุบัน ซึ่งยังไม่มีการนำมาใช้บังคับเป็นการทั่วไป แต่ในกระบวนการยุติธรรมทางทหารจะเรียกมาตรการชะลอฟ้องว่า “การลงทัณฑ์ แทนการฟ้องคดี” ซึ่งบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๗, ๘, ๙ มีเงื่อนไขการบังคับใช้ เช่น ต้องเป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดให้การรับสารภาพ ใช้บังคับกับความผิดหุโตะและความผิดที่เปรียบเทียบปรับได้ตามกฎหมาย เป็นต้น โดยได้ให้ความเห็นทั้งท้ายในข้อสำคัญว่า หากอัยการพลเรือนมีอำนาจ สอบสวนเช่นเดียวกับอัยการทหาร จะทำให้การดำเนินคดีรวดเร็วขึ้น

สรุปการสัมมนา

เรื่อง “ความร่วมมือในการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นพลเมืองอาเซียน”

สรุปโดย นางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง*

เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๔ สำนักงานต่างประเทศ ศูนย์อาเซียน เพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศทางกฎหมาย สำนักงานต่างประเทศ และ สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด ได้ร่วมกันจัดโครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการสานสัมพันธ์วันอาเซียน เรื่อง “ความร่วมมือในอาเซียน : ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา และการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นพลเมืองอาเซียน” ผ่านระบบการประชุมทางไกลผ่านจอภาพและสื่อออนไลน์ โดยในช่วงเวลา ๑๓.๓๐ - ๑๕.๓๐ น. เป็นการอภิปรายในหัวข้อ “ความร่วมมือในการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นพลเมืองอาเซียน” ซึ่งจัดการอภิปรายเป็นภาษาไทยโดยมีผู้เข้าร่วมอภิปราย คือ นายยงยุทธ ศรีสัตยาชน อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนเพื่อความร่วมมือระหว่าง

* อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

ประเทศทางกฎหมาย นางสันทนี ดิษยบุตร อัยการผู้เชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการ สถาบันนิติวัชร์ นางสาวนรีลักษณ์ แพไชยภูมิ ผู้อำนวยการกองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และนายณฤชย์ นินนาท ผู้อำนวยการกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ โดยมี นายเคียงชน อำนวยสิทธิ์ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด ศูนย์อาเซียนเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศทางกฎหมาย สำนักงานต่างประเทศ ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ

นายยงยุทธ ศรีสัตยาชน ได้เริ่มอภิปรายโดยกล่าวถึงภาพกว้างและหลักการภาพรวมของความเชื่อมโยงกันในประชาคมอาเซียนซึ่งนำมาสู่ปัญหาอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นได้กับพลเมืองอาเซียนในทุกประเทศ โดยแบ่งผู้เสียหายที่เป็นพลเมืองอาเซียนในประเทศไทยออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) ผู้อยู่ในประเทศไทยชั่วคราว (นักท่องเที่ยว) และ ๒) ผู้เข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยพูดถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นพลเมืองอาเซียนในประเทศไทย คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๖๘ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๗ ทวิ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ สนธิสัญญาอาเซียนว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญา โดยทั้งสองกรณีผู้เสียหายซึ่งเป็นพลเมืองอาเซียนมีสิทธิที่จะขอคำปรึกษากับสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของสำนักงานอัยการสูงสุดได้

ต่อมา นางสาวสนธิ ดิษยบุตร ได้อภิปรายถึงหลักการสากลที่เกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลผู้เสียหาย โดยได้กล่าวถึงปณิธานว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง พ.ศ. ๒๕๒๘ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985) ว่าสิทธิสำคัญที่ผู้เสียหายควรได้รับการคุ้มครอง ได้แก่ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) การได้รับการชดเชยเยียวยาจากผู้กระทำความผิด (Restitution) การได้รับค่าสินไหมทดแทนจากรัฐ (Compensation) และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับความเสียหาย (Assistance) รวมทั้งได้อภิปรายถึงสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นพลเมืองอาเซียนกรณีมีอุปสรรคทางด้านภาษา ว่าในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓ วรรคสอง ได้กำหนดว่า ในกรณีที่ผู้เสียหายผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือสามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า และได้อภิปรายโดยกล่าวถึงการนำเอาเทคโนโลยีแอปพลิเคชัน “MYSISBOT” เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิสตรี เด็ก และเพศทางเลือก ซึ่งเป็นกลุ่มที่มักจะไม่ค่อยกล้าให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

จากนั้น นางสาวนริลักษณ์ แพไชยภูมิ ได้อภิปรายถึงการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นพลเมืองอาเซียนของประเทศไทยว่า กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีภารกิจในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ การส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและกฎหมาย การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การให้คำปรึกษากฎหมาย การลงพื้นที่ไปพบปะผู้เสียหายเชิงรุกในกรณีที่มีเหตุการณ์รุนแรง

ส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง การจัดหาทุนความในชั้นสอบสวน การพัฒนาล่ามในกระบวนการยุติธรรมให้มีความหลากหลายทางภาษา เช่น อังกฤษ จีน ลาว กัมพูชา เมียนมา รวมไปถึงภาษามือ การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท การอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยกองทุนยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่มีเงินกองทุนเพื่อดำเนินการในเรื่อง ๑) การให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี เช่น ค่าจ้างทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ๒) การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น ค่าใช้จ่ายในการประกันตัว ๓) การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูร่างกายจิตใจ ค่าขาดรายได้ เงินช่วยเหลือกรณีเสียชีวิต ค่าจ้างทนายความ ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ๔) การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน เช่น ค่าใช้จ่ายในการจัดทำโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน การเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา การคุ้มครองพยานในคดีอาญา และการขยายความร่วมมือกับประเทศสมาชิกในการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นพลเมืองอาเซียน

จากนั้น ผู้อภิปรายท่านสุดท้าย นายณัฐชัย นินนาท ได้อภิปรายถึงภารกิจของกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของกรมการกงสุล ซึ่งมีหน้าที่ในการคุ้มครองคนไทยในต่างประเทศ โดยได้อภิปรายถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961, Vienna Convention on Consular Relations 1963 เป็นต้น จากนั้นได้อภิปรายถึงบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งเล่าประสบการณ์การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลผู้เสียหายไทยในต่างประเทศ โดยมีทั้งกรณีการให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ ไป การให้ความช่วยเหลือแรงงานหรือ

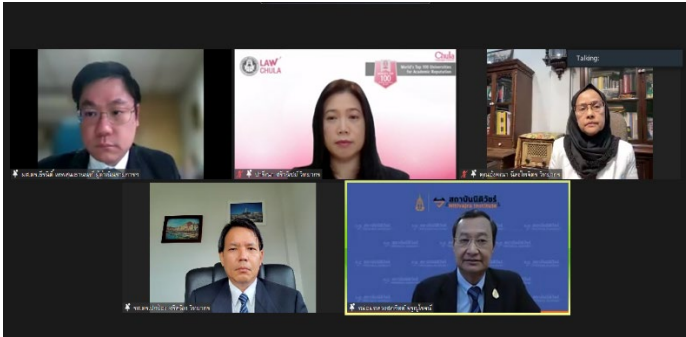
ลูกเรือประมงไทย การให้ความช่วยเหลือผู้ซึ่งอาจตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์
กรณีคนไทยเสียชีวิตหรือถูกจับในต่างประเทศ การติดตามหาญาติ/ตรวจสอบ
สถานภาพความเป็นอยู่ของคนไทยในต่างแดน การให้การดูแลนักเรียนทุน
รัฐบาลไทยและข้าราชการที่ไปศึกษายังต่างแดน การอพยพช่วยเหลือคนไทย
ออกจากพื้นที่เสี่ยงในกรณีฉุกเฉิน และการให้คำปรึกษาคนไทยในต่างแดน
ผ่านทางช่องทางต่าง ๆ เช่น Hotline, Email, Social Media Application

ในช่วงท้าย ผู้อภิปรายได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็น
ของผู้อภิปรายท่านอื่น ๆ ในภาพรวม และได้มีการเปิดให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนา
ได้สอบถามคำถาม แล้วจึงสิ้นสุดการอภิปรายนี้

สรุปการสัมมนา

เรื่อง “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม : กรณีการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ”

สรุปโดย นางสาวชญญา สัตยกุลฉัตร^๑
นางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง^๒

เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๓๐ น. – ๑๒.๐๐ น. สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดอภิปรายทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม : กรณีการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ” ผ่านระบบ Zoom และ Facebook Live โดยมีนางอังคณา นีละไพจิตร อดีตกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ คณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

^๑ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

^๒ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

เป็นผู้ร่วมอภิปราย โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ และร่วมอภิปราย

นางอังคณา นิละไพจิตร เริ่มอภิปรายโดยกล่าวถึงมุมมองของ นักสิทธิมนุษยชนว่า สิทธิมนุษยชนมีความหมายกว้างกว่าสิทธิตามกฎหมาย นักกฎหมายทั่วไปมักจะอธิบายคำว่า “สิทธิ” คือประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง รับ ในขอบเขตที่แคบในแง่ที่ว่าบุคคลจะมีสิทธิใดก็ต้องมีกฎหมายรับรองไว้เท่านั้น แต่ในมุมมองของสิทธิมนุษยชนมีขอบเขตที่กว้างกว่าแม้ไม่มีกฎหมายรับรอง การรับรองสิทธิมนุษยชนตามหลักสากลจึงผ่านอนุสัญญาระหว่างประเทศ ที่ประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาทั้งสิ้น ๗ ฉบับ ยกตัวอย่างเช่น สิทธิพลเมือง สิทธิเสรีภาพ และความมั่นคงในชีวิต บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิที่จะไม่ถูกทรมาน หรือบังคับสูญหาย สิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่จะได้รับการปกป้องในการ ที่จะไม่ถูกควบคุมตัวโดยพลการ สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เป็นต้น

การรับรองสิทธิมนุษยชนของพลเมืองไทยเป็นแค่ตามที่บัญญัติไว้ใน กฎหมาย ซึ่งในทางปฏิบัติจริง ประชาชนถูกละเมิดสิทธิอย่างมาก ตัวอย่างเช่น กรณีการอุ้มหาย ที่ศาลตัดสินพิพากษาในการเข้าเป็นผู้เสียหาย เพราะญาติไม่มี หลักฐานการทรมานหรือการเสียชีวิตของเหยื่อมายืนยัน ไม่ต่างกับคดีการซ้อม ทรมานที่หาพยานหลักฐานได้ยากมาก เนื่องจากการซ้อมทรมานในปัจจุบัน มักไม่ค่อยปรากฏบาดแผล แต่อย่างไรก็ตาม กรณีข่าวผู้กำกับโจ้เป็นเครื่องยืนยันว่า การทรมานโดยเจ้าหน้าที่รัฐนั้นมีจริง เพราะที่ผ่านมาเหยื่อมักจะถูกฟ้องกลับว่า ให้การเท็จ โดยที่กฎหมายที่มีอยู่ไม่สามารถคุ้มครองเหยื่อได้เลย แม้ในปัจจุบันนี้ อยู่ในช่วงร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำ ให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. ... (หรือร่าง พ.ร.บ.ทรมานและอุ้มหาย) แต่ก็มีข้อจำกัด

อยู่ในระยะหนึ่งด้วยเหตุความมั่นคงของชาติ ในเรื่องความเสียหายทางจิตใจ เป็นอีกประการหนึ่งที่กฎหมายไทยไม่คุ้มครอง ในขณะที่ศาลสิทธิมนุษยชน สหภาพยุโรปเคยพิพากษาว่าความเสียหายทางจิตใจเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ โดย นางอังคณา นีละไพจิตร ได้กล่าวสรุปว่า ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย คือ กฎหมายไทยยังไม่ครอบคลุมสิทธิของมนุษย์ ตามที่รับรองไว้ในกติกาของระหว่างประเทศ แม้จะมีรัฐธรรมนูญและมีกฎหมาย คุ้มครอง แต่หากเจ้าหน้าที่รัฐไม่ปฏิบัติ ไม่เกรงกลัวกฎหมาย การละเมิด สิทธิมนุษยชนโดยรัฐก็ยังคงเกิดขึ้นต่อไป ผู้กระทำความผิดก็ยังคงลอยนวล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวนิชย์ กล่าวถึงการคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพประชาชน โดยเริ่มต้นจากว่ากฎหมายไทยถูกออกแบบจากการ ใช้อำนาจของรัฐเป็นหลัก กฎหมายคือเครื่องมือของรัฐในการใช้อำนาจ และ เป็นวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ กฎหมายจึงถูกออกแบบมาจาก มุมมองของรัฐ กฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกฎหมายที่ กระทบต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ในขณะเดียวกัน ก็มีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครอง เสรีภาพ สวัสดิภาพ และความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้วย ซึ่งรูปแบบ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา แบ่งได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ Crime control model และ Due process model โดยรูปแบบ “Crime control model” หรือที่ เรียกว่า การควบคุมป้องกันอาชญากรรม คือ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนผู้บริสุทธิ์ให้ปลอดภัยจากการถูกละเมิดโดยตัวอาชญากร ในขณะที่ “Due process model” คือ การคุ้มครองประชาชนไม่ให้ถูกละเมิดโดยรัฐ ซึ่งหัวใจของทั้งสองรูปแบบอยู่ที่ประชาชน ทั้งนี้ การใช้อำนาจของรัฐต้องควบคู่ กับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนด้วย ดังนั้น การที่เจ้าหน้าที่อ้างว่าการกระทำ ของเจ้าหน้าที่ที่ไม่ชอบ เช่น ใช้กำลังบังคับข่มขู่ผู้ต้องหา เป็นการกระทำ

เพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิด จึงตรงกับแนวคิดแบบ Crime control model ซึ่งสะท้อนถึงทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ว่า หากพบว่ามีพยานหลักฐานที่เชื่อว่าผู้ต้องหากระทำความผิด ตนเองสามารถนำผู้ต้องหาที่ตนเชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ทำให้ข้อสันนิษฐานที่ว่า ผู้ต้องหาย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษานั้นหายไป ซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานที่ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ต้องจบที่ศาล ไม่ใช่จบที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ และยังสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจในสิทธิมนุษยชนพื้นฐานว่าบุคคลต้องไม่ถูกทรมาน ซึ่งตรงข้ามกับหลักสากลที่ต้องการที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลคำรับสารภาพ หรือทำให้เกิดการลงโทษ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ในส่วนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น ในเรื่องการจับ มาตรา ๘๔ ได้บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับต้องเอาตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนโดยทันที....” หากไม่นำไปส่งยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนโดยทันที เอาไปที่อื่นย่อมขัดต่อกฎหมาย จึงแสดงให้เห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาได้ในระดับหนึ่ง และการชันสูตรพลิกศพ เมื่อความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ย่อมต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรา ๑๕๐ เป็นต้น

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท ได้อภิปรายถึงประเด็นของสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ใน ๒ กรอบ คือ ในกรอบแรกพูดถึง “สิทธิเด็ดขาด” หมายถึง สิทธิที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องเคารพ และไม่อาจละเมิดประชาชนได้ไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ ซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนและได้ถูกบัญญัติไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองฯ (ICCPR) เช่น สิทธิที่จะ

ไม่ถูกขานออกกฎหมายโดยไม่มีคำพิพากษาของศาล สิทธิที่จะไม่ถูกทรมาน สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้สูญหาย ในส่วนของสิทธิที่จะไม่ถูกทรมานนั้น มีบัญญัติไว้ โดยเฉพาะในอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ (CAT) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีของ ทั้งสองสัญญานี้ การทรมานจึงไม่สามารถทำได้ไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ แม้เพื่อปราบปรามอาชญากรรมก็ตาม ด้วยเหตุผลที่ว่า (๑) ข้อมูลที่ผู้ถูกทรมาน ยอมให้ไปเกิดจากความเจ็บปวด จึงอาจไม่ใช่เรื่องจริง ทำให้รัฐเสียโอกาสในการ ปราบปรามผู้กระทำความผิดจริงที่แท้จริง (๒) มีวิธีการอื่น ๆ ในการได้ข้อมูลที่ต้องการ และปราบปรามอาชญากรรมได้ดีกว่า (๓) ทำลายความเชื่อมั่นในกระบวนการ ยุติธรรม (๔) ทำลายภาพลักษณ์ของประเทศ (๕) ผิดศีลธรรมและคุณธรรม ของเจ้าหน้าที่ ดังนั้น เมื่อมีผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เจ้าหน้าที่รัฐจะหา พยานหลักฐานต่าง ๆ ต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย จะทรมานเพื่อขอข้อมูล นำไปขยายผลไม่ได้ สำหรับประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ใช้ลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐ ที่กระทำความผิดประชาชนโดยเฉพาะ ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙๕ และ ๒๙๖ นั้นยังไม่เพียงพอที่จะใช้ลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐ จะต้องมีความหมายเฉพาะ ที่ใช้ลงโทษเจ้าหน้าที่นั้นหนักกว่าปกติ เนื่องจากมองว่าประชาชนทรมาน ประชาชนด้วยกัน ประชาชนยังมีที่พึ่ง คือ เจ้าหน้าที่รัฐ แต่ถ้าเจ้าหน้าที่รัฐ ทำร้ายประชาชนเสียเอง ประชาชนจะขาดที่พึ่ง ในกรอบที่สอง คือ “สิทธิใน กระบวนการยุติธรรมทั่วไป” หมายถึง เมื่อมีสถานการณ์ความมั่นคง สถานการณ์ ฉุกเฉิน หรือสถานการณ์สงคราม รัฐสามารถขอผ่อนปรนการคุ้มครองสิทธิ เหล่านั้นได้ เช่น สิทธิในการมีทนาย สิทธิในการพบทนายทันทีภายหลังจากจับ เมื่อเป็นกรณีการก่อการร้าย สิทธิพบทนายยังคงมีอยู่แต่ให้ยืดออกไป โดยให้ เจ้าหน้าที่รัฐคุยกับผู้ต้องหาได้ก่อนพบทนาย

สำหรับประเทศไทย กฎหมายในประเทศสอดคล้องกับหลักของ ICCPR แล้ว เพียงแต่มีประเด็นปัญหา ๓ ประเด็น คือ ๑) ปัญหากระบวนการยุติธรรมไทย ในชั้นก่อนฟ้อง แยกส่วนกันเกินไประหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ กว่าพนักงานอัยการจะรับเรื่อง เวลาเกิดเหตุก็ผ่านไปนานแล้ว จึงควรให้ พนักงานอัยการเข้าไปรับรู้หรือคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้น ตัวอย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศส คดีอาญาทั่วไป อัยการจะเข้ามาในคดีต่อเมื่อ รู้ตัวผู้ต้องหาแล้ว เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ถูกดำเนินคดี ส่วนในคดีอาญา ความผิดซึ่งหน้า เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับผู้กระทำความผิดได้ต้องแจ้งอัยการ ทันที เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ถูกดำเนินคดี สำหรับประเทศไทย รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท เห็นว่าหมายอาญาต่าง ๆ ควรผ่าน พนักงานอัยการเพื่อตรวจสอบเสียก่อน และเสนอแนะว่า พนักงานอัยการ ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้น โดยเริ่มจากคดีอุกฉกรรจ์ โทษ ๑๐ ปีขึ้นไป และคดีอาญาผิดร้ายแรงก่อน ๒) การคุ้มครองสิทธิประชาชน ในการจับกุม การค้น และการสอบปากคำผู้ต้องหา ปัญหาเกิดจากการมีข้อกล่าวอ้าง ที่ยืนยันกันในระดับระหว่างพนักงานสอบสวนกับผู้ต้องหา กรณีค่าให้การ รับสารภาพในชั้นสอบสวนที่ผู้ต้องหามักปฏิเสธในชั้นศาล โดยอ้างว่าที่รับสารภาพ ในชั้นสอบสวนเกิดจากการถูกขู่ เชื้อ ข่มขู่ ทรมาณ ผู้อภิปรายจึงเห็นว่าทางออก คือ ควรนำเทคโนโลยีบันทึกภาพและเสียงมาใช้ในการสอบสวน ซึ่งจะเป็น การช่วยคุ้มครองทั้งประชาชนจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และ คุ้มครองเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติหน้าที่โดยชอบอีกทางหนึ่งด้วย การนำเทคโนโลยี กล้องบันทึกภาพและเสียงมาใช้ในการสอบสวน ซึ่งทำให้โอกาสในการ กระทำโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ลดน้อยลง ๓) ในเรื่องการควบคุมตัวผู้ถูกจับ ตามพระราชบัญญัติปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๑๙ (ที่กำลังจะถูกยกเลิก)

ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ที่สามารถควบคุมตัวผู้ถูกจับได้ ๓ วัน กฎหมายนี้มีความ
สัมพันธ์ต่อการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการทรมานหรือการบังคับให้สูญหาย
และในส่วนของคุณตีทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๗
มีช่องว่างในช่วงระยะเวลาควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างถูกจับก่อนถึงสถานีตำรวจ
ดังนั้น อัยการและศาลอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการทรมานหรือลดการ
ถูกบังคับให้สูญหายได้ โดยหากพบความผิดปกติศาลสามารถไม่ออกหมายจับ
ให้ได้และต้องปล่อยตัวไป และมีแนวคิดว่าการพนักงานสอบสวนจะไปขอ
หมายจับต้องมาขอให้พนักงานอัยการให้ตรวจสอบก่อน

จากนั้นได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับฟังการอภิปรายถามคำถาม และในช่วงท้าย
ผู้ร่วมอภิปรายได้สรุปและมีข้อเสนอแนะ โดยเริ่มจากนางอังคณา นีละไพจิตร
เสนอแนะว่า ควรปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ทั้งตำรวจ อัยการ
ศาล ราชทัณฑ์ รวมทั้งระบบศาลทหารด้วย ควรมีบทบัญญัติรับรองสิทธิ
เจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อยให้ไม่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่กระทำละเมิด
สิทธิมนุษยชนได้ และศาลควรนำบทบัญญัติตามอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนมาใช้
ในการคุ้มครองเสรีภาพประชาชน และควรมีหน่วยงานกลางที่ได้รับการยอมรับ
จากประชาชนเข้าร่วมตรวจสอบในกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐละเมิดสิทธิประชาชน ควร
ทำให้มีอัยการเพียงพอที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และควรมีการ
เยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่อที่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐละเมิดสิทธิมนุษยชน และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวนิชย์ เสนอแนะว่า ควรปฏิรูปกระบวนการ
ยุติธรรมทั้งระบบ โดยนำเป้าหมายในการค้นหาความจริงบนฐานของการ
คุ้มครองสิทธิของประชาชนเป็นศูนย์กลางของแนวคิด นำเทคโนโลยีมาใช้
ในการสอบสวนเพื่อหลีกเลี่ยงการค้นข้อมูลจากพยานบุคคลโดยวิธีการที่มีขอบ
นำหลักการของการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบมาใช้ตัดพยาน

เพื่อให้เจ้าหน้าที่รัฐตระหนักว่าพยานหลักฐานที่แสวงหาโดยมิชอบเหล่านี้
ใช้พิสูจน์ความผิดไม่ได้ ควรมีกฎหมายเฉพาะชัดเจนถึงความผิดอาญาและ
โทษของเจ้าหน้าที่รัฐที่ละเมิดสิทธิของประชาชน และควรทำให้ชัดว่าความตาย
ที่สืบเนื่องมาจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ต้องใช้วิธีการชั้นสูงตรพลักศพ เสนอแนะ
ให้พนักงานอัยการทำงานร่วมกันเป็นทีมกับพนักงานสอบสวนโดยเข้ามา
ร่วมสอบสวนในทุกคดี ตั้งรูปคดี ชี้แนะพนักงานสอบสวนว่าพยานหลักฐานใด
ที่ต้องการเพิ่ม แล้วให้พนักงานสอบสวนรวบรวมแสวงหาพยานหลักฐานนั้น
และศาลควรเข้ามาตรวจสอบระยะเวลาการจับกุม โดยสังคมต้องยอมรับว่า
เมื่อต้องการคุ้มครองสิทธิประชาชนจะมีกระบวนการตรวจสอบที่มากขึ้น
ซึ่งต้องแลกกับระยะเวลาที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน **รองศาสตราจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท**
สรุปปิดท้ายว่า การรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับการคุ้มครอง
สิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องเป็นไปตามสถานการณ์ของแต่ละประเทศ
แต่ไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ ก็ไม่สามารถทราบได้ ต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ
ของประชาชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม โดยนำหลักในการ
สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์และหลักสิทธิในการต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรม
มาใช้ จากนั้น **หม่อมหลวงศุภกิตต์ จรูญโรจน์** เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์
สำนักงานอัยการสูงสุด ได้กล่าวปิดการอภิปราย

รายงานการประชุมคู่ขนานการประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วย การป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เรื่อง การเปี่ยงเบนคดีนอกศาล : ประโยชน์และข้อห่วงกังวล

สำนักงานอัยการสูงสุด โดยสถาบันนิติวัธน์ และสำนักงานต่างประเทศ
วัดการประชุมคู่ขนาน ชื่อ

การเปี่ยงเบนคดีขึ้นก่อนฟ้อง : ประโยชน์และข้อห่วงกังวล
(Pre-trial Diversion: Benefits and Concerns)

ในเวทีการประชุมสหประชาชาติด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
(United Nations Crime Congress)

รายการ ผู้แทน

				
Mr. Alexandra Marinova	นายอัยการ อัยการ	Mr. Taro Moriga	Mr. Gide Kramug	นายอัยการ อัยการ

ในวันจันทร์ที่ 8 มีนาคม เวลา 14:30 ถึง 16:00 นาฬิกา
ผ่านทางอินเตอร์เน็ตร่วมกับผู้แทนนานาชาติ

หลังการประชุมสถาบันนิติวัธน์ จะนำสรุปแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์มาเผยแพร่ต่อไป

สนใจเอกสารประกอบติดต่อได้ที่ : สำนักงานอัยการสูงสุดและพัฒนาระบบการยุติธรรม
โทร : 02-142-2183

ที่มา

ทุก ๕ ปี วงการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของทุกประเทศทั่วโลก จะมีการประชุมใหญ่ที่จัดโดย สำนักงานสหประชาชาติด้านการต่อต้านยาเสพติด และอาชญากรรม (United Nations Office on Drugs and Crime) เรียกว่า การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice โดยมักเรียกกันสั้น ๆ ว่า UN Crime Congress) ในปีนี้ นับเป็นการประชุม ครั้งที่ ๑๔ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๗ ถึง ๑๒ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๒๑ ณ กรุงเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น โดยเลื่อนเวลาจัดไปหนึ่งปีด้วยเหตุโรคระบาด และทำให้นี้เป็น

การประชุมครั้งแรกที่ใช้รูปแบบการประชุมทางไกลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก โดยมีผู้ในระดับรัฐมนตรีของบางประเทศเท่านั้นที่เดินทางไปร่วมประชุม ณ กรุงเกียวโต (ทั้งนี้ ประเทศไทยเคยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระดับโลกนี้ เมื่อคราวการประชุม ครั้งที่ ๑๑ ในเดือนเมษายน ค.ศ. ๒๐๐๕ ซึ่งในครั้งนั้น เมื่อ ๑๖ ปีก่อน สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นเจ้าภาพด้านสารัตถะ และกระทรวงยุติธรรมเป็นเจ้าภาพด้านพิธีการ)

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ครั้งที่ ๑๔ นี้ เป็นการประชุมภายใต้หัวข้อเรื่องใหญ่ว่าด้วยการสร้างความก้าวหน้าก้าวไกลให้การป้องกันอาชญากรรมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและหลักนิติธรรม : เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาโลก ๒๐๓๐

สรุปการประชุมฉบับนี้ เป็นเนื้อหาของการประชุมคู่ขนาน (Ancillary Meeting) ซึ่งเป็นปกติของการประชุม UN Crime Congress ที่นอกจากการประชุมทางการในระดับประชุมใหญ่แบบ Plenary และ Workshop แล้ว จะเปิดให้มีการสมัครเข้าร่วมจัดประชุมคู่ขนานในหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิรูปและพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ในระดับนานาชาติ โดยในปีนี้ สำนักงานอัยการสูงสุด โดยสถาบันนิติวัชร์ และสำนักงานต่างประเทศ ร่วมกันจัดการประชุมคู่ขนานเกี่ยวกับมาตรการเบี่ยงเบนคดี นอกจากวิสัยทัศน์ของท่านอัยการสูงสุดที่เล็งเห็นว่า สังคมไทยควรมีเครื่องมือในการบริหารจัดการคดีอาชญาชนคดีนี้เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยไม่ควรต้องยึดติดว่าอำนาจและบทบาทหลักในการเบี่ยงเบนคดีจะอยู่ที่ใคร

การนำเสนอในรอบแรกโดยวิทยากรสี่ท่าน

วิทยากรในการประชุมคู่ขนานนี้ ประกอบด้วย

๑. Dr. Alexandra Martins เป็นหัวหน้าโครงการยุติความรุนแรงต่อเด็กแห่งสำนักงานสหประชาชาติด้านการต่อต้านยาเสพติดและอาชญากรรม

๒. Mr. Taro Morinaga พนักงานอัยการจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเคยเป็นรองผู้อำนวยการสถาบัน UNAFEI

๓. นายวันชัย รุจนวงศ์ อัยการอาวุโส

๔. Mr. Gisle Kvanvig นักวิชาการประจำศูนย์สิทธิมนุษยชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยออสโล ประเทศนอร์เวย์

การประชุมคู่ขนานใช้รูปแบบทำนองเดียวกับการสัมมนาทางวิชาการ เริ่มด้วยการนำเสนอของวิทยากรท่านละประมาณ ๑๐ นาที ในรอบแรก หลังจากนั้น จะมีการแสดงความคิดเห็นหรือข้อสังเกตเพิ่มเติมและปิดท้ายด้วยคำถามจากผู้เข้าร่วมสัมมนาจากทั้งในห้องประชุมในเกียวโตและจากทางบ้านผ่านระบบออนไลน์

การนำเสนอโดย Dr. Alexandra Martins

กระบวนการเบี่ยงเบนคดีนอกศาลสำหรับเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดกฎหมายอาญาซึ่งในทางสากลนิยมใช้คำว่า เด็กและเยาวชนที่ตกอยู่ในสภาวะที่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย (children in conflict of the law) มากกว่าที่จะเรียกว่าเด็กและเยาวชนที่ทำความผิดกฎหมาย สิ่งสำคัญพื้นฐานที่ก่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชน มาจากความต้องการที่จะปกป้องไม่ให้เด็กและเยาวชนได้รับผลกระทบกระเทือนในทางลบจากการที่ต้องตกอยู่ภายใต้มาตรการและวิธีการที่ใช้ปฏิบัติกับผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อให้เกิดผลเป็น

และการตีตราจากการตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งจะส่งผลเสียต่อพัฒนาการและอนาคตของเด็กและเยาวชนได้อย่างมาก นอกจากนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่าหลายประเทศทั่วโลกมักใช้การกักขังในชั้นสอบสวนและในระหว่างพิจารณาคดีมากกว่าที่จะยึดหลักสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับสิทธิในการปล่อยชั่วคราว

ความละเอียดอ่อนต่อเด็กและเยาวชนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดกฎหมายเป็นครั้งแรก และเป็นความผิดไม่ร้ายแรงนั้น สมควรอย่างยิ่งที่ภาครัฐจะสร้างระบบรองรับเพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนต้องเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการเสียโดยสิ้นเชิง ดังนั้น การเบี่ยงเบนคดีนอกศาล จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้ไม่ต้องใช้กระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการกับเด็กและเยาวชนเลย ในทางปฏิบัติมีมาตรการหลากหลายที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่ตกอยู่ในสภาวะขัดแย้งกับกฎหมาย มาตรการเหล่านี้อาจมีลักษณะทางภารกิจทางการ หรือไม่ทางการ และรวมถึงวิธีการที่เป็นวิถีชุมชนตามขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสามารถมีได้ตั้งแต่ไม่ดำเนินการใด ๆ เลย หรือแค่มีการตักเตือน (caution หรือ warning) การจัดให้มีการขอโทษ โดยอาจให้มีการกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนต้องทำงานเพื่อสังคม (community service) หรือเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการให้การศึกษาอบรม และหากจำเป็นก็จะมีการนำเข้ารับการบำบัดตามความเหมาะสม

ในฐานะที่ทำงานด้านนี้ให้กับสำนักงานสหประชาชาติด้านการต่อต้านปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด (United Nations Office on Drugs and Crime) Dr. Alexandra พบว่าในประเทศส่วนใหญ่ การเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกนอกศาลมักเปิดให้สามารถเลือกใช้มาตรการที่มีอยู่หลากหลายรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการและจำเป็นของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย

โดยมุ่งไปที่การทำให้เด็กและเยาวชนสามารถกลับสู่การใช้ชีวิตตามปกติในสังคม หลักการและข้อกำหนดให้ต้องใส่ใจและมีความละเอียดอ่อนต่อเด็กและเยาวชน รวมทั้งการส่งเสริมให้ใช้มาตรการนอกศาลกับเด็กและเยาวชน เป็นสิ่งสะท้อนมาจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) นอกจากนี้ ยังมีมาตรฐานและบรรทัดฐานระหว่างประเทศระบุไว้หลายแห่ง ถึงการส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ ใช้ประโยชน์จากมาตรการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บรรทัดฐานที่ออกโดยสหประชาชาติเมื่อเร็ว ๆ นี้ คือ สหประชาชาติ ได้ออกยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรฐานในทางปฏิบัติว่าด้วยการยุติความรุนแรง ต่อเด็กในสาขาการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (UN Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Children in the Field of Crime Prevention and Criminal justice) ที่รับรองโดยที่ประชุมใหญ่สหประชาชาติในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๔ ซึ่งระบุไว้อย่างชัดเจนถึงประสิทธิภาพและประโยชน์ของมาตรการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาล โดยมีความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพเด็ก และเยาวชน ทั้งนี้ Dr. Alexandra ยังได้กล่าวแสดงความซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณต่อสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี ในความเป็นผู้นำของท่านที่ก่อให้เกิดยุทธศาสตร์ต้นแบบฉบับนี้ ซึ่ง Dr. Alexandra เห็นว่า ยุทธศาสตร์ต้นแบบฉบับนี้ ช่วยป้องกันการใช้ความรุนแรงกับเด็กและเยาวชน ที่เข้ามาสัมผัสกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อีกด้วย

ในบางกรณี อาจมีเหตุที่ไม่ควรนำการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาลมาใช้กับเด็กและเยาวชน ดังเช่นที่ให้แนวทางไว้ในความเห็นของคณะกรรมการแห่งสหประชาชาติด้านสิทธิเด็กที่ ๒๔, ค.ศ. ๒๐๑๔ ว่าด้วยสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรม (Committee on the Rights of the Child: General

Comment No. 24, 2019 on children's rights in the child justice system) ย่อหน้าที่ ๑๘ เน้นย้ำว่าควรนำกระบวนการเปียงเบนคดีมาใช้เฉพาะเมื่อมีพยานหลักฐานเชื่อได้ว่าเด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาจริง โดยเด็กหรือเยาวชนนั้นสมัครใจยินยอมแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยปราศจากการขู่เข็ญหรือกดดันใด ๆ และการสมัครใจยินยอมนั้นจะไม่นำมาใช้เป็นปฏิกิริยาต่อเด็กหรือเยาวชนในการดำเนินคดีใด ๆ ในภายหลังอีก นอกจากนี้ เด็กหรือเยาวชนจะต้องได้รับโอกาสในการมีที่ปรึกษาช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการเปียงเบนคดี และที่สำคัญ มาตรการเปียงเบนคดีต้องไม่มีการกระทำที่กระทบต่อเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน

ในแง่อุปสรรคปัญหาหรือความท้าทายต่อการนำมาตราการเปียงเบนคดีมาใช้สำหรับเด็กและเยาวชน ที่มักพบในหลายประเทศ คือไม่มีกระบวนการยุติธรรมที่สร้างขึ้นสำหรับเด็กและเยาวชนเป็นการพิเศษโดยเฉพาะ และปัญหาการขาดการเชื่อมประสานงานกันระหว่างเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยอาจมีสาเหตุมาจากการขาดกฎหมายและนโยบายรองรับให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริงของทีมสหวิชาชีพ แม้ในบางประเทศจะมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และทักษะในการทำงานกับเด็กและเยาวชนเป็นอย่างดี แต่ในหลายประเทศกลับไม่เป็นเช่นนั้น อีกแง่มุมที่เป็นปัญหาสำคัญคือ การขาดการยอมรับของสังคมและชุมชน เนื่องจากประชาชนบางส่วนยังมองไม่ออกว่ามาตรการเปียงเบนเด็กและเยาวชนนอกจากการดำเนินคดีในศาล จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กที่ตกเป็นผู้ต้องหาและแก่สังคมโดยรวมอย่างไร

ในขณะที่มีอุปสรรคปัญหาหลายประการที่ต้องแก้ไข Dr. Alexandra เห็นว่าการเปียงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกนอกศาลมีข้อได้เปรียบและเกิดประโยชน์มหาศาลหลายประการด้วยกัน ไม่เฉพาะแก่ชุมชน แต่กับสังคม

โดยรวมอีกด้วย นอกเหนือจากการหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดแผลเป็นและการตีตราเด็ก และเยาวชนที่มีประวัติอาชญากรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดผลดีแก่เด็กและเยาวชน ในการเผชิญกับกระบวนการที่เอื้อต่อการแสดงความรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำ ลงไปและปรับตัวเพื่อคืนกลับเข้าสู่สังคมได้ในเชิงบวกแล้ว ยังสอดคล้องกับ การสร้างความสงบปลอดภัยของสังคมโดยรวมและมีความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ อีกด้วย กล่าวคือ การนำคดีเด็กและเยาวชนออกไปจากกระบวนการพิจารณาคดี ของศาล ยังช่วยลดปริมาณคดีในศาลให้ไม่ต้องประสบกับภาวะความล่าช้า ที่มาจากเหตุคดีล้นศาล

Dr. Alexandra ขมวดท้ายการนำเสนอในช่วงแรกนี้ด้วยการชวนให้คิด ออกไปในบริบทของโลกที่ทุกประเทศกำลังเผชิญภาวะวิกฤติแห่งโรคระบาด โควิด-๑๙ ว่ามีนัยเชิงบวกกลบอย่างไรในการสนทนาว่าด้วยกระบวนการยุติธรรม และการเปี่ยงเบนคดีออกนอกศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับคดีเด็ก และเยาวชน ด้วยความจริงที่ว่าโรคระบาดโควิด-๑๙ ทำให้เด็กและเยาวชน ซึ่งนับเป็นกลุ่มเปราะบางในสังคม ยังมีความบอบบางมากขึ้นไปอีก เรื่องของ วิกฤติด้านสาธารณสุขได้กลายเป็นเรื่องของวิกฤติด้านสิทธิเด็กและเยาวชนไปด้วย สิ่งที่เป็นข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ที่มีมาก่อนหน้านี้ ได้กลายเป็นเรื่องที่น่าห่วงกังวลยิ่งขึ้นไปอีก หลายประเทศ ต้องประสบภาวะวิกฤติซ้ำซ้อน จากวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ถล่มทับด้วยวิกฤติ ด้านสาธารณสุข แต่เราในฐานะที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมไม่มีทางเลือก อื่นใดภายใต้วิกฤตินี้ นอกเสียจากมองให้เห็นโอกาสแห่งการแก้ไขปัญหาและ พัฒนาปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น และหนึ่งในโอกาสที่สร้างสรรค์น่าจะได้แก่ การหันมาใช้ภาชนะนี้คิดหาหนทางปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้สามารถปกป้อง เด็กและเยาวชน และปกป้องสังคมโดยผลของจากวิกฤติซ้ำซ้อนนี้ ซึ่งปรากฏว่า

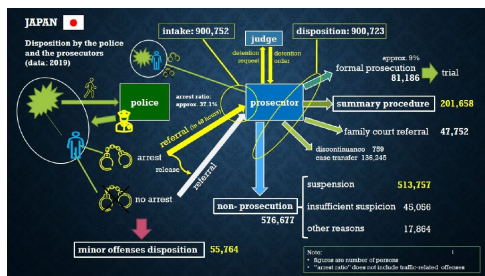
มีหลายประเทศที่ได้รับเริ่มอย่างจริงจังที่จะปฏิรูประบบและกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่ตกอยู่ในภาวะขัดแย้งกับกฎหมาย อันนับว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าไม่เฉพาะสำหรับอนาคตเด็กและเยาวชน แต่สำหรับอนาคตของสังคมโดยรวมอีกด้วย การหันมาหาโอกาสในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในภาวะวิกฤติเช่นนี้ การเปี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนจึงนับเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการช่วยคลี่คลายสถานการณ์โรคระบาดที่ตึงเครียดในสังคมด้วยการทำให้เด็กและเยาวชนไม่ต้องถูกควบคุมตัวและเสี่ยงต่อภาวะโรคระบาด ที่จริงแล้วหลายประเทศได้ใช้วิกฤติโรคระบาดนี้เป็นโอกาสในการทำให้มาตรการเปี่ยงเบนคดีทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นศาลมีประสิทธิภาพและแพร่หลายยิ่งขึ้น และหลายประเทศได้ใช้โอกาสนี้ในการช่วยลดปริมาณคดีชั้นศาล ปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและทางสาธารณสุข การผสมผสานข้อพิจารณาทางเศรษฐกิจและสาธารณสุขเข้ากับการปรับตัวของกระบวนการยุติธรรมเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า การเชื่อมประสานกันระหว่างสาขาในเชิงสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น เศรษฐกิจ สาธารณสุข การศึกษา กระบวนการยุติธรรม การพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์ คือกุญแจสำคัญในการเอื้อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ ดังนั้น วิกฤติโควิด-๑๙ ได้กลายเป็นโอกาสให้พวกเราได้คิดใหม่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมจนเกิดเป็นนวัตกรรม อีกทั้งยังช่วยให้เราสามารถพิสูจน์ให้สังคมเห็นว่าการเปี่ยงเบนคดีออกนอกศาล คือเครื่องมือที่มีประโยชน์และมีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังเป็นทางออกที่มีความยั่งยืนสำหรับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนและสำหรับปกป้องสังคมจากเด็กและเยาวชนที่อาจ

เข้าไปเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมและความรุนแรง โดย Dr. Alexandra ได้จบการนำเสนอด้วยการเน้นย้ำว่า ขอให้พวกเราอย่าพลาดโอกาสนี้

การนำเสนอโดย Mr. Taro Morinaga

ระบบการเบี่ยงเบนคดีของประเทศญี่ปุ่นเป็นระบบที่พนักงานอัยการมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจสั่งคดีอาญาได้กว้างตามหลักการสั่งคดีตามดุลพินิจของอัยการที่เรียกว่า opportunity principle ซึ่งเป็นระบบที่ใช้กันมากในประเทศกลุ่มแองโกลอเมริกัน

เกี่ยวกับการสั่งคดีของพนักงานอัยการ Mr. Morinaga ใช้แผนภูมิด้านล่างนี้ประกอบการนำเสนอเพื่อให้เห็นภาพรวมของบทบาทพนักงานอัยการญี่ปุ่นในการจัดการกับคดีอาญา กล่าวคือ ด้วยผลของการยึดหลักการฟ้องคดีตามดุลพินิจภายใต้ระบบ opportunity principle ทำให้พนักงานอัยการมีบทบาทมากในการอำนวยความสะดวกด้วยการบริหารจัดการคดีอาญาด้วยการใช้ดุลพินิจโดยชอบ อันจะเห็นตัวอย่างจากสถิติ ในปี ค.ศ. ๒๐๑๙ ที่มีจำนวนผู้ต้องหาทั้งหมด ๙๐๐,๗๕๒ ราย มีเพียง ๘๑,๑๘๖ รายเท่านั้นที่พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาล และ ๒๐๑,๖๕๘ คดี ผ่านเข้ากระบวนการดำเนินคดีอย่างย่อ (เสนอ-โดยรวบรัด) (summary procedure) โดยไม่มีการดำเนินคดีในศาลอย่างเป็นทางการและจบลงด้วยการลงโทษปรับสูงสุดถึงหนึ่งล้านเยน โดยไม่มีโทษจำคุก

ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอของ Dr. Alexandra นั้น ในญี่ปุ่น มีระบบและกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะผ่านศาลครอบครัว โดยบุคคลอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จะไม่ถูกนำไปเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี โดยศาลอาญา แต่จะเข้ากระบวนการพิจารณาคดีโดยศาลครอบครัว ซึ่งใช้หลักการคุ้มครอง ไม่ใช่การดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องหาและคดีส่วนใหญ่จาก จำนวนทั้งหมดข้างต้นนั้น มีถึง ๕๗๖,๖๗๗ ราย ที่ได้รับการพิจารณาสั่งไม่ฟ้อง โดยพนักงานอัยการ โดยแบ่งออกเป็นคำสั่งไม่ฟ้องโดยสิ้นเชิงเพราะพยานหลักฐาน ไม่เพียงพอ ๔๕,๐๕๖ ราย สั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลอื่น ๆ ๑๗,๘๖๔ ราย และ สั่งชะลอการฟ้อง (suspension) จำนวนถึง ๕๑๓,๗๕๗ ราย แม้พนักงานอัยการ จะเห็นและเชื่อมั่นว่าคดีเหล่านี้สามารถฟ้องให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยได้ก็ตาม

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจของญี่ปุ่นยังได้รับมอบอำนาจจากหัวหน้า พนักงานอัยการในการชำระคดีอาญาที่มีโทษเล็กน้อย เช่น การลักเล็กขโมยน้อย เพียงครั้งเดียว (minor offenses disposition) โดยต้องรายงานการชำระคดี และเหตุผลประกอบต่อพนักงานอัยการทุกเดือนว่าได้ดำเนินการชำระคดีเล็กน้อย ไปกี่คดีและโดยใช้เหตุผลอะไร

จะเห็นได้ว่า มีผู้ต้องหาจำนวนมากที่ได้รับการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาล โดยการใช้อุปินิจของพนักงานอัยการ ระบบการอำนวยความยุติธรรม โดยพนักงานอัยการเช่นนี้ของญี่ปุ่นอาจดูแปลกสำหรับหลายคน โดยเฉพาะ คนที่มาจากระบบการดำเนินคดีในประเทศภาคพื้นยุโรป

ในที่นี่ เมื่อเราพูดถึงการเบี่ยงเบนคดี มันมีทั้งการเบี่ยงเบนคดีในความหมาย อย่างกว้าง และในความหมายอย่างแคบ ซึ่งตามความหมายอย่างแคบนั้น การเบี่ยงเบนคดีต้องควบคู่กับมาตรการและเงื่อนไขที่ผู้ต้องหาต้องปฏิบัติตาม เพื่อแลกเปลี่ยนกับการออกคำสั่งชะลอฟ้อง แต่ที่ Mr. Morinaga กล่าวถึง

มาโดยตลอดในตอนต้นนั้น หมายถึงการเบี่ยงเบนคดีในความหมายอย่างกว้าง ซึ่งรวมถึงการใช้อำนาจโดยชอบของเจ้าหน้าที่ อันมีผลให้ผู้ต้องหาไม่ต้องเข้ากระบวนการที่เป็นทางการที่จะนำไปสู่การพิจารณาพิพากษาลงโทษจำคุก ไม่ว่าจะมีความผิดหรือไม่มีความผิด ใดๆ เลยก็ตาม

เมื่อพิจารณาถึงการเบี่ยงเบนคดีในความหมายอย่างกว้าง Mr. Morinaga เห็นว่า มีประเด็นที่น่าพิจารณาในเชิงทฤษฎีอยู่สองประเด็น ทั้งในด้านกฎหมาย และในทางปฏิบัติ กล่าวคือ ประเด็นแรกเป็นเรื่องทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกันระหว่างหลักความชอบด้วยกฎหมาย (principle of legality) และหลักประสิทธิภาพ (principle of expediency) ตามหลัก principle of legality อย่างที่มักใช้ในยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเยอรมนี คดีอาญาโดยปกติต้องเข้าสู่การพิจารณาและชำระความผิดโดยศาล ส่วนประเทศที่ยึดหลัก principle of expediency อย่างญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และประเทศในกลุ่มแองโกลอเมริกันนั้น พนักงานอัยการมีบทบาทหลักในการพิจารณาว่าควรชำระคดีอาญาด้วยมาตรการใด ดังนั้น หากจะมีการใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีในประเทศที่ยึดหลัก principle of legality ย่อมจะมีความโน้มเอียงว่าการเบี่ยงเบนคดีต้องกระทำในศาล นอกจากนี้ เมื่อคำนึงถึงหลักสากลที่ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะสามารถพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัย ซึ่งต้องเกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีเต็มรูปแบบในศาล การที่รัฐจะใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีเข้าไปแทรกแซงกระบวนการสิทธิเสรีภาพของบุคคลใด ๆ โดยที่ยังไม่สามารถบอกได้ว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดอาญา อาจมีคำถามในเชิงวิชาการว่า มีความชอบธรรมโดยสมบูรณ์หรือไม่ ด้วยเหตุนี้ มาตรการเบี่ยงเบนคดีของญี่ปุ่นจึงต้องขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้ต้องหาเสมอ

ส่วนประเด็นที่เป็นข้อพิจารณาในทางปฏิบัตินั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน แต่จะขอกล่าวถึงเพียงสี่ข้อ คือ (๑) เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการที่จะรับบทบาทในการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาล มีทักษะ ความรู้ความเชี่ยวชาญเพียงพอหรือไม่ที่จะวินิจฉัยลงไปในพฤติการณ์และเงื่อนไขในแต่ละกรณีว่าผู้ต้องหาควรได้รับการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาล จะจัดการกับความเสี่ยงในการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบได้อย่างไร (risk of arbitrary use of diversion) (๒) พนักงานอัยการจะได้รับการสนับสนุนอย่างดีและมากพอหรือไม่จากผู้เชี่ยวชาญสหวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพจิต ด้านสังคมสงเคราะห์ หรือด้านสวัสดิภาพอื่น ๆ ที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องดูแลก่อนที่จะสามารถวินิจฉัยว่าควรใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดี และเจ้าหน้าที่ในสาขาที่ต้องมีบทบาทสำคัญที่จะรับประกันว่าจะมีการปฏิบัติตามเงื่อนไขของการเบี่ยงเบนคดีได้อย่างแท้จริง (๓) มีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนที่กลไกการติดตามประเมินผลจะสมเหตุสมผล ในเมื่อคำนึงถึงความจริงที่ว่าผู้ต้องหาที่ได้รับการเบี่ยงเบนคดียังไม่ได้ตกเป็นผู้ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิด กลไกการติดตามประเมินผลจะเข้าไปรบกวนการดำเนินชีวิตตามปกติของผู้ต้องหาซึ่งอยู่ในฐานะประชากรปกติธรรมดาทั่วไปได้มากน้อยเพียงใด และ (๔) ประชาชนและชุมชนจะยอมรับมาตรการเบี่ยงเบนคดีได้แค่ไหน เนื่องจากอาจมีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่เข้าใจและมองว่าเป็นการจัดการกับผู้ถูกกล่าวหาว่าก่ออาชญากรรมด้วยมาตรการที่เบาบางเกินไป ทั้งนี้ Mr. Morinaga ถือว่าประเทศญี่ปุ่นประสบความสำเร็จพอสมควรในการใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีถึงกระนั้นบางครั้งก็ยังมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์อยู่บ้างว่า ที่ผ่านมามีผู้ต้องหาได้รับการผ่อนปรนมากเกินไปหรือไม่ อย่างไรก็ดี พนักงานอัยการญี่ปุ่นทั้งหลายตระหนักดีว่าการกักขังจำคุกไม่ใช่คำตอบ และในบางกรณียังอาจส่งผลเสียยิ่งกว่า และพนักงานอัยการญี่ปุ่นจะใช้ความระมัดระวังอย่างมากในการเบี่ยงเบนคดี

แต่จากที่กล่าวมาแล้ว เห็นได้ว่ามีคดีในอัตราเกินครึ่งที่ผ่านการเปียงเบนคดี โดยพนักงานอัยการภายใต้ระบบการสั่งคดีโดยดุลพินิจ มีตัวอย่างที่ตีกรณีหนึ่ง ได้แก่ การทดลองโดยสำนักงานอัยการในเขตโตเกียวเมื่อเร็ว ๆ นี้ แต่เนื่องจากไม่มีเวลามากพอที่จะอธิบายกรณีนี้ จึงขอแค่บอกชื่อโครงการนี้เอาไว้ก่อนในช่วงนี้ว่า ได้แก่ โครงการ Rehabilitation Support at the Entrance ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการใช้อำนาจตามดุลพินิจของพนักงานอัยการและการทำงานของเจ้าหน้าที่สวัสดิการสังคม ซึ่งภายใต้โครงการนี้ มาตรการเปียงเบนคดีสามารถใช้ได้กับผู้ต้องหาที่เคยถูกพิพากษาว่าเคยก่ออาชญากรรมมาแล้วด้วยซ้ำ ซึ่งในตอนแรกไม่มีใครคาดคิดว่าจะเป็นเรื่องที่ยอมรับและนำมาปฏิบัติได้ และแนวคิดนี้กำลังค่อย ๆ ได้รับการขยายไปในท้องที่ต่าง ๆ ในญี่ปุ่น

การนำเสนอโดย นายวันชัย รุจนวงศ์

จากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน เห็นว่าการเปียงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกนอกศาลเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์มาก ด้วยการช่วยลดปริมาณคดีในศาลทำให้ศาลสามารถบริหารจัดการเวลากับคดีจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยลดปริมาณผู้ต้องถูกคุมขังในเรือนจำ โดยขณะเดียวกันช่วยรักษาทรัพยากรมนุษย์ ที่สำคัญ มาตรการเปียงเบนคดีที่มีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ช่วยทำให้ไม่เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันระหว่างฝ่ายผู้ต้องหาและฝ่ายผู้เสียหาย เพราะไม่ได้ตกอยู่ในภาวะเผชิญหน้ากันภายใต้กระบวนการพิจารณาคดีในศาล ทั้งนี้ การเปียงเบนคดีออกนอกศาลสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยเหตุนี้ มาตรการเปียงเบนคดีควรถูกนำมาใช้มากขึ้น ที่จริงแล้ว แต่ก่อนมาคนไทยส่วนใหญ่อยู่กันเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ซึ่งมีวิถีที่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีในการประนีประนอมความขัดแย้งกันอย่างสมานฉันท์โดยไม่จำเป็นต้อง

นำคดีขึ้นสู่ศาลเมื่อมีเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด จะมีการนำเรื่องไปปรึกษาผู้หลักผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อเจรจาหาทางออกร่วมกันอย่างนุ่มนวล หากต่อมาเกิดการไม่ทำตามที่เราตกลงกัน ชาวบ้านจึงจะหันไปหาเจ้าหน้าที่โดยปกติแล้ว ชาวบ้านจะร้องทุกข์กล่าวโทษอย่างเป็นทางการเฉพาะในความผิดอาญาร้ายแรง อย่างไรก็ตาม ต่อมาเมื่อระบบกฎหมายไทยถูกปรับปรุงให้ทันสมัยขึ้นวิธีดั้งเดิมเช่นนั้นไม่มีฐานรองรับในทางกฎหมาย

ใน ค.ศ. ๒๐๐๐ อัยการวันชัยได้ร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานที่ประเทศนิวซีแลนด์ และได้เรียนรู้ถึงกระบวนการในทำนองเดียวกันของนิวซีแลนด์ที่มีกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนรองรับ ที่เรียกว่า “family group conferencing” ต่อมาจึงมีการศึกษาต่อยอดจนนำไปสู่การนำแนวคิดนี้ของนิวซีแลนด์ มาปรับใช้ในระบบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน ใน ค.ศ. ๒๐๐๓ โดยปรับชื่อเรียกเป็น “family and community group conferencing” โดยในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๒๐๐๓ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กกระทรวงยุติธรรมร่วมกับสำนักงานอัยการสูงสุดได้เริ่มเอามาตรการเบี่ยงเบนคดีสำหรับผู้มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีมาใช้ โดยในวันที่ ๑ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๐๓ ได้นำมาตรการนี้มาใช้เป็นคดีแรก ต่อมามาตรการนี้ได้รับการปฏิบัติอย่างแพร่หลายทั่วประเทศและประสบความสำเร็จอย่างดี ด้วยเหตุที่มีกฎหมายรองรับให้พนักงานอัยการสามารถออกคำสั่งไม่ฟ้องได้เมื่อมีการเสนอมาจากเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กและเยาวชนหลังจากที่การเจรจาไกล่เกลี่ยบรรลุข้อตกลงกันระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขสามประการ ได้แก่ (๑) โทษจำคุกของความผิดตามกฎหมายไม่เกิน ๕ ปี (๒) ต้องเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก และ (๓) เด็กหรือเยาวชนสมัครใจยินยอมให้มีการไกล่เกลี่ย ประสบการณ์ในการใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีแสดงให้เห็นผลของการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชน ด้วยเหตุที่กระบวนการนี้

เปิดโอกาสให้มีการหันหน้าเข้าหากัน โดยเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาได้มีโอกาสเผชิญกับความจริงที่เกิดขึ้นโดยพูดจาทำความเข้าใจกันและกันกับพ่อแม่ญาติพี่น้อง และกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกับฝ่ายผู้เสียหาย รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้แสดงออกซึ่งความรู้สึกและข้อห่วงกังวลของตน ซึ่งเอื้อให้เกิดความสมานฉันท์ผ่านการยอมรับผิด การขอโทษและการให้อภัยในหลาย ๆ กรณี การเบี่ยงเบนคดีควบคู่ไปกับการประสานพูดคุยแบบ “family and community group conferencing” ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นจนถือปฏิบัติกันอย่างเป็นปกติ อย่างไรก็ตาม ต่อมาในปี ค.ศ. ๒๐๑๓ มีการปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีเยาวชนอีกรอบ โดยมีการกำหนดไว้ในกฎหมายให้ความตกลงตามมาตรการ “family and community group conferencing” ต้องได้รับการพิจารณาตรวจสอบโดยศาลก่อนที่พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องได้ นับตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๐๓ มีคดีกว่า ๓๐,๐๐๐ คดี ที่ได้รับการเบี่ยงเบนออกจากการดำเนินคดีที่เป็นทางการ นอกจากนี้ ยังมีคดีจำนวนมากที่แม้ผ่านการฟ้องคดีขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัวแล้ว ได้รับการเบี่ยงเบนออกจากการดำเนินคดีที่เป็นทางการไปสู่มาตรการใกล้เคียงโดยศาลเยาวชนและครอบครัว

จากความสำเร็จในการเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชน จึงมีแนวคิดที่จะนำมาตรการเบี่ยงเบนคดีมาใช้กับคดีทั่วไป โดยสำนักงานอัยการสูงสุดได้เสนอให้ใช้มาตรการนี้ ภายใต้ร่างกฎหมายที่ชื่อว่า ร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง โดยมีแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทรกอยู่ในร่างกฎหมายฉบับนี้ด้วย ทั้งนี้ สำนักงานอัยการสูงสุดมีความพยายามเสนอกฎหมายนี้ในหลายโอกาสด้วยกัน แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายตุลาการ เนื่องจากเห็นว่าคดีอาญาที่จำเลยเป็นผู้ใหญ่ควรที่จะต้องได้รับการชำระคดีโดยศาลเท่านั้น แม้ว่าไทยจะพบกับปัญหาคดีล้นศาลและกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ

ต้องใช้เวลามากก็ตาม ในปี ค.ศ. ๒๐๑๙ แทนที่ประเทศไทยจะมีกฎหมายเกี่ยวกับ
มาตรการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาล แต่กลับมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ ขึ้นมาแทน อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้
ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่มีโทษเล็กน้อย อันได้แก่ความผิดลหุโทษและ
ความผิดอันยอมความได้เท่านั้น ดังนั้น กฎหมายฉบับนี้จึงไม่ได้มีบทบาท
ในทำนองเดียวกับมาตรการเบี่ยงเบนคดีอาญาออกนอกศาลแต่อย่างใด
สำหรับประเทศไทย สิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากมากคือการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ว่าคดีอาญา
ทั้งปวงต้องไปสู่การชำระโดยศาลเท่านั้น นอกจากนี้ ยังอาจต้องใช้เวลาอีก
ยาวนานกว่าที่จะมีการยอมรับที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจว่าการเบี่ยงเบนคดี
ออกนอกศาลด้วยวิธีการและหลักการที่เหมาะสมจะเป็นประโยชน์อย่างมาก
ต่อส่วนรวมได้เช่นกัน

การนำเสนอโดย Mr. Gisle Kvanvig

Gisle เสริมการสนทนาด้วยมุมมองของนักวิชาการด้านอาชญาวิทยา
โดย Gisle จะนำเสนอเกี่ยวกับมาตรการเบี่ยงเบนคดี ในฐานะที่เขา มองว่า
เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการป้องกันอาชญากรรม ทั้งนี้ จากประสบการณ์
ของเขาในประเทศนอร์เวย์ ผ่านงานทางวิชาการและการศึกษาวิจัยในนอร์เวย์
ซึ่ง Gisle น่าจะปรับใช้ได้กับสังคมอื่นได้ด้วยเช่นกัน สิ่งที่เราได้พบในนอร์เวย์
คือพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่มีการผสมผสานกันของศาสตร์
ในสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจิตวิทยา สังคม และมานุษยวิทยา โดยไม่จำกัด
เฉพาะเรื่องของกฎหมายและอาชญาวิทยาเท่านั้น นอร์เวย์ได้ค่อย ๆ ขยับออกมา
จากรอบคิดเดิมที่ยึดติดอยู่กับกรอบการปราบปรามอาชญากรรม (crime control
paradigm) ไปสู่การป้องกันอาชญากรรม (crime prevention) โดยเราได้พัฒนา
เข้าใกล้การหลอมรวมศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันในการแก้ปัญหาอาชญากรรม

(holistic approach) มากขึ้นเรื่อย ๆ จนเห็นผลของการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ ในหลายโอกาสด้วยกันที่นอร์เวย์พยายามวิเคราะห์ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่นอร์เวย์เคยเผชิญและยังคงประสบปัญหาอยู่ในหลาย ๆ ด้าน เราพบว่ามาตรการหลายอย่างของเราล้ำสมัยและหลาย ๆ มาตรการที่เรานำมาใช้ขาดการเชื่อมโยงกลับไปหาหลักและทฤษฎีว่าอะไรกันแน่ที่เป็นเหตุผลให้เรานำเอามาตรการต่าง ๆ มาใช้ ในหลาย ๆ กรณี เราปล่อยให้มีการดำเนินมาตรการต่าง ๆ ไปโดยหลงลืมว่าเราทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการเหล่านั้นไปเพื่ออะไรกันแน่ ตัวอย่างของปรากฏการณ์ที่ Gisle กำลังจะกล่าวถึงนี้ พบเห็นได้ทั่วไปในหลาย ๆ ประเทศที่มักประกาศนโยบายทางการเมืองที่มักขายได้ว่าจะใช้ไม้แข็งกับอาชญากรรม (tough on crime) โดยเน้นการลงโทษเพื่อปราบปราม แนวคิดแบบนี้ที่มีคำถามในแง่ของผลกระทบต่อสังคม เราควรต้องหยุดทบทวนความถูกต้องเหมาะสมของแนวคิดเก่าที่มีอายุถึง ๗๐ ปี ที่นิยมอ้างกันในทศวรรษที่ ๕๐, ๖๐ จนต่อมาเมื่อสังคมเจริญขึ้นผู้คนอาจลืมแนวคิดเก่าแก่นั้นไปแล้ว แต่ปัญหาคือมาตรการและวิธีการหลายอย่างที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ ล้วนเป็นมรดกตกทอดมาจากแนวคิดเก่าแก่เหล่านั้น ซึ่งต้องยอมรับว่าแนวคิดเช่นนั้นในยุคนี้ประสบความสำเร็จพอควร ตัวอย่างของวิธีการภายใต้แนวคิดเดิมนั้นดูได้จากเทคนิควิธีการสืบสวนสอบสวนที่เน้นผลลัพธ์มากกว่าวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมายอย่างสมบูรณ์ ซึ่งได้รับความนิยมในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งนอร์เวย์จนถึงปี ค.ศ. ๒๐๐๐ ก่อนที่นอร์เวย์เริ่มพัฒนาก้าวหน้าไปสู่รูปแบบและวิธีการสืบสวนสอบสวนที่ทั้งได้ผลลัพธ์และเคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องหาตามหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่เรียกว่าการสอบสวนแบบสันติ (peace model investigation) หรือการสัมภาษณ์

เชิงสืบสวน (investigative interview) ที่เน้นการพุดคุยสนทนามากกว่าการซักฟอก สอบปากคำอย่างกดดันผู้ต้องหา

Gisle สะท้อนเกี่ยวกับพัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมในเชิงทฤษฎี โดยโยงถึงทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมโดยทั่วไปของมนุษย์ แทนการสรุปพัฒนาการทั้งในด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้นช่วงทศวรรษที่ ๗๐ ด้วยการนำเสนอแนวคิดในการทบทวนเพื่อทำความเข้าใจว่าเหตุใดมนุษย์มักตัดสินใจอย่างดูเหมื่อนไม่มีเหตุผล จากผลการศึกษาที่หาอ่านได้จากหนังสือ Thinking Fast and Slow (คิดเร็วและคิดช้า) ที่เขียนโดย Daniel Kahneman ซึ่งได้รับรางวัลโนเบลจากการพิสูจน์ให้เห็นว่านักเศรษฐศาสตร์และนักการเงินที่ดูเหมื่อนเป็นสาขาที่ยึดข้อมูลตัวเลขเป็นที่ตั้ง แต่แท้จริงแล้วเป็นพวกที่คิดและตัดสินใจบนพื้นฐานของความรู้สึก ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดวิกฤติการเงินในปี ค.ศ. ๒๐๐๘ กล่าวโดยย่อถึงสิ่งที่ Daniel Kahneman เสนอคือ มนุษย์เรานั้นโดยธรรมชาติแล้วตัดสินใจด้วยความรู้สึก ไม่ใช่ด้วยเหตุผล เราตัดสินใจบนพื้นฐานว่าเรารู้สึกว่าอะไรถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องในทางวิชาชีพ โดยแบ่งเรียกระบบคิดของมนุษย์ออกเป็นสองระบบ ระบบ ๑ คือการตัดสินใจด้วยความรู้สึก ระบบ ๒ คือตัดสินใจด้วยเหตุผล การที่มนุษย์รายใดรายหนึ่งจะตัดสินใจด้วยระบบคิดแบบที่ ๒ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ต้องมีการฝึกฝนเพื่อให้สามารถควบคุมจิตใจไม่ให้ด่วนสรุป ซึ่งเป็นผลมาจากการคิดและตัดสินใจด้วยความรู้สึก โดยนักจิตวิทยาเรียกว่า สมอที่ด่วนสรุป โดยเป็นการสรุปจากสิ่งที่เราเชื่อว่าจะอะไรถูก อย่างไรก็ตาม แม้ระบบ ๑ เป็นระบบคิดและตัดสินใจด้วยความรู้สึก แต่เป็นระบบที่สำคัญต่อการมีสุขภาพจิตที่ดีและการเอาชีวิตรอดของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง มิฉะนั้นแล้ว มนุษย์จะไม่สามารถใช้ชีวิตประจำวันตามปกติได้อย่างมีความสุขและอาจเป็นบ้าได้ เพราะไม่ว่าเราจะคิดออกไปข้อปึง ไปออกกำลังกาย

หรือเดินทางไปท่องเที่ยวหาความสำราญบานใจต่าง ๆ หากมนุษย์ใช้แต่ระบบคิดระบบ ๒ จะทำให้ต้องหาหลักฐานมาพิสูจน์ข้อดีข้อเสียของสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันที่ยากจะทำไปเสียทุกเรื่อง

Gisle ยกตัวอย่างให้เห็นถึงกรณีที่ระบบคิดแบบที่ ๒ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการฝึกฝนหรือได้รับการศึกษาหาความรู้มากพอจนเข้าใจเรื่องที่ต้องตัดสินใจดีพอ โดยใช้อุทาหรณ์ว่า หากเขาเข้าไปในป่าแล้วเจอหมีป่าสีน้ำตาลซึ่งดุร้ายมาก ปฏิบัติตามสัญชาตญาณการเอาตัวรอดโดยที่ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับหมีสีน้ำตาลมาก่อนจะสั่งให้เขาต้องรีบวิ่งหนีหนีอย่างรวดเร็วหรืออาจปีนต้นไม้หนีขึ้นไปอยู่บนที่สูง ซึ่งผลที่ออกมาคือ เขาจะถูกหมีฆ่าตายเพราะความจริงที่เขาไม่ทราบมาก่อนคือ หมีสีน้ำตาลวิ่งเร็วกว่าคนมากและปีนต้นไม้เก่งกว่าด้วย ดังนั้น การเอาชีวิตรอดของเขาในกรณีนี้ต้องอาศัยการเข้าถึงข้อมูลความรู้มาก่อน จึงจะทำให้สามารถหาทางออกอย่างมีเหตุผลและรอดชีวิตได้คือการล้มตัวลงนอนนิ่งแก้งตายนั่นเอง

Gisle ตั้งสมมุติฐานว่าในหลายกรณีกระบวนการยุติธรรมได้รับความเสียหายจากการตัดสินใจในระดับนโยบายด้วยระบบคิดที่ ๑ ดังนั้น เราจึงยังสามารถพัฒนาปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมให้ดีขึ้นได้อีกมากด้วยการพยายามใช้ระบบคิดที่ ๒ เข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ ที่กล่าวเช่นนี้เพราะ Gisle เห็นว่ามันมีความย้อนแย้งหลายอย่างที่พบเห็นได้ในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งอาการผิดฝาผิดตัว ขาดการเชื่อมโยงกันระหว่างหลักการ แนวคิด มาตรการ และวิธีการที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรม ดังเช่นพัฒนาการที่เกิดขึ้นในนอร์เวย์เกี่ยวกับความเชื่อที่ว่า การลงโทษที่รุนแรง รวมทั้งโทษประหารชีวิตจะมีผลเป็นการลดอาชญากรรม แต่กลับพบว่าความจริงแล้ว โทษที่รุนแรงและสภาพเรือนจำที่เลวร้ายไม่ได้ช่วยให้ปัญหาการก่ออาชญากรรมซ้ำสอง (recidivism)

ลดลงเลย สิ่งที่เราทราบแน่ชัดคือ การมีประวัติอาชญากรรมทำให้หางานทำยากมาก ๆ และเราทราบชัดอีกด้วยว่าการเข้าไปอยู่ในเรือนจำทำให้นักโทษมีทักษะในการก่ออาชญากรรมสูงขึ้นไปอีก แต่ถึงกระนั้นก็ตามเรายังกลับคาดหวังอยู่ต่อไปอีกว่าการจำคุกและการลงโทษที่รุนแรงจะส่งผลเป็นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และเรายังคงเชื่อว่าผู้ที่เคยได้รับโทษมาแล้วจะเกิดความเข็ดหลาบ ทั้งนี้ Gisle เห็นว่าใจกลางของความย้อนแย้งดังกล่าวอยู่ที่สิ่งที่ยังเป็นเสมือนปริศนาคำมืด กล่าวคือ เรายังไม่มีความรู้ความเข้าใจว่ากลไกทางจิตของอาชญากรทำงานเช่นไรกันแน่ อันที่จริงแล้วในทางวิทยาศาสตร์เราอาจไม่สามารถกล่าวได้ด้วยซ้ำไปว่า จิตใจของอาชญากร (criminal mind) ต่างจากจิตใจของคนทั่วไปอย่างไร ยังไม่มีผลการศึกษาวิจัยที่บ่งชี้ว่าความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของอาชญากรมีกลไกและวิธีการทำงานต่างกับความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของประชาชนทั่วไปอย่างไรหรือไม่ Gisle ไม่เชื่อว่าจากคนธรรมดาทั่วไปแตกต่างจากคนที่ถูกตัดสินลงโทษว่าเป็นอาชญากรมีความแตกต่างกันในแง่ความรู้สึกนึกคิดและจิตใจ แต่ดูเหมือนว่าคนในแวดวงกระบวนการยุติธรรมจะเชื่อว่ามีคนอยู่สองกลุ่ม คือ คนที่มีจิตใจเป็นอาชญากร และคนที่มีจิตใจเป็นพลเมืองดี โดยมองว่าคนก่ออาชญากรรมเป็นอาชญากรที่มีระบบและวิธีคิดที่ไร้เหตุผลกว่าคนทั่วไป ที่ย้อนแย้งอย่างยิ่งคือ ในขณะที่คนในแวดวงกระบวนการยุติธรรมมองว่าอาชญากรมีความรู้สึกนึกคิดที่ไร้เหตุผลและต่างกับคนทั่วไป แต่กลับคาดหวังให้อาชญากรมีปฏิกริยาอย่างเป็นเหตุเป็นผลกับมาตรการลงโทษว่าถูกจำคุกหรือโดนลงโทษอย่างรุนแรงแล้วจะเกิดความเข็ดหลาบไม่ทำผิดอีก (rational choice) แต่จริง ๆ แล้ว เราก็คงทราบดีว่า ผู้คนจะทำผิดกฎหมายหรือไม่ ไม่ได้อยู่ที่ความร้ายแรงของอัตราโทษ เพราะที่จริงแล้ว พวกเขาก็เป็นมนุษย์ที่มักใช้ระบบคิดที่ ๑ เหมือนพวกเราทั่วไป

สิ่งที่ทราบกันทั่วไปมีอยู่เพียงแค่ว่า คนที่ก่ออาชญากรรมร้ายแรงส่วนใหญ่แล้วคือคนที่มีความแตกสลาย (broken people) เส้นทางในการดำเนินชีวิตที่ไม่ราบรื่น มักพบกับความลำบากยากเย็น มีฐานะยากจน อยู่ในวังวนของการใช้ความรุนแรง ถูกกระทำ ถูกครอบครองและชุมชนทอดทิ้ง คนพวกนี้ต้องประสบพบเจอกับสภาพความเป็นอยู่ที่เลวร้ายอยู่แล้วในชีวิตปกติของพวกเขาถึงขั้นนั้นก็ตาม คนในกระบวนการยุติธรรมกลับยังคาดหวังว่าการลงอาญาจะสามารถสร้างความเจ็บปวดให้กับคนเหล่านี้ได้มากพอที่จะทำให้เกิดความเข็ดหลาบจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อย่างที่กล่าวยอมรับไปแล้วก่อนหน้านี้แล้วว่า นโยบายใช้ไม้แข็งกับอาชญากรรม (tough on crime) ประสบชัยชนะเพราะได้รับความนิยมในหลายประเทศ อย่างไรก็ตาม เราควรต้องทบทวนและตั้งคำถามอีกครั้งว่า แท้จริงแล้วนโยบายใช้ไม้แข็งนั้นเป็นการใช้ไม้แข็งกับปัญหาอาชญากรรมหรือกลับกลายเป็นใช้ไม้แข็งกับอาชญากรกันแน่ (tough on crime or tough on criminals) Gisle เห็นว่า เอาเข้าจริงแล้วมันกลายเป็นการใช้ไม้แข็งที่ตัวผู้กระทำผิด แทนที่จะใช้ไม้แข็งเข้มงวดกับการแก้ปัญหาอาชญากรรมเมื่อเป็นเช่นนั้น กระบวนการยุติธรรมจึงตอบสนองต่อการแก้แค้นทดแทนเท่านั้น แม้ในนอร์เวย์เองก็มีความนิยมในเรื่องของการแก้แค้นเช่นกัน และเพิ่งหันมาแก้ปัญหาอาชญากรรมด้วยวิธีคิดแบบใหม่เมื่อไม่กี่สัปดาห์มานี้เอง โดยในปัจจุบันนี้ กระบวนการยุติธรรมของนอร์เวย์มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนคือ การทำให้สังคมปลอดภัยขึ้นสำหรับทุกคน ซึ่งหมายถึงอาชญากรรมลดลง โดยเน้นการป้องกันอาชญากรรมแทนที่จะเน้นการปราบปรามนั่นเอง

นอร์เวย์ได้ค่อย ๆ วิวัฒนาการมาสู่การทำให้กระบวนการยุติธรรมทั้งระบบเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และนับว่าเป็นวิวัฒนาการที่ประสบความสำเร็จพอสมควร โดยเห็นได้จากผลสัมฤทธิ์ที่กำลังเกิดขึ้น

โดยสังเขป ค่อย ๆ ตระหนักมากขึ้นว่า นโยบายไม่แข็ง แท้จริงแล้วเป็นเรื่องที่ขาดจุดมุ่งหมาย เป็นเพียงเรื่องของการใช้ความรู้สึกและอารมณ์ แทนที่จะเป็นเรื่องของการใช้เหตุผลตามระบบคิดและตัดสินใจระบบที่ ๒ หากนโยบายไม่แข็งใช้ได้ผลจริง ที่ผ่านมามีต้องปรากฏว่าอาชญากรรมลดลงจริงในประเทศต่าง ๆ ทั้งหลายที่ใช้นโยบายไม่แข็ง แม้ในสังคมที่มีโทษรุนแรงถึงประหารชีวิตก็ยังปรากฏว่ายังมีปัญหาอาชญากรรมสูงอยู่

ดังที่กล่าวมาบ้างแล้วในตอนต้นว่า นอร์เวย์และเช่นเดียวกับอีกหลายประเทศในยุโรป รวมถึงนิวซีแลนด์ เรามีระบบการเปี่ยงเบนคดีนอกศาลเช่นกัน ทั้งนี้ก็เพื่อพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดมีการพิพาทกลางโทษจำคุกเกิดขึ้น เพราะมันไม่เกิดผลดีกับใคร คนถูกจำคุกเสียโอกาสในการมีชีวิตที่ดีทำประโยชน์ให้กับตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้ ยังเป็นการประหยัดงบประมาณได้อย่างมากอีกด้วย นอกจากนี้ Gisle ถือโอกาสนี้แนะนำเสนอด้วยว่านอร์เวย์ซึ่งเหมือนกับอีกหลายประเทศได้นำเอาวิธีการสอบปากคำแบบใหม่มาใช้ในชั้นสอบสวนโดยเน้นให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสนทนากับผู้ต้องหา แทนที่จะเป็นการสอบปากคำในบรรยากาศที่เป็นลบ การสอบสวนแบบนี้เรียกว่า investigative interview กล่าวโดยย่อ วิธีการสอบถามผู้ต้องหาแบบนี้จะฝึกให้พนักงานสอบสวนมีทักษะในการออกแบบ และตั้งคำถามตามลำดับของเรื่องราวและประเด็น โดยมีเทคนิควิธีในการถามอย่างเป็นทางการสัมภาษณ์ที่ไม่มีลักษณะของการเผชิญหน้ากันระหว่างคู่สนทนา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดีกว่า ซึ่งจะนำไปสู่พยานหลักฐานที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่วินิจฉัยสำนวนการสอบสวนได้ดีขึ้นกว่าวิธีการแบบเดิมที่เป็นการสอบปากคำในเชิงปรปักษ์ต่อกัน ซึ่งในการประชุมใหญ่สหประชาชาติครั้งนี้ก็มีการประชุมย่อยคู่ขนานเกี่ยวกับหัวข้อนี้ด้วยเช่นกันเมื่อวานนี้

นอกจากนี้ นอร์เวย์ได้ขยายมาตรการลงโทษด้วยการเปิดให้มีการควบคุมตัวจำเลยที่ต้องคำพิพากษาไว้ในบ้านของตัวเองโดยใส่กำไลข้อเท้า (เสนอ-กำไลอิเล็กทรอนิกส์) โดยสามารถเดินทางไปทำงานได้ตามปกติทุกวัน ตราบเท่าที่รักษาเวลาตามเคอร์ฟิว ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ในนอร์เวย์มาตรการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาลถูกเอามาใช้โดยประสานสอดคล้องกับอีกหลายมาตรการที่นอร์เวย์ค่อย ๆ ทดลองพัฒนาขึ้นเพื่อป้องกันอาชญากรรมในภาพรวม กระบวนการยุติธรรมของนอร์เวย์กำลังมุ่งไปสู่จุดที่มีการตัดสินพิพากษาคดีให้น้อยที่สุดและมีคนอยู่ในคุกให้น้อยคนที่สุด ทั้งนี้ ก็เพราะว่ามันเป็นการประหยัดเงินภาษีได้อย่างดี อีกทั้งยังเป็นการป้องกันอาชญากรรมได้อย่างดีที่สุดอีกด้วย นอกจากนี้ อัตราการกระทำความผิดซ้ำก็ต่ำลงเป็นอย่างมาก จากที่เคยมีอัตราอยู่ที่ร้อยละ ๖๐ เหลือร้อยละ ๒๐ ในปัจจุบัน ประโยชน์ที่ได้ยังรวมถึงเวลาที่เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายมีมากขึ้นเพื่อนำไปทุ่มเทกับคดีที่มีความร้ายแรงหรือซับซ้อน และคุณมีเว็ช้ผู้ต้องโทษที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือต่อตนเองเท่านั้น พยานี Gisle สรุปว่าการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาลเป็นหนึ่งในบรรดา เครื่องมือที่สามารถช่วยเกื้อหนุนให้กระบวนการยุติธรรม เป็นการตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรมอย่างมีเหตุผล สมดังวัตถุประสงค์พื้นฐานของการมีกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ การทำให้สังคมปลอดภัยขึ้นนั่นเอง

การอภิปรายเสริมในรอบสอง

Mr. Morinaga กล่าวเสริมโดยตั้งว่า ที่ตนเล่ามาทั้งหมดเป็นเรื่องของการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่มีอายุเกิน ๒๐ ปี โดยระบบและกระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่นไม่มีความจำเป็นต้องเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนออกนอกศาลครอบครัว เพราะระบบและวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนของญี่ปุ่นถูกออกแบบมาเพื่อเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง โดยมีมาตรการคุ้มครองเด็ก

และเยาวชนเป็นพิเศษผ่านศาลครอบครัว ศาลครอบครัวจึงถูกจัดไว้ให้เป็นศาลเพื่อการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนมากกว่าเป็นศาลเพื่อพิจารณาคดีอาญา เป้าหมายปลายทางของการพิจารณาคดีในศาลครอบครัวไม่ใช่การลงโทษ แต่เป็นการพิจารณามาตรการเพื่อให้การศึกษาอบรมเด็กและเยาวชน ดังนั้นระบบและกระบวนการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนของญี่ปุ่นคำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนอย่างยิ่งยวดอยู่แล้ว โดยพนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องเปี่ยงเบนคดีเด็กแบบคดีผู้ใหญ่และไม่สามารถบริหารจัดการคดีเด็กและเยาวชนด้วยมาตรการเปี่ยงเบนคดีเด็กแบบคดีผู้ใหญ่ได้ ยกเว้นในกรณีที่ศาลครอบครัวเห็นว่าเยาวชนรายนั้นได้กระทำสิ่งที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงเกินเลยกว่าที่จะใช้ศาลครอบครัวพิจารณา ในกรณีที่เป็นอย่างจริง ๆ นี้ ศาลครอบครัวจึงจะสั่งให้ส่งตัวเยาวชนให้พนักงานอัยการฟ้องเป็นจำเลยในศาลอาญา

Mr. Morinaga เห็นว่าควรแยกกันให้ชัดเจนระหว่างมาตรการเปี่ยงเบนคดีสำหรับผู้ใหญ่กับมาตรการเปี่ยงเบนคดีสำหรับเด็กและเยาวชน เพราะหลักในการปฏิบัติกับเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการปฏิบัติต่อผู้ใหญ่

เนื่องจากเห็นว่าสิ่งที่ Mr. Morinaga กล่าวเสริม มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ Dr. Alexandra นำเสนอ ผู้ดำเนินรายการจึงเชิญให้ Dr. Alexandra ให้ความเห็นเพิ่มเติม ซึ่ง Dr. Alexandra เห็นว่าหลายประเด็นที่ Mr. Morinaga ยกขึ้นมาในตอนต้นนั้นมีความสำคัญมาก อันได้แก่ การระมัดระวังไม่ให้เกิดการบิดเบือนขึ้นในขั้นของการเปี่ยงเบนคดี และต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทักษะและความเชี่ยวชาญพิเศษแก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการพิเคราะห์และวินิจฉัยว่ามาตรการที่เหมาะสมในแต่ละคดีที่จะเปี่ยงเบนออกนอกศาลควรเป็นเช่นไร ดังที่พบเห็นในหลายประเทศที่มีแต่กฎหมายกำหนดมาตรการเปี่ยงเบนคดี

แต่ขาดความพร้อมในการดำเนินการมาตรการเบี่ยงเบนคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Dr. Alexandra ยังย้ำถึงจุดที่ Mr. Morinaga กล่าวว่า ควรมีการติดตามประเมินผลของมาตรการและเงื่อนไขของมาตรการเบี่ยงเบนคดีอย่างใกล้ชิด มิฉะนั้นแล้วจะมีความเสี่ยงของการกระทำความผิดซ้ำ และหากเยาวชนกระทำความผิดซ้ำ กฎหมายในหลายประเทศจะไม่ให้โอกาสได้รับมาตรการเบี่ยงเบนคดีได้อีก นอกจากนี้ ประเด็นสำคัญที่มีการพูดถึงกันในวันนี้คือ การมีส่วนร่วมจากทีมสหวิชาชีพและฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่อยู่นอกกระบวนการยุติธรรม และการสนับสนุนจากชุมชนของผู้ต้องหา ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการศึกษา การสาธารณสุข ด้านจิตวิทยามีความสำคัญมากทั้งในแง่ของการทำให้เยาวชนผ่านพ้นมาตรการเบี่ยงเบนคดีออกไปเป็นพลเมืองพล้งบวกรในสังคม และในแง่ที่ช่วยให้มาตรการเบี่ยงเบนคดีเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง

ช่วงถาม - ตอบ

มีผู้เข้าร่วมรับฟังการประชุมอยู่ในห้องจัดประชุมที่เกี่ยวโตถามว่า ในประเทศไทยผู้ต้องหาที่เป็นเยาวชนซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดฐานหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งเป็นฐานความผิดที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสากล อย่างไรก็ตามหากเยาวชนต้องหาว่ากระทำผิดฐานนี้ กฎหมายไทยจะใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีตามที่นำเสนอมาหรือไม่ ?

นายวันชัย รุจนวงศ์ ตอบคำถามโดยอธิบายแนวปฏิบัติของไทยตามแนวทางการกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ที่ไทยดุดันแบบมาจากสหรัฐอเมริกาและนิวซีแลนด์ว่าในเบื้องต้นเยาวชนต้องแสดงออกถึงสำนึกในสิ่งที่ได้กระทำลงไปและสมัครใจเข้าสู่กระบวนการเบี่ยงเบนคดี โดยมีส่วนร่วมจากผู้เสียหาย จากผู้ปกครองของผู้ต้องหา รวมทั้งเจ้าหน้าที่สวัสดิการสังคม และในบางคดีมีนักจิตวิทยาเข้าร่วม

ในการเจรจาด้วย อย่างไรก็ตาม มาตรการนี้ใช้ได้กับการกระทำผิดครั้งแรกเท่านั้นที่จะใช้วิธีการเบี่ยงเบนคดีด้วยการหารือร่วมกันแบบ family group conferencing และความผิดที่ถูกกล่าวหาต้องมีโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี ซึ่งนับว่าเป็นมาตรการที่มีความโปร่งใส เพราะมีบุคคลหลายฝ่ายเข้าร่วมเจรจาด้วย แต่ต้องมีการเคารพในสิทธิความเป็นส่วนตัวของเยาวชนและเมื่อบรรลุความตกลงศาลจะตรวจสอบในชั้นสุดท้ายว่าทุกอย่างเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย

สำหรับความผิดฐานหมิ่นพระบรมเดชานุภาพที่เยาวชนเป็นผู้ต้องหานั้น เป็นฐานความผิดที่ไม่เข้าข่ายที่จะใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีออกนอกศาลสำหรับเยาวชนดังกล่าว

ต่อมา ผู้ตั้งคำถามขอให้อธิบายขยายความว่า เหตุใดจึงไม่สามารถใช้มาตรการเบี่ยงเบนกับคดีประเภทดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นสถานการณ์ที่มีความร้ายแรง เพราะมีเยาวชนหลายรายกำลังถูกดำเนินคดีดังกล่าว แต่ทำไมความผิดฐานนี้จึงมีความพิเศษที่ทำให้ไม่สามารถใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีสำหรับเยาวชนได้ ซึ่งนายวันชัยได้ตอบว่าเป็นเพราะอัตราโทษของความผิดฐานนี้เกินเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๙ แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓

นอกจากนี้ มีผู้ส่งข้อความแสดงความคิดเห็นเข้ามาในกล่องข้อความด้วย โดยมาจากอดีตประธานสมาคมผู้พิพากษาคดีเยาวชนและครอบครัวระหว่างประเทศ (International Association of Youth and Family Judges and Magistrates) Ms. Avril Calder ว่าเห็นด้วยกับ Dr. Alexandra อย่างยิ่งว่าเราควรใช้โอกาสนี้ที่โลกกำลังเผชิญกับวิกฤติโรคระบาดในการปฏิรูปและสร้างกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนให้มีความพิเศษจำเพาะขึ้นมาจริง ๆ ให้ได้

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ชะลอฟ้อง เพื่ออะไร เพื่อใคร : แนวทางปฏิบัติสากล”

สรุปโดย ดร.สรรพัชญ รัชตะวรรณ^๑
และนางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง^๒

เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔ สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “ชะลอฟ้อง เพื่ออะไร เพื่อใคร : แนวทางปฏิบัติสากล” ผ่านระบบการประชุมทางไกลผ่านจอภาพและสื่อออนไลน์ ในช่วงเวลา ๐๙.๓๐ - ๑๒.๓๐ น. โดยมีวิทยากรเข้าร่วมเสวนาทั้งหมด ๔ ท่าน ได้แก่ นายวันชัย รุจนวงศ์ กรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม

^๑ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

^๒ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

ดร.ศุภกิจ แย้มประชา รองเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม นายชัยวัฒน์ รุ่งเล็ก รองผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม และ รศ.ดร.ปกป้อง ศรีสนิท อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในการเสวนาครั้งนี้ ดร.สรพัพพัญญู รัชตะวรรณ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ

งานเสวนาเริ่มต้นโดย **นายสิงห์ชัย ธานีซ้อน** อัยการสูงสุด กล่าวเปิดการเสวนา โดยเน้นย้ำให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจากการใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งปัญหาต้นทุนในการดำเนินคดีซึ่งเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในการจับตัวผู้กระทำความผิด การรวบรวมพยานหลักฐาน ทำสำนวนเพื่อมีคำสั่งในชั้นพนักงานอัยการ ตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลซึ่งใช้ระยะเวลายาวนาน และปริมาณผู้ต้องขังที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความแออัดเกินไปจากมาตรฐานสากล อีกทั้งยังเป็นภาระต้องงบประมาณแผ่นดินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเน้นย้ำให้เห็นถึงอัตราการกระทำ ความผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวซึ่งอยู่ในระดับที่สูง ต่อมา **ม.ล.ศุภกิตต์ จรุงโรจน์** เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์ ได้กล่าวถึงความเป็นมา หลักการ เหตุผล และความสำคัญของการจัดเสวนาทางวิชาการในครั้งนี้ โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการให้โอกาสผู้กระทำความผิด ในกรณีที่เป็นการกระทำ ความผิดเพียงเล็กน้อย และผู้กระทำไม่ได้มีความชั่วร้าย การนำตัวผู้กระทำความผิดลักษณะนี้ไปลงโทษย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมมากกว่าผลดี การเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเริ่มต้นประเด็นแรก ในหัวข้อปัญหาของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและการนำมาตรการทางเลือกมาใช้ในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดย**นายวันชัย รุจนวงศ์** ได้กล่าวถึงเป้าหมายรวม

ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีขึ้นเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปลอดภัยและปกติสุข โดยกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักยังมีความจำเป็นสำหรับคดีที่มีโทษหนัก และคดีที่ผู้กระทำความผิดต้องการพิสูจน์ตนเองจากข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมีขึ้นเพื่อแก้ปัญหาที่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักไม่สามารถทำได้ ซึ่งมีใช้ในหลาย ๆ ประเทศ ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรป และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งใช้กับคดีที่มีโทษเล็กน้อย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ลดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และมาตรการทางเลือกนี้จะช่วยแก้ปัญหาในกรณีที่โทษจำคุกไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมีมากมายหลายรูปแบบ จากนั้น **รศ.ดร.ปกป้อง ศรีสนิท** ได้กล่าวถึงการนำมาตรการทางเลือกมาใช้ในต่างประเทศ โดยกล่าวเน้นให้เห็นถึงหลักที่สำคัญในการพิจารณานำมาตรการทางเลือกมาใช้แทนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักว่า ต้องเป็นไปเพื่อ ๑) ยุติความเสียหายของอาชญากรรมนั้น ๒) ให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาที่ดี และเร็วกว่า ๓) ปันผู้กระทำความผิดและให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม โดยไม่มีประวัติอาชญากรรม โดยยกตัวอย่างประเทศฝรั่งเศสว่ามีการนำมาตรการทางเลือกมาใช้หลายรูปแบบ เช่น การเปรียบเทียบปรับ การไกล่เกลี่ยคดีอาญา การชะลอการฟ้อง ซึ่งการชะลอการฟ้องนี้ถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการพิจารณาสังคมของพนักงานอัยการ ซึ่งโดยทั่วไปในการส่งคดีนั้นพนักงานอัยการจะมี ๓ ทางเลือก คือ ๑) ส่งฟ้องคดี กรณีมีพยานหลักฐาน ๒) ส่งไม่ฟ้องคดี กรณีที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และเป็นเรื่องเล็กน้อย ๓) ส่งชะลอการฟ้อง ซึ่งหมายถึง การแขวนการตัดสินใจของพนักงานอัยการไว้ก่อน หากผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขของพนักงานอัยการภายในระยะเวลาที่กำหนด พนักงานอัยการ

ก็จะส่งไม่ฟ้อง จากนั้น **ดร.ศุภกิจ แยมประชา** ได้กล่าวถึงบทบาทของศาล ต่อมามาตรการทางเลือก โดยเริ่มอภิปรายและชี้ให้เห็นถึงความเข้าใจของ มาตรการทางเลือกว่า แท้จริงแล้วการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการ ยุติธรรมแบบปกติมันไม่ได้หมายความว่าถึงเพียงการเบี่ยงเบนกระบวนการ ในชั้นก่อนฟ้องเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงมาตรการที่ใช้เพื่อเบี่ยงเบนคดี ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบปรับ ตามกฎหมายต่าง ๆ การไกล่เกลี่ยคดีและรวมถึงการเบี่ยงเบนในชั้นศาลด้วย โดยในการพิจารณาคดีบางประเภทศาลไม่ได้พิพากษาลงโทษตามปกติ แต่มีการ เบี่ยงเบนรูปแบบการพิจารณาออกไปตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การเบี่ยงเบน ในศาลเยาวชนและครอบครัว การเบี่ยงเบนเพื่อฟื้นฟูในคดียาเสพติด เป็นต้น และเน้นย้ำให้เห็นว่าเป้าหมายที่แท้จริงของกระบวนการยุติธรรม คือ ทำให้ สังคมปลอดภัย และลดการกระทำผิดซ้ำ แม้ศาลจะมีบทบาทสำคัญใน กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่ก็เข้ามามีบทบาทในมาตรการทางเลือก ด้วย และสุดท้ายในประเด็นนี้ **นายชัยวัฒน์ รุ่งเล็ก** ได้กล่าวถึงมาตรการ ทางเลือกปัจจุบันในประเทศไทยที่มีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่เริ่มต้นไป จนถึงจุดสุดท้ายว่า แท้จริงแล้วมาตรการทางเลือกนั้นเริ่มจากการไกล่เกลี่ยใน ชุมชน ต่อมาคือการไกล่เกลี่ยโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการไกล่เกลี่ยในชั้น พนักงานอัยการ ตลอดจนไปถึงการประนอมข้อพิพาทในชั้นศาล และท้ายสุดคือ มาตรการเตรียมความพร้อมนักโทษก่อนออกสู่สังคมของราชทัณฑ์ ที่สำคัญคือ ความเข้าใจและการยอมรับของสังคม เพราะไม่ว่าจะใช้มาตรการทางเลือกหรือ มาตรการใด สุดท้ายแล้วผู้กระทำผิดต้องกลับคืนสังคม จึงให้ข้อคิดและตั้ง ข้อสังเกตว่าแม้จะมีกฎหมายกำหนดให้นำมาตรการทางเลือกมาใช้ ก็ต้องคำนึงว่า

จะเป็นการผลักภาระกลับคืนสู่สังคมหรือไม่ สังคมจะยอมรับผู้กระทำความผิดที่ไม่ได้ถูกลงโทษหรือไม่

ประเด็นในการเสวนาต่อมา คือ มาตรการเบี่ยงเบนคดีก่อนฟ้อง และรูปแบบของมาตรการชะลอการฟ้องในต่างประเทศ โดยการเสวนาเริ่มจาก **นายวันชัย รุจนวงศ์** กล่าวว่า มาตรการเบี่ยงเบนคดีก่อนฟ้องในต่างประเทศมีขึ้นมานานมากแล้ว ส่งผลให้คดีที่จะขึ้นมาสู่ศาลมีน้อยมาก โดยจะมีการไต่ถามคดีเล็กน้อยในชุมชนโดยผู้นำชุมชน คดีจะถูกนำมาฟ้องต่อเมื่อชุมชนไม่อาจจัดการได้ ซึ่งกระบวนการไต่ถามคดีอาญาจะแทรกอยู่ในกระบวนการเบี่ยงเบนคดีก่อนฟ้อง โดยผู้เสียหายจะมีบทบาทในการกำหนดว่าผู้กระทำความผิดต้องชดเชยอย่างไร ซึ่งไม่ได้อยู่ในรูปแบบของการชดเชยเงินเสมอไป แต่อาจเป็นการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดกระทำการบางอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายและสังคม และผู้กระทำความผิดต้องยินยอมด้วย เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่รู้สึกว่าถูกลงโทษแต่ทำให้รู้สึกว่าการชดเชย และทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีประวัติอาชญากรติดตัว ซึ่งจากสถิติแล้วอัตราการกระทำความผิดซ้ำน้อยลงต่อมา **รศ.ดร.ปกป้อง ศรีสนิท** ได้กล่าวถึงมาตรการชะลอการฟ้องในประเทศฝรั่งเศสว่าศาลจะเข้ามามีบทบาทเฉพาะกรณีมาตรการชะลอการฟ้องแบบที่มีการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาต้องปฏิบัติที่มีลักษณะเชิงลงโทษผู้ต้องหา หากเป็นมาตรการชะลอการฟ้องแบบไม่มีเงื่อนไขที่กำหนดในเชิงลงโทษให้ผู้ต้องหาปฏิบัติแล้วศาลก็ไม่จำเป็นต้องเข้ามาดู โดยในประเทศฝรั่งเศสเงื่อนไขตามกฎหมายของคดีที่จะสามารถเข้ามาตราการชะลอการฟ้องได้ คือ ๑) เป็นคดีที่มีโทษอย่างสูงไม่เกิน ๕ ปี ดังนั้น ในคดีทุจริตฯ ซึ่งเป็นคดีที่มีโทษสูง โดยหลักการแล้วจึงไม่อยู่ในข่ายที่จะนำมาตรการชะลอการฟ้องมาใช้ได้ และการชะลอการฟ้องสามารถใช้ได้ทั้งคดีที่มีผู้เสียหายและไม่มีผู้เสียหาย ตัวอย่างเช่น คดีจราจร

ที่โทษไม่สูงอย่างมาแล้วซ้ำแต่ไม่ได้สร้างความเสียหาย ก็สามารถใช้มาตรการชะลอการฟ้องได้ ๒) ผู้กระทำความผิดต้องยอมรับว่าตนได้กระทำตามที่ถูกกล่าวหา และ ๓) ผู้เสียหายให้ความยินยอม มาตรการชะลอการฟ้องเป็นมาตรการที่เริ่มต้นที่พนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการต้องเสนอเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายยินยอม และพนักงานคุมประพฤติจะเป็นคนตรวจสอบว่าผู้กระทำความผิดได้ประพฤติตามเงื่อนไขหรือไม่ ซึ่งกฎหมายประเทศฝรั่งเศสนั้นถือเป็นตัวอย่างที่ดี เพราะมีการกำหนดให้พนักงานอัยการสามารถกำหนดค่าปรับได้โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด และกำหนดให้มีการริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำผิดได้ เช่น ริบรถที่ใช้กระทำผิดไว้ชั่วคราว ซึ่งจุดที่น่าสนใจของกฎหมายชะลอการฟ้องประเทศฝรั่งเศสคือเดิมในอดีตตอนร่างกฎหมายครั้งแรกนั้นได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการกำหนดเงื่อนไขและออกคำสั่งโดยไม่ต้องผ่านศาล แต่ร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวถูกศาลรัฐธรรมนูญประเทศฝรั่งเศสตีตกไปเพราะขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน สุดท้ายแล้วได้มีการร่างกฎหมายใหม่โดยออกมาในรูปแบบที่พนักงานอัยการเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขและส่งให้ศาลรับรองและเห็นชอบเงื่อนไขที่มีลักษณะในเชิงลงโทษผู้ต้องหานั้นเสียก่อน เพื่อให้ศาลตรวจสอบและรับรองเงื่อนไขชะลอการฟ้องที่มีลักษณะเป็นการลงโทษได้ และ **ดร.ศุภกิจ แยมประชา** ได้กล่าวถึงบทบาทของศาลยุติธรรมในกระบวนการเบี่ยงเบนคดีในชั้นก่อนฟ้องของไทยในปัจจุบันว่าศาลได้มีบทบาทในการเบี่ยงเบนคดีตามกฎหมายอยู่แล้วในเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และคดีที่ขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว ที่ศาลจะเข้ามามีบทบาทในการดูแลและความชอบด้วยกฎหมายของแผนฟื้นฟู

สุดท้ายในการเสวนาได้พูดถึงประเด็นความเป็นไปได้ในการนำมาตรการ
ชะลอการฟ้องมาใช้ในประเทศไทยและรูปแบบที่เหมาะสม โดยเริ่มจาก
ดร.ศุภกิจ แย้มประชา ได้กล่าวว่า การนำมาตรการชะลอการฟ้องมาใช้
จะมีความเป็นไปได้จะต้องครบองค์ประกอบ ๓ ประการคือ ๑) ต้องเป็นการทำงาน
ร่วมกันของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ
ศาล เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ๒) ประเภคดี โทษ พฤติการณ์แห่งคดี
ต้องไม่ร้ายแรง ผู้กระทำความผิดมีความเสี่ยงในการกระทำความผิดซ้ำน้อย
๓) เป็นธรรมกับทุกฝ่ายทั้งผู้กล่าวหา ผู้กระทำความผิด และสังคม ต่อมา
นายชัยวัฒน์ ร่วงเล็ก ได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ของมาตรการชะลอการฟ้อง
ของประเทศไทย ว่าการชะลอการฟ้องจะได้ผลหรือไม่อยู่ที่ประสิทธิภาพ
ของรายงานการสืบเสาะและพินิจ ซึ่งขึ้นอยู่กับสมรรถนะของเจ้าพนักงาน
คุมประพฤติที่จะสามารถเข้าใจกรอบแนวคิดว่าด้วยการกระทำผิดของผู้กระทำ
ความผิดได้ ดังนั้น ประสพการณ์ของเจ้าพนักงานคุมประพฤติจึงมีความสำคัญ
เจ้าพนักงานคุมประพฤติต้องจำแนกข้อเท็จจริงที่สืบเสาะมาให้ได้ จะเลือก
เชื่อข้อมูลอะไรต้องเห็นพยานหลักฐานและออกแบบคำถามไล่ไปถึงพฤติกรรม
ทัศนคติของผู้กระทำความผิดให้ได้ และฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเปิดโอกาสให้
ผู้กระทำความผิดสามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมอย่างปกติได้ ซึ่งร่างกฎหมาย
ชะลอการฟ้องในปัจจุบันมีข้อดีที่ผู้เสียหายได้เข้ามามีบทบาทส่วนร่วมในการ
ชะลอการฟ้องของพนักงานอัยการด้วย ส่วนรูปแบบมาตรการชะลอการฟ้อง
ที่เหมาะสมจะต้องประกอบด้วย ๑) บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต้อง
ร่วมมือกัน และ ๒) ต้องสร้างระบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานเพื่อให้การส่งต่องาน
มีประสิทธิภาพ ต่อมา **รศ.ดร.ปกป้อง ศรีสนิท** ได้กล่าวว่าประเทศไทยมีความพร้อม
และเป็นไปได้ที่จะนำมาตรการชะลอการฟ้องมาใช้ เพราะตอบโจทย์ทั้งใน ๓ แง่มุม

คือ สังคมเกิดความสงบ ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาดีและรวดเร็ว และผู้กระทำความผิดได้รับการแก้ไขและไม่มีประวัติอาชญากรติดตัว ซึ่งตามร่างกฎหมายชะลอการฟ้องที่เพิ่งเสนอผ่านคณะกรรมการพัฒนาการบริหารกระบวนการยุติธรรมแห่งชาตินี้ มีข้อสังเกตเพื่อนำไปสู่ความสมบูรณ์และมีความเป็นไปได้ของร่างใน ๓ ประเด็น ดังนี้ ๑) ควรมีกรอบการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการใช้มาตรการชะลอการฟ้องในเชิงคุณภาพและเนื้อหาสาระให้ชัดเจน เช่น ความรุนแรงของการกระทำความผิด พฤติกรรมลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความผิด ประโยชน์สาธารณะ สถานะผู้เสียหาย ๒) ควรให้ศาลเข้ามาดูในกรณีที่มีการกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติที่มีลักษณะคล้ายโทษ และ ๓) ยังขาดเงื่อนไขหลากหลาย เช่น การผ่อนชำระค่าปรับ การริบทรัพย์สินไว้ชั่วคราวระหว่างชะลอการฟ้อง เงื่อนไขที่เกี่ยวกับผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด และสุดท้าย **นายวันชัย รุจนวงศ์** ได้กล่าวว่า ในต่างประเทศมาตรการชะลอการฟ้องประสบความสำเร็จเนื่องจากเป็นประโยชน์ทั้งต่อสังคม ผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย สำหรับประเทศไทยนั้น ตนไม่ใช่ว่าห่วงเรื่องความแตกต่างทางฐานะของผู้ต้องหา เนื่องจากตามรูปแบบการชะลอการฟ้องจะต้องมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงเสียก่อน ซึ่งผู้เสียหายจะทราบดีว่าฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดเป็นอย่างไร โดยจะมีการแจ้งข้อเท็จจริงให้ทั้งฝ่ายผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายทราบ และต้องจัดให้มีแบบการให้ความยินยอมเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายลงนามส่วนเงื่อนไขในการตรวจสอบของศาลนั้น ศาลควรจะเข้ามาดูเพียงความชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการโดยต้องไม่เข้ามาดูในส่วนดุลพินิจของพนักงานอัยการ

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ
เรื่อง “ชะลอฟ้อง เพื่ออะไร เพื่อใคร
EP.๒ : ทิศทางประเทศไทย จากอดีต ถึงปัจจุบัน สู่อนาคต”

สรุปโดย ดร.สรพัตชญ์ รัชตะวรรณ^๑
นางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง^๒
และนายสิริพงษ์ ศรีพิมพ์สอ^๓

เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนาระบบการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดเสวนาทางวิชาการ ครั้งที่ ๒ เรื่อง “ชะลอฟ้อง เพื่ออะไร เพื่อใคร : ทิศทางประเทศไทย จากอดีต ถึงปัจจุบัน สู่อนาคต” ผ่านระบบ Zoom และ Facebook Live โดยมี ศาสตราจารย์พิเศษวิศิษฎ์ วิศิษฎ์สรอรรถ

^๑ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนาระบบการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

^๒ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

^๓ นิติกรปฏิบัติการ สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนาระบบการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

ปลัดกระทรวงยุติธรรม ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ศาสตราจารย์
ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร
นายกสภานายความ เป็นวิทยากร และในการเสวนาครั้งนี้ ดร.สรพัชฌ์
รัชตะวรรณ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญา
และพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ

นายสิงห์ชัย ทนินซ้อน อัยการสูงสุด กล่าวเปิดการเสวนา โดยกล่าวถึง
การประชุมคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.)
ครั้งที่ ๒/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๔ ที่ผ่านมาว่า ที่ประชุมได้มีมติ
เห็นชอบร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง พ.ศ. และมีมติให้ฝ่ายเลขานุการ
จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้องตามแนวทางจัดทำและเสนอ
ร่างกฎหมายตามบทบัญญัติมาตรา ๗๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด จึงได้จัดงานเสวนาในครั้งนี้ขึ้นเพื่อ
ให้ผู้เข้าฟังเล็งเห็นถึงความสำคัญของการชะลอการฟ้อง และช่วยกันสนับสนุน
ให้มีร่างกฎหมายชะลอการฟ้องที่มีความสมบูรณ์เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน

ในช่วงต้นของการเสวนา **ม.ล.ศุภกิตต์ จรุงญโรจน์** เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์
ได้กล่าวอภิปรายพิเศษ โดยเกริ่นนำถึงความเป็นมาของการร่างกฎหมาย
ชะลอการฟ้องในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และปัญหาของ
กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยที่มุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดให้เด็ดขาด
และไม่ให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่าง แม้จะมีบางกรณีที่ไม่สมควรลงโทษก็ตาม
โดยยกตัวอย่างกรณีที่ผู้กระทำความผิดกระทำด้วยความจำเป็นโดยที่ไม่ได้มีจิตใจ
ที่เป็นอาชญากรชั่วร้าย ซึ่งการลงโทษบุคคลเหล่านี้นั้นทางสังคมวิทยา (Sociology)
ถือว่าเป็นการทำลายทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ อีกทั้งยังทำให้บุคคลเหล่านั้น
ไม่สามารถกลับเข้าสู่สังคมตามปกติได้

การเสวนาแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็นใหญ่ ๆ ได้แก่

ประเด็นที่หนึ่ง พัฒนาการในการร่างกฎหมายชะลอการฟ้องของประเทศไทยในอดีต เริ่มต้นโดย ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ได้กล่าวถึงความพยายามในอดีตที่จะนำแนวคิดชะลอการฟ้องมาใช้ในประเทศไทย โดยนำรูปแบบมาจากประเทศญี่ปุ่นแต่กลับไม่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากติดปัญหาในเรื่องการตรวจสอบถ่วงดุล ซึ่งเหตุที่ต้องมีการชะลอการฟ้องเป็นผลสืบเนื่องมาจากปริมาณคดีและปริมาณผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก อันจะเห็นได้จากสถิติปริมาณผู้ต้องขังของประเทศไทยที่มากเป็นอันดับ ๖ ของโลก ส่งผลให้ต้องใช้งบประมาณในการบริหารจัดการจำนวนมากศาล อีกทั้งยังพบว่าผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวจะกลับมาก่อทำความผิดซ้ำและเข้าสู่เรือนจำอีกภายในปีแรก ๑๐ กว่าเปอร์เซ็นต์ ภายในสองปี ๒๐ กว่าเปอร์เซ็นต์ และภายในสามปี ๓๐ กว่าเปอร์เซ็นต์ จึงกล่าวได้ว่าการส่งผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำไม่ได้ช่วยทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความกลัวและไม่กล้าที่จะกระทำอีกแต่อย่างใด ซึ่งหากนำงบประมาณจำนวนนี้มาช่วยเหลือผู้กระทำความผิดที่ไม่สมควรต้องได้รับโทษให้ได้รับการปรับปรุงนิสัยและไม่ต้องเข้าสู่ระบบเรือนจำ จะเกิดประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า ซึ่งในลำดับต่อมา ศาสตราจารย์พิเศษวิศิษฎ์ วิศิษฎ์สรอรรถ ได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า สังคมไทยมีแนวคิดที่ฝังลึกว่าเมื่อมีการกระทำความผิดแล้วจะต้องมีการดำเนินคดีทุก ๆ เรื่อง ซึ่งจากสถิติแล้วประเทศไทยมีคดีอาญาประมาณปีละ ๘๐๐,๐๐๐ คดี คดีเหล่านี้แม้ศาลจะพิพากษาไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าเรือนจำ แต่ก็มีทางเลือกอื่นไม่มาก และยังมีคดีอีกกว่าปีละ ๒๐๐,๐๐๐ คดี ที่ส่งผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำ ส่งผลให้เกิดปัญหาความแออัด โดยประเทศไทยมีปริมาณผู้ต้องขังติดอันดับ ๖ ของโลก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีคดีอาญาปีละประมาณ ๑.๒ ล้านคดี

แต่เมื่อมีการฟ้องคดีแล้ว แม้ว่าจะพบว่ามีความผิดจริงกว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ แต่ก็มี การส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำเพียงแค่ปีละ ๒๐,๐๐๐ คน จึงอาจสรุปได้ว่าปัญหาหลักของกระบวนการยุติธรรมไทยอาจเป็นเพราะ แนวความคิดที่เมื่อมีการกระทำความผิดแล้วต้องดำเนินคดีและส่งผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำ การชะลอการฟ้องจึงถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการแสวงหา ทางออกของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งการดำเนินคดีควรจะต้องมีการจำแนก และใช้วิธีการที่เหมาะสมกับคดีในแต่ละประเภทมากกว่าการผลักดันให้ทุกคดี เข้าไปอยู่ในระบบกระบวนการยุติธรรมสายหลักทั้งหมด และสุดท้าย ในประเด็นนี้ **ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร** ได้กล่าวถึงบทบาทของทนายความว่า หากให้ยกตัวอย่างกรณีผู้ต้องหาถูกฟ้องในคดีลักทรัพย์ซึ่งเป็นคดีอาญาแผ่นดิน เมื่อมีการสั่งฟ้อง ทนายความจะไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องสู้คดีในชั้นศาล การที่มีการชะลอการฟ้องจึงถือเป็นทางเลือกที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งการผลักดันกฎหมายชะลอการฟ้องจะต้องมีการรับฟังความเห็นจากหลาย ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนแนวคิดที่ว่าเมื่อกระทำความผิดก็ต้องรับโทษนั้น โทษจำคุกควรจะต้องใช้ให้เหมาะสมและจำเป็นจริง ๆ เพราะเมื่อเริ่มกระบวนการ จับกุมแล้ว การหาหลักประกันเป็นสิ่งที่สร้างภาระต่อประชาชนอย่างมาก เนื่องจากหลักประกันมีอัตราที่สูง เมื่อไม่สามารถหาหลักประกันได้ก็ต้อง ถูกควบคุมตัวเข้าสู่เรือนจำ ส่งผลให้รัฐต้องใช้งบประมาณในการบริหารจัดการ เป็นจำนวนมาก ซึ่งแตกต่างกับประเทศในยุโรปที่มีการพัฒนาระบบจนมี หลายเรือนจำว่างลง อีกทั้งการส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำยังส่งผลให้ ผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคมปกติได้ยาก มีแนวโน้มที่จะกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้น หากมีการชะลอการฟ้องมาเป็นทางเลือก ก็จะเป็นการช่วยบุคคลเหล่านั้น และยังเป็นการช่วยลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำอีกด้วย

ประเด็นที่สอง รูปแบบและกลไกของร่างกฎหมายชะลอการฟ้องของประเทศไทยในปัจจุบัน เริ่มต้นโดย ศาสตราจารย์พิเศษวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องอัตราโทษจำคุกที่จะใช้เป็นฐานในการสั่งชะลอการฟ้องที่ร่างไว้ว่าไม่เกิน ๕ ปี เห็นว่าควรเพิ่มอัตราโทษให้สูงกว่านี้ เนื่องจากหากเทียบกับอัตราโทษจำคุกในคดีประมาทเป็นเหตุผู้อื่นถึงแก่ความตาย ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน ๑๐ ปีแล้ว อาจส่งผลให้คดีประเภทนี้ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการชะลอการฟ้องได้ ส่วนในประเด็นเรื่องความยินยอมของผู้เสียหายของประเทศไทยมีความแตกต่างกับหลายประเทศที่อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐเท่านั้น ประชาชนไม่สามารถฟ้องคดีเองได้ แต่ในประเทศไทยอนุญาตให้ประชาชนฟ้องคดีเองได้ ดังนั้นหากรัฐไม่ต้องการฟ้องคดีก็จะต้องทำให้ประชาชนไม่ฟ้องคดีด้วยการนำเรื่องความยินยอมของผู้เสียหายมาใช้ สำหรับประเด็นเรื่องการตรวจสอบถ่วงดุลถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการยอมรับ ตัวอย่างเช่น การปลดจากการล้มละลายในประเทศสิงคโปร์ที่เดิมต้องให้ศาลเป็นผู้อนุมัติ ต่อมาได้สร้างระบบปลดจากการล้มละลายโดยให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการแล้วจึงให้ศาลมีคำสั่งเห็นชอบ ต่อมาก็พัฒนาระบบจนเหลือเพียงการส่งเรื่องไปให้ศาลทราบเท่านั้น ดังนั้นการตรวจสอบถ่วงดุลจึงถือเป็นขั้นแรกที่จะทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและไว้วางใจมากขึ้น ต่อมา ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ได้กล่าวถึงแนวคิดในเรื่องการตรวจสอบถ่วงดุลของประเทศฝรั่งเศสว่า เดิมทีกฎหมายชะลอการฟ้องของประเทศฝรั่งเศสยังไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการตรวจสอบถ่วงดุล แต่คณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่า เมื่อขาดการตรวจสอบถ่วงดุลอาจมีการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ (abuse of power) ได้โดยง่าย จึงได้วินิจฉัยว่ากฎหมายนี้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการตรวจสอบถ่วงดุลจึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญในการสร้างความไว้วางใจให้กับประชาชน (public trust)

ต่อระบบกระบวนการยุติธรรม และสำนักงานอัยการสูงสุดควรมีการสร้างระบบตรวจสอบภายในที่ไม่ซับซ้อนจนเกินไปด้วย ส่วนประเด็นในเรื่องอัตราโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี นั้น มีความสอดคล้องกับกฎหมายในหลาย ๆ เรื่อง เช่น คำรับสารภาพในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่กำหนดให้โทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี ศาลสามารถลงโทษโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ หรือในประมวลกฎหมายอาญา ถ้าลงโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี ก็สามารถรอลงอาญาได้ อัตราโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี จึงเห็นว่าเป็นความเหมาะสมแล้ว ส่วนประเด็นในเรื่องความยินยอมของผู้เสียหายในระบบกฎหมายไทยถือว่ามีความสำคัญมาก เนื่องจากหากผู้เสียหายไม่ยินยอมการชะลอการฟ้องก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ และสุดท้ายในประเด็นนี้ **ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร** กล่าวเสริมว่า ควรมีการพิจารณาเพิ่มคดีประเภทอื่น ๆ ที่มีพฤติการณ์ไม่ร้ายแรงแต่อัตราโทษเกิน ๕ ปี ด้วย เพื่อให้การชะลอการฟ้องมีความครอบคลุมยิ่งขึ้น และการเพิ่มโทษปรับอาจแก้ปัญหาจำนวนผู้กระทำความผิดลงได้ส่วนหนึ่ง เนื่องจากในบางกรณีผู้กระทำความผิดอาจเกรงกลัวที่จะถูกปรับมากกว่าจำคุก

ประเด็นที่สาม ทิศทางของกฎหมายชะลอการฟ้องในอนาคต เริ่มต้น โดย **ศาสตราจารย์พิเศษวิศิษฎ์ วิศิษฎ์สรอรรถ** กล่าวว่า การชะลอการฟ้องจะเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้คดีไม่ต้องเข้าสู่ศาล และทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องเข้าสู่เรือนจำ ซึ่งถือเป็นการลดต้นทุนทั้งในด้านทรัพยากรบุคคลและด้านงบประมาณ แต่สิ่งสำคัญคือการปรับระบบคิด (mindset) ของคนที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่พนักงานอัยการไปจนถึงพนักงานคุมประพฤติที่จะต้องมีการทบทวนและวิธีการใหม่ ๆ ในการดูแลผู้กระทำความผิดกลุ่มนี้ เนื่องจากกรณีไม่ใช่คดีอาชญากรรมร้ายแรง (serious crime) และจุดหมายไม่ใช่การลงโทษ แต่เป็นการพัฒนาบุคคลเหล่านั้น ต่อมา **ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์**

ลิขสิทธิ์วัฒนกุล กล่าวว่า การชะลอการฟ้องเพียงอย่างเดียวอาจลดปริมาณคดีของศาลไม่ได้หมด เนื่องจากประเทศไทยยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีเองเป็นจำนวนมาก โดยในคดีอาญาแผ่นดินผู้เสียหายก็ฟ้องคดีเองได้ และในคดีความผิดส่วนตัว แม้คดีจะอยู่ในชั้นฎีกาผู้เสียหายก็ยังสามารถถอนฟ้องได้ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรของรัฐ (resource) อย่างสิ้นเปลือง โดยหากมีกฎหมายชะลอการฟ้องจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก เนื่องจากจะสามารถนำทรัพยากรไปใช้กับคดีที่สำคัญ ๆ ได้มากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศญี่ปุ่นและประเทศฝรั่งเศสที่มีการฟ้องคดีเพียง ๕๐,๐๐๐ คดีในศาลชั้นต้น ทั้งที่มีปริมาณคดีและจำนวนประชากรมากกว่าประเทศไทย จึงจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแบบแผนความคิด (paradigm) ของคนในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งหากทำได้จะทำให้ระบบเรือนจำมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากมีทรัพยากรเพียงพอต่อการดูแลและพัฒนาผู้ต้องขัง ส่วนในประเด็นเรื่องจะดำเนินการอย่างไรให้การชะลอการฟ้องสำเร็จ อย่างแรก คือ การบูรณาการระหว่างหน่วยงานกับผู้เสียหาย โดยเริ่มตั้งแต่ในชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศสกล่าวว่า “พนักงานสอบสวนต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเจรจาด้วย” อย่างที่สอง คือ หน่วยงานที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน (support) โดยเฉพาะกรมคุมประพฤติ ที่จะมีขอบเขตงานมากขึ้น ซึ่งถือเป็นผลดีในแง่ของการใช้ทรัพยากรของรัฐ (resource) ที่มีอยู่อย่างจำกัด และสุดท้ายในประเด็นนี้ **ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร** กล่าวเสริมว่า ทนายความมีบทบาทตั้งแต่เริ่มต้นคดีอาญา อีกทั้งตามบทบัญญัติในกฎหมายต่าง ๆ ก็มีการบัญญัติไว้ว่าให้มัทนายความ และไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา ก็มักจะปรึกษาทนายก่อนที่จะไปดำเนินการไกล่เกลี่ยหรือดำเนินคดีตามกระบวนการ

ดังนั้น จึงควรจะมีทนายความเข้ามาร่วมด้วยเพื่อให้การชะลอการฟ้อง
ประสบความสำเร็จ

ก่อนจบการเสวนา **ม.ล.ศุภกิตต์ จรูญโรจน์** กล่าวสรุปเสริมว่า หากมี
พระราชบัญญัติชะลอการฟ้องออกมา สำนักงานอัยการสูงสุดจะต้องมีแนวทาง
ปฏิบัติหรือแนวทางในการดำเนินคดีออกมาเป็นแนวทางในการดำเนินการให้กับ
พนักงานอัยการ ส่วนเรื่องของอัตราโทษนั้น พนักงานอัยการจะต้องคำนึงถึง
พฤติการณ์แห่งคดีและประโยชน์สาธารณะด้วย ถึงแม้อัตราโทษจะอยู่ในเงื่อนไข
จำคุกไม่เกิน ๕ ปี ก็ตาม

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ชะลอฟ้อง เพื่ออะไร เพื่อใคร EP.๓ : เปิดร่างกฎหมายชะลอฟ้อง”

สรุปโดย ดร.สรพัตชญ์ รัชตะววรรณ^๑
และนายสิริพงษ์ ศรีพิมพ์สอ^๒

เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๙.๓๐ - ๑๒.๐๐ น. สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “ชะลอการฟ้อง เพื่ออะไร เพื่อใคร EP. ๓ : เปิดร่างกฎหมายชะลอฟ้อง” ผ่านระบบ Zoom และ Facebook Live โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นายวิพล กิตติพิศนาสรชัย ผู้อำนวยการสำนักงาน

^๑ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

^๒ นิติกรปฏิบัติการ สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

วิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ เป็นวิทยากร และมี ดร.สรรพัชญ รัชตะวรรณ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ

งานเสวนาเริ่มต้นโดย **ม.ล.ศุภกิตต์ จรูญโรจน์** เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์ กล่าวเปิดการเสวนา และอภิปรายพิเศษ โดยเกริ่นนำถึงความเป็นมาและความพยายามของหน่วยงานต่าง ๆ ในอดีตที่ต้องการนำการชะลอการฟ้องมาใช้ในประเทศไทยเพื่อให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดบางประเภทไม่ต้องถูกควบคุมตัวเข้าสู่เรือนจำ และสามารถกลับสู่สังคมปกติได้โดยไว แต่ด้วยเหตุที่ยังมีข้อถกเถียง และปัญหาบางประการจึงทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จ จนกระทั่งในครั้งนี้ที่ทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้ร่วมมือกันยกร่างกฎหมายชะลอการฟ้องฉบับนี้ขึ้นจนสำเร็จ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการรับฟังความเห็นของประชาชนตามมาตรา ๗๗ วรรคสองของรัฐธรรมนูญ ก่อนที่จะนำร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาต่อไป

ประเด็นเรื่องหลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง

พ.ศ.

เริ่มต้นประเด็นโดย **นายวิพล กิตติทัศนาศรัย** ได้กล่าวถึงที่มาของหลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้องฉบับนี้ตามที่ปรากฏอยู่ในตอนต้นของร่างกฎหมายและที่ปรากฏอยู่ในร่างมาตราต่าง ๆ ว่าเป็นการสะท้อนมาจากแนวคิดและจิตใจของบุคลากรใน ๓ ส่วนหลัก ๆ คือ ๑) คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจพิจารณาร่างกฎหมายมาตรการแทนการฟ้องคดีอาญา กรณีมาตรการชะลอการฟ้อง ที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) ตั้งขึ้นเพื่อรื้อฟื้นร่างกฎหมายชะลอการฟ้อง

โดยเฉพาะ ๒) กลุ่มเลขานุการของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจที่เป็นการร่วมมือกันระหว่างสำนักงานกิจการยุติธรรม (สกร.) และบุคลากรของสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นผู้เสนอต่อคณะกรรมการ กพยช. ให้พิจารณาหรือพิจารณาร่างกฎหมายชะลอการฟ้องที่ถูกชะลอไว้เป็นเวลากว่า ๖ ปี ๓) ประธานคณะอนุกรรมการซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานหลากหลาย ทั้งยังมีผลงานในระดับนานาชาติจนเป็นที่ยอมรับในเวทีสหประชาชาติ โดยปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นปลัดกระทรวงยุติธรรม

นายวิพล กิตติศาสนาสราย กล่าวเพิ่มเติมว่า หลักการและแนวคิดพื้นฐานของกฎหมายทุกฉบับ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องอะไรนับจากรัฐธรรมนูญลงมามีอยู่สองเรื่องด้วยกันคือ ๑) มีความจำเป็นจะต้องมีกฎหมายในเรื่องนั้นเข้ามาแทรกแซง (Intervention) ซึ่งหากไม่มีกลไกดังกล่าวจะทำให้สังคมขาดอะไรไปบางอย่าง และ ๒) เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม กล่าวคือต้องมีกฎหมายว่าด้วยเรื่องนั้นเพื่อสร้างมาตรการกลไกให้เกิดประโยชน์ยึดโยงกับประชาชนและสังคมโดยรวม ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของบุคคลเฉพาะกลุ่ม ดังนั้นหลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง พ.ศ. ฉบับนี้จึงเริ่มต้นจากหลักการและแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวเช่นกัน กล่าวคือมีความจำเป็นจะต้องมีมาตรการชะลอการฟ้อง เนื่องจากการที่สังคมไทยไม่มีมาตรการชะลอการฟ้องทำให้ผู้ที่พลั้งพลาดกระทำความผิดกฎหมายอาญาที่ไม่มีความร้ายแรงขาดโอกาสในการที่จะไม่มีมลทินมัวหมองติดตัว ซึ่งกระทบต่อโอกาสในการใช้ชีวิตทั้งในด้านการเรียน และการทำงาน เนื่องจากเมื่อถูกฟ้องคดีต่อศาล แม้ต่อมาศาลจะพิจารณารอการลงโทษก็ตาม บุคคลนั้นก็มีประวัติอาชญากรรมติดตัวแล้ว และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยสังคมจะไม่เสียทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถผลิตสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ อีกทั้ง

ความเสี่ยงที่บุคคลเหล่านั้นจะก่อความเสียหายอย่างอื่นตามมาต่อตนเองและสังคมจากการต้องถูกระบวนการและมาตรการบังคับในการดำเนินคดีอาญาเต็มรูปแบบจะลดน้อยลง

ในส่วนหลักการและเหตุผลที่ปรากฏอยู่ในตอนต้นของร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง ต้องการให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาที่ไม่มีแนวโน้มว่าจะกลับไปกระทำความผิดซ้ำ และเปิดโอกาสรับฟังความเห็นและความต้องการของผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้ต้องหาทราบและได้แสดงความรับผิดชอบเสียแต่ในโอกาสแรก และมีการออกแบบกลไกการตัดสินใจชะลอฟ้องให้มีคุณภาพเพื่อไม่พลาดไปให้โอกาสกับผู้ที่ไม่สมควรได้รับโอกาส และไม่พลาดไปปิดโอกาสผู้ที่ควรได้รับโอกาส โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมโดยรวม ไม่ยึดติดกับมุมมองภายในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง

จากนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท ได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า หลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง มีความสอดคล้องกับกฎหมายชะลอฟ้องของประเทศฝรั่งเศสและหลักการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะพิจารณาจาก ๓ มุมมอง ได้แก่ ๑) ในมุมมองของสังคม การชะลอฟ้องสามารถยุติความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดได้ และมีเครื่องมือป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดอีกโดยการกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติ และยังเป็นการลดต้นทุนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างมหาศาล ๒) ในมุมมองของผู้ต้องหา การชะลอฟ้องจะเป็นการให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดได้กลับตัวเป็นคนดี และไม่ต้องถูกบันทึกประวัติอาชญากรซึ่งจะทำให้กลับไปทำงานตามปกติได้ และ ๓) ในมุมมองผู้เสียหาย การชะลอฟ้องจะช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำความผิด

ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ดังนั้น การชะลอฟ้องถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกแนวใหม่
ที่ช่วยเร่งความยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับสังคม ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด

ประเด็นเรื่องประเภทของคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการชะลอการฟ้องได้

นายวิพล กิตติทศนาสรชัย กล่าวว่า คดีที่จะชะลอฟ้องได้จะต้องเป็นคดี
ที่ไม่ร้ายแรงซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน ๕ ปี ซึ่งมีความสอดคล้องกับโทษ
ที่ศาลสามารถรอลงอาญาได้ และต้องเข้าใจเ็นว่าเป็นการกระทำผิดครั้งแรก
(First timer) เว้นแต่จะได้กระทำความผิดโดยประมาทหรือลหุโทษ หรือพันโทษ
มานาน ๕ ปี อีกทั้งต้องได้รับความยินยอมโดยสมัครใจจากผู้เสียหายให้มีการ
ชะลอการฟ้องด้วย เว้นแต่จะไม่ปรากฏตัวผู้เสียหาย ส่วนในคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย
หากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าควรที่จะมีการชะลอการฟ้องก็สามารถ
สั่งชะลอการฟ้องได้

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท กล่าวในประเด็นนี้ว่า อัตราโทษ
จำคุกอย่างสูงไม่เกิน ๕ ปี มีความสอดคล้องกับกฎหมายชะลอฟ้องตาม
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศสที่พนักงานอัยการ
มีอำนาจชะลอการฟ้องคดีที่มีโทษไม่เกิน ๕ ปีได้ แต่ในประเทศฝรั่งเศสไม่ได้ใช้
หลักเกณฑ์ประวัติการกระทำความผิดในการพิจารณาชะลอการฟ้อง แต่จะ
พิจารณาจากลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความผิด ความรุนแรงของการกระทำ
ความชั่วร้ายของผู้กระทำ ซึ่งหากพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ต้องหามีโอกาสกลับตัว
เป็นคนดี ก็สามารถเข้าสู่การชะลอฟ้องได้

ดร.สรพัชญ รัชตะวรรณ ได้กล่าวเสริมในส่วนของประเภทคดี
ที่สามารถเข้าสู่กระบวนการชะลอฟ้องของประเทศเยอรมนีว่ามี แม้จะไม่มี
การกำหนดอัตราโทษเอาไว้ แต่ก็มีบทบัญญัติให้ใช้กับคดีที่มีความผิดเพียงเล็กน้อย
เท่านั้น (Less serious criminal offense) เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นและ

ประเทศอังกฤษที่แม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดอัตราโทษขั้นต่ำของคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการชะลอการฟ้องไว้ดังเช่นกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสหรือร่างกฎหมายชะลอการฟ้องของไทย แต่ในการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการนั้น กฎหมายกำหนดเอาไว้ให้พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาจากความหนักเบาของการกระทำความผิด (Gravity of the Offense) ด้วย โดยหากความร้ายแรงของความผิดอยู่ในระดับสูงก็จะไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการชะลอการฟ้องได้

ประเด็นเรื่องวิธีและขั้นตอนในการพิจารณาออกคำสั่งชะลอการฟ้องและการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาปฏิบัติตาม

นายวิพล กิตติศาสนาสชัช กล่าวในประเด็นนี้ว่า การชะลอการฟ้องเป็นกลไกที่มีผลเป็นการชะลอคำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ เป็นกรณีที่พนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นควรสั่งฟ้อง แต่มีกรณีที่เข้าเงื่อนไขตามบทบัญญัติมาตรา ๙ ของร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง ดังนั้น บทบาทหน้าที่หลักจึงตกกับพนักงานอัยการ โดยบทบัญญัติมาตรา ๑๐ ได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินการตามที่เห็นสมควร (เป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการที่จะดำเนินการหรือไม่ก็ได้) ดังต่อไปนี้ ๑) ให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะประวัติ ความประพฤติของผู้ต้องหา ๒) เนื่องจากกฎหมายเห็นว่าพนักงานสอบสวนมีความใกล้ชิดกับผู้ต้องหา จึงได้เขียนกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติ อันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาได้ ๓) จัดให้มีกระบวนการเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ ซึ่งถ้อยคำนี้มีความหมายแตกต่างจากคำว่า “จัดให้มีกระบวนการสมานฉันท์” เนื่องจากการชะลอการฟ้องไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) โดยเคร่งครัด ที่บังคับให้ต้องจัดให้มีกระบวนการสมานฉันท์เสมอไป นอกจากนี้ยังมีการเร่งให้เกิดความเป็นธรรมโดยการพูดคุยถึงการเยียวยา

ผู้เสียหายในโอกาสแรกด้วย ๔) การให้อำนาจพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลใด ๆ มาให้ถ้อยคำ และ ๕) การให้อำนาจพนักงานอัยการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาหารือร่วมกัน เพื่อประกอบการตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ แต่ทั้งนี้แม้เข้าเงื่อนไขตามบทบัญญัติมาตรา ๙ แล้ว พนักงานอัยการก็ยังคงพิจารณาอีกว่าการชะลอฟ้องจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และสังคมหรือไม่ และจะต้องรายงานให้ศาลทราบโดยไม่ชักช้า แต่ถ้าพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าการชะลอการฟ้องไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และสังคม ก็ให้พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ชะลอการฟ้องและดำเนินคดีต่อไป ซึ่งคำสั่งไม่ชะลอการฟ้องของพนักงานอัยการให้เป็นที่สุด

นายวิพล กิติทัศนาศรัย กล่าวเพิ่มเติมว่า ในขณะที่พนักงานอัยการจะมีคำสั่งชะลอการฟ้อง อาจกำหนดมาตรการที่ช่วยประคับประคองความประพฤติของผู้ต้องหา เพื่อให้เกิดผลดีต่อตัวผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และสังคม โดยการกำหนดให้ผู้ต้องหาต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขและระยะเวลาตามบทบัญญัติ มาตรา ๑๑ ก็ได้ แต่อย่างไรก็ดีการคุมประพฤติจะต้องมีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน ๓ ปี และต้องไม่เกินกำหนดอายุความสำหรับความผิดนั้น และเมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ แล้ว หากปรากฏว่าข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากที่พนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอการฟ้องแล้ว กฎหมายเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนเงื่อนไขการคุมความประพฤติข้อหนึ่งข้อใด หรือทุกข้อก็ได้ และรายงานให้ศาลทราบ

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท กล่าวว่า บทบัญญัติในมาตรา ๑๐ ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการประกอบการตัดสินใจสั่งชะลอฟ้องของพนักงานอัยการควรมีแนวทาง (Guidelines) ในการพิจารณาว่าควรมีการชะลอการฟ้อง

ในเรื่องใดบ้าง ซึ่งประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดให้ต้องพิจารณาในเรื่องพฤติการณ์ ความเสียหายจากการกระทำความผิด (Harm) และลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำ (Culpability) ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษทางอาญา ดังนั้น แม้คดี จะเข้าเงื่อนไขที่สามารถชะลอฟ้องได้ พนักงานอัยการก็ต้องคำนึงถึงพฤติการณ์ ความเสียหายของการกระทำความผิด และลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำแต่ละคน ประกอบการตัดสินใจด้วย ในส่วนของเงื่อนไขการคุมความประพฤติตาม ร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้องของไทยมีการบัญญัติเงื่อนไขให้เลือกเพียง ๘ เงื่อนไขเท่านั้น ซึ่งในประเทศฝรั่งเศสมีมากถึง ๒๒ เงื่อนไข โดยมีเงื่อนไข ที่น่าสนใจ เช่น พนักงานอัยการสามารถกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิด ไปจ่ายค่าปรับได้ ทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้ใช้ในการกระทำความผิดเพื่อป้องกัน ความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ หรืออายัดรถหรือฝากใบขับขี่ไว้กับรัฐ เป็นเวลา ๖ เดือน หรือกำหนดให้ผู้ต้องหาต้องติดเครื่องตรวจวัดปริมาณ แอลกอฮอล์ในรถเพื่อใช้ตรวจวัดก่อนจึงจะสามารถสตาร์ทรถได้ หรือห้ามมิให้ ผู้ต้องหาพบกับผู้เสียหายหรือผู้ร่วมกระทำความผิด

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท ตั้งข้อสังเกตต่อบทบัญญัติ ในมาตรา ๑๑ (๘) ของร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้องซึ่งเป็นบทบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขและระยะเวลาการคุมประพฤติที่พนักงานอัยการ อาจกำหนดให้ผู้ต้องหาปฏิบัติได้ว่า ในมาตรา ๑๑ (๘) นั้นได้กำหนดให้ พนักงานอัยการมีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้ต้องหากระทำหรือมีโอกากระทำความผิด ในทำนองเดียวกันขึ้นอีก ซึ่งการบัญญัติไว้ดังกล่าวมีข้อสังเกตว่า อาจขัดต่อ หลักพื้นฐานของกฎหมายอาญาที่เรียกว่า “Nullum crimen sine lege” ซึ่งหลักการดังกล่าวหมายถึง “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมายบัญญัติ”

หรืออาจแปลได้ว่าการที่รัฐจะลงโทษบุคคลใดในรูปแบบใดนั้นจะต้องกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจน ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ถือเป็นหลักการที่สำคัญ และได้ถูกบัญญัติรองรับไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท ได้ให้ความเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา ๑๑ ต้องมีการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ไว้ให้ชัดเจนและหลากหลายเพื่อให้พนักงานอัยการสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม โดยต้องมีการบัญญัติเงื่อนไขต่าง ๆ เอาไว้อย่างชัดเจนถึงเงื่อนไขที่พนักงานอัยการจะสามารถออกคำสั่งกำหนดได้ และอีกประเด็นหนึ่งในเรื่องของระยะเวลาการคุมความประพฤติที่ได้ถูกกำหนดไว้ในร่างมาตรา ๑๑ วรรคสอง ซึ่งบัญญัติเอาไว้ว่า “การคุมความประพฤติตามวรรคหนึ่ง ต้องมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินสามปี แต่ต้องไม่เกินกำหนดอายุความสำหรับความผิดนั้น” ในประเด็นนี้ รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ไม่เห็นด้วยกับการบัญญัติในลักษณะดังกล่าว โดยมีข้อสังเกตว่า ระยะเวลาการคุมความประพฤตินั้นเมื่อพนักงานอัยการได้มีคำสั่งชะลอการฟ้องภายในกำหนดอายุความแล้ว แม้การคุมความประพฤติจะเกินกำหนดอายุความแล้ว ก็ยังสามารถคุมความประพฤติต่อไปได้ เนื่องจากเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอการฟ้อง อายุความย่อมสะดุดหยุดลง

ประเด็นเรื่องกระบวนการตรวจสอบคำสั่งชะลอการฟ้อง

นายวิพล กิตติทัศนาศรัย กล่าวว่า หลังจากพนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอการฟ้องแล้ว ศาลจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งชะลอการฟ้อง (Judicial Review) ซึ่งหากศาลเห็นว่า มีแนวโน้มที่คำสั่งชะลอการฟ้องจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็มีอำนาจเรียกบุคคล

ที่เกี่ยวข้องมาสอบถามเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งได้ภายใน ๓๐ วัน ซึ่งเจตนารมณ์ของผู้ที่ร่างกฎหมายฉบับนี้ต้องการให้กระบวนการยุติธรรมเป็นหนึ่งเดียว โดยการร่วมมือกันทำให้กระบวนการตัดสินใจชะลอการฟ้องมีประสิทธิภาพมากที่สุด แต่บทบาทหน้าที่หลักในการตัดสินใจยังคงเป็นของพนักงานอัยการ เนื่องจากการตัดสินใจชะลอการฟ้องเป็นเรื่องของสำนวนที่พนักงานอัยการจะสั่งฟ้อง

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท กล่าวว่า การชะลอการฟ้องถือเป็นทางเลือกที่ ๓ ของพนักงานอัยการนอกเหนือจากการสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งการสั่งไม่ฟ้องคดีสามารถสั่งได้หลายเหตุผล ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุหลักฐานไม่พอฟ้องหรือหลักฐานพอฟ้องแต่ไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ แต่ข้อเสียของการสั่งไม่ฟ้องโดยอ้างว่าไม่เป็นประโยชน์สาธารณะจะทำให้ผู้ต้องหาหลุดจากคดีอาญาโดยบริบูรณ์ โดยไม่ต้องเสียค่าปรับ และทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดก็ต้องส่งคืนผู้กระทำความผิดซึ่งอาจนำกลับมาใช้กระทำความผิดซ้ำได้ จึงนำไปสู่การกำเนิดกฎหมายชะลอการฟ้องโดยภายใต้แนวคิดที่ว่า จะทำอย่างไรให้ไม่ต้องฟ้องคดีอาญา แต่มีการกำหนดเงื่อนไขบางอย่างให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตาม หากปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดก็จะสั่งยุติการดำเนินคดี แต่หากฝ่าฝืนเงื่อนไขที่กำหนดก็ยังมีอำนาจดำเนินคดีต่อไป

โดยในประเทศฝรั่งเศสแม้พนักงานอัยการจะมีอำนาจสั่งชะลอการฟ้อง แต่ก็ต้องให้ศาลตรวจสอบความถูกต้อง (validate) เนื่องจากการคุ้มครองประเพณีถือเป็นโทษทางอาญาจึงต้องมีการตรวจสอบจากศาลก่อนตามหลักสิทธิมนุษยชน และรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส และต้องมีการแยกอำนาจฟ้องและอำนาจตัดสินใจทั้งเมื่อเป็นโทษทางอาญาก็ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะรับรองตามหลัก “Presumption of innocence”

ซึ่งนอกจากการตรวจสอบความถูกต้อง แล้วยังต้องตรวจสอบด้วยว่ามีความเหมาะสมที่จะชะลอการฟ้องหรือไม่ โดยพิจารณาจากพฤติการณ์ความเสียหายจากการกระทำความผิด (Harm) และลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำ (Culpability) ด้วย

ดร.สรพัชฌ์ รัชตะวรรณ ได้กล่าวเสริมว่า ในประเทศอังกฤษนั้น เท่าที่ค้นคว้ามา เบื้องต้นพบว่าศาลสามารถเข้ามาตรวจสอบ (Judicial Review) คำสั่งชะลอการฟ้องของพนักงานอัยการได้ แต่เท่าที่เห็นในคำพิพากษาของศาล ประเทศอังกฤษพบว่า ศาลจะเข้ามาตรวจสอบว่าคำสั่งชะลอการฟ้องชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือในการออกคำสั่งดังกล่าวพนักงานอัยการผู้ใช้ดุลพินิจ ได้ปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติ (Guideline) ของสำนักงานอัยการสูงสุดประเทศอังกฤษหรือไม่เท่านั้น ส่วนในประเทศอื่น เช่น ประเทศญี่ปุ่นหรือประเทศเกาหลีก็จะมี ความแตกต่างออกไปเนื่องจากว่าในสองประเทศนั้นพนักงานอัยการเป็นผู้เข้ามา มีบทบาทในคดีอาญาตั้งแต่ต้น กล่าวคือเป็นผู้มีบทบาทในการสอบสวนคดี ดังนั้น การออกคำสั่งชะลอการฟ้องจึงถือเป็นอำนาจของพนักงานอัยการโดยแท้ จึงไม่ได้มีกระบวนการในการขออนุญาตต่อศาล

ประเด็นเรื่องผลของการปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข

นายวิพล กิตติศาสนาสรรชัย กล่าวว่า ภายหลังจากที่พนักงานอัยการ มีคำสั่งชะลอการฟ้องแล้ว ผู้เสียหายที่ปรากฏตัวจะฟ้องคดีไม่ได้เนื่องจากได้ให้ความยินยอมโดยสมัครใจให้มีการชะลอการฟ้องแล้ว แต่ในคดีที่มีผู้เสียหายหลายคน และมีผู้เสียหายบางคนที่ยังไม่ปรากฏตัว หากผู้เสียหายคนนั้น ปรากฏตัวภายในสามปีนับแต่พนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอการฟ้องก็ยังมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้ แต่ต้องระวังว่าอายุความสำหรับผู้เสียหายที่ปรากฏตัวในภายหลัง จะไม่สะดุดหยุดลงเนื่องจากไม่ได้เข้าสู่กระบวนการชะลอการฟ้อง ดังนั้น จึงต้อง ดำเนินการฟ้องคดีภายในกำหนดอายุความ แต่หากผู้ต้องหาได้ปฏิบัติตาม

เงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติกบถ้วนแล้ว และต่อมาพนักงานอัยการมีคำสั่ง ยุติการดำเนินคดี สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องย่อมเป็นอันระงับ จะทำให้ผู้เสียหาย ที่ปรากฏตัวภายหลังนี้ไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ ซึ่งเหตุที่ได้มีการออกแบบ กฎหมายออกมาในลักษณะนี้ เนื่องจากหากผู้ต้องหาได้ปฏิบัติตามเงื่อนไข คุ้มครองแล้วยังถูกดำเนินคดีอีกก็จะเป็นธรรมต่อผู้ต้องหา

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท กล่าวในประเด็นนี้ว่า ตามกฎหมาย ชะลอฟ้องของประเทศฝรั่งเศส เมื่อผู้ต้องหาได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขควบคุม ความประพฤติกบถ้วนแล้วก็จะไม่ลงทะเบียนประวัติอาชญากรเพื่อให้ผู้ต้องหา มีโอกาสกลับสู่สังคมได้อย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่ยังไม่มี กฎหมายในเรื่องนี้ แต่มีระเบียบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ได้กำหนด ว่าจะบันทึกหรือลบประวัติอาชญากรในเวลาใด จึงอาจจะต้องให้สำนักงาน ตำรวจแห่งชาติแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบในเรื่องนี้ว่า เมื่อมีการชะลอการฟ้อง และผู้ต้องหาได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วน จะต้องคัดแยกออกจากทะเบียน ประวัติอาชญากรเพื่อให้ผู้ต้องหามีโอกาสกลับสู่สังคม และกฎหมายชะลอฟ้อง ของประเทศฝรั่งเศสยังมีกลไกที่ช่วยเร่งรัดให้ผู้เสียหายสามารถดำเนินการ บังคับคดีกับผู้กระทำความผิดได้เลยโดยไม่ต้องฟ้องคดีต่อศาล

จากนั้นผู้ดำเนินรายการได้จัดให้วิทยากรได้ตอบคำถามของผู้เข้ารับฟัง การเสวนาดังต่อไปนี้

คำถาม (๑) เพราะเหตุใดจึงไม่ใช้กฎหมายชะลอการฟ้องกับคดีอาญา ที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว และการกำหนดเช่นนี้จะทำให้ ผู้ต้องหาเสียสิทธิในการเข้าสู่กระบวนการชะลอฟ้องหรือไม่

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท กล่าวว่า พระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

พ.ศ. ๒๕๕๓ มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนไว้เป็นการเฉพาะแล้ว แต่ยังไม่มีการขบวนการชะลอการฟ้องสำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ จึงเป็นที่มาและความจำเป็นของร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้องฉบับนี้ **นายวิพล กิตติทัศนาศรัย** กล่าวว่า ร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้องมาตรา ๕ บัญญัติว่า “พระราชบัญญัตินี้มิให้ใช้บังคับกับคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว” อย่างไรก็ตามคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนนั้นยังมีบางกรณีที่ผู้ต้องหาเมื่ออายุเกิน ๑๘ ปีด้วย ซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องหาเหล่านี้หมดโอกาสที่จะได้รับการพิจารณาชะลอการฟ้องได้ ดังนั้น จึงต้องปรับปรุงแก้ไขร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้องในมาตรา ๕ ใหม่ว่า “พระราชบัญญัตินี้มิให้ใช้บังคับกับคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวในกรณีที่ผู้ต้องหาเมื่ออายุไม่เกิน ๑๘ ปี”

คำถาม (๒) การชะลอการฟ้องจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย ซึ่งหมายความว่าผู้เสียหายอาจจะต้องได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดด้วย ดังนั้น หากผู้ต้องหาไม่ยินยอมจะเข้าสู่กระบวนการชะลอฟ้องได้หรือไม่

นายวิพล กิตติทัศนาศรัย กล่าวว่า แม้เป็นผู้ที่มีฐานะยากจนแต่หากได้แสดงเจตจำนงออกมาอย่างชัดเจนว่าจะปฏิบัติตามเงื่อนไข และได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขเหล่านั้นครบถ้วนก็ถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่พึงได้รับโอกาสเข้าสู่กระบวนการชะลอฟ้อง **รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท** กล่าวว่า กฎหมายชะลอการฟ้องเป็นกฎหมายที่สามารถใช้ได้กับผู้ต้องหาทุกฐานะทางเศรษฐกิจ โดยหากผู้ต้องหาไม่ยินยอมก็สามารถเยียวยาผู้เสียหายได้ทันที หากผู้ต้องหาไม่ยินยอมแต่มีเจตนาที่จะเยียวยาผู้เสียหาย ก็สามารถเข้าสู่กระบวนการชะลอฟ้องได้ด้วยวิธีผ่อนชำระแก่ผู้เสียหาย

คำถาม (๓) ในเรื่องการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ หากมีกฎหมายชะลอการฟ้อง จะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสในการใช้อำนาจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ด้วยหรือไม่

รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท กล่าวว่า เมื่อมีกฎหมาย ชะลอการฟ้องก็จะทำให้การสั่งคดีของพนักงานอัยการมีเหตุผลอธิบายได้ นายวิพล กิตติทัศนาศรัย กล่าวว่า เมื่อมีกฎหมายชะลอการฟ้องรูปแบบ ของการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีจะเป็นไปตามครรลองของกฎหมายซึ่งจะมี ความเป็นภาวะวิสัยมากขึ้น

ในช่วงท้ายของการเสวนา ม.ล.ศุภกิตต์ จรุงโรจน์ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า อาจมีการแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้องในประเด็นต่าง ๆ ตามที่วิทยากรเสนอความเห็น ได้แก่ ๑) ประเด็นเรื่องคดีอาญาที่อยู่ใน อำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว คงต้องระบุให้ชัดเจนตามเจตนารมณ์ของ ร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้องฉบับนี้ที่ไม่ได้ใช้กับคดีที่เด็กและเยาวชน เป็นผู้ต้องหา ๒) ประเด็นเรื่องค่าปรับ การริบทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด การพักใช้ใบอนุญาตขับขี่ และการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้เมื่อมี คำสั่งชะลอการฟ้อง และ ๓) ประเด็นเรื่องระยะเวลาการคุมความประพฤติ ตามร่างพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง มาตรา ๑๑ วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “การคุมความประพฤติตามวรรคหนึ่ง ต้องมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินสามปี แต่ต้องไม่เกินกำหนดอายุความสำหรับความผิดนั้น” ซึ่งหากเป็นคดีที่มีอายุความ เพียง ๑ ปี กว่าจะมีคำสั่งชะลอการฟ้อง การกำหนดระยะเวลาคุมประพฤติ คงได้ในระยะอันสั้น ไม่เหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งคดีบางประเภท

นอกจากนี้ ได้ตอบข้อกังวลของพนักงานอัยการในประเด็นที่ศาลจะเข้ามาตรวจสอบคำสั่งชะลอการฟ้องของพนักงานอัยการว่า ศาลจะเข้ามาตรวจสอบความชอบด้วยมาตรา ๙ เท่านั้น ไม่เกี่ยวกับดุลพินิจของพนักงานอัยการ หากไม่เข้าหลักเกณฑ์เบื้องต้นตามมาตรา ๙ แล้ว พนักงานอัยการจะไม่สั่งชะลอการฟ้องอยู่แล้ว และถึงแม้จะเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา ๙ พนักงานอัยการก็ยังคงพิจารณาอีกว่าสมควรที่จะชะลอการฟ้องหรือไม่ ไม่ใช่จะสั่งชะลอการฟ้องเสมอไป หากพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจโดยสุจริตเที่ยงธรรมและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามมาตรา ๙ พนักงานอัยการก็ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย จึงไม่ต้องกังวลว่าจะมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “กระบวนทัศน์ใหม่ในกระบวนการยุติธรรม : การออกหมายอาญา ที่เคารพสิทธิของประชาชน”

สรุปโดย นางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง*

เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “กระบวนทัศน์ใหม่ในกระบวนการยุติธรรม : การออกหมายอาญาที่เคารพสิทธิของประชาชน” ผ่านระบบการประชุมทางไกลผ่านจอภาพและสื่อออนไลน์ ในช่วงเวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. โดยมีวิทยากรเข้าร่วมเสวนาทั้งหมด ๔ ท่าน ได้แก่ ศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ ศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวีโรจนพัฒน์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ พ.ต.อ. ดร.มานะ เผาะช่วย เลขานุการสมาคมพนักงานสอบสวน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการด้วย

* อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

งานเสวนาเริ่มต้นโดย **นายสิงห์ชัย ทนินซ้อน** อัยการสูงสุด กล่าวเปิดการเสวนา โดยกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเสวนาในครั้งนี้ ที่ต้องการให้ความรู้และแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ทางวิชาการของผู้มีความรู้ในสายวิชาชีพต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรม ในเรื่องกระบวนการกลั่นกรองและตรวจสอบการขอออกหมายอาญา ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยกระดับประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกทางอาญาและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน จากนั้น **ม.ล.ศุภกิตต์ จรูญโรจน์** เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์ ได้กล่าวอภิปรายพิเศษ ถึงหลักในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีที่รัฐต้องใช้หมายค้น หมายจับ หมายขัง เป็นเครื่องมือ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ล้วนแต่กระทบต่อสิทธิส่วนบุคคลของประชาชน แต่เดิมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยเน้นการหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม แต่เกิดปัญหาการกระทบสิทธิของประชาชน ต่อมาจึงมีการแก้กฎหมายให้คุ้มครองสิทธิของประชาชนมากขึ้น ดังนั้น กฎหมายจึงต้องมีความเหมาะสมกันระหว่างการคุ้มครองสิทธิของประชาชนกับการให้อำนาจรัฐในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี การเสวนาในวันนี้จึงเปิดให้มีการแลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องกระบวนการทศน์ใหม่ในกระบวนการยุติธรรมในเรื่องกระบวนการในการขอออกหมายอาญา อันจะต้องปรับทัศนคติและหาความสมดุลระหว่างความสงบสุขในสังคมกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชน

การเสวนาประเด็นแรก ในหัวข้อเรื่อง **“หลักเกณฑ์ วิธีการในการออกหมายอาญาของประเทศไทย มีรูปแบบของการคุ้มครองสิทธิประชาชนที่เหมาะสมหรือไม่”** เริ่มต้นจาก **ศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ** ได้กล่าวถึงแนวคิดการออกหมายอาญาของไทย ไม่ว่าจะเป็นการออกหมายจับ หมายค้น หมายขัง หมายจำคุก หมายปล่อย ต้องมีเหตุอันควร เพราะเป็นการดำเนินการ

ที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการเคลื่อนไหวร่างกายของประชาชน และเสรีภาพในการครอบครองอสังหาริมทรัพย์โดยปกติสุข ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๓๗ ได้วางหลักว่า หมายจับหรือหมายขังจะออกได้ต่อเมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิด จึงทำให้ผู้จับกุมเกิดคำถามว่าต้องมีพยานหลักฐานเพียงใดจึงจะสมควรขอออกหมายได้ และในมาตรา ๒๓๘ ได้วางหลักว่า การค้นในที่หรือฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมาย ซึ่งต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๘ และมาตรา ๓๓ ได้กล่าวถึง การจับ การคุมขังบุคคล และการค้น ที่จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งหากไล่ดูวิวัฒนาการของกฎหมายไทย ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๘ – ๒๕๒๓ หมายจับ หมายค้น ในส่วนของตำรวจจะออกโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ต่อมาช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๔๗ หมายจับ หมายค้น โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่จะต้องได้รับอนุมัติจากอัยการก่อนจึงจะออกได้ สุดท้ายช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๗ - ปัจจุบัน หมายจับหมายค้นต้องออกโดยศาลเท่านั้น โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปัจจุบัน เหตุออกหมายจับและหมายขังจะปรากฏอยู่ในมาตรา ๖๖ และ ๗๑ ส่วนเหตุออกหมายค้นปรากฏอยู่ในมาตรา ๖๙ โดยเหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงให้ศาลเท่านั้นที่ออกหมายจับและหมายค้นได้เนื่องจาก ๑) การออกหมายจับ หมายค้นทำโดยหน่วยงานเดียวกันจะไม่อาจตรวจสอบถึงเหตุอันสมควรได้อย่างรัดกุม จึงควรเป็นองค์กรภายนอก ๒) การออกหมายจับหรือหมายค้นยังขาดหลักฐานในการพิจารณาว่ามีเหตุอันควรหรือจำเป็นเพียงพอ ซึ่งต่างจากในหลักสากลที่จะออกได้ต่อเมื่อมีเหตุอันสมควรหรือได้สืบสวนสอบสวนระยะหนึ่งแล้วเว้นแต่จะเป็นเหตุจำเป็นที่ต้องจับหรือ

ค้นพบว่า การขอหมายอาญาของไทยจึงเป็นเรื่องระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับศาล โดยไม่มีพนักงานอัยการเข้าไปดูในส่วนนี้ ต่อมา พ.ต.อ. ดร.มานะ เมาะช่วย ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นถึงกระบวนการยุติธรรมใหม่ที่มีเป้าหมายในการเคารพสิทธิประชาชนว่าจะต้องเริ่มจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ต้องเข้าใจว่าการทำงานจะต้องไม่ให้กระทบสิทธิของประชาชนมากเกินไป ในส่วนของการออกหมายอาญาของไทยในปัจจุบันจึงมีจุดหมายเพื่อปกป้องสิทธิของประชาชน ถ้าประเทศไทยจะปรับปรุงกระบวนการขอออกหมายอาญาต้องเข้าใจเสียก่อนว่าระบบกฎหมายอาญาในชั้นสืบสวนนั้นเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานก่อนเกิดเหตุ จึงจำเป็นต้องมีการขอออกหมายค้นจำนวนมากเพื่อเน้นป้องกันเหตุ และต้องเข้าใจว่ากระบวนการพิสูจน์ในชั้นก่อนฟ้องจะใช้หลักมีเหตุอันสมควร ต่างจากกระบวนการพิสูจน์ในชั้นศาลที่ใช้หลักพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัย หมายอาญาในชั้นเจ้าพนักงานของไทย ได้แก่ หมายค้น หมายจับ หมายขัง หมายปล่อย เหล่านี้ อย่างไรเสียยังคงต้องให้ศาลเข้ามาตรวจสอบ สำหรับประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ที่พนักงานอัยการได้เคยเข้ามามีบทบาทในการออกหมายนั้น เป็นกรณีที่ปลัดกระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้ผู้ออกหมายจับคือ ๑) ผู้ตรวจราชการมหาดไทย และ ๒) พนักงานอัยการ ทำให้เจ้าพนักงานตำรวจมาขอออกหมายจับกับพนักงานอัยการ ในช่วงนั้นพนักงานอัยการจึงเป็นผู้ออกหมายเอง ไม่ใช่เป็นเพียงผู้กลั่นกรองหมายอาญา และสุดท้ายในประเด็นนี้ **ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์** ได้กล่าวเสริมว่า ตามกฎหมายไทยเหตุที่จะออกหมายจับปรากฏตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๖๖ จุดต่างของ (๑) และ (๒) คือ ใน (๑) จะดูหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลกระทำความผิดอาญา โดยเน้นที่อัตราโทษจำคุกกว่าอย่างสูงเกินสามปี ส่วนใน (๒) จะดูหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุ

อันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตราย โดยตั้งข้อสังเกตว่าสมควรแก้ไขมาตรา ๖๖(๑) หรือไม่ เนื่องจากศาลจะพิจารณาแค่โทษแล้วออกหมายจับเลย ไม่ได้พิจารณาถึงเหตุแห่งการหลบหนี ยุ่งเหยิงพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุร้ายเลย จะทำให้สิทธิของผู้ถูกจับถูกกระทบทั้งในด้านเสรีภาพในการเคลื่อนไหว และสิทธิที่จะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ในส่วนของกฎหมายเยอรมันนั้น มีลักษณะแบบเดียวกับมาตรา ๖๖(๑) ของไทย แต่ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้เคยพิจารณาว่าการดูแลอัตราโทษไม่เพียงพอ เนื่องจากขัดต่อหลักความได้สัดส่วน จึงต้องนำเอาหลักความได้สัดส่วนมาพิจารณาในการออกหมายจับด้วย ส่วนหมายค้นนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๖๙ เน้นการปราบปรามอาชญากรรมอย่างมาก จะแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันที่มีหลักเกณฑ์การออกหมายค้นชัดเจน โดยในมาตรา ๑๐๒ เป็นการค้นที่פקอาศัยของผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิด และในมาตรา ๑๐๓ เป็นการค้นที่פקอาศัยของผู้ไม่ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิด ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่ต่างกันเพื่อเป็นการคำนึงถึงสิทธิของประชาชน ดังนั้น ทั้งหมายจับและหมายค้นของเยอรมันจะมีหลักความได้สัดส่วนด้วย

การเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่อมา คือ “การกลั่นกรองหรือตรวจสอบการขอออกหมายอาญาในต่างประเทศ และการขอออกหมายอาญาของประเทศไทยในทิศทางใหม่ที่จะเป็นการคุ้มครองสิทธิประชาชน” โดย ศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ ได้กล่าวถึงกฎหมายอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย ว่าผู้ขอหมายจับหรือหมายค้นจะเป็นตำรวจหรือผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยอัยการไม่มีอำนาจในการสอบสวน เพียงแต่มีอำนาจในการฟ้องคดี อย่างไรก็ตาม กฎหมายอังกฤษในบางคดีที่เกี่ยวกับศาลอาญาระหว่างประเทศ

เช่น คดีฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ คดีความผิดต่อมวลมนุษยชาติ หน่วยงานพิเศษที่ดำเนินคดี หรือผู้ได้รับความเสียหายจากคดีทรมาน จะขอหมายต้องได้รับความยินยอมจาก Director of Public Prosecution ส่วนกฎหมายออสเตรเลีย ให้อัยการมีอำนาจ ในการพิจารณาว่าเมื่อมีการออกหมายแล้ว หากไม่มีความจำเป็นก็สามารถขอให้ศาล เพิกถอนหมายจับหรือหมายค้นได้ สำหรับประเทศไทย หากให้พนักงานอัยการ เข้ามามีบทบาทในการกลั่นกรองหมายจับหรือหมายค้น จะมีข้อดี คือ องค์กรอัยการ มีความชำนาญที่จะทราบว่าหลักฐานที่ตำรวจเสนอมานั้นมีน้ำหนักเพียงพอที่จะ นำเชื่อว่ากระทำความผิดฐานที่จะจับ หรือมีพยานหลักฐานน่าเชื่อว่าจะยุ่งเหยิง กับพยานหลักฐาน จะก่อเหตุร้ายหรือจะหลบหนีหรือไม่ หากเห็นว่ามีเหตุ น่าเชื่อก็จะยินยอมให้ส่งเรื่องไปขอหมายต่อศาล หรือเป็นองค์กรที่กลั่นกรอง ก่อนศาลจะออกหมาย แต่ก็มีข้อจำกัด คือ พนักงานอัยการไม่ได้สอบสวน มาตั้งแต่ต้น อีกทั้งกระบวนการขอหมายจับหรือค้นต้องรวดเร็ว การเพิ่มขึ้นตอนนี้อาจทำให้เกิดความล่าช้า โดยศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ เสนอว่าหากจะให้ พนักงานอัยการเข้าช่วยไปกลั่นกรองพยานหลักฐานก่อนศาลออกหมายอาญา ตามมาตรา ๖๖ หรือ ๖๙ มี ๒ แนวทาง คือ ๑) แก้อื้อบังคับประธานศาลฎีกา เรื่องการออกหมาย โดยให้พนักงานอัยการเข้าไปช่วยตรวจสอบพยานหลักฐาน เบื้องต้นก่อนการออกหมาย ซึ่งหากพนักงานอัยการเห็นว่าน่าเชื่อก็จึงให้ศาล ออกหมาย หรือ ๒) อัยการเข้าไปตรวจสอบหมายอาญาตั้งแต่แรกในคดีที่ ร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวน เช่น คดีตามมาตรา ๒๐ หรือมาตรา ๑๕๕/๑ ต่อมา พ.ต.อ. ดร.มานะ เผาะช่วย ได้กล่าวถึงประเภทของหมายอาญา ในฝรั่งเศส หลักเกณฑ์ในการออกหมายอาญาในฝรั่งเศส และบทบาทของอัยการ ในการตรวจสอบหมายจับ หมายค้นตามกฎหมายฝรั่งเศส โดยอัยการมีบทบาท หลักสำคัญในการสอบสวน สำหรับข้อเสนอแนะในเรื่องบทบาทพนักงานอัยการ

ของประเทศไทยในการกลั่นกรองตรวจสอบการขอออกหมายอาญานั้นเห็นว่าควรเริ่มจากคดีที่พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวน เช่น การสอบสวนคดีอาญานอกราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๐ หรือในกรณีที่อัยการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนเด็ก กล่าวคือหากพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน การขอหมายอาญาจะเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการในเนื้องานนั้นอยู่แล้ว ดังนั้น พนักงานอัยการไทยจะต้องเข้ามามีบทบาทเชิงรุกในการสอบสวนและวางรูปคดีมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เห็นข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น และจะทำให้การกลั่นกรองการออกหมายทำได้ดียิ่งขึ้น และสุดท้าย **ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์** ได้กล่าวเสริมในประเด็นนี้ว่า ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในการขอออกหมายอาญาตามกฎหมายเยอรมันนั้น ให้อัยการเข้ามาดูแลงานสืบสวนสอบสวน แต่ในทางปฏิบัติอัยการเยอรมันจะเข้าร่วมสอบสวนเฉพาะคดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจสำหรับบทบาทของพนักงานอัยการไทยในการคุ้มครองสิทธิประชาชนในเรื่องการกลั่นกรองการขอออกหมายนั้น สิ่งที่น่ากฎหมายเยอรมันมาปรับใช้ คือตามกฎหมายเยอรมัน กรณีฉุกเฉินไม่สามารถขอศาลออกหมายได้ทัน อัยการสามารถออกหมายอาญาเองได้เลย หรือมาตรการใดที่จะเข้ามากระทบต่อสิทธิของประชาชน จะให้อัยการเข้ามาตรวจสอบก่อน ซึ่งความเห็นของ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ เห็นว่าในส่วนนี้น่าจะนำมาปรับใช้กับไทยเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้มากขึ้น แต่เห็นว่าจะต้องให้พนักงานอัยการไทยมีบทบาทในการสอบสวนด้วย

สุดท้าย ผู้ดำเนินรายการได้จัดให้วิทยากรได้ตอบคำถามของผู้เข้ารับฟังการเสวนา เมื่อตอบคำถามเสร็จแล้ว ม.ล.ศุภกิตต์ จรุงญโรจน์ เลขานุการสถาบันนิววัชร จึงได้กล่าวปิดการเสวนา

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ
เรื่อง “กระบวนการทัศน์ใหม่ในกระบวนการยุติธรรม
EP.๒ : เจ็บ จ่าย จบ บทพิสูจน์ความเชื่อมั่นของประชาชน”

สรุปโดย นางสาวชญญา สัตยกุลฉัตร^๑
และนางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง^๒

เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕ สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวร สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “กระบวนการทัศน์ใหม่ในกระบวนการยุติธรรม EP.๒ : เจ็บ จ่าย จบ บทพิสูจน์ความเชื่อมั่นของประชาชน” ผ่านระบบการประชุมทางไกลผ่านจอภาพ และสื่อออนไลน์ ในช่วงเวลา ๑๓.๓๐ – ๑๖.๐๐ น. โดยมีวิทยากรเข้าร่วมเสวนาทั้งหมด ๓ ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน คณบดี

^๑ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวร

^๒ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวร

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวนิชย์
คณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งทำหน้าที่
เป็นผู้ดำเนินรายการด้วย

งานเสวนาเริ่มต้นโดย **ม.ล.ศุภกิตต์ จรุงโรจน์** เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์
ได้กล่าวอภิปรายพิเศษถึงวัตถุประสงค์ของงานเสวนาครั้งนี้ ภายใต้ชื่อ
“กระบวนการทัศน์ใหม่ในกระบวนการยุติธรรม” ว่าต้องการสะท้อนถึงกระบวนการ
ยุติธรรมที่ต้องมีการปรับเปลี่ยน เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย
ต่างจากสากล โดยในขั้นก่อนฟ้องมีการแบ่งแยกออกเป็นหลายหน่วยงาน
ซึ่งแต่ละหน่วยงานต่างก็บริหารงานและอำนาจของตนแบบแยกกันทำ และ
ต่างพยายามที่จะไม่ให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาล่วงล้ำอำนาจของตน ทำให้การแสวงหา
ความจริงในการพิสูจน์พยานหลักฐานในคดีอาญาแต่ละหน่วยงานไม่เป็นไปใน
ทิศทางเดียวกันและเกิดปัญหา ตัวอย่างเช่น คดีดาราตกน้ำเสียชีวิตที่เป็นข่าวดัง
ขณะนี้ หน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงผู้ไม่มีหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมต่างเข้ามา
ร่วมกันค้นหาความจริง แต่ปรากฏว่าหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเองนั้น
กลับไม่เคยประสานความร่วมมือระหว่างกัน จนประชาชนขาดความเชื่อถือและ
เกิดข้อกังขาในสังคม ทำให้ต้องที่มีการชั้นสูตรพลิกศพสองครั้ง กระบวนการ
ค้นหาความจริงที่ต่างฝ่ายต่างทำนี้เองทำให้กระบวนการยุติธรรมบิดเบี้ยว
จึงถึงเวลาที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติของกระบวนการยุติธรรมไทย
จากเดิมที่ต่างฝ่ายต่างกระทำหน้าที่มาเป็นเสริมสร้างบทบาทของหน่วยงาน
ในกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ ในการประสานความร่วมมือกันเพื่ออำนวย
ความยุติธรรม สำหรับหัวข้อเสวนาที่ตั้งว่า “เจ็บ จ่าย จบ บทพิสูจน์ความ
เชื่อมั่นของประชาชน” ในงานเสวนาครั้งนี้ มุ่งวิเคราะห์ถึงการคุ้มครองสิทธิ

ของผู้เสียหายที่ได้รับความเจ็บปวดจากอาชญากรรมที่ควรจะได้รับการชดเชยเยียวยา หน้าที่ของผู้ต้องหาที่จะต้องจ่ายค่าเสียหายเพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น และคดีควรจบอย่างไรเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

จากนั้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ ได้กล่าวถึงการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย ว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ พนักงานอัยการเป็นผู้แทนรัฐในการยื่นฟ้องคดีอาญาโดยจะต้องมีการสอบสวนในคดีนั้นมาก่อน แต่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวน อำนาจสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวน ซึ่งได้แก่ เจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง เมื่อสอบสวนเสร็จแล้วจึงส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี การสอบสวนและการฟ้องคดีจึงแยกกัน จึงมีการตั้งข้อสังเกตว่าระบบที่พนักงานอัยการไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในการสอบสวนตั้งแต่ต้นนี้เหมาะสมแล้วหรือไม่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับในประเทศฝรั่งเศสหรือประเทศเกาหลีใต้แล้ว อัยการมีบทบาทในการสอบสวนตั้งแต่ต้น แต่อัยการก็ไม่ได้เข้ามาสอบสวนเองทุกคดี จะเข้ามาสอบสวนเฉพาะในคดีที่มีอัตราโทษสูงหรือคดีสำคัญ สำหรับประเทศไทย พนักงานอัยการอาจจะเข้ามาคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนในการอำนวยความสะดวก และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ ได้ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๒๓ (๑) และ (๓) ซึ่งหากทำได้จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างมาก สำหรับระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้น ผู้เสียหายมีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาค่อนข้างมาก เนื่องจากกฎหมายให้อำนาจผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องคดีได้เองด้วย แตกต่างจากในต่างประเทศบางประเทศที่ไม่เปิดโอกาสให้ราษฎรฟ้องคดีอาญาได้เลย ดังนั้น ในความผิด

อันยอมความได้ ผู้เสียหายจึงมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินคดีอาญา เพราะอาจจะถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกัน ทำให้คดีอาญาระงับไป ส่งผลให้รัฐจะไม่สามารถดำเนินคดีอาญาต่อไปได้ ดังนั้น เจ็บจ่ายจบจะใช้ได้แต่เฉพาะในคดีความผิดอันยอมความได้ ซึ่งหากเป็นคดีอาญาแผ่นดิน แม้ผู้เสียหายจะได้รับค่าเสียหายแล้วก็จะยอมความกันเพื่อให้คดีอาญาระงับไปไม่ได้ รัฐยังสามารถดำเนินคดีได้อยู่

ต่อมา รองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน ได้กล่าวถึงปัญหากระบวนการยุติธรรมของไทยในภาพรวม เปรียบเสมือนคนกำลังถูกทรายดูด ที่พยายามดิ้นรนเอาตัวรอด โดยบุคคลที่จะจุดรั้งคนที่กำลังถูกทรายดูดให้ขึ้นมาได้ ไม่ใช่มีแค่เฉพาะบุคคลในกระบวนการยุติธรรมซึ่งตระหนักเห็นถึงปัญหาแล้วร่วมช่วยกันแก้ปัญหาก็ได้ แต่คนในสังคมจะเป็นกำลังสำคัญที่จะดึงกระบวนการยุติธรรมของไทยขึ้นมาจากปัญหา โดยรองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน ให้ความเห็นว่า เสียงวิพากษ์วิจารณ์ หรือข้อเสนอแนะของชาวบ้าน เป็นแรงที่จะดึงกระบวนการยุติธรรมของไทยให้พ้นจากภาวะวิกฤติปัญหา โดยสิ่งที่เป็นปัญหามากในระบบกระบวนการยุติธรรมของไทย **ประการแรก** ได้แก่ ปัญหาด้านความโปร่งใส บุคคลในระบบกระบวนการยุติธรรมของไทยในภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงตัวบทกฎหมายพยายามที่จะทำให้เกิดการตรวจสอบความโปร่งใส ดังเช่น กฎหมายข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ในปัจจุบันโลกเทคโนโลยีมาพร้อมกับความโปร่งใส โดยคนสามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้โดยง่าย เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้บุคคลในกระบวนการยุติธรรมถูกตรวจสอบได้ และอาจจะต้องตอบคำถามบางคำถาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กระบวนการทำงานของบุคคลที่ทำงานในกระบวนการยุติธรรมเกิดความโปร่งใส โดยเฉพาะผู้พิพากษาไม่ได้มีหน้าที่ให้ความยุติธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำให้คนรู้สึกว่ามีคามยุติธรรมด้วย

มีข้อเสนอแนะหลายเรื่องที่จะยกระดับความโปร่งใสในการทำงานในกระบวนการยุติธรรม ยกตัวอย่างเช่น ควรให้มีการบันทึกภาพและเสียงกล้องวงจรปิดในศาลขณะพิจารณาคดีเพื่อให้ปราศจากข้อสงสัยว่าศาลได้มีการบันทึกคำพยานหรือไม่อย่างไร เป็นต้น กระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ยิ่งมีความโปร่งใสมากเท่าใด ยิ่งเป็นเรื่องที่ดี ในขณะเดียวกันยังเป็นเกราะป้องกันให้กับบุคคลที่ทำงานอยู่ในกระบวนการยุติธรรมด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน ยังให้ความเห็นว่า เรื่องของการใช้กฎหมายละเมิดอำนาจศาลเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง เพราะปัจจุบันการใช้กฎหมายประเภทนี้มีจำนวนมากขึ้น จึงควรใช้กฎหมายประเภทนี้เท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาความสงบในการพิจารณาคดี แต่ไม่ควรใช้กฎหมายประเภทนี้เพื่อปิดปากหรือทำให้คนรู้สึกกลัว ดังนั้น สิ่งที่ดีที่สุดในการรักษาความโปร่งใสคือ ทำให้คนรู้สึกยอมรับในเหตุผลของการใช้ดุลพินิจ ไม่ว่าจะเป็นของศาล หรือของพนักงานอัยการ **ปัญหาประการที่สอง** ได้แก่ ความสม่ำเสมอในการใช้ดุลพินิจ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษา หรือของพนักงานอัยการ ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมาย civil law เป็นหลัก เป็นระบบกฎหมายที่ยึดโยงกับตัวบทกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นแหล่งความชอบธรรม เป็นแหล่งอำนาจที่สำคัญที่สุด เพราะฉะนั้นการใช้ดุลพินิจจะอ้างถึงตัวบทกฎหมายที่ใช้พิจารณาในหลายครั้ง บุคคลผู้ใช้ดุลพินิจอาจจะละเลยการให้เหตุผลอย่างละเอียดในการอ้างตัวบทกฎหมายที่ใช้พิจารณา ซึ่งการไม่ให้เหตุผลมากเพียงพอจะทำให้เกิดข้อสงสัยถึงการใช้ดุลพินิจดังกล่าว หากเปรียบเทียบกับระบบกฎหมาย common law ศาลเป็นผู้วางหลักกฎหมายซึ่งดูเหมือนสามารถวางหลักได้ตามอำเภอใจ แต่ในความเป็นจริงกลับกลายเป็นว่าศาลในระบบ common law มีความสม่ำเสมอในการใช้ดุลพินิจตามกฎหมายมากกว่าศาลในระบบ civil law

เพราะศาลในคดีต่อมา หากเป็นข้อเท็จจริงที่คล้ายกัน หากจะตัดสินให้มีผลแตกต่างออกไปหรือไม่ใช้หลักกฎหมายที่วางไว้เป็นบรรทัดฐานก่อนหน้านี้ ศาลต้องอธิบายเหตุผลอย่างละเอียดว่าเหตุใดจึงไม่สามารถใช้หลักการเดิมได้ แตกต่างจากหลักการเดิมอย่างไรและจะเป็นหลักการใหม่อย่างไร ด้วยเหตุข้างต้น การไม่ให้เหตุผลอย่างเพียงพอในการพิจารณาคดีในระบบกฎหมาย civil law ไม่ว่าจะเป็นคดีอาญา หรือคดีแพ่ง จะทำให้เกิดการค้างคาใจ เคลือบแคลงสงสัย ในการพิจารณาคดี ไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นปัญหาในภาพรวมของกระบวนการยุติธรรม **ปัญหาประการที่สาม** ได้แก่ การตรวจสอบถ่วงดุล ส่งเสริมให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการสอบสวนมากขึ้น ในหลายครั้ง พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องได้ตามหลักกฎหมายและความบริสุทธิ์ใจ จะสามารถลดคดีไปสู่ศาลได้ ลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำได้ **ปัญหาประการต่อมา** ได้แก่ ปัญหาเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น “หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” องค์การในกระบวนการยุติธรรม ได้ถือปฏิบัติเคร่งครัดแค่ไหน สม่าเสมอแค่ไหน ปัญหาเรื่องการปล่อยชั่วคราว ในคดีอาญาทั้งในคดีร้ายแรงและคดีไม่ร้ายแรงมีหลักเกณฑ์การพิจารณาอย่างไร โดยรองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน ทิ้งท้ายว่ายังมีอีกหลายเรื่อง ซึ่งยังเป็นปัญหาในกระบวนการยุติธรรมอยู่ ยกตัวอย่างเช่น หลักการพิจารณาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมยังไม่เป็นจริง เป็นต้น

และวิทยากรท่านสุดท้าย **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวนิชย์** ได้เจาะลึกในข้อหั่วข้อเสวนา “เจ็บ จ่าย จบ บทพิสูจน์ความเชื่อมั่นของประชาชน” โดยกล่าวถึงคดีการตักน้ำเสียชีวิต ที่เป็นวิกฤตการณ์ประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม ที่แม้ผู้เสียหายจะได้รับชดใช้ค่าเสียหายแล้ว หรือผู้ต้องหาจะถูกดำเนินคดีแล้ว แต่สังคมเห็นว่าเรื่องนี้ยังไม่จบ และยังคง

ทวงคืนความยุติธรรมให้ผู้ตาย ซึ่งความยุติธรรมที่สังคมเรียกร้องอยู่ คือ การได้ทราบความจริงที่เกิดจากพยานหลักฐานที่สมเหตุผล สอดคล้องกับเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งค้นหาความจริง ดังนั้น หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมคือการค้นหาความจริงเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่จะสร้างความเชื่อมั่นในสังคมได้จะต้องประกอบด้วย ๔ หลักใหญ่ คือ ๑) **ความโปร่งใส** คือ ต้องเปิดเผย ไม่มีการปิดบัง สังคมยุคปัจจุบันเป็นสังคมเปิด (open society) ทุกคนสามารถแสวงหาความจริงเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นโลกออนไลน์ได้ ทำให้เกิดการตรวจสอบโดยภาคประชาชน ส่งผลให้เกิดความยุ่งยากในการทำงานของเจ้าหน้าที่ เพราะสังคมแบบเปิดนี้ขัดแย้งกับการทำงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมชั้นสืบสวนสอบสวนที่มักจะค้นหาข้อเท็จจริงในทางลับ ความขัดแย้งนี้เองทำให้เจ้าพนักงานของรัฐต้องปรับตัวโดยต้องทำหน้าที่ให้โปร่งใส เพราะยิ่งทำให้โปร่งใส ประชาชนจะทราบว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ก็จะมีคามเชื่อมั่น และไม่เข้ามาสืบหาความจริงที่ทับซ้อนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้น เจ้าหน้าที่รัฐต้องไม่ปล่อยให้ประชาชนสืบค้นจนรู้ข้อเท็จจริงเอง เพราะอาจกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมได้ ๒) **ความพร้อมที่จะอธิบายได้** (accountability) ที่จะต้องมีพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ได้มาตามวิธีการทางกฎหมายมาสนับสนุน ซึ่งหลักฐานจะมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการและวิธีการในการได้มา เช่น ในคดีตำรวจน้ำเสียชีวิต ประชาชนมีความสงสัยในเรื่องความรวดเร็วในการอายัดเรือ การตรวจเก็บสารพันธุกรรมจากร่างกายผู้ต้องสงสัย ข้ออ้างจากผู้ที่อยู่บนเรือว่าผู้ตายปัสสาวะท้ายเรือ เรื่องเหล่านี้ประชาชนต้องการฟังคำอธิบายและข้อพิสูจน์จากเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้แม้ว่าจะไม่สามารถเปิดเผยผลได้ แต่ต้องเปิดเผย

ขั้นตอนให้ทราบได้ว่าดำเนินการถึงขั้นตอนใดแล้ว ๓) การคำนึงถึงบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งโดยหลักมีอยู่สามฝ่าย คือ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และพยาน โดยเจ้าหน้าที่พึงคำนึงว่าผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าเสียหาย ได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัย ได้รับการฟื้นฟูเยียวยาเมื่อได้รับความทรมาณทางกาย และพึงต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่าสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีสิทธิในการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว มีสิทธิในการให้การหรือไม่ให้การอย่างไรก็ได้ และมีสิทธิมีทนายความ และ ๔) มีความเป็นธรรมและสม่ำเสมอ คือ ต้องไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และไม่ให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวมากระทบต่อความเป็นกลางในการดำเนินคดี โดยต้องไม่เลือกปฏิบัติในแต่ละคดีให้แตกต่างกัน เมื่อผู้ต้องหาถูกควบคุมตัว จะเกิดคำถามในสังคมแล้วว่าเจ้าหน้าที่เลือกปฏิบัติหรือไม่ ท้องที่อื่น ๆ ควบคุมตัวผู้ต้องหาในข้อหาแบบเดียวกันนี้หรือไม่ เมื่อใดเกิดการปฏิบัติที่แตกต่าง จะสะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่กระทบต่อจิตใจประชาชน เอกภาพในการดำเนินคดีอาญาและมาตรฐานในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จึงเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งที่สังคมคาดหวัง คือ มาตรฐานการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน และกระบวนการยุติธรรมที่ไม่แยกส่วน สำหรับประเทศไทยขณะนี้ กระบวนการยุติธรรมเป็นแบบแยกส่วนแยกอำนาจ เนื่องจากกฎหมายไทยมีพื้นฐานจากการมองอำนาจขององค์กรเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการในเชิงอำนาจ (Power base) ไม่ใช่กระบวนการในเชิงอำนาจความยุติธรรม (Justice base) แม้เราไม่มีกฎหมายที่จะเชื่อมโยงการอำนาจความยุติธรรมทั้งระบบตั้งแต่เริ่มเกิดคดีจนถึงขั้นตอนสุดท้าย แต่เราสามารถทำได้ด้วยการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงานเข้าด้วยกัน แต่ละหน่วยงานไม่แยกทำคู่มือปฏิบัติของตัวเอง แต่ต้องช่วยกันว่าหากมีคดีประเภทใดเกิดขึ้นแล้ว

การส่งต่อ การเชื่อมโยง การพูดคุยระหว่างหน่วยงานว่าควรต้องเป็นอย่างไร จากนั้นได้พูดถึงหลัก Fruit of the poisonous tree ที่ทำให้พยานหลักฐานที่ได้จากกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่อาจรับฟังได้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ กฎหมายเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานเป็นการวางหลักไว้เพียงกว้าง ๆ โดยที่ไม่บอกขั้นตอนในการดำเนินงานไว้ ดังนั้น หากมีขั้นตอนในการดำเนินงานที่เชื่อมโยงทั้งระบบจะช่วยแก้ปัญหาการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมได้

ในช่วงสุดท้าย วิทยากรทั้งสามท่านได้ร่วมกันตอบคำถามของผู้เข้ารับฟังการเสวนา เมื่อตอบคำถามเสร็จแล้ว **ม.ล.ศุภกิตต์ จรูญโรจน์** เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์ จึงได้กล่าวปิดการเสวนา

สรุปรงานสัมมนาทางวิชาการงานวันสถาปนาศาลยุติธรรม
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕
เรื่อง “ความท้าทายในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและสร้างดุลยภาพ
แห่งสิทธิในคดีอาญา”

สรุปโดย นางสาวชญญา สัตยกุลฉัตร^๑
และนางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง^๒

เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. สำนักกฎหมาย
และวิชาการศาลยุติธรรม ได้จัดโครงการสัมมนาทางวิชาการวันสถาปนาศาลยุติธรรม
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ เนื่องในโอกาสศาลยุติธรรมครบรอบ ๑๔๐ ปี ในหัวข้อ
เรื่อง “ความท้าทายในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิ
ในคดีอาญา” ณ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น ๑๒ อาคารศาลอาญา และถ่ายทอดผ่าน
สื่อออนไลน์ FB Live เพจ สื่อศาล โดยมีวิทยากรเข้าร่วมเสวนา ๕ ท่าน ได้แก่

^๑ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

^๒ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

นายวัลลภ นาคบัว รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ดร.ธนภุต วรธนัชชากุล
อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด ปฏิบัติราชการในหน้าที่
ผู้อำนวยการสำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์
สำนักงานอัยการสูงสุด นายกันตพงศ์ รัชชีสว่าง ผู้ตรวจราชการกระทรวง
การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นายเผ่าพันธ์ ขอบน้ำตาล
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำสำนักประธานศาลฎีกา ช่วยทำงานชั่วคราว
ในตำแหน่งรองเลขาธิการประธานศาลฎีกา และนายสรวิศ ลิ้มปรั้งชี ผู้พิพากษา
หัวหน้าศาลประจำสำนักประธานศาลฎีกา ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการด้วย

งานเสวนาเริ่มต้นโดย นายสรวิศ ลิ้มปรั้งชี ได้กล่าวถึงขอบเขตเนื้อหา
การสัมมนา โดยพูดถึงปัญหาสำคัญของระบบกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย
ซึ่งมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายหลักที่วางกลไก
การดำเนินคดีโดยมุ่งเน้นที่การพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยเป็นหลัก
กฎหมายจึงกำหนดแต่เรื่องกระบวนการขั้นตอนการสอบสวน การฝากขัง
การปล่อยตัวชั่วคราว การพิจารณาพิพากษาคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงเป็น
จุดสำคัญของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยมีกระบวนการคุ้มครองสิทธิ
เสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยตั้งแต่ชั้นจับกุม ชั้นพิจารณาพิพากษา ไปจนถึง
ชั้นบังคับโทษต่าง ๆ แต่ในอีกมุมหนึ่งจะมีผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจาก
อาชญากรรม ซึ่งรูปแบบระบบกระบวนการยุติธรรมยังไม่ให้ความสำคัญกับ
บทบาทของผู้เสียหายมากนัก ผู้เสียหายจะเป็นเพียงผู้บอกเล่าเหตุการณ์ในฐานะ
พยาน เพื่อนำไปสู่ผลที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ จึงเป็น
เรื่องที่น่าคิดว่าควรเปลี่ยนแปลงกระบวนการยุติธรรมอะไรบ้างเพื่อให้ผู้เสียหาย
มีบทบาทสำคัญและได้รับความคุ้มครองมากขึ้น

นายวัลลภ นาคบัว ได้เริ่มอภิปรายโดยกล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิในมุมของกระทรวงยุติธรรม ที่ให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิของประชาชน และช่วยเหลือผู้เสียหายจากอาชญากรรมตามมาตรฐานสากล ได้แก่ ๑) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ และเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานของเจ้าหน้าที่ภายใต้แนวคิด “ยุติธรรมเชิงรุก สร้างสุขให้แก่ประชาชน” กระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดให้มีการให้คำปรึกษากฎหมาย การจัดการเรื่องราวร้องทุกข์ การจัดหาทนายความผ่านยุติธรรมจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งจากการปฏิบัติงานด้านนี้ปรากฏว่าได้รับเรื่องราวเรียนจากผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของ e-service จึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญ ขั้นแรกที่ทำ คือ การยื่นคำขอพร้อมเอกสารประกอบผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยปัจจุบันจะจัดทั้งในรูปแบบ online และ onsite ควบคู่กันไป เพราะประชาชนมักจะเชื่อมั่นมากกว่าเมื่อได้พูดคุยซึ่งหน้ากับผู้ให้คำปรึกษา หน่วยงานของรัฐจึงต้องเพิ่มความมั่นใจให้กับประชาชนว่าได้ปรึกษากับบุคคลจริง และประชาชนสามารถติดตามได้ว่าเรื่องราวเรียนนั้นอยู่ในขั้นตอนใด ซึ่งผู้ที่ร้องเรียนส่วนใหญ่ คือ ผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบในทางคดีอาญา ๒) การได้รับชดเชยจากผู้กระทำผิด (Restitution) การชดเชยทางแพ่ง การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท การดำเนินคดีตามกฎหมาย ที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ ได้เข้ามาช่วยรวมการเรียกค่าเสียหายในคดีแพ่งเข้าไว้ในคดีอาญาทีเดียว ๓) การได้รับการชดเชยจากรัฐ (compensation) กรณีเป็นผู้เสียหายและกรณีเป็นจำเลย ซึ่งนายวัลลภ นาคบัว เป็นประธานคณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือจำเลยและผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งจะมีทั้งผู้แทนศาล ผู้แทนอัยการ ผู้แทนตำรวจ และหน่วยงานอื่น ๆ มาช่วยพิจารณาและควบคุมในเชิงนโยบายว่ามีกฎหมายที่ต้องปรับปรุงหรือไม่ และ ๔) การช่วยเหลือ

ด้านอื่น ๆ (Others) เช่น การรักษาพยาบาล พ้นพหุจิตใจ การคุ้มครองพยาน การช่วยเหลือสวัสดิการสังคม เช่น ในคดีอุกฉกรรจ์ที่เหยื่อถูกระทำซ้ำและต้องถูกสอบสวนซ้ำ มีความเสียหายเกิดขึ้นต่อสภาพจิตใจ กระทรวงยุติธรรมจะส่งให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดูแลว่า นอกจากความเสียหายทางตัวเงินแล้ว จะสามารถเยียวยาผู้เสียหายในรูปแบบอื่นได้หรือไม่ ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการบูรณาการงานให้ความช่วยเหลือร่วมกัน ในคดีความรุนแรงในครอบครัว กระทรวงยุติธรรมได้สร้างระบบกระจายข่าวไปยังทุกจังหวัด เพื่อให้ไปตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าใครเป็นผู้เสียหาย ต้องการรับความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือเงินจากกองทุนยุติธรรมหรือไม่ และจะรีบแจ้งสิทธิผู้เสียหายเพื่อให้เข้าสู่กระบวนการได้ หากต้องการความช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลก็จะประสานกระทรวงสาธารณสุขให้ หากต้องการคำแนะนำจากพนักงานอัยการก็จะประสานงานกับสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) ให้ รวมทั้งกระทรวงมหาดไทย ศูนย์ดำรงธรรมต่าง ๆ กระทรวงยุติธรรมก็จะบูรณาการและรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดด้วย ซึ่งยุติธรรมจังหวัดจะประสานกับยุติธรรมชุมชนติดตามเร่งรัดเรื่องราวร้องทุกข์ จึงเห็นว่ากระทรวงยุติธรรมตอบรับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในเกือบทุกมิติ

ดร.ธนภุต วรธนัชชากุล ได้อภิปรายถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในคดีอาญาว่าจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายและทำให้การลงโทษผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพมากขึ้น หลักการที่สำคัญและเป็นพื้นฐานที่หลาย ๆ ประเทศยอมรับและนำไปใช้ปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา คือ ปณิธานว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวย

ความยุติธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. ๑๙๘๕ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ซึ่งได้วางหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ ๔ ประการ คือ ๑) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) ๒) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution) ๓) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ๔) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (Assistance) สำหรับบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายไทย ได้แก่ ๑) รัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕ วรรค ๔ บัญญัติให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐ ๒) พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ บัญญัติถึงเรื่องสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับค่าตอบแทนจากการกระทำความผิดอาญาตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ๓) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๓ ถึงมาตรา ๓๗ บัญญัติเรื่องการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ๔) พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้เสียหายที่ได้รับการคุ้มครองกรณีที่เกิดหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ๕) พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ ๖) ประมวลกฎหมายอาญา เรื่อง วิธีการเพื่อความปลอดภัย มาตรา ๓๙ ถึงมาตรา ๕๐ ๗) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ บัญญัติสิทธิของผู้เสียหายที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจาก

การกระทำความผิดของจำเลย กล่าวโดยสรุป สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา อาจจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) สิทธิในการดำเนินคดี ๒) สิทธิในการได้รับการเยียวยาและชดเชยความเสียหาย

ความท้าทายในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา คือ ๑) สังคม รวมถึงผู้เสียหายเองขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม จากคดีคุณแดงโม ตกน้ำเสียชีวิต ที่มีประชาชนจำนวนมากเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสวงหา พยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดี เพื่อค้นหาสาเหตุการเสียชีวิตที่แท้จริงของ คุณแดงโม ในลักษณะที่ไม่เชื่อมั่นในการดำเนินคดีของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้ง คดีล่าสุดที่ร้องหัวหน้าพรรคการเมืองพรรคหนึ่ง ตกเป็นผู้ต้องหาในคดีความผิด ทางเพศต่อผู้หญิงจำนวนหลายราย ซึ่งมีข้อสังเกตว่ามีผู้เสียหายจากการกระทำ ความผิดทางเพศนับ ๑๐ ราย แต่เพราะเหตุใดผู้เสียหายส่วนใหญ่กลับไม่ดำเนินคดี กับผู้ต้องหาตั้งแต่เริ่มแรกที่มีการกระทำความผิด ในเรื่องนี้การที่ผู้กระทำผิด เป็นผู้ที่สามารถแสดงให้เห็นให้ผู้เสียหายเห็นถึงอิทธิพลจากฐานะทางการเงิน เป็นผู้มีอิทธิพลจากตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นผู้มีอิทธิพลจากฐานะทางสังคม อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้เสียหายไม่ยอมดำเนินคดีเอาผิดกับผู้กระทำผิด เพราะมีความเชื่อว่าถึงดำเนินคดีไปก็เอาผิดไม่ได้ ๒) ความเชื่อมั่นของผู้กระทำผิด ว่าอิทธิพลและอำนาจที่ตนมีอยู่ กระบวนการยุติธรรมเอาผิดตนเองไม่ได้ ทำให้ ไม่กลัวและกล้าที่จะกระทำความผิดทำทนายกฎหมายต่อไปเรื่อย ๆ ๓) การดำเนินการ ในบางเรื่องของรัฐยังละเลยต่อสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหาย ที่ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับ ตัวอย่างเช่น การกำหนดหลักเกณฑ์การลด วันต้องโทษ พักโทษ หรืออภัยโทษ ยังไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ให้ต้อง พิจารณาถึงการเยียวยาความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับจากนักโทษ อันเป็น สิทธิของผู้เสียหายพึงจะได้ ๔) ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและ

การขาดความรู้ในเรื่องสิทธิที่ผู้เสียหายมีและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ๕) การเข้าถึงข้อมูลความเป็นไปของคดีไม่ได้รับความสะดวก ถ้าช้า มีขั้นตอนเยอะ โดยผู้เสียหายไม่ได้รับความสะดวกในการติดตามสอบถามความเป็นไปของคดี ซึ่งไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘ วรรคหนึ่ง วรรคสาม และ มาตรา ๒๕๘ ง. ด้านกระบวนการยุติธรรม (๑) และ ๖) ปัญหาความไม่สมดุลของ บทบัญญัติกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิด มากกว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ฉบับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐, ๒๕๕๐ และ ๒๕๖๐ และประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะมีเฉพาะบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องสิทธิของ ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่จะได้รับแจ้งสิทธิของตนเองทันทีตามมาตรา ๗/๑ และ สิทธิของจำเลยตามมาตรา ๘ แต่ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะที่กำหนดเรื่องสิทธิของ ผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด

แนวทางการแก้ไขปัญหาและการสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิในคดีอาญา ได้แก่

๑) สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนด้วยการมีกฎหมายที่อยู่ภายใต้หลักนิติธรรม และการบังคับใช้กฎหมายที่อยู่ภายใต้หลักนิติธรรมด้วย กล่าวคือ กฎหมายต้องมีความถูกต้องเหมาะสมและเป็นธรรม คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การบังคับใช้กฎหมายต้องไม่เลือกปฏิบัติ มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความถูกต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้ กฎหมายต้องมีความเป็นอิสระปราศจากการถูกแทรกแซง ๒) การดำเนินการ ของรัฐควรคำนึงถึงสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ผู้เสียหาย และ สิทธิที่ผู้เสียหายพึงได้รับความคุ้มครอง ๓) ควรมีการอำนวยความสะดวกในการ ร้องทุกข์และในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งอาจจะกระทำโดยให้ผู้เสียหาย สามารถแจ้งความร้องทุกข์และส่งพยานหลักฐานผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์

๔) ควรกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย ตั้งแต่เริ่มต้นคดีและในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้ผู้เสียหาย ได้ทราบว่าตนมีสิทธิตามกฎหมายอย่างไรบ้าง และสามารถเข้าถึงสิทธิ ในกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาความเสียหายที่รวดเร็วและเหมาะสม ซึ่งการแจ้งสิทธินี้อาจดำเนินการผ่านการใช้ช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ ๕) ควรอำนวยความสะดวกในการติดตามสถานะของการดำเนินคดีให้แก่ผู้เสียหาย ด้วยการ สร้างการเชื่อมโยงระบบข้อมูลดิจิทัลของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ทุกหน่วยงานทั่วประเทศ ที่สามารถแจ้งให้ประชาชนและผู้เสียหายทราบโดยสะดวก และรวดเร็ว ถึงความเป็นไปและความคืบหน้าของการดำเนินคดี โดยหากผู้เสียหาย สามารถติดตามความคืบหน้าและสถานะความเป็นไปของคดีได้โดยสะดวก รวดเร็วแบบเดียวกันกับการติดตามสถานะของสินค้าที่สั่งซื้อทางออนไลน์ เช่น Grab, Shopee, Lazada ก็จะทำให้ผู้เสียหายได้รับความสะดวกในการติดตาม สถานะของคดี และทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินคดีของเจ้าหน้าที่รัฐและ หน่วยงานของรัฐ ๖) สร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ในกระบวนการยุติธรรม การที่ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงข้อมูลในการดำเนินคดี ในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกรวดเร็ว จะทำให้เกิดกระบวนการตรวจสอบ การทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐในกระบวนการยุติธรรมโดยภาคประชาชนด้วย ๗) ควรมีบทบัญญัติเฉพาะในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา อย่างเช่น สหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน ค.ศ. ๑๙๘๒ (The Victim & Witness Protection Act 1982) โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติเฉพาะ ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น สิทธิได้รับการคุ้มครอง ความปลอดภัยจากผู้ต้องหาหรือจำเลย สิทธิได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ กระบวนการดำเนินคดีในทุกขั้นตอน เป็นต้น เพื่อให้มีมาตรการขั้นพื้นฐาน

และเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ให้เจ้าหน้าที่รัฐนำไปปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกันด้วย ๘) รัฐควรใช้มาตรการทางกฎหมายตามอำนาจที่มีอยู่ในกฎหมายฉบับต่าง ๆ เข้าไปสร้างดุลยภาพระหว่างผู้เสียหายในคดีอาญาและผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะในคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้มีอิทธิพลหรืออยู่ในสถานะที่เหนือกว่าผู้เสียหาย และ ๙) รัฐควรกำหนดมาตรการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ให้มีความเหมาะสม

นายกัณฑพงศ์ รังษีสว่าง ได้อภิปรายถึงมิติของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่ามีการกึ่งในการช่วยเหลือเด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ ความรุนแรงในครอบครัว และการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ในส่วนประเด็นวันนี้จะพูดถึงความท้าทายเรื่องโทษทางอาญาและความสมดุล ในประเด็นแรกคือ เรื่องความรุนแรงในครอบครัว ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ช่วยบริหารจัดการความรุนแรงของ คนในครอบครัวที่มีต่อกัน เจตจำนงของกฎหมาย คือ ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนในครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง เพื่อนำไปสู่การใช้หลักสังคมสงเคราะห์หรือ อาชีวสงเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาต้นเหตุ เป็นมาตรการทางสังคม ในการคุ้มครองสวัสดิภาพ เพื่อให้โอกาสคนในครอบครัวที่ทำร้ายกันได้กลับตัวและสามารถอยู่ในครอบครัวได้อย่างปกติสุข แต่ในทางปฏิบัติและการตีความกฎหมาย มีปัญหาคิด คือ ๑) การกำหนดว่าใครคือคนในครอบครัวบ้าง ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ คือ คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยา โดยมีได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว ซึ่งก็คือ บิดามารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาเดียวกัน ลูกป้า น้าอา ปู่ย่าตายาย รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

ซึ่งขอบเขตกว้างมาก ในทางปฏิบัติจึงเกิดคำถามว่าคนในครอบครัวคือแค่ไหน การที่กฎหมายเขียนไว้กว้างส่งผลต่อผู้บังคับใช้กฎหมายที่ต้องตีความ ซึ่งเป็นความท้าทายต่อดุลยภาพมาก ๒) จากสถิติคนที่กระทำความรุนแรง ในครอบครัวส่วนมากเป็นเพศชาย และผู้ถูกระทำส่วนมากเป็นเพศหญิง แต่กฎหมายไม่ได้เขียนคุ้มครองผู้ถูกระทำเลย โดยการกระทำที่เป็นความรุนแรง ในครอบครัวมีระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๖,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่ในกฎหมายดังกล่าวกลับบัญญัติไว้ว่าให้ความผิดดังกล่าว ยอมความได้ และหากเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙๕ ฐานทำร้ายร่างกาย ก็ให้เป็นความผิดอันยอมความได้ด้วย ซึ่งเห็นว่าการพิทักษ์สิทธิ ผู้ถูกระทำมีความเบาบาง ในทางปฏิบัติแล้วไม่มีใครกลัว ความรุนแรงในครอบครัว ก็ไม่สิ้นสุด เกิดคำถามว่ากฎหมายนี้เป็นการคุ้มครองสิทธิผู้กระทำหรือ ผู้ถูกระทำกันแน่ ซึ่งหากจะให้กฎหมายมุ่งแก้ไขพฤติกรรมผู้กระทำก็ควรจะมี เงื่อนไขในเรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเป็นเกณฑ์พิจารณาในการ ยอมความด้วย ซึ่งตั้งแต่กฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับมาความรุนแรงในครอบครัว ไม่ลดลงเลย จึงมีการทบทวนกฎหมายฉบับนี้ว่าควรทำอย่างไรให้เกิดดุลยภาพ ในบังคับใช้กฎหมาย ในทางปฏิบัติจึงได้มีการนำนโยบายมาใช้แก้ปัญหา โดยกระทรวงได้ร่วมมือกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางในการสร้างเงื่อนไข มาตราการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก่อนการยอมความ เพื่อให้เกิดความสงบสุข ในครอบครัว ในประเด็นที่สอง เรื่องพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ถือเป็นประเด็นท้าทายของประเทศไทย ข้อแรก คือ กฎหมายได้พูดถึง เพศทางเลือกไว้ และได้สร้างดุลยภาพไว้ให้เป็นกฎหมายทางเลือกกว่าผู้ได้รับความเดือดร้อนจะเลือกใช้สิทธิตามกฎหมายนี้หรือไม่ก็ได้ โดยมีคณะกรรมการ วินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (คณะกรรมการ วลพ.)

เป็นผู้ชี้ขาดตัดสินให้ว่าการกระทำนี้มีการแบ่งแยกกีดกันจำกัดสิทธิทางเพศหรือไม่ และข้อที่สอง คือ มีโทษปรับทางอาญาไว้เพื่อต้องการสร้างดุลยภาพทางเพศ ว่าเมื่อฝ่าฝืนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ วลพ. จะมีโทษทางอาญา

นายเผ่าพันธ์ ขอบน้ำตาล ได้กล่าวอภิปรายถึงกระบวนการยุติธรรม กระแสหลักในทางอาญา กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น หน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมคือนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ จะมีกระบวนการพิสูจน์ความผิดนั้นคือการดำเนินคดีอาญา ตั้งแต่ชั้นจับกุม สอบสวน ส่งฟ้อง พิจารณา และพิพากษา เพื่อที่จะพิสูจน์ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดที่จะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ถ้าพิจารณาบทบาทและเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ในด้านของผู้เสียหายหลังจากผู้เสียหายร้องทุกข์แล้ว โจทก์จะเรียกมาเป็นพยาน เพื่อพิสูจน์ความผิด แล้วจึงหมดบทบาทหน้าที่ของผู้เสียหาย ส่วนความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับจะได้รับการชดเชยอย่างไร ในอดีตเป็นเรื่องส่วนตัว ผู้เสียหายต้องไปฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายทางแพ่งด้วยตนเอง จนกระทั่ง ๑๐ ปีที่แล้ว เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (RJ) ให้ความสำคัญกับตัวผู้เสียหายมากขึ้น ตัวผู้เสียหายเริ่มมีบทบาทนอกเหนือจากการที่ผู้เสียหายมาเป็นพยาน เพราะมองว่าตัวผู้เสียหายควรได้รับการดูแลไม่น้อยไปกว่าตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย ผู้เสียหายได้รับความเสียหายตั้งแต่วันแรกที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นและความเสียหายจะอยู่กับตัวผู้เสียหายตลอดจนกว่าจะได้รับการชดเชยเยียวยา ในขณะที่ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับความเดือนร้อนก็ต่อเมื่อถูกนำตัวเข้ามาอยู่ในกระบวนการทางอาญา ต่อมาแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (RJ) ถูกนำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ๒ เรื่อง ได้แก่ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ ที่ให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้อง

ขอชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาโดยไม่ต้องเสียค่าขึ้นศาล หากผู้เสียหายต้องการทนายความ ศาลจะจัดหาทนายความให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ เรื่องการรอกการลงโทษ การรอกการกำหนดโทษ ศาลสามารถกำหนดให้การชดใช้เยียวยาตามที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตกลงกันเป็นเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพจน์ได้ หากจำเลยที่ศาลรอกการลงโทษไม่ชดใช้ให้ผู้เสียหายตามที่ศาลกำหนดเป็นเงื่อนไขคุ้มครองประพจน์เท่ากับเป็นการผิดเงื่อนไข อาจจะถูกลงโทษที่รอไว้ก็ได้ ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายเริ่มเข้ามาดูแลผู้เสียหายมากขึ้น ซึ่งนายเผ่าพันธุ์ ขอบน้ำตาล ได้ให้ความเห็นว่าการทำทนายในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในสถานการณ์ปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น ผู้เสียหายถูกคุกคามทางเพศมา ข้อแรก ทำอย่างไรให้ผู้เสียหายทราบว่าต้องทำสิ่งใดก่อนเพื่อให้ได้รับการชดใช้เยียวยา ข้อที่สอง เมื่อแจ้งความร้องทุกข์ดำเนินคดีแล้ว ทำอย่างไรให้ผู้เสียหายทราบว่าคดีถึงขั้นตอนใด โดยไม่ต้องคอยติดตามผลการดำเนินคดีด้วยตนเอง ข้อที่สาม เรื่องที่ประชาชนต้องทำเอง เช่น การบังคับคดีเมื่อศาลพิพากษาแล้ว ต้องคอยติดตามบังคับคดีด้วยตนเอง การเยียวยาไม่เป็นรูปธรรม หากพูดเป็นภาษาชาวบ้านคือ “ได้รับแค่กระดาษ” นำไปสู่นโยบายของประธานศาลฎีกาคนปัจจุบัน นางสาวปิยกุล บุญเพิ่ม ที่ต้องการให้ทางศาลยุติธรรมยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยา ค่าเสียหายทุกมิติอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือได้รับการชดใช้เยียวยา ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินจากผู้กระทำความผิดและความเสียหายทางจิตใจที่เยียวยาได้ โดยไม่ต้องใช้เป็นจำนวนเงิน การสืบพยานในคดีอาญาโดยปกติแล้ว ต้องสืบพยานเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณา แต่หากผู้เสียหายเกิดความกลัว ความอายในคดีข่มขืน ศาลอาจจะพิจารณาคดีเป็นการลับ กล่าวคือไม่ให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องในคดีเข้าฟังการพิจารณา แต่จำเลยยังคงอยู่ในห้องได้

เพราะฉะนั้นการพิจารณาลับจะคุ้มครองผู้เสียหายได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งตอนนี้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติถึงการสืบพยานแบบไม่เผชิญหน้า ถ้าพยานมีความเกรงกลัวต่อจำเลย เวลาสืบพยานศาลอาจไม่ให้พยานเผชิญหน้ากับตัวจำเลยโดยตรง โดยใช้วิธีสืบพยานผ่านจอภาพ

ด้านการสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิในคดีอาญา ทางฝั่งผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ต้องได้รับการดูแลด้วย ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ เรื่องการประกันตัว เมื่อมีข่าวการออกหมายจับผู้ต้องหาฆ่าแกง ผู้เสียหายเดินทางมาศาลเพื่อคัดค้านการประกันตัว ศาลให้ประกันตัว แต่มีการวางเงื่อนไขตามข้อคัดค้านของผู้เสียหาย แต่หากเป็นชาวบ้านธรรมดาอาจไม่ทราบถึงการออกหมายจับดังกล่าว จึงเดินทางมาคัดค้านการประกันตัวไม่ทัน จึงทำให้เกิดช่องว่างในทางปฏิบัติที่ใช้สิทธิตามกฎหมายไม่พັນ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติถึงสิทธิของผู้ต้องหาไว้เป็นหมวดหมู่หลายประการ ในขณะที่บัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายไว้กระจัดกระจายและไม่มีบทบัญญัติเฉพาะในเรื่องสิทธิของผู้เสียหาย ศาลจึงพยายามลดช่องว่างของกฎหมายโดยการออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๖๓ และคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๖๕ ซึ่งได้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย เช่น ในเรื่องการเผยแพร่คำพิพากษาในคดีค้ำมนุษย์ บางครั้งตัวผู้เสียหายอาจจะไม่ต้องการให้ชื่อหรือรายละเอียดของตนเองไปอยู่ในเอกสารที่เป็นสาธารณะ ศาลจึงอาจสั่งห้ามไม่ให้ระบุชื่อหรือข้อความที่จะทำให้ระบุไปถึงตัวผู้เสียหายได้

นายสรวิศ ลิมปประดิษฐ์ ได้กล่าวเสริมถึงผู้เสียหายในความผิดทางเพศที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไปสอบปากคำ เบิกความในชั้นศาล ซึ่งต้องเบิกความซ้ำซ้อนหลายครั้งอาจกระทบกระเทือนถึงจิตใจ ในต่างประเทศ บางประเทศ

กำหนดให้มิ้นกจิตวิทยามาดูแลผู้เสียหายในคดีความผิดทางเพศดังกล่าว ซึ่งต่างกับประเทศไทยที่กำหนดให้มิ้นกจิตวิทยาร่วมในการสอบปากคำและเบิกความในชั้นศาล เฉพาะคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็ก อีกทั้งพยานหลักฐานต่าง ๆ การตรวจสภาพร่างกาย ก็มีผลต่อการดำเนินคดี ในสหรัฐอเมริกาจึงมีกฎหมายกำหนดให้สถานพยาบาล หรือหน่วยงานที่ตรวจพยานหลักฐานดังกล่าวต้องเก็บพยานหลักฐานต่าง ๆ ไว้เป็นเวลา ๒๐ ปี การพันโทษ พักโทษ และปล่อยตัวของจำเลย ในบางประเทศ กฎหมายกำหนดให้มีการแจ้งต่อผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายได้ระมัดระวังตัว ในการพบเจอกับจำเลย ซึ่งเป็นการคุ้มครองความรู้สึกและผลกระทบต่อผู้เสียหาย

ช่วงท้ายของงานเสวนา วิทยากรทุกท่านได้พูดเสริม โดยเริ่มจาก นายวัลลภ นาคบัว ได้กล่าวว่า จากการวิเคราะห์แล้วดุลยภาพของกระบวนการ ยุติธรรม คือ การสร้างสมดุลให้กับคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยหน่วยงานของรัฐ ที่บังคับใช้กฎหมายต้องใช้กฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด สำหรับ กระบวนการยุติธรรมได้มีสำนักงานกิจการยุติธรรมคอยพิจารณากฎหมายต่าง ๆ ว่า เมื่อมีการใช้แล้วเกิดประสิทธิภาพหรือไม่ สังคมเห็นพ้องด้วยหรือไม่ ในส่วน ประเด็นเรื่องการติดตามความคืบหน้าคดีนั้น กระบวนการยุติธรรมได้มีระบบ การติดตามเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ และทั้งประเด็นไว้ว่าสิ่งที่อยากให้ติดตาม คือ ได้มีร่างพระราชบัญญัติกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการดำเนินงานใน กระบวนการยุติธรรม เพื่อจะกำกับดูแลรอบเวลาการดำเนินงานทางธุรการเพื่อให้ ประชาชนที่รับบริการทราบกรอบเวลาชัดเจนได้ และกระทรวงยุติธรรมได้ร่วมมือ กับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกว่า ๒๐ หน่วย ๑๖ ฐานข้อมูล ร่วมกันทำ Data exchange center ซึ่งเป็นระบบปิด ให้หน่วยงานสามารถสืบหาข้อมูล ทางคดีระหว่างกันได้ และในประเด็นเรื่องการแจ้งสิทธิผู้เสียหายตั้งแต่ต้นทางนั้น กระบวนการยุติธรรมได้รับความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นอย่างดีในการ

แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบทันทีหลังแจ้งความ และอีกประเด็นที่อยากให้ติดตาม คือ ร่างพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ที่เน้นลดการกระทำความผิดซ้ำ สร้างความปลอดภัยให้กับสังคม ทำให้ผู้เสียหายรับรู้ว่ามีผู้กระทำความผิดกลับสู่สังคม แล้วหรือยัง และมีมาตรการใดเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำอีก

ต่อมา ดร.ธนกฤต วรณัชชากุล กล่าวอภิปรายเสริมว่า มีตัวอย่างกฎหมายระหว่างประเทศที่วางหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้ได้แก่ อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๕๐ (The European Convention on Human Rights) ซึ่งกำหนดคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ภายใต้หลักนิติธรรมสากลให้ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม โดยบัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผย รวดเร็ว และเป็นธรรม โดยศาลที่เป็นอิสระและปราศจากการแทรกแซง” นอกจากนี้ยังบัญญัติเอาไว้ว่า “ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการใช้อำนาจของรัฐ การตัดสินคดีและการบังคับคดี ตามคำพิพากษาของศาลที่ไม่เป็นธรรมย่อมมีสิทธิในการเรียกร้องค่าชดเชย ความเสียหายจากรัฐผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้” นอกจากนี้ยังมีกฎบัตรสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งสหภาพยุโรป (The Charter of Fundamental Rights of the European Union) ซึ่งบัญญัติถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมว่า “บุคคลต้องได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม โดยศาลที่มีอำนาจเพื่อเป็นการเยียวยาสิทธิของตนที่ถูกละเมิด และในกรณีที่คู่ความในคดีขาดแคลนทุนทรัพย์ รัฐมีหน้าที่จัดหาความช่วยเหลือแก่ประชาชนด้านกฎหมายในคดีดังกล่าวด้วย” ในสถานการณ์ปัจจุบันคนจำนวนมากยังตั้งคำถามถึงหลักนิติธรรมในประเทศไทยว่า ประเทศไทยอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมที่สมบูรณ์ถูกต้องตามหลักสากลแล้วหรือยัง กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่อยู่ภายใต้หลักนิติธรรม อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบดังนี้ ๑) กฎหมายต้องดีมีความถูกต้อง เป็นธรรม ๒) การบังคับใช้

กฎหมายต้องเสมอภาคเท่าเทียมกัน ตรงไปตรงมา ไม่เลือกปฏิบัติ และต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้

ต่อมา นายกันตพงศ์ รัชชีสว่าง ได้สรุปถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ไม่ได้เขียนถึงสิทธิของผู้เสียหายไว้เป็นข้อ ๆ เหมือนกับสิทธิของผู้ต้องหา และในมุมของการทำงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มองเห็นถึงประเด็นเหล่านี้ เช่น กรณีค้ำมนุษย์ในเด็ก การพิจารณาค่าเสียหายที่ได้สัดส่วนเหมาะสมแก่เหยื่อในคดีค้ำมนุษย์โดยเฉพาะค่าเสียหายที่เกิดต่อเนื้อตัวร่างกาย พรหมจรรย์ จิตใจ เป็นเรื่องที่ยกคำนวณได้ยาก และปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เหยื่อคดีค้ำมนุษย์มักจะทำให้ถ้อยคำหลักเลียงกฎหมาย โดยไม่ยอมบอกวามักับนายหน้า เพื่อส่งต่อให้นายจ้างโดยการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นองค์ประกอบความผิดฐานค้ำมนุษย์ เหยื่อจึงถูกคัดกรองว่าเป็นแค่ต่างด้าวลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเพื่อมาทำงาน กฎหมายจึงเข้าไปคุ้มครองไม่ถึงและในส่วนงานคุ้มครองเด็กของกระทรวงแยกเป็น ๒ มิติ คือ มิติเด็กถูกกระทำซึ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ กำหนดให้เด็กพึงได้รับการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ที่ต้องเข้ามาดูแลผู้เสียหายที่เป็นเด็กกับมิติเด็กที่กระทำความผิด ถ้าเด็กอายุไม่เกิน ๑๒ ปี ให้ไปใช้มาตรการคุ้มครองเด็ก ส่วนเด็กที่อายุเกิน ๑๒ ปี ต้องว่าไปตามกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สุดท้าย นายเผ่าพันธ์ ชอบน้ำตาล กล่าวเสริมจากช่วงแรกที่ได้กล่าวไว้ว่า การทำทนายในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายโดยให้คำนึงถึงหลักนิติธรรมว่าข้อแรกทำอย่างไรให้ผู้เสียหายสามารถถามได้ว่าตัวเองจะได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างไรได้โดยง่าย ข้อที่สอง จะตามว่าความคืบหน้าในคดีไปถึงขั้นตอนใดได้โดยง่าย ปัจจุบันมีร่างพระราชบัญญัติกำหนดระยะเวลาดำเนินงาน

ในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ..... ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ ๑) ต้องกำหนดเวลา
๒) ต้องสามารถให้ตามความคืบหน้าได้ และข้อที่สาม จะทำเองอย่างไรที่จะทำได้
โดยง่าย ปัจจุบันกำลังปรับปรุงแก้ไขระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม
ให้มีการตั้งทนายความช่วยสืบทรัพย์บังคับคดีแก่ผู้เสียหาย

และปิดท้ายโดยผู้ดำเนินรายการได้กล่าวปิดงานสัมมนา

ประเด็นที่น่าสนใจจากการประชุมคู่ขนานในช่วงการประชุม
คณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรม
ทางอาญา ครั้งที่ ๓๑
(Commission on Crime Prevention and Criminal Justice
at its 31st Session – Side Events)

ดร.สรพัชฌ์ รัชตะววรรณ^๑

เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๔.๐๐-๑๕.๐๐ นาฬิกา
สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด ร่วมกับหน่วยปราบปรามอาชญากรรม
แห่งชาติ แห่งสหราชอาณาจักร (National Crime Agency-NCA) และ
สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย (British Embassy) จัดการประชุม
คู่ขนาน (Side Event) ในช่วงการประชุมคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกัน

^๑ LL.B., Thammasat University. LL.M. (Taxation), London School of Economics and Political Science, U.K. LL.M. (Banking Law and Financial Regulation), London School of Economics and Political Science, U.K. LL.D., Kyushu University, Fukuoka, Japan. อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด

อาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา ครั้งที่ ๓๑ ในหัวข้อ การจัดการ
การแสวงหาประโยชน์ทางเพศและล่วงละเมิดทางเพศเด็กทางออนไลน์
(Elimination of Online Child Sexual Abuse and Exploitation) ผ่านระบบ
Zoom^๒ ในการประชุมครั้งนี้มีวิทยากรเข้าร่วมนำเสนอทั้งหมด ๔ ท่าน ได้แก่
Marium Hussein^๓, UNICEF Office of Research-Innocenti, Samantha Marks^๔,

^๒ URL ของการประชุมในครั้งนี้: <https://www.youtube.com/watch?v=dNGR0BfsoQM>

^๓ Marium Hussein, UNICEF Office of Research-Innocenti. Marium Hussein serves as a research coordinator at UNICEF Office of Research-Innocenti since 2019. In her role at UNICEF Innocenti, Marium has supported in the design, analysis and coordination of the Disrupting Harm research and supports other research activities on children's use of digital technologies including the Global Kids Online project. Marium's research background is in media and communications. Her previous work explored internet use patterns in the Middle East and North Africa, primarily through survey research. Prior to joining UNICEF Innocenti, Marium served as research coordinator at Northwestern University in Qatar's research office to conduct and support various survey projects on media use in the Middle East, media industries in the region, and adolescents' health information-seeking behaviors. She holds a Master's degree in Media and Communications from the London School of Economics and a Bachelor's degree in Journalism from Northwestern University.

^๔ Samantha Marks - CEOP (Child Exploitation and Online Protection Command) Education Team Manager, National Crime Agency. Samantha has been delivering child protection education for the last 15 years, working with schools, charities and other organisations in the U.K. and overseas. Samantha

Manager CSA Education and Prevention, Virginia Kiddle^๕, Manager-Transnational Child Sex Offender Team, NCA International, และ ดร.สรพพัชญ รัชตะวรรณ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่ง ดร.สรพพัชญ รัชตะวรรณ ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการในการเสวนาครั้งนี้ด้วย

ความสำคัญของหัวข้อการประชุมคุณาน

การประชุมคุณานในครั้งนี้ เป็นการประชุมในหัวข้อเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา ‘การแสวงหาประโยชน์ทางเพศและล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กทางออนไลน์’ (Online Child Sexual Exploitation and Abuse) (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “OCSEA”) ซึ่งเกิดขึ้นและมีพัฒนาการตามความก้าวหน้าของการเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่เกิดขึ้นทั่วโลก ซึ่งรูปแบบของการกระทำ ความผิดที่เกิดขึ้นบนโลกออนไลน์นั้น ผู้กระทำความผิดสามารถปกปิดตัวตน และสามารถกระทำความผิดได้ทุกที่ทุกเวลา โดยมีลักษณะที่ไร้พรมแดน สร้างความท้าทายอย่างมากในการแก้ปัญหาให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องอาศัยองค์ความรู้ เครื่องมือ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งจากในประเทศ

is currently the Manager of the NCA CEOP Education Team who run a UK education programme which educates children and young people, teachers and parents about online child sexual abuse.

^๕ Virginia Kiddle - TCSO (Travelling Child Sex Offender) Project Manager, National Crime Agency. Virginia has been a law enforcement officer for over 20 years, working in a number of serious and organised crime threat areas for example child sexual abuse and exploitation, drug trafficking and fraud. She has worked overseas in Nigeria and Tanzania, and now leads on capacity building for child sexual offences within the National Crime Agency.

และระหว่างประเทศ การประชุมในวันนี้จึงเป็นการประชุมเพื่อเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เชี่ยวชาญในมิติต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการตักตวงถึงแนวทางในการกำหนดนโยบายการพัฒนาแผนงานและบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อแก้ปัญหา OCSEA ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจจากการนำเสนอของวิทยากรทั้ง ๔ ท่าน

๑. Marium Hussein, UNICEF Office of Research-Innocenti

(วิทยากรท่านแรกที่เข้าร่วมในการเสวนาแลกเปลี่ยน ได้แก่ คุณมาเรียมจาก UNICEF) โดยคุณมาเรียมได้นำเสนอเกี่ยวกับประเด็นที่น่าสนใจที่ถูกเปิดเผยในโครงการวิจัย เรื่อง ‘หยุดยั้งอันตรายในประเทศไทย’ (Disrupting Harm in Thailand)^๖ โดยโครงการวิจัยฉบับดังกล่าว เป็นโครงการวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหา OCSEA ที่กว้างและมีความครอบคลุมมากที่สุดในงานวิจัยระดับประเทศ ซึ่งข้อค้นพบจากโครงการวิจัยดังกล่าวเพิ่งถูกเปิดเผยในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ ที่ผ่านมานี้ โดยโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ดำเนินการศึกษาร่วมกันระหว่างมูลนิธิเพื่อยุติการแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็ก (ECPAT) องค์การตำรวจสากล (Interpol) และองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ โดยสำนักงานวิจัยอินโนเซนติ (UNICEF Innocenti) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาสถานการณ์ OCSEA จากกลุ่มประเทศที่ทำการศึกษาทั้งหมด ๑๔ ประเทศ รวมถึงประเทศไทย จากการเก็บข้อมูลช่วงปี ๒๐๒๐-๒๐๒๑ (พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๔)

^๖ UNICEF. (๒๐๒๒). รายงานหยุดยั้งอันตรายประเทศไทย (Disrupting Harm Thailand). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕ จาก <https://www.unicef.org/thailand/th/press-releases/รายงานหยุดยั้งอันตรายในประเทศไทย>

ในรายงานดังกล่าวได้อธิบายถึงนิยามของ OCSEA ว่า หมายถึง สถานการณ์ที่ดิจิทัล, อินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร เข้ามาเกี่ยวข้องในช่วงหนึ่งระหว่างการล่วงละเมิดหรือการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ และที่สำคัญ การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กทางออนไลน์นั้นสามารถเกิดทางออนไลน์ตั้งแต่ต้นจนจบ หรือเกิดขึ้นร่วมกันทั้งทางออนไลน์และทางกายภาพระหว่างผู้ละเมิดกับเด็ก โดยอาจเกี่ยวข้องกับการกรูมมิ่งเด็กทางออนไลน์เพื่อวัตถุประสงค์ทางเพศ, การผลิต, การครอบครอง, การส่งต่อ, สื่อการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก, และการถ่ายทอดสดการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก

ข้อค้นพบที่สำคัญในรายงาน Disrupting Harm ในประเทศไทย ได้แก่

- ในปีที่ผ่านมาเพียงปีเดียวพบว่า ๙ เปอร์เซ็นต์ ของเด็กที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย อายุ ๑๒-๑๗ ปี ตกเป็นผู้เสียหายจาก OCSEA
- ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า บุคคลที่เป็นผู้ก่อให้เกิด OCSEA นั้น ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่เด็กรู้จัก ทั้งในรุ่นราวคราวเดียวกันหรือแก่กว่า และบางกรณีอาจเป็นแฟนหรือสมาชิกในครอบครัว
- ผลสำรวจพบว่าการติดต่อสื่อสารผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย นั้นถือเป็นช่องทางที่ทำให้เด็กถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศหรือล่วงละเมิดทางเพศมากที่สุด
- ในประเด็นเรื่องการเปิดเผยการตกเป็นเหยื่อ OCSEA ผลสำรวจพบว่าร้อยละ ๘-๑๕ ของเหยื่อไม่เปิดเผยการถูกกระทำดังกล่าวต่อผู้ใด โดยพบว่าเด็กที่เลือกจะเปิดเผยนั้นส่วนใหญ่เปิดเผยกับผู้ปกครอง ผู้ดูแล หรือพี่น้อง และตามมาด้วยเพื่อน และผลการสำรวจที่น่าสนใจในประเด็นนี้ก็คือ แทบจะไม่มีเด็กคนไหนเลยเลือกที่จะเปิดเผยการถูกกระทำดังกล่าวผ่านช่องทางที่ทางราชการจัดไว้ให้ สำหรับสาเหตุ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้เด็ก

เลือกที่จะไม่เปิดเผยนั้น พบว่าสาเหตุที่สำคัญ ได้แก่ เด็กไม่รู้ว่าจะต้องแจ้งข้อมูลดังกล่าวกับใครที่ไหน ในขณะที่เด็กบางกลุ่มคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับพวกเขาไม่ร้ายแรงมากพอที่จะรายงานต่อเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง และยังพบว่าการถูกตีตราจากสังคม (Stigma) ถือเป็นอีกเหตุผลหนึ่งในการไม่แจ้งเหตุอาชญากรรมที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กจำนวนหนึ่งเลือกที่จะไม่แจ้งเหตุที่เกิดขึ้น เนื่องจากกลัวว่าตนจะถูกตำหนิว่าเป็นผู้ริเริ่มให้มีการก่อเหตุขึ้นมากเสียกว่าที่จะถูกมองว่าเป็นเหยื่อของ การถูกกระทำ (Victim-blaming)

- ในประเด็นเรื่องประสบการณ์เกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของเด็กและผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กนั้น ผลสำรวจพบว่าประเทศไทยมีแนวปฏิบัติในเชิงบวก ตัวอย่างเช่น การที่เหยื่อได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี จากนักสังคมสงเคราะห์และทนายความ อย่างไรก็ตาม ยังมีบางเรื่องที่เหมาะสมควรได้รับการปรับปรุง เช่น เรื่องการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมให้เหยื่อทราบให้ครบถ้วน นอกจากนี้ยังต้องปรับปรุงในเรื่องการให้เด็กต้องเล่าประสบการณ์ที่ตนถูกล่วงละเมิดทางเพศซ้ำแล้วซ้ำอีกหลายครั้ง (Re-traumatization)

๒. Samantha Marks, Manager CSA Education and Prevention

(วิทยากรคนที่ ๒ ที่เข้าร่วมเสวนาแลกเปลี่ยน ได้แก่ คุณซาแมนธา จาก CSA Education and Prevention แห่งสหราชอาณาจักร) โดยคุณซาแมนธาได้อธิบายถึงประสบการณ์ของสหราชอาณาจักรใน “การใช้การศึกษาเพื่อหยุดยั้งปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กทางออนไลน์” (Using Education to Disrupt Online Child Sexual Abuse)

คุณชาแมนธาได้เริ่มต้นโดยกล่าวถึงผลการวิจัยจากโครงการ Disrupting Harm ในส่วนที่คุณมาเรียบเรียงอธิบายว่า ในรายงานฉบับดังกล่าว มีข้อเสนอที่น่าสนใจเกี่ยวกับการนำการศึกษาเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา OCSEA โดยยกตัวอย่างข้อแนะนำจากรายงานฉบับดังกล่าว เช่น

- การสร้างความตระหนักรู้ให้สังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจว่า OCSEA คืออะไร
- การจัดให้มีการพูดคุยเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากเด็ก ผู้ปกครอง ผู้ดูแลเด็ก และครู เพื่อสะท้อนความคิดเห็นเฉพาะของแต่ละกลุ่มในเรื่องความเสี่ยงและสถานการณ์เกี่ยวข้องกับ OCSEA
- การให้ความรู้โดยเฉพาะเจาะจงกับเด็กในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทักษะที่จำเป็นในการเอาตัวรอด การขอคำแนะนำ และการขอความช่วยเหลือเมื่อเด็กรู้สึกวุ่นวายกำลังตกเป็นเหยื่อของ OCSEA

คุณชาแมนธาได้ยกตัวอย่างการดำเนินการของสหราชอาณาจักรในการใช้การศึกษาเพื่อช่วยยับยั้งปัญหา OCSEA โดยยกตัวอย่างให้เห็นว่า สหราชอาณาจักรได้ให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวอย่างมาก โดยรัฐได้จัดให้มี ‘โปรแกรมการศึกษา’ (Education program) ที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันเด็กและเยาวชนจากภัย OCSEA โดยเน้นการให้ความรู้แก่เด็ก ผู้ปกครอง ผู้ดูแลเด็ก และครู เกี่ยวกับภัยคุกคาม ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นบนโลกออนไลน์ วิธีการในการตอบสนองและสิทธิตามกฎหมายที่ครอบครัวพึงได้รับ นอกจากนี้ สหราชอาณาจักรยังให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเตรียมเนื้อหาที่ถูกนำไปใช้เพื่อเป็นสื่อในการเรียนการสอน โดยเอกสารและสื่อต่าง ๆ จะถูกจัดทำจากแหล่งข้อมูลจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากหน่วยปราบปรามอาชญากรรมแห่งชาติ (NCA Threat Intelligence and Expertise) ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการศึกษาวิจัย (Latest

Research Evidence) และข้อมูลที่ได้จากองค์กรไม่แสวงหากำไรและนักวิชาการ (NGOs and Academics)

ในสหราชอาณาจักร การเรียนการสอนเรื่องความสัมพันธ์และเพศศึกษา ถูกนำมาบรรจุในหลักสูตรเพื่อสอนเด็กตั้งแต่อายุ ๔ ปี ไปจนถึง ๑๘ ปี ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Progressive program) โดยเนื้อหาของหลักสูตร จะถูกออกแบบให้เหมาะสมกับช่วงอายุและครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการมีความสัมพันธ์ที่ดี (Healthy relationship) การมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดี (Unhealthy relationship) การขออนุญาตหรือ การขอความยินยอมจากอีกฝ่ายก่อนที่จะทำการใด ๆ (Asking permission/consent) การสอนให้เด็กมีความตระหนักรู้ถึงกลยุทธ์รูปแบบต่าง ๆ ที่อาจถูกนำมาใช้กับเด็ก เพื่อหลอกล่อให้ตกเป็นเหยื่อของภัยคุกคามบนโลกออนไลน์ (Recognizing tactics) และที่สำคัญที่สุด คือ การสอนให้เด็กรู้ถึงช่องทางและวิธีการในการ รายงานหรือแจ้งปัญหาเมื่อตกเป็นเหยื่อจากภัยคุกคามทางเพศบนโลกออนไลน์ (Seeking support and reporting) โดยคุณซาแมนธาได้เน้นย้ำว่าระบบการ รับแจ้งปัญหาของทางการที่ดีนั้น จะต้องถูกออกแบบมาเพื่อสนับสนุนเด็กเป็นสำคัญ เช่น การมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจในการให้คำปรึกษา รูปแบบของ ช่องทางการแจ้งต้องถูกออกแบบให้เป็นมิตรกับเด็ก (Child friendly) ซึ่งจาก ความสำเร็จของการจัดตั้งระบบที่มีความเป็นมิตรดังกล่าว ส่งผลให้ในแต่ละเดือน มีเด็กที่ตกเป็นเหยื่อติดต่อผ่านระบบ Child Exploitation and Online Protection Command (CEOP) ซึ่งเป็นระบบของ NCA เพื่อรายงานเหตุการณ์ถูกล่วงละเมิด ที่เกิดขึ้นและขอรับคำปรึกษาเป็นจำนวนมากถึงประมาณเดือนละ ๔๐๐-๕๐๐ เรื่อง

๓. ดร.สรพพัชญ รัชตะวรรณ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด

(วิทยากรคนที่ ๓ ที่เข้าร่วมในการเสวนาแลกเปลี่ยน ได้แก่ ดร.สรพพัชญ รัชตะวรรณ จากสถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด) ได้กล่าวถึงประเด็น ‘การตอบสนองของประเทศไทยต่อปัญหาการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ และล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กทางออนไลน์’ (Thailand’s Response to OCSEA) โดยกล่าวถึงภาพรวมและสถิติที่น่าสนใจเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ซึ่งถูกเปิดเผยเมื่อช่วงเดือนมกราคม ๒๕๖๕ ที่ผ่านมา ในรายงานที่ชื่อว่า ‘Digital 2022 Global Overview’^๗ ซึ่งในส่วนของประเทศไทยนั้นมีสถิติที่น่าสนใจคือ ในปีที่ผ่านมาพบว่าคนไทยที่มีช่วงอายุระหว่าง ๑๖ ถึง ๖๔ ปี ใช้อินเทอร์เน็ตต่อวันโดยเฉลี่ยมากถึง ๙ ชั่วโมง ๖ นาที ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลก และในส่วนของสถิติที่จัดเก็บจากเด็กอายุระหว่าง ๑๒ ถึง ๑๘ ปี เกี่ยวกับประสบการณ์ การถูกล่วงละเมิดทางเพศบนโลกออนไลน์พบว่า ประมาณ ๑๗ เปอร์เซ็นต์ ของกลุ่มตัวอย่างเคยมีประสบการณ์ถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศหรือล่วงละเมิดทางเพศจากคนรู้จักหรือคนใกล้ตัว โดยการถูกเข้ามาพูดคุยเรื่องเพศอย่างไม่เหมาะสม หรือเคยถูกส่งภาพ/วิดีโอ/สื่อลามกอนาจารมาให้

ดร.สรพพัชญได้อธิบายว่าบทบัญญัติของกฎหมายไทยที่ถูกลำมาใช้ในการจัดการกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับ OCSEA มีกฎหมายหลักอยู่ ๒ ฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยภายใต้ประมวลกฎหมายอาญานั้น มีบทบัญญัติกำหนดนิยามของ ‘สื่อลามกอนาจารเด็ก’ เอาไว้ค่อนข้างครอบคลุม

^๗ Simon Kemp. (๒๕๖๕). Digital 2022: Thailand. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕ จาก <https://datareportal.com/reports/digital-2022-thailand>

และมีบทบัญญัติกำหนดห้ามการครอบครองสื่อลามกอนาจารเด็กเพื่อแสวงหาประโยชน์ในทางเพศสำหรับตนเองหรือผู้อื่น และห้ามการแจกจ่ายหรือการแสดงอวดแก่ประชาชนซึ่งสื่อลามกอนาจารเด็ก โดยอธิบายว่าในปัจจุบันแม้ประเทศไทยจะยังไม่มียกเว้นของกฎหมายที่กำหนดฐานความผิดเกี่ยวกับ ‘การติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องที่ไม่สมควรทางเพศ’ (Online Sexting) ‘การล่อใจหรือเตรียมความพร้อมให้เด็กเป็นเหยื่อของการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ’ (Online Grooming) แต่หากพิจารณาจากบทนิยามของ ‘สื่อลามกอนาจารเด็ก’ ที่ถูกกำหนดเอาไว้ภายใต้ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งถูกกำหนดเอาไว้ว่าครอบคลุมโดยรวมถึงวัตถุหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำทางเพศของเด็กไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของเอกสาร ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมาย รูปถ่าย ภาพยนตร์ แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพหรือรูปแบบอื่นใด ก็อาจแปลได้ว่าหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายสามารถตีความการกระทำความผิดเกี่ยวกับการแสวงหาประโยชน์ทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ากับองค์ประกอบของความผิดภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายอาญาได้ นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติ มาตรา ๑๔ ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์^๘ บัญญัติห้ามการนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใด ๆ ที่มีลักษณะอันลามกและข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้และห้ามการเผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่มีลักษณะดังกล่าว

ดร.สรพัสขุ ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยต้องเผชิญในการจัดการกับ OCSEA มีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

^๘ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐, มาตรา ๑๔(๔) และมาตรา ๑๔ (๕)

- ความท้าทายที่เกิดจากการที่ประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติกำหนดฐานความผิดเกี่ยวกับการแสวงหาประโยชน์ทางเพศและการคุกคามทางเพศเด็กทางออนไลน์ไว้เป็นการเฉพาะ เช่น ฐานความผิดเกี่ยวกับ ‘การติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องที่ไม่สมควรทางเพศ’ (Online Sexting) ‘การล่อใจหรือเตรียมความพร้อมให้เด็กเป็นเหยื่อของการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ’ (Online Grooming) ‘การเข้าชมภาพลามกอนาจารเด็ก’ (Accessing Child Pornography) และการข่มขู่ซึ่งให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในทางเพศ (Sextortion) ซึ่งการขาดเครื่องมือทางกฎหมายเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคในการคุ้มครอง ป้องกัน และปราบปรามการกระทำความผิดในลักษณะดังกล่าว
- ความท้าทายจากการที่ไม่มีบทบัญญัติกำหนดหน้าที่ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Providers-ISPs) หรือผู้ให้บริการแอปพลิเคชัน (Applications) ต่าง ๆ มีหน้าที่ตามกฎหมายในการลบข้อความ รูปภาพ หรือเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมโดยอัตโนมัติ
- กฎหมายเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัล (Digital Evidence) ซึ่งบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับความร่วมมือในการแสวงหาพยานหลักฐานดิจิทัลกับต่างประเทศ

ในประเด็นเรื่องความคืบหน้าที่สำคัญของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับนโยบาย มาตรการ และการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหา OCSEA นั้น ดร.สรรพัชฎ์ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลไทยมีความพยายามอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการให้สัตยาบันในการนำหลักยุทธศาสตร์ที่อยู่ภายใต้ ‘ยุทธศาสตร์ต้นแบบสหประชาชาติเพื่อยุติความรุนแรงต่อเด็กในรูปแบบการแสวงหาประโยชน์ทางเพศกับเด็กผ่านออนไลน์’ (UN Model Strategies to Eliminate Online Sexual Exploitation against Children)

มาใช้เป็นต้นแบบและแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายภายในประเทศ การพัฒนาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองเด็กในประเทศไทยให้ทันสมัยและครอบคลุม โดย ‘กลุ่มมาเจสติก’ (Majestic group) ซึ่งเป็นคณะอนุกรรมการที่ถูกแต่งตั้งขึ้นโดยรัฐบาล โดยในปัจจุบันคณะอนุกรรมการชุดดังกล่าวกำลังอยู่ระหว่างปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับ OCSEA ของไทยให้สอดคล้องกับระดับสากล

๔. Virginia Kiddle, Manager - Transnational Child Sex Offender Team, NCA International

(วิทยากรคนสุดท้าย ได้แก่ คุณเวอร์จิเนีย จาก NCA International แห่งสหราชอาณาจักร) ได้อภิปรายเรื่อง “การแก้ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศเด็กทางออนไลน์ : การตอบสนองของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย” (Tackling online child sexual abuse : The law enforcement response) โดยในการสนทนาแลกเปลี่ยนวันนี้ คุณเวอร์จิเนียมุ่งเน้นในประเด็นเรื่องอุปสรรคและความท้าทายที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายต้องเผชิญกับการจัดการ OCSEA และในประเด็นเรื่อง ‘การสร้างวัฒนธรรมให้เหยื่อเป็นศูนย์กลาง’ (Victim-centered culture) ของสหราชอาณาจักร

คุณเวอร์จิเนียเริ่มต้นโดยกล่าวถึงสถิติที่น่าสนใจซึ่งถูกรวบรวมโดย NCA โดยชี้ให้เห็นว่าในปี ค.ศ. ๒๐๒๑ ที่ผ่านมามีประมาณ ๑ เพอร์เซ็นต์ของประชากรที่อายุเกินกว่า ๑๘ ปี ในสหราชอาณาจักร (Adult population) หรือประมาณ ๕๕๐,๐๐๐-๘๕๐,๐๐๐ คน ได้ก่อภัยคุกคามทางเพศต่อเด็กบนโลกออนไลน์ โดยจำนวนคดีที่เพิ่มขึ้นได้สร้างปัญหาให้กับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายทั้งในเรื่องเวลาที่ต้องใช้ในการแสวงหาพยานหลักฐาน รวมถึงค่าใช้จ่ายจากการจ้างผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้ การที่เทคโนโลยีบนโลกออนไลน์มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วส่งผลให้ต้องมีการ

พัฒนาความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่โดยจัดอบรม (Training) ซึ่งมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง และใช้เวลามาก และการที่นโยบายความเป็นส่วนตัว (Information privacy) และนโยบายการเข้ารหัสข้อมูล (Encryption) แตกต่างกันไปตามนโยบายของแต่ละองค์กร ก็ถือเป็นอีกหนึ่งความท้าทาย

คุณเวอร์จิเนียอธิบายว่าปัจจัยดังต่อไปนี้อาจสามารถนำมาใช้จัดการกับ OCSEA ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การออกกฎหมายให้ครอบคลุมถึงการแสวงหาประโยชน์ทางเพศและการคุกคามทางเพศต่อเด็กบนโลกออนไลน์ในรูปแบบใหม่ ๆ
- การรณรงค์ให้เกิดความตระหนักรู้ (Prevention campaigns) เข้าใจสาเหตุ รูปแบบ และความสำคัญของปัญหาผ่านแคมเปญต่าง ๆ ถือว่ามีส่วนสำคัญในการช่วยจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น
- การป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งจากภาคเอกชน นักวิชาการ และจากองค์กรไม่แสวงหากำไรต่าง ๆ
- การสร้างวัฒนธรรมให้เหยื่อเป็นศูนย์กลาง (Victim-centered culture) เนื่องจากการกระทำความผิด OCSEA เป็นการกระทำความผิดที่มีผู้เกี่ยวข้องเพียงแค่เหยื่อและผู้กระทำความผิด ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของเหยื่อในคดีที่เกิดขึ้นถือเป็นปัจจัยที่สำคัญ

คุณเวอร์จิเนียได้อธิบายถึงวิธีการที่สหราชอาณาจักรใช้ในการปรับปรุงระบบการทำงานเพื่อดึงเหยื่อเข้ามาเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

- สร้างความตระหนักรู้ให้แก่หน่วยงานที่ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายให้มีความเข้าใจว่าหน้าที่และความรับผิดชอบในการปกป้องเด็กจาก OCSEA นั้นเป็นหน้าที่ของตน

- การก่อตั้งระบบที่เรียกว่า The Multi-Agency Safeguarding Hub (MASH) ขึ้น เพื่อให้แน่ใจว่าความต้องการของเหยื่อในด้านต่าง ๆ จะได้รับการตอบสนอง โดยเป็นการร่วมมือและประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานด้านสาธารณสุข และหน่วยงานด้านการศึกษา
- การกำหนดให้มี ‘Victim Code’ ขึ้น เพื่อกำหนดระยะเวลาการทำงาน หลักเกณฑ์ในการทำงานร่วมกัน และมาตรฐานขั้นต่ำที่องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ต้องจัดทำให้เหยื่อและครอบครัวของเหยื่อ
- การกำหนดให้มี ‘Victim Commissioner’ ขึ้น เพื่อกำหนดทิศทาง ในการดูแลและช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม และมีบทบาทในการเสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมาย
- การกำหนดให้มี ‘Victim Strategies’ ขึ้น เพื่อใช้เป็นแผนยุทธศาสตร์ ในการช่วยเหลือ ปกป้อง และกำหนดสิทธิของเหยื่อ

โดยในช่วงท้ายการเสวนา คุณเวอร์จิเนียเน้นว่าในการแก้ปัญหา OCSEA หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายจะต้องเลิกมีความรู้สึกต่อเหยื่อในเชิงตำหนิ หรือกล่าวโทษเหยื่อ (Blame culture) และควรมีความตกลงแบ่งปันข้อมูลให้กัน ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Information sharing) ทั้งในและต่างประเทศ

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ : ทบทวนและทิศทาง”

สรุปโดย นางสาวชมัยณัช ทองแย้ม^๑
ดร.สรพัตถ์ รัชตะวรรณ^๒

เมื่อวันจันทร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เวลา ๘.๓๐ - ๑๒.๐๐ นาฬิกา สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “ความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ : ทบทวนและทิศทาง” ผ่านระบบออนไลน์ โดยมีผู้ร่วมเสวนาทั้งหมด ๕ ท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี อาจารย์ประจำ

^๑ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

^๒ อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นายปกรณ์ ธรรมโรจน์ อัยการผู้เชี่ยวชาญ
สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายแผนงานฝึกอบรม พ.ต.ท. พัฒนะ ศุภรสุต ผู้เชี่ยวชาญ
เฉพาะด้านคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ นายณัฐ พงศ์ศรี นักวิชาการ
คอมพิวเตอร์ชำนาญการ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และนายวิพล
กิตติทัศนารชัย ผู้อำนวยการสำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการ
ยุติธรรม ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการเสวนา

งานเสวนาเริ่มต้นโดย นายสิงห์ชัย ทนินซ้อน อัยการสูงสุด กล่าวเปิด
งานเสวนา โดยกล่าวถึงปัญหาอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก
จากการที่ปัจจุบันโลกได้พัฒนาเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ และอาชญากรรม
คอมพิวเตอร์มีรูปแบบที่สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้กระทำความผิด
สามารถปิดตัวตนได้โดยง่าย และสามารถกระทำความผิดจากที่ใด เวลาใดก็ได้
ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเอื้อให้ผู้กระทำความผิดสามารถ
ย้ายถ่ายเททรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดผ่านระบบคอมพิวเตอร์
ได้โดยง่าย ทำให้ยากต่อการแสวงหาพยานหลักฐานและการนำตัวผู้กระทำความผิด
มาดำเนินคดี ซึ่งประเทศไทยได้มีกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการกระทำความผิด
ดังกล่าวไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
พ.ศ. ๒๕๕๐ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้ถูกบัญญัติแก้ไข
และมีผลบังคับใช้มาเป็นเวลานาน จึงสมควรที่จะต้องเสวนาแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับ
เนื้อหาสาระของพระราชบัญญัติฉบับนี้ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้
ทั้งต่อประชาชนและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเพื่อระดมความคิดเห็น
ในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์ต่อไป

จากนั้น หม่อมหลวงศุภกิตต์ จรูญโรจน์ เลขานุการสถาบันนิติวัชร์ ได้กล่าว
อภิปรายพิเศษถึงที่มาของการเสวนาในครั้งนี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วย

การกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ มีเจตนารมณ์ที่จะมุ่งคุ้มครองข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลส่วนบุคคล และคุ้มครองผู้ใช้งาน บทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์จึงมุ่งถึงการกระทำต่อเนื้อหาข้อมูล และรูปแบบของอาชญากรรมที่มีผลกระทบต่อผู้ใช้งานระบบคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ แต่เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลมีวิวัฒนาการที่ก้าวกระโดด ประกอบกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้ถูกนำมาใช้กับความผิดในคดีหมิ่นประมาทเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยแก้ไขให้ทันสมัยกับเทคโนโลยีที่มีการพัฒนา และแก้ไขให้คดีหมิ่นประมาทไม่นำมาใช้กับพระราชบัญญัตินี้ แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถูกใช้มาเป็นระยะเวลากว่า ๕ ปีแล้ว ในขณะที่เทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบันพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกับรูปแบบของอาชญากรรมที่ถูกพัฒนาให้มีความทันสมัยและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณา และทบทวนว่าบทบัญญัติของกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น ทันทกับเทคโนโลยีหรือไม่ และพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวถูกนำมาใช้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ หรือวัตถุประสงค์ในการตรากฎหมายหรือไม่ และควรมีการปรับปรุง แก้ไขไปในทิศทางใดต่อไป

เนื้อหาการเสวนาแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๑. ที่มา หลักการ เหตุผลและความจำเป็นในการมีกฎหมายเกี่ยวกับอาชญากรรมคอมพิวเตอร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี ได้บรรยายความจำเป็นในการตรากฎหมายความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ว่าเริ่มต้นครั้งแรกในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๐ - ๑๙๖๙ ซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มมีการใช้คอมพิวเตอร์ และมีการเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลแล้ว เริ่มมีการตื่นกลัวว่าภาครัฐจะมีการแอบเก็บข้อมูล หรือประมวลผลจากข้อมูลของประชาชน จึงเริ่มมีแนวคิดให้มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลขึ้น และต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๖๙ หลังจากมีการคิดค้นอินเทอร์เน็ต เริ่มมีการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ในการกระทำความผิดที่ส่งผลกระทบต่อคนหมู่มาก องค์การระหว่างประเทศจึงเริ่มปรึกษาหารือกันในเรื่องการตรากฎหมายเพื่อใช้จัดการกับการกระทำความผิดในลักษณะดังกล่าว หรือที่เรียกว่า computer crime ซึ่งเป็นความผิดที่กระทำต่อระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลที่อยู่ในระบบ ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๘๐ - ๑๙๙๐ ได้เกิดความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า cybercrime ขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นการกระทำความผิดใน cyberspace ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดจากการที่คอมพิวเตอร์เริ่มเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่าย ซึ่งความผิดในลักษณะนี้จะเป็นความผิดเกี่ยวกับ content-related crime หรือความผิดเกี่ยวกับเนื้อหา เช่น การเผยแพร่ภาพลามกอนาจาร หรือการหมิ่นประมาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าความผิด computer crime กับ cybercrime นั้น มีองค์ประกอบความผิดที่แตกต่างจากกฎหมายอาญาอย่างสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้จากการปลอมแปลงข้อมูลคอมพิวเตอร์ก็เป็นการกระทำที่แตกต่างจากการปลอมแปลงเอกสาร หรือการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ ก็มีรูปแบบการกระทำที่แตกต่าง

จากการบุกรุก จึงจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายเฉพาะเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว โดยมุ่งคุ้มครอง “CIA” หรือการรักษาความลับของข้อมูล (Confidentiality) การรักษาความถูกต้องของข้อมูล (Integrity) และความมั่นคงและมีเสถียรภาพของระบบการใช้งาน (Availability)

ในส่วนพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ นั้น มุ่งคุ้มครองความถูกต้องของเนื้อหา มิใช่การคุ้มครองในลักษณะ content-related crime ซึ่งมีประเด็นที่น่าสังเกตว่าเหตุที่ มาตรา ๑๔ มุ่งคุ้มครองความถูกต้องของเนื้อหานั้น อาจจะเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถใช้กลไกตามมาตรา ๑๕ ที่กำหนดให้ผู้ให้บริการต้องนำข้อความที่ผิดกฎหมายออกจากระบบคอมพิวเตอร์ และมาตรา ๒๐ ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการปิดกั้นเนื้อหาบางประเภทได้

นายณัฐ พงศ์ศรี ให้ความเห็นว่า แม้ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ จะเป็นกฎหมายที่ดี แต่ก็มีการใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ซึ่งหากจะมีการร่างกฎหมายหรือแก้ไขปรับปรุงกฎหมายฉบับดังกล่าว ก็ควรให้มีบุคคลผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้าร่วมด้วย เนื่องจากนักกฎหมายอาจไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทำให้ในบางครั้งอาจพบปัญหาในทางปฏิบัติที่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ เช่น การเก็บข้อมูลจราจรคอมพิวเตอร์ในความผิดเกี่ยวกับการเข้าถึงระบบข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ ในอดีตอาจสามารถกระทำได้ง่ายเนื่องจากข้อมูลการใช้งานคอมพิวเตอร์อยู่ในประเทศเป็นหลัก แต่ปัจจุบันข้อมูลจราจรคอมพิวเตอร์มีความซับซ้อนมากขึ้น และผู้ให้บริการอยู่ในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการขอข้อมูลจากผู้ให้บริการในต่างประเทศนั้น ผู้ที่จะขอข้อมูลได้จะต้องเป็น

เจ้าของบัญชีเท่านั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะขอข้อมูลได้แต่เฉพาะในกรณีเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงเท่านั้น แต่พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฯ บัญญัติให้พยานหลักฐานที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้ได้มาเท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม

นายปกรณ์ ธรรมโรจน์ ได้กล่าวเสริม ในประเด็นเรื่องที่มา และความจำเป็นในการตรากฎหมายความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โดยได้ยกตัวอย่างคดีความผิดที่เกิดขึ้นก่อนการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ในคดีที่คนร้ายเปิดรับบริการเพิ่มวงเงินใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ โดยผู้ให้บริการจะเสียค่าใช้จ่ายในการเพิ่มวงเงินให้แก่คนร้ายเป็นจำนวนน้อยกว่าจำนวนเงินที่ผู้ให้บริการประสงค์จะให้มีการเพิ่มวงเงิน โดยคนร้ายจะทำการเข้าแทรกแซงระบบของผู้ให้บริการโดยมิชอบแล้วทำการแก้ไขข้อมูลวงเงินตามที่คุณใช้บริการต้องการ ซึ่งผู้ให้บริการจะได้วงเงินเพิ่มขึ้นตามที่ได้ตกลงไว้จริง ซึ่งคดีนี้เมื่อยังไม่มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ จึงต้องพิจารณาความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเมื่อพิจารณาในประเด็นความผิดเกี่ยวกับเอกสารก็มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่าระบบข้อมูลคอมพิวเตอร์ดังกล่าวเป็นเอกสารสิทธิหรือไม่ และหากพิจารณาในประเด็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ จะเห็นได้ว่าคนร้ายไม่ได้ทรัพย์อะไรไปจากผู้ให้บริการอันจะเป็นการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ รวมถึงกรณีนี้ผู้ให้บริการก็ได้รับวงเงินครบถ้วนตามที่ได้ตกลงไว้ จึงไม่เข้าองค์ประกอบความผิดฐานฉ้อโกง ทำให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการต้องไปพิจารณากฎหมายความผิดเกี่ยวกับบัตรอิเล็กทรอนิกส์แทน เนื่องจากมีการลักลอบนำ username และ password ของผู้ให้บริการไปใช้ และทำการ

แก้ไขวงเงิน ซึ่งในกรณีนี้หากมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ใช้บังคับ ก็จะทำให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินคดี และมีข้อหาความผิดมารองรับว่าเป็นการแก้ไขข้อมูลคอมพิวเตอร์ตามมาตรา ๙

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบันจะมีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฯ ขึ้นใช้บังคับแล้วก็ตาม แต่ในบางกรณีก็ยังมีปัญหาการตีความเกิดขึ้น ยกตัวอย่าง คดีที่คนรักยืมโทรศัพท์เคลื่อนที่ไปใช้แล้วเข้าไปแอบดูข้อความในแอปพลิเคชันไลน์ของเจ้าของโทรศัพท์ แล้วพบว่าเจ้าของโทรศัพท์ยังแอบคุยกับคนรักเก่าอยู่เลยเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เจ้าของโทรศัพท์เคลื่อนที่จึงมาฟ้องว่าคนรักของตนเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ ซึ่งในกรณีนี้มีประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ การได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์จะถือว่าเป็นการอนุญาตให้เข้าถึงข้อมูลอื่น ๆ (ในที่นี้ คือ แอปพลิเคชันไลน์) ด้วยหรือไม่ ซึ่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ไม่ได้บัญญัติไว้ชัดเจน จึงจำเป็นต้องอาศัยการตีความ ซึ่ง explanatory report ใน Budapest Convention ได้เขียนไว้อย่างชัดเจนว่า “a whole or any part of computer system” หมายถึง การเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ย่อย ๆ ที่สามารถแยกจากระบบใหญ่ได้ก็เป็นความผิดเช่นกัน กรณีนี้เป็นตัวอย่างที่ดีว่าหากมีปัญหาในการตีความกฎหมายให้เข้าไปดู explanatory report แต่อย่างไรก็ตามต้องพิจารณาด้วยว่าสอดคล้องกับกฎหมายไทยหรือไม่

พ.ต.ท. พัฒนะ ศุภรสุต ตั้งข้อสังเกตว่า ในความเป็นจริงแล้วการกระทำความผิดในรูปแบบ computer crime ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕ ถึงมาตรา ๑๓ นั้นเกิดขึ้นทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นการปลอมแปลงข้อมูล การเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบต่าง ๆ แต่สาเหตุที่การกระทำความผิดดังกล่าวไม่ค่อยเป็นคดีความ เนื่องจาก

ไม่มีผู้เสียหายแจ้งความดำเนินคดี ประกอบกับการแสวงหาพยานหลักฐาน ในคดีความผิดประเภทนี้เป็นเรื่องยาก จึงทำให้เห็นว่ามีแต่การกระทำผิด ตามมาตรา ๑๔ ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาวตรี สุขศรี กล่าวเสริมว่า ความผิดในรูปแบบ pure computer crime ตามมาตรา ๕ ถึงมาตรา ๑๓ นั้น มีลักษณะเดียวกันทั่วโลก คือ เกิดขึ้นบ่อยแต่ผู้เสียหายไม่แจ้งความดำเนินคดี โดยจากสถิติของ FBI และ CIA ของสหรัฐอเมริกาพบว่า ในกรณีมีการใช้ ransomware เพื่อเรียกค่าไถ่ข้อมูลจากองค์กรต่าง ๆ ผู้เสียหายเลือกที่จะยอมจ่ายค่าไถ่ แต่ไม่แจ้งความ เนื่องจากความต้องการของผู้เสียหายกับรัฐไม่ตรงกัน กล่าวคือ ผู้เสียหายต้องการที่จะดำเนินธุรกิจต่อไปโดยเร็ว ในขณะที่รัฐต้องการได้ตัว ผู้กระทำความผิดมาลงโทษซึ่งใช้เวลาในการดำเนินการเป็นเวลานาน ทำให้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจ แต่ในกรณีความผิดตามมาตรา ๑๔ ที่มีการแจ้งความ ดำเนินคดีเป็นจำนวนมาก เนื่องจากสามารถทำได้โดยง่าย การเก็บรวบรวม พยานหลักฐานก็ง่าย ซึ่ง พ.ต.ท. พัฒนะ ศุกรสุต กล่าวเสริมในประเด็นนี้ว่า นอกจากผู้เสียหายจะต้องการดำเนินธุรกิจโดยเร็วแล้ว การแจ้งความดำเนินคดี ยังทำให้บริษัทหรือหน่วยงานเสียชื่อเสียงและขาดความเชื่อมั่นในการดำเนิน ธุรกิจด้วย

๒. แนวคิดและแนวทางการกำหนดฐานความผิดของกฎหมายไทย กับหลักสากล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี กล่าวว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ นั้น ถือว่าเป็นบทบัญญัติ ที่ค่อนข้างครอบคลุมในเรื่องการคุ้มครองข้อมูลและระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งสอดคล้อง กับ Budapest Convention แต่มีประเด็นที่น่าพิจารณาว่า สัดส่วนของฐานความผิด ตั้งแต่มาตรา ๕ ถึงมาตรา ๑๓ มุ่งคุ้มครองความถูกต้องของข้อมูลและ

ระบบคอมพิวเตอร์ แต่ในการบังคับใช้พบว่ามีจำนวนคดีเกี่ยวกับมาตรา ๑๔ และมาตรา ๑๖ ซึ่งเป็นความผิดเกี่ยวกับการหมิ่นประมาทมากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่ามีผู้นำมาตรา ๑๔ ไปใช้อย่างผิดวัตถุประสงค์อีกด้วย จึงเป็นสาเหตุให้ต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยไม่ให้นำมาใช้กับคดีหมิ่นประมาท อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงความผิดตามมาตรา ๑๔ แล้ว จะพบว่ามีบางอนุมาตราของมาตรา ๑๔ เป็นบทบัญญัติความผิดที่ซ้ำซ้อนกับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น มาตรา ๑๔ (๓) ซ้ำซ้อนกับมาตรา ๑๑๒ และมาตรา ๑๑๓, มาตรา ๑๔ (๔) ซ้ำซ้อนกับมาตรา ๒๘๗ ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี ให้ข้อสังเกตว่าสาเหตุที่มีการบัญญัติความผิดให้ซ้ำซ้อนกันนั้น อาจเป็นเพราะรัฐต้องการใช้กลไกตามมาตรา ๒๐ ที่บัญญัติให้รัฐมีอำนาจในการปิดกั้นข้อมูลได้ โดยในบทบัญญัติที่แก้ไขในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ บัญญัติให้รัฐสามารถปิดกั้นข้อมูลได้แม้จะเป็นความผิดตามกฎหมายอื่นนอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฯ ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไปว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ และควรแก้ไขความซ้ำซ้อนของกฎหมายนั้นหรือไม่

นายปรกรณ์ ธรรมโรจน์ แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า Budapest Convention มาตรา ๘ เป็นต้นแบบของการร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๔ โดยมาตราดังกล่าวเป็นเรื่อง computer related fraud ซึ่งหากพิจารณาในเนื้อหาแล้วจะพบว่า ผู้ร่างนำเนื้อหาของมาตราดังกล่าวมาไม่ครบถ้วน ทำให้เกิดปัญหาการตีความ จึงมีการแก้ไขไม่ให้นำมาใช้กับความผิดฐานหมิ่นประมาทในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ อย่างไรก็ดี

มีข้อสังเกตว่าบทบัญญัติในมาตรา ๑๔ (๑) – (๕) นั้น มีความซ้ำซ้อนกับประมวลกฎหมายอาญาทั้งสิ้น เพียงแต่มีอัตราโทษต่ำกว่าเท่านั้น

นายณัฐ พยงค์ศรี ให้ความเห็นว่า ถ้อยคำของบทบัญญัติความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ บางส่วน เช่น “ผิดต่อศีลธรรมอันดี” หรือ “ข้อความอันเป็นเท็จ” เมื่อแปลเป็นภาษาต่างประเทศแล้วทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน จึงควรมีการออกประกาศหรือออกกฎหมายลำดับรองเพื่อรองรับการตีความเพื่ออธิบายให้ชัดเจนถึงกรณีต่าง ๆ ว่า “ผิดต่อศีลธรรมอันดี” หมายความว่าอย่างไร “ข้อมูลอันเป็นเท็จ” หมายความว่าอย่างไร เพื่อแก้ปัญหาการตีความและเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสากล รวมทั้งสามารถแก้ไขได้รวดเร็วในลักษณะเดียวกับ content review ของผู้ให้บริการต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยมาก

๓. แนวคิดและแนวทางในการกำหนดมาตรการแสวงหาจัดเก็บรวบรวมและนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และบทบาทอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ของกฎหมายไทยกับหลักสากล

นายปรกรณ์ ธรรมโรจน์ กล่าวว่า โครงสร้างของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ กฎหมายส่วนสารบัญญัติในมาตรา ๑ ถึงมาตรา ๑๗ และกฎหมายวิธีสบัญญัติในมาตรา ๑๘ ถึงมาตรา ๓๒ ซึ่งมาตรา ๑๘ ได้กำหนดให้อำนาจในการสืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานในความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เป็นหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งมีความแตกต่างจากอำนาจของเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาค่อนข้างมาก ซึ่งอาจส่งผลต่อการตีความของเจ้าหน้าที่และทำให้เจ้าหน้าที่ที่มีความลังเลในการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งยังมีปัญหาว่าพนักงานสอบสวนยังมีอำนาจในการรวบรวม

พยานหลักฐานในความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์หรือไม่ ซึ่งประเด็นนี้มีความเห็นแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายแรกเห็นว่าใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้ กับอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าในกฎหมายเฉพาะหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ ก็มีการบัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ไว้เป็นการเฉพาะ แต่ก็ไม่ได้ตัดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ คือ ตำรวจไม่เข้าไปยุ่งกับพยานหลักฐานทางคอมพิวเตอร์ ทำให้การดำเนินคดีไม่สำเร็จ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี เห็นว่าข้อมูลดิจิทัลนั้นมีวิธีการในการจัดเก็บและรวบรวมเป็นพิเศษ จึงจำเป็นต้องมีผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ เพราะระบบคอมพิวเตอร์ระบบหนึ่งมีการเก็บข้อมูลเอาไว้มากกว่าพยานหลักฐานในคดีนั้น ๆ และส่งผลกระทบต่อทั้งเจ้าของอุปกรณ์และคนอื่น ๆ ที่มีข้อมูลปรากฏถึงจึงใช้อำนาจตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้

พ.ต.ท. พัฒนะ ศุกรสุต กล่าวถึงประเด็นในเรื่องการเก็บพยานหลักฐานดิจิทัลว่า มีหลักการสำคัญอยู่ ๔ ข้อ คือ ๑) ต้องไม่ทำการตรวจกับต้นฉบับ โดยจะต้องมีการโคลนนิ่งขึ้นมา ๒) ห้ามเปลี่ยนแปลงพยานหลักฐานนั้น ๆ เด็ดขาด ๓) ต้องยึดถือหลัก Chain of custody คือ สามารถตรวจสอบได้ตลอดว่าหลักฐานดังกล่าวมีใครเข้าถึงบ้าง และ ๔) บุคคลที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานใด ๆ ต้องเคยผ่านการฝึกอบรมในเรื่องนั้นมาโดยเฉพาะแล้ว ซึ่งหากการรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัลไม่เป็นไปตามหลักการทั้งสี่ข้อนี้ อาจส่งผลกระทบถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานดิจิทัลได้

๔. ทิศทางการปรับปรุงพัฒนาพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี กล่าวว่าบทบัญญัติ มาตรา ๕ ถึงมาตรา ๑๓ นั้น เป็นบทบัญญัติที่เป็นสากลแล้ว อย่างไรก็ตาม เห็นว่า ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา ๑๔ ไม่ให้ทับซ้อนกับกฎหมายอื่น และควรมีการทบทวนบทบัญญัติในมาตรา ๑๕ ที่กำหนดให้ผู้ให้บริการต้องมีความรับผิดชอบ เช่นเดียวกันกับผู้กระทำความผิด เนื่องจากทางสากลไม่ได้บัญญัติไว้ นอกจากนี้ ควรมีการทบทวนบทบัญญัติ มาตรา ๒๐ ในเรื่องอำนาจการปิดกั้นการเข้าถึง เว็บไซต์ต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสม หรือเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพเกินไป หรือไม่ รวมไปถึงการพิจารณาประเด็นความผิดรูปแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น cyberbully, cyberstalking, การพนันออนไลน์ หรือการละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ ว่าควรมีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ หรือควรเพิ่มเติมในกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

นายณัฐ พยงค์ศรี เสนอว่า หากมีการแก้ไขกฎหมายควรเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ผู้ให้บริการ application ต่าง ๆ เข้าร่วมพิจารณาด้วย เนื่องจากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเก็บข้อมูล จราจรคอมพิวเตอร์ตามที่กฎหมายกำหนด วิธีการ รูปแบบการเก็บข้อมูล จะได้มีความสอดคล้องกันทั้งทางกฎหมาย และทางปฏิบัติ

ในการเสวนาครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจที่วิทยากรได้กล่าวถึง รวมถึงประเด็นคำถามที่ผู้เข้าร่วมการเสวนาได้ให้ความสนใจสอบถามเข้ามา แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดของเวลา จึงยังไม่มีโอกาสได้สนทนาแลกเปลี่ยนกันในวันนี้ ได้แก่

ประเด็นในเรื่องการบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนตามที่ถูกบัญญัติเอาไว้ ในมาตรา ๑๘ และมาตรา ๑๙ ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งกฎหมาย

กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ถูกแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีอำนาจที่แตกต่างจากอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในประเด็นนี้ยังมีความน่าสนใจที่สมควรมีการแลกเปลี่ยนกันในเชิงวิชาการในเรื่องความแตกต่างกันของรูปแบบในการใช้อำนาจ

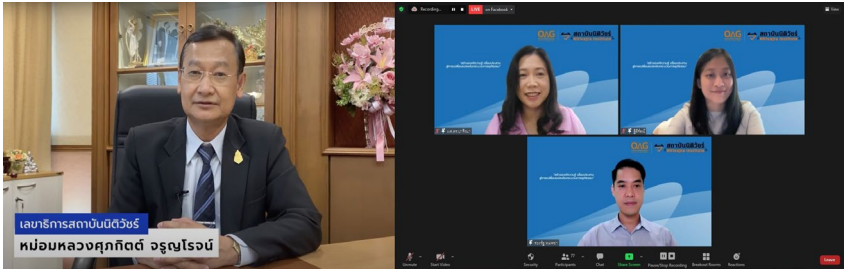
ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลไกภายใต้ มาตรา ๑๕ และมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งกำหนดให้ผู้ให้บริการต้องรับโทษเท่ากับผู้กระทำความผิดว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ในทางปฏิบัติ และการที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งในการระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ออกจากระบบคอมพิวเตอร์ ถือเป็นการให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในลักษณะที่เกินสัดส่วนและความจำเป็นหรือไม่

และประเด็นในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานดิจิทัลว่า การที่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานดิจิทัลไว้เป็นการขัดแย้งนั้น ปัจจุบันใช้หลักการใด และทิศทางของกฎหมายในอนาคตควรเป็นอย่างไร

ทั้งนี้ สถาบันนิติวัชรจะทำการรวบรวมประเด็นเหล่านี้และนำมาเสนอในการเสวนาครั้งต่อไป

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ถก-ถาม ข้อเสนอแนะ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล”

สรุปโดย นางสาวชญัญญา สัตยกุลฉัตร
อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด
นางสาวชื่นกมล วิรุฬหสังสิทธิ์
อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด
สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๕ สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดงานเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “ถก-ถาม ข้อเสนอแนะ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล” ผ่านระบบประชุมทางไกลผ่านจอภาพและสื่อออนไลน์ ในช่วงเวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ นาฬิกา โดยมีวิทยากรเข้าร่วมเสวนาทั้งหมด ๓ ท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณาศรีวณิชย์ คณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนายรองรัฐ พุ่มคชา อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัย

กฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการด้วย

งานเสวนาเริ่มต้นโดย **ม.ล.ศุภกิตต์ จรูญโรจน์** เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์ ได้กล่าวถึงเหตุผลที่สถาบันนิติวัชร์ได้จัดงานเสวนาในเรื่องนี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ที่ผ่านมา ทำให้ประชาชนรวมทั้งผู้บังคับใช้กฎหมายเกิดข้อถกเถียงว่ากฎหมายฉบับนี้ แท้จริงแล้วมีเจตนารมณ์และหลักการเช่นไร การกระทำเช่นไรจะผิดกฎหมาย การกระทำเช่นไรจะไม่ผิดกฎหมาย บางคนนำกฎหมายฉบับนี้มาเป็นเครื่องมือในการฟ้องร้องดำเนินคดีซึ่งความจริงอาจจะผิดวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการคุ้มครอง การจัดเสวนาในครั้งนี้ทางสถาบันนิติวัชร์มุ่งหวังที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่ความรู้ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงและหลักการที่ถูกต้องของกฎหมายฉบับนี้ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการเสวนาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายฉบับนี้ให้กับทุกท่านมากยิ่งขึ้น

การเสวนาแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง ที่มา หลักการพื้นฐาน และเจตนารมณ์ที่แท้จริงของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ **ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์** ได้เริ่มอภิปรายถึงแนวความคิดเริ่มต้น โดยกล่าวถึงตั้งแต่กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลได้เริ่มบังคับใช้ จะเห็นว่ามีคามยุ่งยากเกิดขึ้นเนื่องจากการปรับพฤติกรรมปรับการทำงาน ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนในการมองสิ่งที่เรามองไม่เห็นตลอดระยะเวลาหลายสิบปี มองไม่เห็นความเป็นส่วนตัวที่ผูกติดอยู่กับข้อมูล

เพราะที่ผ่านมาเรามีการให้ข้อมูลส่วนบุคคลของเราไปกับหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดมา โดยที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ แต่เราไม่เคยมองว่าสิ่งนั้นคือสิ่งที่มีคุณค่าอะไรบางอย่าง ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการให้สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน ให้ที่อยู่ ให้ข้อมูลวันเกิด อาจจะถูกทำสำเนานำไปใช้ มีการปลอมลายมือชื่อบ้าง ถ้าอยู่ในรูปแบบของกระดาษ การที่จะเอาข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในทางที่ผิด หรือนำไปใช้ประโยชน์ก็จะไม่ง่าย เผยแพร่ได้ไม่ง่าย แต่เมื่อกลายเป็นโลกดิจิทัลทุกอย่างเข้าถึงกันได้ง่าย ข้อมูลสามารถแพร่กระจายได้เร็วมากในพริบตาเดียวและกว้างขวางมากจนเราไม่สามารถตามควบคุมได้ว่ากระจายไปอยู่ที่ไหนและกำลังจะถูกส่งต่อไปอย่างไร เพราะฉะนั้นผลกระทบจะเห็นได้ว่าเป็นวงกว้างมากขึ้น จะได้รับการติดต่อจากทั้งบุคคลที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวว่ามาจากที่ใด ข้อมูลส่วนบุคคลที่ให้ไปแล้ว หน่วยงานที่ได้รับไปเขาเป็นเจ้าของข้อมูลตรงนั้นที่สามารถนำไปขายต่อ ส่งต่อให้กับคู่ค้าของเขาเพื่อใช้ในการทำการตลาดของคู่ค้า ทำการตลาดของตัวเองได้หรือไม่ หรือเรามีสิทธิอยู่เหนือข้อมูลนั้นที่จะไม่ถูกนำไปใช้ ซึ่งความจริงแล้วผู้ที่เป็นเจ้าของข้อมูล คือ ผู้ที่ผูกติดอยู่กับชื่อหรือที่อยู่ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นจุดนี้จึงเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ว่าผู้เก็บรักษาข้อมูลจะนำไปขายไม่ได้ จะเอาไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ ดังนั้น ก่อนที่จะเก็บ รักษา เผยแพร่ข้อมูลของบุคคลอื่น กฎหมายจะต้องเข้ามาคุ้มครองซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทั่วโลก กฎหมายไทยที่ออกมาก็มีรากฐานแนวความคิดมาจากยุโรป เมื่อ ๓ ปีที่ผ่านมาสหภาพยุโรปได้ออกกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation : GDPR) ซึ่งทางยุโรปตระหนักถึงเรื่องนี้ขึ้นมาก่อน และมีลักษณะเป็นการบังคับใช้กฎหมายนอกอาณาเขตเพราะต้องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในสหภาพยุโรปที่มีอยู่ทั่วโลก เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ทั่วโลกตื่นตัว เพราะมีเช่นนั้นแล้วการทำธุรกิจกับทางสหภาพยุโรป

จะทำได้ และโทษปรับของกฎหมายดังกล่าวถือว่าสูงมาก จึงเป็นที่มาของการที่เรามีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งโครงสร้าง แนวความคิดของเราจะสอดคล้องกับแนวความคิดของทางยุโรป ซึ่งโดยหลักไม่ได้ห้ามที่จะใช้แต่ต้องใช้เท่าที่จำเป็น ได้สัดส่วน สมเหตุสมผล หลักตรึงนี้ไม่ได้เป็นหลักการใหม่ แต่เป็นหลักที่อยู่ในรัฐธรรมนูญและในกฎหมายทุก ๆ ฉบับ

นางสาวจิตติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล ได้อภิปรายเสริมในรายละเอียดว่า คุณค่าในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลทั่วโลก ทางสหภาพยุโรปถือว่าเป็นผู้นำในด้านนี้ แต่สหภาพยุโรปก็ไม่ใช่ที่แรกที่มีการออกกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งในภูมิภาคนี้ก็มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมานานแล้ว ได้แก่ ประเทศฮ่องกง เกาหลี ญี่ปุ่น สิงคโปร์ มาเลเซีย ซึ่งแนวคิดในการที่ประเทศไทยต้องออกบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลนี้ มาจากการต้องการมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ต้องการทำธุรกิจค้าขายกับยุโรปและประเทศอื่น ๆ ที่กำลังเดินตามมาตรฐานในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามสหภาพยุโรป แต่อีกทางหนึ่งมีผลประโยชน์เชิงคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีความเป็นสากลที่อยากจะคุ้มครอง

ในส่วนของกฎหมายไทย หลักการสำคัญคือไม่ได้ห้ามให้ใช้ข้อมูลส่วนบุคคล แต่ออกกฎหมายมาเพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลส่วนบุคคลได้อย่างสบายใจ เช่น หากยื่นข้อมูลบัตรประจำตัวประชาชนไปแล้วจะทำให้สบายใจได้ว่าจะหยุดที่การใช้งานแค่ตรงนี้ ข้อมูลส่วนบุคคลของเราจะไม่หลุดรอดไปให้มิชชันนารีใช้งาน หรือหากเราไม่ต้องการใช้งานในส่วนนี้แล้วเราสามารถดึงข้อมูลกลับมาได้ มีสิทธิที่จะควบคุมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเราไม่ให้เกิดความเสียหาย เพราะฉะนั้นหลักการก็คือ ผู้ประกอบการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะใช้ข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีเหตุผลที่ชัดเจนว่าจะเอาข้อมูลไปทำไม โดยสามารถใช้ได้

เท่าที่จำเป็นและจะนำไปใช้เพื่ออะไร หากจะนำไปเผยแพร่โดยมีวัตถุประสงค์นอกเหนือจากครั้งแรกที่เคยแจ้งเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ก็ต้องมีการแจ้งเพิ่มเติมถึงเหตุผลใหม่ เช่น ธนาคารจะต้องเอาข้อมูลของคุณที่จะขอกู้ยืมไปดูว่ามีฐานเงินเดือนเพียงพอหรือไม่ ทำงานอะไร มีภูมิลำเนาอยู่ที่ไหน เป็นข้อมูลที่จำเป็นเพื่อประเมินว่าธนาคารจะให้กู้ยืมเงินหรือไม่ แต่หากธนาคารต้องการเอาข้อมูลส่งต่อให้หน่วยงานภาครัฐเพื่อตรวจสอบเรื่องของการฟอกเงิน หรือนำไปทำการวิจัยว่าปัจจุบันนี้หนี้ครัวเรือนเป็นเท่าไร ก็ต้องมีการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวเพื่อแจ้งล่วงหน้าแก่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลทราบ แต่หากไม่มีการแจ้งล่วงหน้า ก็ต้องมีการแจ้งเพิ่มเติมตามไป เป็นต้น กฎหมายฉบับนี้คือกฎหมายที่ก่อนหน้านี้ให้กับหน่วยงานที่ใช้งานข้อมูลในทางวิชาชีพ ในทางที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน หรือที่เราเรียกว่า “Professional use” กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของไทย (Personal Data Protection Act : PDPA) จะคอยกำกับหน่วยงานเหล่านี้ให้ใช้ข้อมูลเท่าที่จำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ที่ถูกต้อง โดยไม่ได้มุ่งจะบังคับกับบุคคลทั่วไปที่ใช้ข้อมูลเพื่อเหตุส่วนตัว เพราะฉะนั้นการถ่ายรูปในชีวิตส่วนตัว การใช้ชีวิตปกติธรรมดา กฎหมายไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย สิ่งที่กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเพิ่มเติมขึ้นมาให้ก็คือ สิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลที่จะสามารถไปถามผู้ได้รับข้อมูลได้ว่าจะนำข้อมูลไปใช้ในลักษณะใด จะถูกนำไปเผยแพร่ให้ใครบ้าง จะถูกเก็บไว้ในระยะเวลาเท่าไร และมีสิทธิถอนหรือขอให้ผู้ได้รับข้อมูลระงับการใช้ข้อมูลก็ได้เช่นเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการสื่อสารกันมากขึ้นระหว่างผู้ได้รับข้อมูลส่วนบุคคลกับเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ คล้ายกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่เรารู้จักกันมาในอดีต ซึ่งผู้บริโภคต้องได้รับการแจ้งว่าของสิ่งนี้ถูกบรรจุด้วยวัตถุอันตรายอะไรบ้าง วัตถุอันตรายที่อาจจะอันตรายต่อผู้บริโภคหรือไม่ และต้องได้รับการแจ้ง

ถึงลักษณะการใช้งาน หากใช้งานแล้วมีปัญหาผู้บริโภคร้องเรียนได้
คล้าย ๆ กัน แต่ว่าพอเป็นเรื่องข้อมูลจึงเป็นเรื่องที่กว้างไกลมาก ๆ
ดังนั้นหลักการของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล มีอยู่ ๓ เรื่อง คือ
๑) ความจำเป็น ๒) ความโปร่งใสและเป็นธรรมในการใช้งานข้อมูล และ
๓) ความปลอดภัย ทั้งหมดนี้จะไปเชื่อมโยงกับสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล
ทั้งนี้ หากมองในระยะยาว นอกจากจะเป็นกฎหมายเพื่อคุ้มครองบุคคลตัวเล็ก ๆ
แล้ว ยังทำให้เกิดเศรษฐกิจดิจิทัลอีกด้วย ไม่ใช่เพียงผู้ประกอบการสร้างผลิตภัณฑ์
ขึ้นมา แต่ผู้เป็นเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องพอใจหรือไว้วางใจที่จะใช้
ผลิตภัณฑ์ด้วย หากผู้ประกอบการต้องการจะใช้ข้อมูลให้เป็นประโยชน์
โดยปฏิบัติตามกฎหมายนี้ ก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจและเชื่อถือจากเจ้าของ
ข้อมูลส่วนบุคคลได้ในระดับหนึ่ง

จากนั้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ได้กล่าวถึง
หน่วยงานของรัฐกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลว่า ในอดีตประชาชน
มีความเชื่อใจในรัฐ รัฐสามารถดูแลทุกอย่างได้ดี ปกป้องคุ้มครองประชาชนได้ดี
ในขณะเดียวกันภาครัฐก็รู้ดีกว่าภาครัฐมีอำนาจที่จะทำอะไรก็ได้ภายในขอบเขต
ที่จำเป็นของภาครัฐ ข้อมูลที่มอบให้ภาครัฐจึงมีจำนวนมาก ภาครัฐจึงจำเป็น
ที่จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล แต่มีการยกเว้นให้กับ
หน่วยงานภาครัฐในบางกิจการบางลักษณะเท่าที่มีความจำเป็น ในขณะเดียวกัน
ต้องไม่ขัดกับหลักการใหญ่ของกฎหมาย เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ
เป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งส่วนหนึ่งได้รับการยกเว้น
เฉพาะที่เกี่ยวกับการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้น
แต่ส่วนอื่นที่มีการเก็บข้อมูลส่วนบุคคลและไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา
ก็จะไม่ได้รับการยกเว้นตามกฎหมาย ซึ่งนางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล

ได้กล่าวเสริมเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวว่า หน่วยงานภาครัฐอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอยู่แล้ว ย้อนกลับไปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ เดิมเรามีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งในหมวดที่ ๓ เป็นหมวดที่คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในมือของภาครัฐ และหลักการที่อยู่ในกฎหมายดังกล่าวก็คือ ๑) ใช้เท่าที่จำเป็น ๒) ใช้ตามภารกิจขององค์กร และ ๓) การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลและต้องมีความโปร่งใส ซึ่งมีหลักการเช่นเดียวกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงต้องมีการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามกฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการ และตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ เรื่องการเก็บข้อมูลไม่เป็นปัญหามากนักสำหรับหน่วยงานภาครัฐเพราะไม่ได้มีการส่งต่อข้อมูลไปภายนอก แต่ในส่วนของการเปิดเผยข้อมูลเป็นส่วนที่ต้องตระหนักมากขึ้น เช่น ตามหน่วยเลือกตั้งจะมีการเปิดเผยหมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๑๓ หลัก ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้หน้าหน่วยเลือกตั้ง ซึ่งทุกวันนี้เทคโนโลยีเปลี่ยนไป ทุกคนสามารถถ่ายรูปดังกล่าวและรู้ถึงเลขบัตรประจำตัวประชาชนของบุคคลอื่นได้ง่าย หากหน่วยงานภาครัฐปิดเลขตรงกลางโดยทำเครื่องหมายXXXX ก็จะช่วยได้มาก เป็นต้น โดยทั้งทำว่าหากหน่วยงานของรัฐทำให้เห็นเป็นตัวอย่างถึงการพยายามคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครอง ก็จะเป็นแบบอย่างให้เอกชนปฏิบัติตาม ประชาชนมีความสบายใจในการให้ข้อมูลส่วนบุคคลแก่ภาครัฐมากขึ้น ดังนั้นจึงหวังว่ารัฐจะเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องดังกล่าวนี้

ในส่วนเรื่องของความยินยอมในการใช้ข้อมูล นางสาวฐิติรัตน์ ทัพย์สัมฤทธิ์กุล ได้กล่าวว่า การใช้งานข้อมูลส่วนใหญ่ในองค์กรเอกชนจะใช้งานตามฐาน “สัญญา” เป็นหลัก ซึ่งจะต้องมีการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลจึงจะสามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ ดังนั้น จะมาพูดถึงความยินยอมลำบาก เพราะ

หากไม่ยินยอม สัญญาก็จะเดินต่อไปไม่ได้ ความสัมพันธ์ทางเอกชนก็จะไปต่อไม่ได้ ภายในขอบเขตการให้บริการตามสัญญา แต่หากเป็นการเก็บรวบรวม ใช้ ข้อมูลส่วนบุคคลในวัตถุประสงค์ที่อยู่นอกขอบเขตของสัญญา ถึงจะเป็น เรื่องการขอความยินยอม ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเราสั่งซื้อของ ผู้ขายจะต้องรู้ที่อยู่ ของบ้านเรา มิฉะนั้นจะส่งของให้ไม่ได้ แต่หากซื้อขายจบกันไปครั้งหนึ่งแล้ว ผู้ขายอยากจะเสนอโปรโมชันใหม่จะเป็นเรื่องของความยินยอมแล้ว ในทางกลับกันหากเป็นฝั่งภาครัฐ ฐานที่ใช้คือ “ฐานอำนาจตามกฎหมาย” ก็คือ การปฏิบัติตามกฎหมายของตัวองค์กรนั้น โดยไม่ต้องใช้หลักความยินยอม แปลว่า เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลจะไม่ยินยอมไม่ได้ แต่สามารถคัดค้านหรือโต้แย้งได้ หากมองว่าหน่วยงานของรัฐใช้ข้อมูลเกินที่จำเป็น หากไม่อยู่ในภารกิจหลัก ขององค์กร แต่ต้องใช้ข้อมูลส่วนบุคคล อาจเข้าหลัก “ประโยชน์อันชอบ ด้วยกฎหมาย” ซึ่งมีผลประโยชน์บางอย่างที่ผู้ควบคุมข้อมูลจำเป็นต้องเก็บรวบรวม ใช้ข้อมูล แต่อาจไม่อยู่ในภารกิจหลักขององค์กร เช่น การติดกล้อง CCTV เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชนที่เข้ามาอยู่ภายในสถานที่ของหน่วยงาน ซึ่งต้องประเมินว่าการติดตั้งกล้อง CCTV ดังกล่าวสร้างความเสี่ยงที่จะเป็น การละเมิดเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลหรือไม่ ซึ่งหากติดกล้องไว้บริเวณทางเดิน ทั่วไป ย่อมไม่สร้างความเสี่ยงเพราะเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่สังคมคาดหวังได้ แต่หากเป็นการติดไว้ในห้องน้ำย่อมสร้างความเสี่ยงเพราะบุคคลย่อมคาดหวัง ความเป็นส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นโดยอ้างเหตุผล หรือฐานในการใช้ ไม่ว่าจะเป็นฐานสัญญา ฐานภารกิจของรัฐ หรือฐานประโยชน์ โดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น จะต้องแจ้งเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลให้ทราบว่า กำลังใช้ข้อมูลของบุคคลนั้นอยู่และมีเหตุอันชอบธรรมที่จะใช้ข้อมูลดังกล่าว ซึ่งการแจ้งไม่ใช่การขอความยินยอม ดังนั้น ตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูล

ส่วนบุคคล การขอใช้ข้อมูลส่วนบุคคลโดยต้องขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล เป็นกรณีที่มีการใช้น้อยกว่าการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลโดยอ้างฐานอื่น ซึ่งการที่บุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรโดยส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล มีความเข้าใจว่าการจะใช้ข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นความเข้าใจที่ผิด และเป็นการสร้างภาระแก่ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล เพราะผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลอาจใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นที่มีอยู่ในความครอบครองในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ โดยสามารถอ้างฐานอื่นได้ จึงเน้นย้ำว่าการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลจึงไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลเสมอไป เพราะยอมทำให้การดำเนินกิจกรรมของหน่วยงาน องค์กรที่ต้องใช้ข้อมูลส่วนบุคคลดังกล่าวเกิดการหยุดชะงัก และกลับเป็นการสร้างภาระให้แก่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลในการอ่านเงื่อนไขหรือรายละเอียดในการให้ความยินยอมในทุกครั้ง ซึ่งมีใช้สิ่งที่จำเป็น ดังนั้น หน่วยงานหรือองค์กรเพียงแต่พิจารณาว่าตนมีขั้นตอนการทำงานอย่างไร สามารถใช้ข้อมูลส่วนบุคคลที่มีโดยอาศัยฐานตามกฎหมายอย่างไร และอธิบายให้เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลเข้าใจว่ากำลังใช้งานข้อมูลส่วนบุคคลของเขาอยู่ก็เพียงพอแล้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ได้เสริมในประเด็นดังกล่าวว่าการขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล กลับเป็นเรื่องที่อยู่ท้ายที่สุดที่จะนำมาใช้ เนื่องจากตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลได้กำหนดฐานหรือเหตุผลในหลาย ๆ เรื่องที่เราจะสามารถเก็บรวบรวม ใช้ เผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความควบคุมได้โดยไม่ต้องขอความยินยอม ไม่ว่าจะเป็นโดยอาศัยฐานของการปฏิบัติตามสัญญา ผลประโยชน์สำคัญจำเป็นต่อชีวิตหน้าที่ตามกฎหมาย การดำเนินงานตามภารกิจของรัฐ ผลประโยชน์อันชอบ

ด้วยกฎหมาย หรือเป็นเรื่องของการจัดทำเอกสารประวัติศาสตร์ จดหมายเหตุ และการศึกษาวิจัย เป็นต้น หากไม่เข้าเหตุที่ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล จะใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นตามฐานดังกล่าวแล้ว แต่ต้องการจะใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่น จึงจะขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล นอกจากนี้ ในปัจจุบันเรามักจะกล่าวถึงกันเพียงแค่ขั้นตอนของการเก็บรวบรวม ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นว่าจะต้องขอความยินยอมจากบุคคลนั้น หรือต้องแจ้ง เจ้าของข้อมูลหรือไม่ แต่ยังมีเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญด้วยว่า เราจะนำข้อมูลนั้นไปใช้อย่างไร ซึ่งเมื่อเราเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของ ผู้อื่นแล้ว เราจะต้องใช้เท่าที่จำเป็น กล่าวคือใช้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ในการเก็บรวบรวม หรือตามที่เราแจ้งเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลเท่านั้น ดังนั้น ในภาพรวมของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอาจสรุปได้ ๔ ประการ ด้วยกัน โดย**ประการแรก** คือเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นเท่าที่จำเป็น **ประการที่สอง** แจ้งเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลว่าจะเก็บข้อมูลอะไร และเพื่อสิ่งใด **ประการที่สาม** หากมีการละเมิดหรือมีการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคลออกไป ก็ต้องรีบแจ้งให้เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลทราบเพื่อแสดงถึงความโปร่งใส และ **ประการสุดท้าย** คือ ความรับผิดชอบต่อเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลในการที่จะเยียวยา แก้ไขความเสียหายหากมีการรั่วไหลซึ่งข้อมูลออกไป

ช่วงที่สอง ถก-ถามข้อสงสัยเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

นายรองรัฐ พุ่มक्षा ได้เริ่มตั้ง**คำถามข้อแรก** ที่ได้มีการถกถามและมีข้อสงสัยจากประชาชนว่า การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อประโยชน์ส่วนตน หรือเพื่อกิจกรรมในครอบครัว ซึ่งไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครอง

ข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ นั้น ขอบเขตคำว่า “เพื่อประโยชน์ส่วนตน” มีขอบเขตแค่ไหน อย่างไร

นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล ได้ตอบปัญหาถึงข้อสงสัยในประเด็นนี้ว่า กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมุ่งที่จะดูแลหรือคุ้มครองข้อมูลที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจดิจิทัล ซึ่งการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในลักษณะนี้ มักจะมีการใช้ข้อมูลมหาศาล และอาจทำให้เกิดความเสียหายหรือก่อให้เกิดผลกระทบมากกว่าการใช้ข้อมูลในเชิงส่วนตัว อีกทั้งเป็นการทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นในการส่งมอบข้อมูลส่วนบุคคลให้แก่หน่วยงานหรือองค์กร เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนพัฒนา ส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลดังกล่าว จึงต้องมีกฎหมายที่เข้ามาคุ้มครองสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลควบคู่กันไป ด้วยเหตุผลดังกล่าว กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจึงมิได้มีวัตถุประสงค์ในการบังคับใช้กับกรณีการใช้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ส่วนตน หรือเพื่อกิจกรรมในครอบครัว ดังนั้น หากเป็นการเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนทั่วไปบนหน้าเพจเฟซบุ๊กของตน เช่น การนำภาพถ่ายของตนที่ถ่ายกับเพื่อนหรือครอบครัวแล้วมีภาพของบุคคลอื่นปรากฏมาลงเผยแพร่บนหน้าเพจเฟซบุ๊กดังกล่าว ย่อมเป็นการใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน แต่หากว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง มีผู้ติดตามเฟซบุ๊กเป็นจำนวนมาก ก็อาจต้องมาพิจารณาว่า การที่บุคคลมีชื่อเสียงนั้นเผยแพร่ภาพหรือข้อมูลใด ๆ ที่มีข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นปรากฏอยู่นั้น เป็นการเผยแพร่เพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจ เช่น เป็นการโฆษณาสินค้าหรือร้านสถานที่ ซึ่งมีใช้การใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือไม่ อย่างไร

คำถามที่สองของการถก-ถามนี้ ได้ตั้งคำถามว่า คำว่า “สื่อมวลชน” ตามมาตรา ๔ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งได้รับการยกเว้น ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลนั้น คือใครบ้าง

เนื่องจากปัจจุบันเรามีได้มีเฉพาะสื่อที่อยู่ในทีวีช่องหลักเท่านั้น แต่มีสื่อทางออนไลน์ด้วย ดังนั้นเราจะให้นิยามของคำว่าสื่อมวลชนอย่างไร และเหตุใดสื่อมวลชนจึงได้รับการยกเว้น

นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล ได้คลายข้อสงสัยในประเด็นนี้ ซึ่งมีการถกเถียงกันพอสมควรว่า เนื่องจากกิจการสื่อมวลชนเป็นกิจการที่ใช้เสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งเสรีภาพของสื่อก็เป็นเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ในหลาย ๆ กรณีจะเห็นได้ว่า เสรีภาพของสื่อในการที่จะเปิดเผยเรื่องราวใด ๆ อาจเข้าไปก้ำกายในเรื่องความเป็นส่วนตัวของบุคคลอื่น ดังนั้น จึงต้องมาชั่งน้ำหนักกันว่า เสรีภาพของสื่อในการรายงานข่าว หรือเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลในเรื่องใด ๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมหรือสาธารณะในการรับรู้เรื่องราวนั้น ๆ กับสิทธิในความเป็นส่วนตัว สิ่งใดควรได้รับความคุ้มครองมากกว่า เมื่อเสรีภาพของสื่อ รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลในเรื่องใด ๆ ของประชาชน ผ่านการรายงานข่าวของสื่อมวลชนเป็นเรื่องที่จำเป็นและมีความสำคัญ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจึงยกเว้นให้กับกิจการสื่อมวลชน นอกจากนี้ อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้กิจการสื่อมวลชนได้รับการยกเว้น เนื่องจากการกำกับดูแลสื่อตามหลักสากลจะเป็นไปในรูปแบบของการกำกับดูแลตนเอง (self regulation) ในรูปแบบของสมาคม ซึ่งมีหลักการหรือมีจริยธรรมของสื่อที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม โดยที่สื่อจะไม่ถูกกำกับดูแลโดยภาครัฐ เนื่องจากหน้าที่หลักของสื่อมวลชนคือการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ดังนั้น หากบุคคลที่มีหน้าที่หลักในการตรวจสอบภาครัฐ กลับมาถูกกำกับโดยกฎหมายของภาครัฐ เสียเอง ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบที่อาจทำให้สื่อมวลชนไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของภาครัฐดังกล่าว ดังนั้น จึงเป็นเหตุผลว่าทำไมเราจึงไม่พยายามที่จะนำกฎหมายอะไรเข้าไปบังคับสื่อโดยตรง ซึ่งรวมถึงกฎหมายคุ้มครอง

ข้อมูลส่วนบุคคลนี้ และเมื่อตอบคำถามที่ว่า นิยามของคำว่าสื่อมวลชนคือใครบ้าง หากตอบตามทฤษฎี ในเมื่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายต่าง ๆ ไม่เคยให้นิยามว่า สื่อมวลชนคือใครบ้าง ขอบเขตของคำว่าสื่อมวลชนคืออะไร ดังนั้น เมื่อไม่มีกฎหมายใดให้นิยาม เพราะอาจจะเป็นการจำกัดเสรีภาพของสื่อ จึงต้องมองอย่างกว้าง และต้องพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของเสรีภาพของสื่อ ตามรัฐธรรมนูญว่าสื่อมวลชนคือบุคคลที่สื่อสารข้อมูลเพื่อประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งประกาศว่าตนจะปฏิบัติตามจริยธรรมของวิชาชีพสื่อ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ได้อภิปรายในประเด็นคำถามนี้ว่า บางกรณี หากเป็นสื่อมวลชนรายย่อยอาจไม่ต้องประกาศเป็นทางการว่าจะปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมของสื่อ แต่หากมีการดำเนินกิจการที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมในการนำเสนอข้อมูล ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมก็แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนนั้นได้ปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อและเป็นส่วนหนึ่งของกิจการของสื่อแล้ว นอกจากนี้ ได้อภิปรายเพิ่มเติมในประเด็นที่ว่า เหตุใดกิจการของสื่อมวลชนจึงได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เนื่องจากกฎหมายคุ้มครองส่วนบุคคลได้พยายามชั่งน้ำหนักถึงความสำคัญระหว่างสิทธิเสรีภาพของสื่อ และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพราะเมื่อใดที่มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพย่อมถูกจำกัด ดังนั้น เมื่อเสรีภาพของสื่อมีความจำเป็นที่จะได้รับความคุ้มครองมากกว่า ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์ของสาธารณะในการที่จะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร จึงเป็นเหตุผลที่กิจการสื่อมวลชนได้รับการยกเว้นไม่ถูกจำกัดโดยกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ใกล้เคียงกับกฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการ ซึ่งมุ่งคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และแสดงถึงความโปร่งใสของภาครัฐ

ในการดำเนินงานอันเป็นเรื่องของประโยชน์สาธารณะ ดังนั้น หากต้องมีการเข้าถึงหรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล แต่เป็นข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่จำเป็นต่อสาธารณะในการรับรู้ รับทราบ ก็จำเป็นต้องมีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลดังกล่าวนั้น

ในประเด็นของเรื่องกฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการ **นายรองรัฐ พุ่มคชา** ได้อภิปรายเสริมว่า กฎหมายในเรื่องนี้มีหลักการสำคัญว่า “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น” ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่เราต้องชั่งน้ำหนักว่า ระหว่างสิทธิในความเป็นส่วนตัวกับสิทธิในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารราชการของประชาชน สิ่งใดมีคุณค่า หรือควรได้รับการคุ้มครองมากกว่ากัน หากชั่งน้ำหนักแล้วเห็นว่า การที่ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารราชการในเรื่องนั้น ๆ จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณะมากกว่าการไม่เปิดเผย แม้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงหรือเป็นความลับของทางราชการ สิทธิในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องนั้น ๆ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และต้องเปิดเผยข้อมูลนั้น ซึ่งเห็นว่าหลักการตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมีความคล้ายกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ว่าเรื่องใดสมควรที่จะได้รับความคุ้มครองมากกว่ากัน

นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล ได้แสดงความเห็นว่า ในยุคสมัยก่อนที่เราอาจจะมองว่าเป็นเรื่องของการปะทะกันระหว่างการเปิดเผยข้อมูลกับการคุ้มครองข้อมูล ซึ่งเราต้องเลือกว่าเราจะให้คุณค่ากับสิ่งใดมากกว่ากัน แต่ในยุคสมัยนี้ที่หลายสิ่งขับเคลื่อนโดยเทคโนโลยี เราสามารถนำเทคโนโลยีมาช่วยให้เราสามารถเปิดเผยไปพร้อมกับการปกป้องคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลได้

โดยอาจเป็นการเปิดเผยโดยจำกัดขอบเขต เพื่อให้เกิดความสบายใจมากขึ้น
ในการใช้ข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ อภิปรายเพิ่มเติมว่า
กิจการสื่อมวลชนที่ได้รับยกเว้นตามมาตรา ๔ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครอง
ข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ หมายถึง กิจกรรมในการทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนเท่านั้น
ซึ่งไม่ได้หมายความว่าบริษัทหรือองค์กรที่ทำงานด้านสื่อมวลชนจะได้รับการ
ยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในทุกกรณี
ยกตัวอย่างเช่น สำนักพิมพ์หรือองค์กรด้านสื่อสารมวลชนที่มีการเก็บข้อมูล
ของพนักงานหรือลูกค้าที่เข้าไปใช้บริการ ซึ่งไม่ใช่เป็นกิจกรรมในการเผยแพร่ข้อมูล
ข่าวสารแก่สาธารณะ ก็ยังคงต้องปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล
ในการเก็บรวบรวม ใช้ เผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลในส่วนนี้ และแม้ขณะที่
ทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจะได้รับการยกเว้นไม่ถูกบังคับตามกฎหมายคุ้มครอง
ข้อมูลส่วนบุคคล แต่ก็ยังคงต้องระมัดระวัง และปฏิบัติตามกฎหมายอื่นอยู่
รวมถึงปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อด้วย

คำถามที่สาม การที่ประชาชนพบเห็น หรือประสบกับเหตุการณ์ที่ตน
ได้รับผลกระทบหรือตกเป็นเหยื่อ จึงได้ถ่ายภาพหรือบันทึกภาพเคลื่อนไหว
ของเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ โดยมีการบันทึกใบหน้าหรือข้อมูลใดที่สามารถเชื่อมโยง
ตัวบุคคลได้ อันเป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่น เพื่อใช้ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิ
ของตน รวมถึงนำไปเผยแพร่ในช่องทางออนไลน์นั้น ทำได้หรือไม่

นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล ได้คลายข้อสงสัยในเรื่องนี้ว่า เมื่อ
ประชาชนพบเจอเหตุการณ์ที่ตนได้รับผลกระทบหรือตกเป็นเหยื่อ ย่อมสามารถ
ใช้เทคโนโลยีที่มี เช่น โทรศัพท์มือถือถ่ายภาพหรือวิดีโอเพื่อเก็บข้อมูลดังกล่าวไว้
เป็นหลักฐานได้ หรือส่งต่อให้แก่เจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อประโยชน์ในการสืบสวน

สอบสวน แต่หากจะนำข้อมูลดังกล่าวมาเปิดเผยเอง จะต้องพึงระมัดระวังว่า การเปิดเผยดังกล่าวจะเป็นการละเมิด หรือสร้างความเสียหายให้แก่บุคคลอื่นหรือไม่ หรือหากภาพหรือวิดีโอดังกล่าวได้ถูกส่งต่อให้แก่สื่อมวลชน สื่อมวลชนก็ต้องตระหนักและพึงระมัดระวังว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะจริงหรือไม่

คำถามข้อที่สี่ การปิดประกาศคะแนนสอบของนักเรียน/นักศึกษา หรือปิดประกาศรายชื่อผู้ผ่านการคัดเลือกในการสอบแข่งขันเพื่อเข้าทำงานของหน่วยงานในที่สาธารณะ กระทำได้หรือไม่ตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ได้แบ่งปันประสบการณ์ในฐานะคณบดีของคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าได้มีการถกเถียงกันในเรื่องนี้มานานแล้ว เช่นเดียวกันภายในคณะนิติศาสตร์ ซึ่งสุดท้ายแล้วได้มีการตัดสินใจในการประกาศผลการสอบคัดเลือกเพื่อเข้าศึกษาต่อในคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยวิธีการแจ้งผลการสอบคัดเลือกไปที่ผู้เข้ารับการสอบคัดเลือกโดยตรงโดยไม่เผยแพร่หรือประกาศรายชื่อผู้ผ่านการสอบคัดเลือกต่อสาธารณะ ทั้งนี้ เพราะเห็นว่าการเปิดเผยรายชื่อของผู้ผ่านการคัดเลือกเพื่อเข้าศึกษาต่อในคณะนิติศาสตร์ มิใช่เรื่องที่เพื่อประโยชน์สาธารณะที่สังคมจำเป็นต้องรับรู้ในเรื่องดังกล่าว ส่วนประเด็นในเรื่องของการปิดประกาศคะแนนของนิสิตในที่สาธารณะนั้นมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว โดยแท้ จึงไม่จำเป็นต้องประกาศต่อสาธารณะเพราะมิใช่เรื่องที่สังคมมีความจำเป็นต้องรับทราบ อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะ และการเข้าถึงข้อมูลเป็นคนละเรื่องกัน ดังนั้น หากผู้มีส่วนได้เสียต้องการเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวเนื่องจากมีความสงสัยในบางประการ เขาย่อมมีสิทธิในเข้าถึง

ข้อมูลเพื่อขอตรวจสอบได้ อีกทั้งเป็นการแสดงถึงความโปร่งใสในการสอบดังกล่าวด้วย

นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล อภิปรายในประเด็นนี้เพิ่มเติมว่า เราอาจต้องกลับไปตั้งคำถามตามหลักการของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ที่ว่า เรามีความจำเป็นหรือเหตุผลใดที่จะต้องเผยแพร่ หรือประกาศคะแนนสอบ ของนักเรียนหรือนักศึกษา หรือผู้ผ่านการคัดเลือกการสอบเข้าทำงานของหน่วยงาน ให้สาธารณะทราบ หากเป็นการประกาศเพื่อที่จะสื่อสารให้บุคคลนั้นทราบ เนื่องจากไม่สามารถติดต่อหรือประกาศให้ทราบได้โดยช่องทางอื่น หรือเป็น กรณีที่ตำแหน่งบางตำแหน่งมีความสำคัญต่อประโยชน์สาธารณะ จึงจำเป็น ที่จะต้องประกาศให้สาธารณชนรับทราบ หรืออาจเป็นตำแหน่งที่มีได้มี ความสำคัญต่อสาธารณะ แต่ต้องประกาศเพื่อประโยชน์ของความโปร่งใส การประกาศคะแนนหรือประกาศผู้ผ่านการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ก็ย่อมสามารถกระทำได้ เนื่องจากมีเหตุผลหรือความจำเป็นในการประกาศ ดังนั้น หากเป็นกรณีของการประกาศคะแนนสอบของนักเรียนหรือนักศึกษา ในห้องเรียน เพื่อที่จะสื่อสารให้นักเรียนหรือนักศึกษาทราบ ก็สามารถสื่อสารไปที่ นักเรียนหรือนักศึกษาได้โดยตรง โดยหากนักเรียนหรือนักศึกษาในชั้นเรียน ต้องการที่จะทราบว่าคะแนนของตนอยู่ในระดับใดในชั้นเรียน ก็อาจประกาศ ให้ทราบคะแนนสูงสุด คะแนนต่ำสุด และคะแนนที่เป็นค่าเฉลี่ยของทั้งชั้นเรียน ให้นักเรียนหรือนักศึกษาทราบได้ โดยไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล ของผู้ได้คะแนนเพราะเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น

ประเด็นถัดไปเป็น**คำถามข้อที่ห้า** นายรองรัฐ พุ่มคชา ได้ชวนพูดคุย เกี่ยวกับประเด็นของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และโทษทางอาญาตามกฎหมายดังกล่าว

มีหลักการอย่างไร กรณีที่มีผู้ทำข้อมูลส่วนบุคคลรั่วไหลนั้น ในกรณีดังกล่าวนี้ การบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในทางอาญามีอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ ในการสืบทราบหรือค้นหาพยานหลักฐานว่าใครเป็นผู้ทำให้ข้อมูลส่วนบุคคลรั่วไหล

นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล ได้อภิปรายในประเด็นนี้ว่า ในส่วนของโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ นั้น กฎหมายมุ่งเอาผิดทางอาญากับการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งเป็นข้อมูลอ่อนไหว ยกตัวอย่างเช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ หรือข้อมูลเกี่ยวกับเพศสภาพ เป็นต้น ในลักษณะที่เป็นการกระทำโดยทุจริต คือมีเจตนาร้ายในการนำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นที่เป็นข้อมูลอ่อนไหวไปใช้โดยมิชอบเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ดังนั้น หากเป็นเรื่องของการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคลโดยมิได้เกิดจากความจงใจ โดยผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลสามารถอธิบายหรือแสดงพยานหลักฐานได้ว่า ตนมีระบบในการป้องกันการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคลที่ดีแล้ว การรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคลเกิดจากเหตุสุดวิสัยที่จะป้องกันได้ หรือมีบุคคลภายนอกเป็นผู้ทำให้เกิดการรั่วไหลดังกล่าว ย่อมไม่ต้องรับโทษในทางอาญา แต่อาจได้รับโทษทางปกครอง หากเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่มีข้อมูลส่วนบุคคลอยู่ในความครอบครองเป็นจำนวนมาก แต่มีระบบในการป้องกันการรั่วไหลที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ซึ่งเรื่องดังกล่าวต้องใช้ความรู้ความเข้าใจในเชิงเทคนิคมาประกอบในการพิจารณา ทั้งนี้ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมิได้มุ่งที่จะลงโทษ เพราะการมุ่งแต่ลงโทษผู้กระทำผิด มิได้เป็นการทำให้ข้อมูลส่วนบุคคลได้รับความคุ้มครองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในประเด็นคำถามว่า แล้วเราจะสืบทราบหรือค้นหาพยานหลักฐานได้อย่างไรว่าใครเป็นผู้ทำให้ข้อมูลส่วนบุคคล

ของเราเร็วไหล่นั้น เมื่อกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเพิ่งบังคับใช้เต็มรูปแบบเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๕ ซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลของเราอาจเร็วไหลและกระจายไปยังที่อื่น ๆ แล้ว ดังนั้น ในความเป็นจริงเราอาจจะไม่สามารถหาที่มาได้ว่าใครเป็นผู้ที่ทำให้ข้อมูลส่วนบุคคลของเราเร็วไหล อย่างไรก็ตาม เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลมีสิทธิทวงถามกับผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลที่เราได้มอบข้อมูลไปได้ว่า ได้มีการส่งต่อข้อมูลส่วนบุคคลของเราไปให้ใครอีกบ้าง หรือใช้สิทธิในการระงับมิให้มีการส่งต่อข้อมูลส่วนบุคคลต่อไปอีก นอกจากนี้ การที่มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล จะส่งผลให้องค์กรในแต่ละองค์กรต้องเริ่มคิดหาวิธีการที่ต้องปกป้องคุ้มครองมิให้ข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความคุ้มครองของตนนั้นเร็วไหล

ส่วน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวนิชย์ ได้ตอบคำถามในประเด็นนี้ว่า ถึงแม้การมีโทษทางอาญาในกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล อาจทำให้ประชาชนเกิดความกังวลว่าจะกระทำความผิดกฎหมาย จนบางครั้งอาจลืมหัวใจสำคัญของกฎหมายไป ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้เห็นว่าประชาชนไม่ต้องกังวลว่าจะกระทำความผิดกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่มีโทษทางอาญานี้หรือไม่ เพราะเนื่องจากเมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในส่วนของโทษทางอาญานั้น จะเห็นว่าเป็นการกระทำความผิดในลักษณะที่มีความชั่วร้ายในตัวเอง (mala in se) ซึ่งเราไม่พียงนำข้อมูลอันไหนของบุคคลอื่นไปใช้ในทางทุจริต หรือจงใจที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นอยู่แล้ว หากใครจงใจนำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นไปใช้ในทางมิชอบถึงจะต้องรับโทษทางอาญา

คำถามข้อที่หก กรณีที่หน่วยงานของรัฐใช้อำนาจตามกฎหมายในการเรียกให้หน่วยงานเอกชนส่งมอบพยานหลักฐานซึ่งเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล

ของผู้อื่นที่อยู่ในความครอบครองของเอกชน มีข้อควรพึงระวังใด ๆ ในเรื่องนี้หรือไม่ อย่างไร

ในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ เห็นว่า หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะเจ้าพนักงานตำรวจย่อมมีอำนาจในการเสาะแสวงหาพยานหลักฐาน ซึ่งรวมถึงการขอข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองของเอกชนได้ตามปกติ โดยวิธีมีหมายเรียกไปยังหน่วยงานเอกชน เพื่อให้ส่งมอบข้อมูลส่วนบุคคลดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การเสาะแสวงหาพยานหลักฐานโดยเฉพาะการขอข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองของเอกชนเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมก็ควรมีการจัดทำแนวทางปฏิบัติว่า เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วหน่วยงานนั้นจะมีการใช้ เก็บ หรือส่งต่อข้อมูลอย่างไร เพื่อมิให้เกิดความเสียหายหรือกระทบต่อสิทธิของผู้เป็นเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ยกตัวอย่างเช่น หน่วยงาน FBI ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการวางแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ใช้ ข้อมูลส่วนบุคคลที่มาอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานเช่นเดียวกัน

นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล เห็นด้วยกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ในประเด็นที่ว่า ในมุมมองของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่จะเสาะแสวงหาพยานหลักฐาน โดยเฉพาะการขอข้อมูลจากเอกชนนั้น ต้องกระทำภายใต้กรอบอำนาจของตน และควรมีการทบทวนว่าหน่วยงานได้มีแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ใช้ หรือส่งต่อข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเสาะแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อนำมาพิสูจน์การกระทำความผิด และเป็นไปตามกฎหมายแล้วหรือไม่ อย่างไร ส่วนในมุมมองของเอกชนที่มีข้อมูลส่วนบุคคลอยู่ในความครอบครองแล้วจะต้องส่งมอบข้อมูลส่วนบุคคลนั้นให้แก่หน่วยงานรัฐ

สามารถอ้างฐานประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมาย (Legitimate Interest) ซึ่งเอกชนมีหน้าที่ตามกฎหมายจะต้องปฏิบัติตาม หากได้รับหมายเรียกจากเจ้าพนักงานตำรวจ หรือได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายให้ส่งมอบข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองโดยไม่เกินขอบเขตที่เจ้าของข้อมูลสามารถคาดหมายได้อย่างสมเหตุสมผลว่า ข้อมูลของเขาอาจจะถูกส่งมอบให้กับเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน หรือเป็นไปตามกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเอกชนยินยอมส่งมอบข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองให้แก่หน่วยงานรัฐแล้ว หน่วยงานรัฐต้องสร้างความไว้วางใจให้แก่หน่วยงานภาคเอกชนให้ได้ว่า ข้อมูลที่เอกชนได้ส่งมอบให้แก่หน่วยงานรัฐไปนั้นจะไม่ถูกนำไปใช่นอกวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้ ก็จะทำให้เอกชนมีความมั่นใจและให้ความร่วมมือที่จะส่งมอบข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองให้แก่หน่วยงานรัฐนำไปใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะโดยแท้จริง

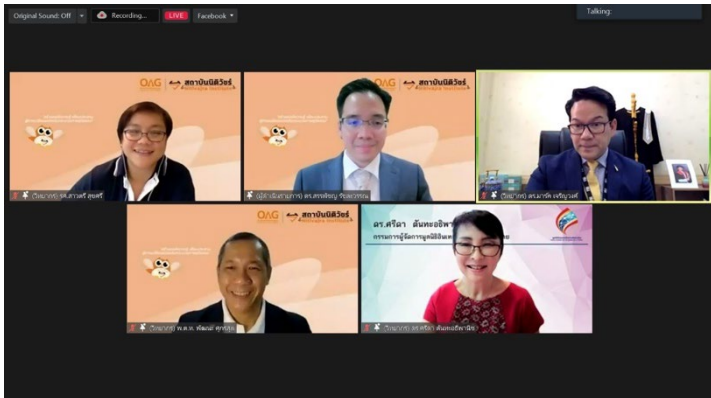
การเสวนามาถึงในช่วงสุดท้าย ซึ่ง **นายรองรัฐ พุ่มक्षा** ได้ตั้งคำถามทิ้งท้ายว่า ตามหลักการของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลนั้น พยายามสร้างวัฒนธรรมว่า ข้อมูลใดไม่จำเป็น เราก็ไม่ต้องเปิดเผย ในขณะที่กฎหมายคุ้มครองข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พยายามสร้างวัฒนธรรมว่า เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น ดังนั้น กฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าวมีความขัดแย้งกัน หรือมีมุมที่ส่งเสริมกันอย่างไร นอกจากนี้การที่ประเทศไทยมีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจะเป็นอุปสรรคของการพยายามที่จะมุ่งสู่การเป็นรัฐบาลเปิด (Open Government) หรือไม่ อย่างไร

ในประเด็นคำถามนี้ **นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล** ยืนยันว่า กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมิใช่อุปสรรคของการที่ประเทศไทยมุ่งสู่

การเป็นรัฐบาลเปิด และเมื่อเรากล่าวถึงเศรษฐกิจดิจิทัล เราไม่ได้มุ่งถึงประเด็นของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเป็นเพียงแค่ปัจจัยหนึ่งเท่านั้นที่ส่งเสริมให้มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล แต่เศรษฐกิจดิจิทัลหรือสังคมดิจิทัลจะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารภาครัฐ และการทำให้รัฐบาลนั้นโปร่งใสไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้ หากเจ้าหน้าที่ในภาครัฐมีความกังวลว่าจะสามารถเก็บรวบรวม ใช้ เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานได้มากนักน้อยเพียงใดนั้น มีหลักในการพิจารณาเรื่องนี้เพียงแค่ว่า การเปิดเผยข้อมูล แม้จะเป็นข้อมูลส่วนบุคคลนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะหรือไม่ อย่างไร และการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลแล้วไปกระทบต่อเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลนั้น เป็นลักษณะที่ผู้เป็นเจ้าของข้อมูลสามารถคาดหมายได้หรือไม่ หากการเปิดเผยข้อมูลเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะก็ย่อมสามารถเปิดเผยได้

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “ความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ : ทบทวนและทิศทาง ครั้งที่ ๒”

สรุปโดย นายสิริพงษ์ ศรีพิมพ์สอ
นิติกรปฏิบัติการ
ดร.สรรพัญญ์ รัชตะวรรณ
อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๕ เวลา ๘.๓๐ - ๑๒.๐๐ นาฬิกา
สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร
สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “ความผิด
เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ : ทบทวนและทิศทาง ครั้งที่ ๒” ผ่านระบบออนไลน์
โดยมีผู้ร่วมเสวนาประกอบด้วย ดร.ศรีดา ตันทะอธิพานิช กรรมการและเลขานุการ
มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย รองศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี อาจารย์

ประธานคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ต.ท. พัฒนะ ศุภรสุด ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ดร.มาร์ค เจริญวงศ์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงราย ร่วมเป็นวิทยากร และ ดร.สรรพัชฌ์ รัชตะวรรณ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานวิจัยกฎหมายอาญาและพัฒนาระบบการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการเสวนา

งานเสวนาเริ่มต้นโดย หม่อมหลวงศุภกิตต์ จรูญโรจน์ เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์ กล่าวถึงที่มาในการเสวนาครั้งนี้ว่า เป็นการเสวนาที่สืบเนื่องมาจากการเสวนาในครั้งก่อนที่มีผู้ที่สนใจรับฟังและได้มีข้อซักถามในประเด็นต่าง ๆ เข้ามาเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาทำให้ไม่สามารถตอบข้อซักถามเหล่านั้นได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องมีการจัดเสวนาในครั้งนี้เพื่อตอบข้อซักถามเหล่านั้น ประกอบกับการเสวนาครั้งนี้จะมีเนื้อหาเพิ่มเติม ในเรื่อง การกระทำผิดต่อเด็กและเยาวชนในสังคมออนไลน์ ที่ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้โดยง่ายผ่านโทรศัพท์มือถือ ทำให้อาจถูกล่อลวงให้ตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพได้โดยง่าย

เนื้อหาการเสวนาแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ ๑. สถานการณ์อาชญากรรมรูปแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกออนไลน์ในยุคปัจจุบัน มุมมองทางกฎหมาย ปัญหา และอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ

ดร.ศรีดา ตันตะอิพานิช กล่าวว่า ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของบุคคลทุกเพศทุกวัยไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือผู้สูงอายุ และการที่เด็กใช้เวลาอยู่ในโลกออนไลน์เป็นเวลานานโดยที่ไม่มีผู้ปกครองคอยเฝ้าระวัง ทำให้เกิดช่องทางให้มิจฉาชีพสามารถติดต่อเข้าหา

ได้ง่าย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา โดยสถิติจากมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย ที่ทำการสำรวจร่วมกับศูนย์ประสานงานส่งเสริมการปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการใช้สื่อออนไลน์ หรือ โคแพท (COPAT – Child Online Protection Action Thailand) เกี่ยวกับ “สถานการณ์เด็กไทยกับภัยออนไลน์” เมื่อเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม ๒๕๖๕ จากกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามอายุ ๙-๑๘ ปี จำนวน ๓๑,๙๖๕ คน จากทั่วประเทศ พบว่าเด็กและเยาวชนมีแท็บเล็ตหรือสมาร์ทโฟนเป็นของตนเอง ๘๑% ซึ่งเชื่อมโยงกับผลการวิจัยที่บอกว่าหากเด็กหรือเยาวชนมีแท็บเล็ตหรือสมาร์ทโฟนเป็นของตนเอง และมีการใช้สื่อโซเชียลมีเดียเป็นประจำ จะก่อให้เกิดความเสี่ยงที่จะประสบภัยทางออนไลน์เพิ่มขึ้นถึง ๔๐%

นอกจากนี้ จากผลสำรวจยังพบว่า ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กและเยาวชนต่างก็เคยมีประสบการณ์เสี่ยงต่อภัยออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ “การพูดคุยกับคนแปลกหน้า” ซึ่งอาจเป็นการล่อลวงหรือแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศ “การถูกหลอกลวงทางออนไลน์” โดยหลอกลวงว่าตนเป็นผู้โชคดีได้รับเงินหรือสิ่งของ หรือถูกหลอกลวงให้ไปร่วมลงทุนโดยจะได้รับผลตอบแทนสูง “การถูกกลั่นแกล้งผ่านช่องทางออนไลน์” โดยการถูกล้อเลียน รังแก หรือแฉความลับบนโลกออนไลน์ “การถูกเฝ้ามอง ติดตาม ช่มชู้คุกคามในโลกออนไลน์” “การละเมิดหรือคุกคามทางเพศ” โดยการพูดคุยเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา หรือรับ – ส่งภาพหน้าอกหรืออวัยวะเพศโดยไม่สมัครใจ “การพูดคุยวิดีโอคอล (Video Call) ในเรื่องเพศโดยสมัครใจ” ซึ่งนำไปสู่การถูกนำข้อมูลส่วนตัวไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม “การเข้าถึงเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาผิดกฎหมาย” เช่น สื่อลามก เว็บพนัน การซื้อขายยาเสพติด หรือสินค้าผิดกฎหมาย “การสั่งซื้อของทางออนไลน์แล้วถูกโกง” โดยชำระเงินแล้วไม่ได้รับสินค้า หรือได้รับสินค้าที่ไม่ตรง

กับที่โฆษณา หรือได้รับสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ “การซื้อของ (Items) ในเกม หรือ การซื้อกล่องรางวัล (Loot Box หรือ Lucky Box)” ซึ่งในหลายประเทศได้มีการสั่งห้ามไม่ให้มีเกมในลักษณะนี้ เนื่องจากมีลักษณะเป็นการชักจูงให้เด็กติดการพนัน “การลงทุนในสกุลเงินดิจิทัล หรือคริปโทเคอร์เรนซี (Cryptocurrency)” ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าภัยทางออนไลน์ในปัจจุบันมีความหลากหลาย อีกทั้งในกรณีเหล่านี้ยังมีบางกรณีที่ยังไม่ถือว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย แต่อาจนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายในภายหลังได้

รองศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี กล่าวว่า คณะกรรมการการยุโรป ได้มีความพยายามที่จะกำหนดคำนิยามของ Cyber Bully ไว้ว่า จะประกอบด้วย องค์ประกอบ ๖ ประการคือ ๑) จะต้องมีการใช้วิธีการหรือเครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ในการส่งข้อมูลต่าง ๆ ๒) ผู้กระทำต้องมีเจตนาก่อให้เกิดอันตรายอันไม่พึงประสงค์แก่เหยื่อไม่ว่าทางใดก็ตาม โดยเฉพาะความทุกข์ทรมานทางอารมณ์ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อจิตใจของเหยื่อ ๓) การกระทำนั้นจะต้องเกิดจากความไม่สมดุลทางอำนาจระหว่างกัน กล่าวคือ ผู้กระทำต้องเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งในด้านจิตใจและอารมณ์มากกว่าผู้ถูกระทำ ๔) มีการกระทำนั้นซ้ำ ๆ ซึ่ง Cyber Bully จะไม่ได้มีการกระทำซ้ำโดยคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียว แต่จะเป็นการกระทำซ้ำ ๆ โดยบุคคลหลาย ๆ คน โดยการรุมถ่ม รุมตำ หรือเรียกง่าย ๆ ว่า “ถูกทัวร์ลง” ๕) ผู้กระทำสามารถปิดบังตัวตนได้ ทำให้ผู้กระทำมีความรู้สึกว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบอะไรต่อผลของการกระทำของตน และ ๖) มีการแพร่หลายไปในวงกว้าง

ส่วน Cyber Stalking จะมีลักษณะเป็นการสะกดรอยตามจากโลกออนไลน์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเหยื่อมากกว่า Cyber Bully เนื่องจากการสร้างความหวาดระแวงต่ออันตรายทางกายภาพ โดยที่เหยื่อจะไม่ทราบว่

ผู้ที่ติดตามเขาอยู่ในโลกออนไลน์นั้นจะมาปรากฏตัวต่อหน้าในโลกกายภาพเมื่อใด ซึ่งองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ได้เล็งเห็นว่า ปัญหา Cyber Bully และ Cyber Stalking นั้น เป็นปัญหาที่มีความน่ากลัวอย่างมาก เนื่องจากมีพื้นที่ในการกระทำผิดที่ขยายขอบเขตออกไปได้ไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะที่ตัวเหยื่อจะมีความรู้สึกที่ตนถูกรบกวนอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าเหยื่อจะทำการตัดขาดจากโลกออนไลน์ไปแล้ว แต่คนรอบตัวของเหยื่อยังไม่ได้ถูกตัดจากโลกออนไลน์ไปด้วย จึงทำให้เหยื่อยังคงได้รับผลกระทบมาจากการรับรู้ของคนรอบข้างอยู่

ในหลายประเทศได้เริ่มแก้ไขกฎหมายหรือมีการออกกฎหมายใหม่ให้ Cyber Bully เป็นความผิดฐานหนึ่งด้วย โดยในสหรัฐอเมริกาจะมีกฎหมายว่าด้วยการ Bully และ Stalker ในทางกายภาพในทุกรัฐ แต่ก็มีบางรัฐที่ได้กำหนดให้การกระทำเหล่านี้ในโลกออนไลน์ถือเป็นความผิดด้วย เช่น ในรัฐมิชิแกน, แอริโซนา, อะแลสกา, นิวยอร์ก ได้กำหนดให้ปฏิบัติการต่าง ๆ ที่กระแบบต่อเนื่องซ้ำ ๆ โดยไม่ได้รับความยินยอม และสร้างความทุกข์ทางอารมณ์ต่อผู้เสียหายเป็นความผิดตามกฎหมาย

ประเทศอังกฤษ แม้จะไม่มีกฎหมายเฉพาะในเรื่องนี้ แต่มีการใช้กฎหมายเดิมที่มีอยู่ เช่น กฎหมาย Communication Act 2003 หรือ Protection From Harassment Act 1997 โดยตีความให้ครอบคลุมถึงการกลั่นแกล้งและการสะกดรอยในโลกออนไลน์ด้วย

ประเทศออสเตรีย ถือเป็นประเทศที่มีสถิติการ Bully มากที่สุดในภูมิภาคยุโรป ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายอาญาในเรื่องการละเมิดแบบต่อเนื่องทางการสื่อสารโทรคมนาคมหรือคอมพิวเตอร์

และประเทศที่น่าสนใจอย่างมากคือ ประเทศสิงคโปร์ และประเทศนิวซีแลนด์ โดยในประเทศสิงคโปร์ได้มีการออกกฎหมาย Protection From Harassment Act 2014 ที่กำหนดให้การกลั่นแกล้ง การตามรังควาน การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กและเยาวชนหรือต่อบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเกิดขึ้นที่ใดในโลกกายภาพและโลกออนไลน์เป็นความผิดทางอาญา และในกฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดแนวทางการเยียวยาสำหรับเหยื่อเอาไว้ด้วย โดยเหยื่อสามารถร้องขอให้องค์กรของรัฐ หรือผู้กระทำเยียวายตนได้ ด้วยการร้องขอต่อศาลให้ออกคำสั่งคุ้มครองให้ผู้กระทำยุติการคุกคามนั้น และให้มีผลบังคับถึงบุคคลอื่น ๆ ที่กระทำซ้ำหรือทำให้เกิดการแพร่กระจายออกไปด้วย และในกรณีจำเป็นเร่งด่วน ศาลสามารถออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวแบบเร่งด่วน ณ ที่เกิดเหตุ โดยการออกประกาศคำเตือนไปยังผู้อ่านว่าข้อความที่กำลังอ่านอยู่นั้นเป็นความเท็จ

และประเทศนิวซีแลนด์ ได้ออกกฎหมาย The Harmful Digital Communications Act 2015 ที่กำหนดมาตรการเยียวยาในทางแพ่งและโทษทางอาญาเอาไว้ ในกรณีที่มีการส่งหรือเผยแพร่ข้อความที่มีเนื้อหาคุกคามหรือน่ารังเกียจ และหมายความรวมถึงภาพที่มีลักษณะล่วงละเมิด ช่มชู้ หรือกระจายข่าวลือเพื่อสร้างความเสียหายต่อบุคคลอื่น และกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้เขียนหรือผู้ที่เผยแพร่ลบข้อความ หรือยุติการกระทำนั้น และออกคำแนะนำไม่ให้ผู้อื่นเข้าร่วมในการติดต่อสื่อสารในลักษณะเดียวกันได้ อีกทั้งยังสามารถให้สิทธิกับผู้เสียหายในการตอบโต้กลับ โดยการเสนอข้อเท็จจริงต่อสาธารณะได้ หรือสามารถสั่งให้ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตถอดข้อความ หรือภาพของผู้เสียหายออกจากระบบ หรือสั่งให้ปิดกั้นการเข้าถึงข้อมูลนั้นได้

ในส่วนกฎหมายของประเทศไทย ถึงแม้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ (พ.ร.บ.คอม) จะไม่มี

บัญญัติในเรื่อง Cyber Bully และ Cyber Stalking แต่ก็มีประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๔๗ ที่บัญญัติเอาไว้ครอบคลุมถึงเรื่อง Cyber Bully และ Cyber Stalking อยู่แล้ว หรือหากเป็นกรณีมีการแชร์ข้อความ หรือตัดต่อภาพทำให้เกิดความเสียหายก็มีบทบัญญัติในมาตรา ๑๖ ตาม พ.ร.บ.คอม ใช้ในกรณีนี้อยู่ จึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีกฎหมายสารบัญญัติที่สามารถเอาผิดกับความผิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ได้ ซึ่งหากมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาใหม่อาจทำให้เกิดความซ้ำซ้อนได้ แต่หากจะต้องมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาใหม่ ก็ควรเป็นการเพิ่มมาตรการเยียวยา และมาตรการพิเศษอื่น ๆ เพื่อเยียวยาจิตใจของผู้เสียหายเข้ามา และมีข้อสังเกตว่า ในกรณีที่เด็กเป็นผู้กระทำความผิดยังสมควรที่จะมีกฎหมายยกเว้นโทษหรือไม่ เนื่องจากความผิดในลักษณะนี้ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชน จึงอาจต้องมีมาตรการอื่นมาใช้ในการลงโทษแทน

พ.ต.ท. พัฒนะ ศุภรสุต กล่าวว่า ในปัจจุบันมีผู้ใช้งานบนพื้นที่อินเทอร์เน็ต (Cyberspace) เป็นจำนวนมาก และมีการใช้อินเทอร์เน็ตโดยเฉลี่ยต่อวันมากกว่า ๑๐ ชั่วโมง อีกทั้งยังมีบริการต่าง ๆ ในการใช้งานอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา จึงทำให้มีช่องทางในการก่ออาชญากรรมมากตามไปด้วย โดยผู้ให้บริการจะไม่มีทางทราบได้ว่าบริการต่าง ๆ ที่ใช้งานอยู่ใช้วีตประจำวัน มีภัยคุกคามอะไรแอบแฝงอยู่หรือไม่ เช่น การติดตั้งแอปพลิเคชันแต่งภาพ อาจมีการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ มากกว่าที่แอปพลิเคชันแจ้งเอาไว้ หรือในบางกรณีผู้ให้บริการอาจยินยอมกดติดตั้งแอปพลิเคชันนั้นโดยที่ยังไม่ได้อ่านข้อกำหนดและเงื่อนไข (Term And Condition) ว่าจะมีการเข้าถึงข้อมูลใดบ้าง หรืออนุญาตให้นำข้อมูลใดไปใช้บ้าง ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจก่อให้เกิดความเสียหายตามมา ซึ่งในขณะนี้ สถานการณ์ภัยทางไซเบอร์ถือว่ามีความรุนแรงมากขึ้น

เนื่องจากมีรูปแบบที่หลากหลาย และมีความซับซ้อน จนทำให้ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ
ไม่รู้ว่าตัวว่าถูกลอกแล้ว

ส่วนการปรับใช้กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันเห็นว่ายังสามารถปรับใช้
กับรูปแบบความผิดในปัจจุบันได้ แต่อาจต้องมีการเพิ่มอัตราโทษตามสัดส่วน
ของผลกระทบที่เกิดขึ้น

ดร.มาร์ค เจริญวงศ์ ได้สะท้อนมุมมองต่อสถานการณ์ภัยออนไลน์
ของประเทศไทยในปัจจุบันผ่านสองมุมมองว่า โดยในมุมมองทางสังคมเห็นว่า
๑) คนไทยส่วนใหญ่ยังขาด Internet Literacy โดยมีการใช้งานอินเทอร์เน็ต
เฉลี่ย ๙ – ๑๐ ชั่วโมงต่อวัน แต่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่มีเทคโนโลยี
ในระดับสูง กลับมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุดในโลกเพียง ๔
ชั่วโมงต่อวัน โดยประเทศญี่ปุ่นได้มีการส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศมีความรู้
ความเข้าใจในเรื่อง Internet Literacy ด้วย ๒) ประเทศไทยยังขาดการแก้ปัญหา
ในมิติต่าง ๆ เช่น ในสถานศึกษา (Educational System) เป็นต้น ซึ่งในประเทศอังกฤษ
ได้มีการใช้กระบวนการในโรงเรียนในการแก้ปัญหา โดยให้อาจารย์เป็นผู้สังเกต
พฤติกรรมและอาการของเด็กว่ากำลังถูก Bully หรือกำลังถูกแสวงหาประโยชน์
ทางเพศอยู่หรือไม่ เพื่อให้สามารถเข้าถึงตัวเด็กและแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว
๓) หน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศยังขาดการบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาย่างเป็นระบบ
โดยต่างฝ่ายต่างทำงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน โดยไม่ได้เข้ามาพูดคุย
ทำงานร่วมกัน

และในมุมมองทางกฎหมายเห็นว่า ในขณะนี้ประเทศไทยได้มีการ
ยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดต่อเด็กผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็น
กฎหมายเฉพาะที่รวมกฎหมายทั้งในส่วนสารบัญญัติ วิธีสบัญญัติ และมาตรการพิเศษ

ไว้ในกฎหมายฉบับเดียว แต่การรวม ๓ ส่วนนี้ไว้ในกฎหมายฉบับเดียว มีข้อเสียคือ ๑) ในกระบวนการร่างกฎหมายจะต้องใช้เวลานาน ๒) กฎหมายในส่วนสารบัญญัติในเรื่อง Stalking และ Bullying จะเกิดความซ้ำซ้อนกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๙๗ และ ๓) หากบัญญัติไว้เป็นกฎหมายเฉพาะ อาจส่งผลกระทบต่อบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากไม่ใช่วิชาบังคับในการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งอาจทำให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในภาคปฏิบัติขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว

ในส่วนกฎหมายไทยที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันเห็นว่ายังคงมีปัญหาเนื่องจาก ๑) กฎหมายสารบัญญัตียังไม่ครอบคลุม และไม่สามารถดำเนินคดีกับการกระทำหลายอย่างได้ ๒) กฎหมายวิธีสบัญญัติไม่เอื้อต่อการทำงานของผู้ปฏิบัติ เนื่องจากมีการตีความกฎหมายที่แตกต่างกันจนก่อให้เกิดความสับสน เช่น ในเรื่องอำนาจของพนักงานสอบสวน และ ๓) มาตรการพิเศษที่มีอยู่ไม่เหมาะสมกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเรื่องการนำมาตรการต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๔ และ ๗๕ มาใช้กับกรณีที่ได้กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด

ประเด็นที่ ๒. ความครอบคลุมของกฎหมายไทยที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมบนโลกออนไลน์รูปแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

ดร.ศรีดา ตันตะอธิพานิช กล่าวว่า กฎหมายไทยในปัจจุบันมุ่งเน้นไปที่การปรามปรามเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นมากกว่าการกำหนดให้มีมาตรการป้องกัน ดูแล ช่วยเหลือผู้เสียหาย ทำให้ในหลาย ๆ กรณี ผู้เสียหายไม่อยากแจ้งความดำเนินคดี เนื่องจากกลัวเสียชื่อเสียง รวมถึงไม่ทราบว่าตนมีสิทธิตามกฎหมายอะไรบ้าง หรือในบางกรณี แม้ว่าเหยื่อจะออกมาแจ้งความ

ดำเนินคดีแล้ว แต่คดีกลับเจียบหายไป ไม่สามารถเอาผิดกับผู้ก่อเหตุได้ หรือในบางกรณีที่ผู้เสียหายออกมาแจ้งความ กลับกลายเป็นผู้เสียหายที่ถูกตั้งคำถาม และถูกตัดสินจากสังคมเสียเอง ดังนั้น จึงควรมีการให้ความรู้เชิงป้องกัน กับเด็กและเยาวชนทั่วประเทศว่าสามารถร้องทุกข์ได้ที่ไหน จะต้องได้รับความช่วยเหลืออย่างไร และมีมาตรการที่ส่งเสริมให้ผู้เสียหายกล้าออกมาดำเนินคดี มีมาตรการในการช่วยเหลือผู้เสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายจะพบปัญหาตั้งแต่ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การถูกข่มขู่คุกคามให้ถอนแจ้งความ ถูกเจ้าหน้าที่เปิดเผยข้อมูลให้กับคนร้าย โดยไม่มีเจ้าหน้าที่ให้การดูแลช่วยเหลือ และควรมีกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ให้กับครอบครัว โรงเรียน ผู้ประกอบการ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ โดยตรง

รองศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี กล่าวว่า ปัจจุบันสังคมไทยยังมีปัญหาในเรื่องมุมมองต่อเหยื่อ โดยเฉพาะในกรณีเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ โดยที่สังคมจะตั้งคำถามและโทษไปที่ตัวเหยื่อ ทำให้เหยื่อไม่กล้าออกมาใช้สิทธิของตน และประเด็นในเรื่องการมีกฎหมายในเชิงป้องกันนั้น ในประเทศออสเตรเลีย ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยความปลอดภัยของเด็กในโลกออนไลน์ โดยผลของกฎหมายฉบับดังกล่าวได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อความปลอดภัยของเด็กขึ้น โดยมีหน้าที่รับเรื่องราวผลการละเมิดจากผู้มีส่วนได้เสีย และส่งต่อไปยังผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตให้ลบข้อมูลออก และในประเทศญี่ปุ่น มีกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ให้กับครู อาจารย์ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้มีหน้าที่ในการป้องปราม อบรมสั่งสอนเด็กในการดูแลของตน ซึ่งหากมีเหตุร้ายเกิดขึ้น ผู้ที่มีหน้าที่ดูแลจะต้องร่วมรับผิดชอบด้วย ซึ่งประเทศไทยสมควรที่จะต้องมีการมีกฎหมายลักษณะแบบนี้

ส่วนประเด็นในเรื่องความครอบคลุมต่อความผิดรูปแบบใหม่ ๆ ในปัจจุบันของ พ.ร.บ.คอม นั้น ในบทบัญญัติมาตรา ๒๐ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้มีการบัญญัติให้ใช้กับกฎหมายอื่นด้วย จึงถือว่าครอบคลุมต่อรูปแบบความผิดในปัจจุบัน เนื่องจากไม่ได้ใช้แต่เฉพาะกับความผิดตาม พ.ร.บ.คอม อีกต่อไป แต่บทบัญญัติมาตรานี้กลับถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก เนื่องจากมีเนื้อหาที่ให้อำนาจกับรัฐค่อนข้างมาก ซึ่งได้มีข้อโต้แย้งว่า ไม่สอดคล้องกับเสรีภาพในการแสดงออกในโลกออนไลน์ จึงควรต้องมีการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมเฉพาะกับเนื้อหาที่มีความรุนแรงเท่านั้น จึงจะสามารถใช้มาตรการในการปิดเว็บไซต์ได้

ส่วนมาตรา ๑๕ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดความรับผิดของผู้ให้บริการ โดยแต่เดิมกำหนดว่า หากในแพลตฟอร์มของผู้ให้บริการมีเนื้อหาที่เข้าข่ายเป็นความผิดตามมาตรา ๑๔ ผู้ให้บริการนั้น อาจต้องรับโทษเท่ากับผู้ที่โพสต์เนื้อหาเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดความกังวลต่อผู้ให้บริการอย่างมาก และเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่าจะเป็นการเซ็นเซอร์ตัวเอง (Self-Censorship) หรือจะกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงออกหรือไม่ จนกระทั่งมาตรานี้ได้มีการแก้ไข ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยใส่หลักการ Notice and Takedown เข้ามา กล่าวคือ หากผู้ให้บริการได้รับแจ้งว่ามีเนื้อหาที่เป็นความผิดเกิดขึ้นในแพลตฟอร์มของตน จะต้องดำเนินการระงับการทำให้แพร่หลาย หรือลบเนื้อหาดังกล่าวออกไปภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ทำให้ผู้ให้บริการมีข้อต่อสู้ที่สามารถทำให้พ้นจากความรับผิดได้

พ.ต.ท. พัฒนะ ศุภรสุต กล่าวว่า คดีอาชญากรรมบนโลกออนไลน์ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเกิดมากขึ้น และมีความซับซ้อนมากขึ้น โดยในแง่ของกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันเห็นว่ายังสามารถนำมาปรับใช้ได้ แต่ยังมีปัญหา

ในแง่ประสิทธิภาพในการทำงานที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากคดีประเภทนี้ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้และประสบการณ์ทั้งในด้านกฎหมายและไอที และที่สำคัญจะต้องมีความรู้ในเรื่องพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์หรือพยานหลักฐานดิจิทัล (Digital Evidence) ซึ่งจะต้องมีการเก็บหลักฐานอย่างรวดเร็วและถูกต้อง เนื่องจากพยานหลักฐานเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะเหมือนควันปืน (Smoking Gun) ที่จะเกิดขึ้นและแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ในด้านนี้ ก็อาจทำให้พยานหลักฐานถูกปนเปื้อนได้อีกทั้งในเรื่องการยึดหรืออายัดอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาตรวจสอบข้อมูลนั้น กฎหมายกำหนดให้สามารถยึดหรืออายัดไว้ได้เพียงไม่เกิน ๓๐ วัน และขอขยายได้อีกเพียงไม่เกิน ๖๐ วันเท่านั้น แต่ข้อมูลที่จะต้องตรวจสอบนั้นมีขนาดใหญ่มาก ระยะเวลาจึงไม่เพียงพอกับการตรวจสอบ อีกทั้งยังมีปัญหาในเรื่องงบประมาณในการหาเครื่องมือตรวจพิสูจน์ที่จะต้องมีการอัปเดตทุกปี จึงเห็นว่าควรนำมาตรการป้องกันโดยการนำเทคโนโลยี AI มาใช้ในการเฝ้าระวัง โดยใช้ในการคาดการณ์และศึกษาพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดตามมาได้ ซึ่งจะเป็นผลดีมากกว่าการแก้ไขเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว

ดร.มาร์ค เจริญวงศ์ เห็นว่า กฎหมายของประเทศไทยในปัจจุบันยังมีความไม่สมบูรณ์ของกฎหมายในสองส่วนคือ ส่วนของกฎหมายสารบัญญัติ ประกอบด้วย ๑) การครอบครองสื่อแสดงการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก (Child Sexual Abuse Material - CSAM) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๗/๑ ในกรณีที่มีการเก็บไว้ในระบบออนไลน์ ซึ่งง่ายต่อการส่งต่อในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ๒) ยังไม่มีบทบัญญัติเอาผิดในกรณีมีการ

ส่งภาพหรือข้อความในทางเพศ (Sexting) และในกรณีมีการเตรียมความพร้อมให้เด็กตกเป็นเหยื่อ โดยสร้างความไว้วางใจให้กับเด็กเพื่อให้เด็กออกมาพบ (Grooming) ซึ่งการจะเอาผิดได้จะต้องรอให้มีการกระทำอนาจารเกิดขึ้นก่อน จึงสมควรที่จะต้องบัญญัติเป็นความผิดเอาไว้ ๓) กรณีข่มขืนใจเพื่อประโยชน์ทางเพศ (Sextortion) เมื่อปรับใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๙ ที่มีอัตราโทษจำคุกเพียงไม่เกิน ๓ ปี ไม่ได้สัดส่วนเมื่อเทียบกับการข่มขืนใจเพื่อให้ได้ประโยชน์ในทางทรัพย์สิน เช่น กรรโชกทรัพย์ ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี หรือริบเอาทรัพย์ ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ ๑ ปี ถึง ๑๐ ปี โดยอัตราโทษความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ จะมีอัตราโทษจำคุกเพียงไม่เกิน ๓ ปี ซึ่งน้อยกว่าความผิดเกี่ยวกับเพศ เช่น ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ ๔ ปี ถึง ๒๐ ปี ดังนั้นความผิดเกี่ยวกับเพศจึงควรมีอัตราโทษที่หนักกว่าความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ และเรื่อง Sextortion ควรถูกบัญญัติเป็นความผิดแยกต่างหากเช่นเดียวกับความผิดฐานกรรโชกทรัพย์ และริบเอาทรัพย์ ๔) การ Cyber bullying และ Cyber stalking เมื่อปรับบทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๔๗ ซึ่งเป็นความผิดลหุโทษแล้วพบว่าไม่ได้สัดส่วนกับผลที่ได้รับจากการกระทำ เนื่องจากเหยื่อของ Cyber bully จะมีความรู้สึกว่าตนถูกกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีก ซึ่งต่างจากการ Bully ตามปกติ และ ๕) การเข้าชมภาพลามกเด็กผ่านสื่อออนไลน์โดยการสมัครเป็นสมาชิกเข้ารับชมยังไม่มีบัญญัติกำหนดให้เป็นความผิด โดยในประเทศไทยขณะนี้ ได้กำหนดให้การกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นความผิดฐานเข้าถึงข้อมูล และต้องรับผิดหากพิสูจน์ได้ว่าการเข้าถึงข้อมูลนั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘๔ e (๒)

และในส่วนของกฎหมายวิธีสบัญญัติประกอบด้วย ๑) ไม่มีกฎหมายที่ใช้เฉพาะกับพยานดิจิทัล จึงควรมีการเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค ๕ เป็นหมวดที่ ๖ ที่กำหนดการจัดการกับพยานดิจิทัลเอาไว้ ๒) เกิดปัญหาการตีความในเรื่องพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ยังไม่มีความชัดเจน ๓) เกิดปัญหาในการรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่เข้าถึงได้ยากและถูกทำลายได้ง่าย แต่กลับไม่มีกฎหมายกำหนดข้อยกเว้นให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงได้หากมีเหตุจำเป็นเร่งด่วน ๔) ควรมีการกำหนดหน้าที่ในการรวบรวมหรือนำส่งพยานหลักฐาน และมีการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือ ซึ่งในบางประเทศได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต Internet Service Provider (ISP) ที่จะต้องแจ้งเรื่องเข้ามาเมื่อพบการกระทำผิด และ ๕) การขาดความชัดเจนในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องแก้ไขทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายเฉพาะ

ประเด็นที่ ๓. ทิศทางการออกกฎหมายของประเทศไทยเพื่อให้ครอบคลุมฐานความผิดบนโลกออนไลน์รูปแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

ดร.มาร์ค เจริญวงศ์ กล่าวว่า ในขณะนี้กฎหมายในส่วนสบัญญัติได้ดำเนินการยกร่างและรับฟังความคิดเห็นตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๗๗ แล้วจำนวน ๓ ครั้ง และได้มีการเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ ทั้งในเรื่อง Sexting และ Grooming ซึ่งที่ประชุมมีมติรับและให้เสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป และในอีกช่องทาง ได้เสนอต่อที่ประชุมวุฒิสภา ผ่านคณะกรรมการการวุฒิสภา และวุฒิสภามีมติเห็นชอบ โดยไม่มีผู้คัดค้าน และให้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งต่อมากลางรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการ และมอบให้กระทรวงยุติธรรมดำเนินการ โดยกระทรวงยุติธรรม

ได้มอบให้สำนักงานกิจการยุติธรรมเป็นเจ้าภาพเรื่องการพิจารณาร่วมกับคณะกรรมาธิการกฎหมาย ซึ่งเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ จะมีการเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวกลับไปให้นักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งร่างกฎหมายดังกล่าวไปยังหน่วยงานที่จะบังคับใช้เพื่อทำความเข้าใจและเข้าสู่กระบวนการทางนิติบัญญัติต่อไป อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันได้มีการกระทำผิดทางออนไลน์เกิดขึ้นแล้ว จึงควรมีการใช้เครื่องมืออื่น ๆ ในการแก้ปัญหาไปก่อนโดยให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาบูรณาการทำงานร่วมกัน

รองศาสตราจารย์สาวตรี สุขศรี กล่าวถึงทิศทางในการออกมาตรการป้องกันทางกฎหมายของต่างประเทศว่า สหภาพยุโรป (EU) ได้เคยออกระเบียบเรื่อง Directive On Electronic Commerce กำหนดให้ผู้ให้บริการไม่ต้องรับผิดชอบร่วมกับผู้ที่โพสต์เนื้อหาในแพลตฟอร์มของผู้ให้บริการ โดยได้นำหลัก Notice and Takedown มาใช้ ซึ่งมีลักษณะเชิงตั้งรับ กล่าวคือ หากผู้ให้บริการไม่ได้รับแจ้ง แม้จะมีเนื้อหาที่ผิดกฎหมายปรากฏอยู่ในแพลตฟอร์มของตน ผู้ให้บริการก็ไม่มีหน้าที่และความรับผิดชอบแต่อย่างใด และในปัจจุบัน EU ได้ออกร่างกฎหมาย Digital Service Act ที่จะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปในเชิงรุกมากขึ้น ใช้บังคับกับผู้ให้บริการรายใหญ่ที่มีสมาชิก ๔๕ ล้านคน หรือร้อยละ ๑๐ ของประชากรในทวีปยุโรป โดยกำหนดให้ผู้ให้บริการจะต้องมีอัลกอริทึม (Algorithm) หรือเครื่องมือในการตรวจสอบและจัดการกับเนื้อหาที่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการตอบสนองต่อภัยออนไลน์ในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การบิดเบือนข้อมูล (Misinformation) เป็นต้น

ประเทศอังกฤษได้ออกร่างกฎหมาย Online Safety Bill ตามแนวทางของ EU โดยสร้างหน้าที่เชิงรุกให้กับผู้ให้บริการรายใหญ่ แต่ก็มีข้อแตกต่าง

ในเรื่อง Harmful Information หรือ Harmful Content ที่ประเทศอังกฤษ มองว่าเป็นสิ่งที่ผู้ให้บริการจะต้องจัดการ

ดร.ศรีดา ตันตะอธิพานิช กล่าวว่า ในปัจจุบันมีข้อมูลที่มีเนื้อหาสุ่มเสี่ยง แต่ยังไม่เป็นความผิดตามกฎหมายอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งประเทศไทยมีมูลนิธิ Thaihotline ที่ทำหน้าที่แจ้งเนื้อหาเหล่านี้ และในต่างประเทศจะมีสมาคม ISP Code of Conduct และ Social Sanction ทำหน้าที่รับแจ้งเหตุ และมี บทลงโทษกันเองโดยการตำหนิ (Blame) ผู้ให้บริการที่ได้รับแจ้งเหตุแล้ว แต่ไม่จัดการกับเนื้อหาที่เป็นอันตรายเหล่านั้น โดยไม่ต้องใช้หมายศาล จึงทำให้ หลักการ Notice and Takedown ใช้ได้ผลในต่างประเทศ แต่ประเทศไทย จะมีลักษณะ Notice and No Action กล่าวคือ แม้ผู้ประกอบการจะได้รับแจ้งเหตุแล้ว แต่จะไม่มีกระทำการใด ๆ จนกว่าจะมีหมายศาลมาถึง

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาในเรื่องนี้เห็นว่า สามารถทำได้ โดยการสนับสนุนให้มีมาตรการ Social Sanctions มีการออกกฎหมายให้ ครอบคลุม และมีมาตรการลงโทษที่รุนแรง รวมถึงจะต้องมีการฝึกอบรม ผู้บังคับใช้กฎหมายในหน่วยงานต่าง ๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และเนื่องจากการแก้ไขกฎหมายจะต้องใช้ระยะเวลามากพอสมควร ดังนั้น สิ่งที่สามารถทำได้ ในเวลานี้ คือ การให้ความรู้เชิงป้องกัน และการกำหนดเงื่อนไขในการ ต่อใบอนุญาตของผู้ประกอบการ

พ.ต.ท. พัฒนะ ศุภรสุต กล่าวว่า ปัญหาภัยออนไลน์เป็นปัญหาสำคัญ ที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนดังนี้ ๑) มีการเก็บรวบรวมสถิติคดี และการศึกษาถึงผลกระทบและความรุนแรงที่เกิดขึ้น ๒) มีการให้ความรู้ ในเชิงป้องกันกับผู้ใช้บริการ ๓) มีการทำงานในลักษณะ Proactive โดยเน้นไปที่

การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวกรอง โดยมีระบบการติดตาม และระบบการแจ้งเตือนผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ รวมถึงมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ๔) มีการสร้างผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการทำงานให้มากขึ้น และ ๕) ต้องมีการดำเนินคดีทุกฐานกระทำความผิด เนื่องจากปัญหายักษ์ออนไลน์เป็นคดีที่สามารถเป็นความผิดตามกฎหมายอื่นได้ด้วย

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ
เรื่อง “กระบวนทัศน์ใหม่ในกระบวนการยุติธรรม EP.๓
: นิติวิทยาศาสตร์กับการค้นหาความจริง”

สรุปโดย นางสาวชญญา สัตยกุลฉัตร
อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด
นางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง
อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด
สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๑๕ - ๑๕.๓๐ นาฬิกา
สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ สำนักงาน
อัยการสูงสุด ได้จัดเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “กระบวนทัศน์ใหม่ในกระบวนการ
ยุติธรรม : EP.๓ นิติวิทยาศาสตร์กับการค้นหาความจริง” ผ่านระบบออนไลน์

โดยมีผู้ร่วมเสวนาทั้งหมด ๓ ท่าน ได้แก่ แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ สมาชิกวุฒิสภา พ.ต.ท.หญิง อัมพิกา ลีลาพจนานพร และนายประคอง ดุลคินิจ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งนายประคอง ดุลคินิจ ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการเสวนาด้วย

งานเสวนาเริ่มต้นโดย หม่อมหลวงศุภกิตต์ จรูญโรจน์ เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์ ได้กล่าววออภิปรายพิเศษถึงที่มาของการเสวนาในครั้งนี้ เนื่องจากในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมานิติวิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริง ในช่วงประมาณทศวรรษปี ๒๕๔๐ ประเทศไทยให้ความสำคัญกับพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก โดยมีการจัดตั้งสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรมขึ้นจนประมาณทศวรรษปี ๒๕๕๐ ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นำเรื่องพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เข้ามาอีกทั้งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มาตรา ๒๕๘ ได้กำหนดในเรื่องการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม โดยกำหนดให้การสอบสวนต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้มีหน่วยงานด้านนิติวิทยาศาสตร์มากกว่า ๑ หน่วยงานขึ้นไป เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์เต็มที่ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ ในหลาย ๆ คดีต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์ เพราะข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นต้องมีการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ เช่น ดีเอ็นเอ ลายพิมพ์นิ้วมือ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงต้องอาศัยกระบวนการทางนิติวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ความจริงเพื่อประโยชน์ในการปกป้องผู้เสียหาย รวมถึงสังคมให้เกิดความปลอดภัย และสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้

ในการเสวนาหัวข้อแรก เริ่มต้นจากการไขข้อสงสัยระหว่างนิติวิทยาศาสตร์

กับนิติเวชว่าแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งแพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ ได้อธิบายว่า นิติวิทยาศาสตร์ ในความหมายแรก คือ ความหมายในภาพกว้าง ว่าด้วยการนำวิทยาศาสตร์ทุกแขนงมาพิสูจน์ทราบในกฎหมายทุกประเภท ในความหมายที่สอง คือ การนำองค์ความรู้ผสมกับเทคโนโลยี (Knowledge and Technology) ที่ไม่ใช่ว่าสามารถใช้เครื่องมือตรวจได้หมด ประเด็นคือ นิติวิทยาศาสตร์ถูกแบ่งเป็น ๒ ร่ม ร่มที่ ๑ คือ นิติวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ วิทยาศาสตร์การแพทย์ ซึ่งคือนิติเวช ได้แก่ นิติพยาธิ-การชันสูตรศพ นิติเวชคลินิก นิติเคมี-นิติพิษวิทยา นิติซีโรโลยี นิติมานุษยวิทยา นิติพันธุวิทยา นิติจิตเวช เวชศาสตร์จรรยา ร่มที่ ๒ คือ การวิเคราะห์คราบเลือด การตรวจอาวุธและ เครื่องกระสุนปืน การพิสูจน์เอกสาร การตรวจเส้นใยเส้นผม การตรวจพิสูจน์ รอยกด การพิสูจน์ลายนิ้วมือ นักกฎหมายจะเข้าใจว่านิติวิทยาศาสตร์เป็นเรื่อง ของ Fact กล่าวคือ นักกฎหมายต้องการทราบว่ามีเกิดอะไรขึ้น (Truth) แต่ นิติวิทยาศาสตร์จะเป็นตัวพิสูจน์ว่าพบอะไร โดยการนำวิทยาศาสตร์ทุก ๆ แขนง มารวมกัน ซึ่งสามารถบอกได้ชัดเจนบ้าง ไม่ชัดเจนบ้าง ไม่จำเป็นว่าต้องมี เทคโนโลยีเข้ามาเท่านั้น เพียงแค่ได้เคยทำการทดลองทำแล้วซ้ำ ๆ จนน่าเชื่อถือ ดังนั้น วิทยาศาสตร์จึงรวมถึงเคมี ฟิสิกส์ ชีวะ คณิตศาสตร์ ดิจิตอล ซึ่งเวลานี้ นำมาประยุกต์ใช้ก็จะเป็นไปตามสาขา เช่น หากเป็นนักเคมีก็จะสามารถตรวจได้ ทั้งเม็ดยาหรือสารพิษในเลือด หรือในกรณีคราบเลือด (Mathematic Blood Pattern Analysis) ที่ในประเทศไทยยังไม่มีผู้ขึ้นทะเบียนเชี่ยวชาญเรื่องนี้ที่จะ สามารถคำนวณได้เลยว่ากระเด็นมาจากแผล ณ ตำแหน่งที่สูงกว่าพื้นเท่าไร อันเป็นการใช้องค์ความรู้โดยไม่ต้องใช้เทคโนโลยี เครื่องมือ หรือในทาง พยาธิวิทยา ประสพการณ์ของหมอที่ได้ทำการสังเกตซ้ำ ๆ จากศพที่ลิ้นจุกปาก จะสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเกิดจากการเมาแล้วขาดอากาศ หรือลมชัก พื้นฐาน

ของนิติวิทยาศาสตร์เวลานำมาใช้ต้องคำนึงเสมอว่ามีปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องหลายอย่าง (Science is Dynamic) เช่น คนสองคนดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณเท่ากัน ไม่ได้เมาเหมือนกัน มันขึ้นอยู่กับปัจจัยคือเศษอาหารในกระเพาะ จะไปวิเคราะห์ว่าคนนั้นเพิ่งดื่มแอลกอฮอล์ไปเมื่อกี่ชั่วโมงก่อนหน้านี้ไม่ได้ และต้องคำนึงว่าวิทยาศาสตร์มีเวลาจำกัด (Science is durable) การตรวจสอบจึงต้องเร็ว หากตรวจช้าโอกาสที่จะได้ผลจะยาก เช่น กรณีคดีล่องละเมิดทางเพศ ตรวจเร็วที่สุดจะดีที่สุด เพราะจะสามารถตรวจหาอสุจิได้ และดูการเคลื่อนไหวของตัวอสุจิได้ หากปล่อยไว้นานจะเสื่อมสลาย และสุดท้าย ต้องคำนึงว่านิติวิทยาศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ คือ นักกฎหมาย เวลาจะใช้ต้องรู้ว่าค่าความน่าเชื่อถือทางสถิติ เช่น การตรวจพิสูจน์ลายเซ็นในหลายประเทศไม่นับเป็นนิติวิทยาศาสตร์แล้วเนื่องจากไม่มีความแม่นยำ การตรวจพิสูจน์รอยกดยังเป็นนิติวิทยาศาสตร์อยู่ การพิสูจน์การติดต่อเสียงยังเป็นนิติวิทยาศาสตร์อยู่ ส่วนนิติเวช เป็นวิชาที่ใช้ความรู้ในเรื่องของการแพทย์ซึ่งมีหลากหลายสาขา โดยนำนิติวิทยาศาสตร์บางสาขามาใช้ เช่น ในการผ่าศพ แพทย์นิติเวชจะต้องดูศพตั้งแต่ที่เกิดเหตุ ต้องดูสถานที่เกิดเหตุเป็น ต้องผ่าตัดชิ้นเนื้อเป็น ต้องอ่านผลห้องปฏิบัติการเป็น จึงจำเป็นต้องเป็นแพทย์เฉพาะทาง ซึ่งในการอ่านผลห้องปฏิบัติการจะพ่วงเรื่องนิติวิทยาศาสตร์เข้าไปด้วย หากเจอเส้นผมเจอกระสุนในศพ หรือเม็ดยาในกระเพาะอาหาร หรืออยากทราบว่าในเลือดมีสารเคมีอะไร ก็ต้องส่งไปตรวจห้องปฏิบัติการที่มีนักวิทยาศาสตร์ จึงต้องทำงานร่วมกัน ในต่างประเทศจะกำหนดไว้ว่าการผ่าศพโดยสมบูรณ์ต้องทำในกรณีใดบ้าง สำหรับประเทศไทย กฎหมายยังไม่เอื้ออำนวยต่อการผ่าศพ เนื่องจากยังให้แพทย์มอบหมายให้พยาบาลหรือเจ้าหน้าที่ได้ ทำให้การได้ความจริงจากการผ่าศพยังไม่สมบูรณ์

ในหัวข้อต่อไป เป็นเรื่องขั้นตอนการทำงานของแพทย์นิติเวชเมื่อมีเหตุคดีอาญาเกิดขึ้น ในทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแพทย์นิติเวชจะเข้าไปร่วมมือกับพนักงานสอบสวนอย่างไรได้บ้าง แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ ได้อธิบายว่า ในตอนเริ่มต้น แพทย์นิติเวชต้องรู้ว่าเป็นคดีอะไรก่อน จากนั้นจึงต้องดูว่าเป็นคดีที่ต้องใช้แพทย์หรือนักนิติวิทยาศาสตร์พิสูจน์หลักฐาน จากนั้นเมื่อเข้าไปแล้วแพทย์หรือนักนิติวิทยาศาสตร์ จะต้องรู้ว่าต้องเก็บอะไร จากนั้นจะต้องรู้ว่าต้องพิสูจน์อะไร ซึ่งกระบวนการในการพิสูจน์มีทั้งวิธีทางฟิสิกส์ เคมี ชีวะ จากนั้นจึงนำไปเปรียบเทียบว่าเป็นกลุ่มไหนและระบุว่า เป็นของใคร กรณีแพทย์นิติเวชต้องรู้หน้าที่ว่ากฎหมายกำหนดให้หาให้ได้ ๖ ประเด็น เหตุตาย พฤติการณ์การตาย ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน ตายเมื่อไหร่ ใครทำให้ตาย เมื่อตั้งประเด็นเหล่านี้ได้จะทราบว่าจะต้องเก็บอะไร ส่งตรวจต่ออย่างไร การเก็บอย่างไร บางที่เป็นแพทย์ บางที่เป็นทีมตรวจสถานที่เกิดเหตุ แต่ต้องทำงานร่วมกัน เพื่อให้พยานหลักฐานในที่เกิดเหตุสามารถนำไปพิสูจน์ต่อได้ จากนั้นจะนำไปเข้าห้องปฏิบัติการเพื่อพิสูจน์เบื้องต้น พิสูจน์เชิงเปรียบเทียบ จากนั้นจึงสรุป

จากนั้น นายประคอง ดุลคณิจ ได้พูดถึงกรณีผู้ตายถูกเจ้าพนักงานทำให้อถึงแก่ความตาย หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ที่จะมีพนักงานอัยการและเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองเข้าไปร่วมชันสูตรพลิกศพกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ จึงได้สอบถามว่าในแต่ละจังหวัดจะมีแพทย์นิติเวชอยู่ประจำโรงพยาบาลประจำจังหวัดทุกจังหวัดหรือไม่ ซึ่งแพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ แจ้งว่าแพทย์นิติเวชมีไม่เยอะ จะเป็นแพทย์ทั่ว ๆ ไปที่เข้าร่วมชันสูตรพลิกศพ นายประคอง ดุลคณิจ จึงได้สอบถามต่อว่า ในการเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพ แพทย์ควรจะไปแนะนำพนักงานสอบสวนว่าสิ่งที่พบที่ตัวศพ หรือวัตถุพยานแวดล้อมตัวศพ บริเวณที่เกิดเหตุ อะไรควรเก็บ ไม่ควรเก็บ

เป็นพยานหลักฐานหรือไม่ แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ จึงได้ยกตัวอย่างคดีวิสามัญเรื่องหนึ่ง ที่ไม่มีการตามทิ่มตรวจพิสูจน์หลักฐานเข้ามาในที่เกิดเหตุ ปรากฏว่าศพถูกส่งไปผ่าพิสูจน์ พบรูกระสุนเข้า ๔ รู แต่รูกระสุนออก ๓ รู แสดงว่าที่เกิดเหตุจะต้องมีปลอกกระสุน ๓ นัด จากการชันสูตรศพ ญาติขอให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผ่าพิสูจน์อีกหน่วยงานหนึ่ง ปรากฏว่าเสื้อคนตายไม่ได้ถูกแยกไว้ โดยยังอยู่กับศพ เมื่อแพทย์ผ่ากระเพาะพบเศษอาหารที่ทำให้สามารถคาดได้ว่าเวลาตายไม่น่าจะเกิน ๑ ชั่วโมง ญาติแจ้งว่าผู้ตายทานอาหารมื้อสุดท้ายเวลา ๔ โมงเย็น ที่จังหวัดอ่างทอง จึงไปตามเก็บหลักฐานที่อ่างทอง จนสุดท้ายทราบสถานที่เกิดเหตุว่าเกิดที่จังหวัดอ่างทอง ไม่ใช่ที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งกฎหมายไทยไม่เอื้อต่อการผ่าศพ เพราะเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนว่าจะส่งผ่าหรือไม่ และหากไม่มีการผ่าศพ ก็จะไม่สามารถนำไปสู่ความจริงอะไรได้เลย

นายประคอง ดุลคนิจ ได้กล่าวว่าจากประสบการณ์การทำงานเมื่อมีการชันสูตรพลิกศพ ส่วนใหญ่จะทราบสาเหตุการตาย แต่จะไม่ได้ทราบพฤติการณ์การตาย เนื่องจากแพทย์ไม่ได้ไปดูสถานที่เกิดเหตุเอง จึงไม่สามารถทราบได้ว่าพฤติการณ์การตายคืออะไร แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ กล่าวว่า พฤติการณ์การตายไม่ใช่ข้อจำกัดที่ไม่ให้แพทย์นิติเวชบอก ทุกคนที่มีส่วนในการรวบรวมพยานหลักฐาน สามารถมีความเห็นในเรื่องราวเหล่านี้ได้ เพียงแต่มีข้อจำกัดที่บางครั้งแพทย์ได้ข้อมูลไม่ครบ ไม่ได้ดูหลักฐานทุกอย่างครบ อาจจะทำให้ตอบไม่ได้ แต่ในหลักทางสากลแพทย์นิติเวชสามารถตอบได้

ส่วนบทบาทของนักนิติวิทยาศาสตร์ในการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมนั้น พ.ต.ท.หญิง อัมพิกา สีลาพจนานพร ได้อธิบายว่า

นักนิติวิทยาศาสตร์มีข้อจำกัดทางกฎหมาย เนื่องจากไม่สามารถออกไปตรวจพิสูจน์เองได้ แต่จะต้องได้รับคำร้องขอจากพนักงานสอบสวนในการร่วมตรวจสถานที่เกิดเหตุและเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งนักนิติวิทยาศาสตร์จะมีการสั่งสมประสบการณ์ในการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ในขณะนี้ได้มีการผลักดันของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ในการให้ความรู้กับพนักงานสอบสวน เพื่อจะได้ทำงานให้สอดคล้องประสานกัน การตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการเก็บพยานหลักฐาน หากเก็บพยานหลักฐานได้ถูกต้องและมีคุณค่าจะสามารถนำมาตรวจในห้องปฏิบัติการได้ในหลายสาขา และจะได้รับได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องที่สามารถพิสูจน์ได้ทั้งความผิดและความบริสุทธิ์ของบุคคล แต่ถ้าเก็บพยานหลักฐานไม่ถูกต้องแล้ว การตรวจพิสูจน์ก็จะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้อง ในขณะนี้การตรวจพิสูจน์ของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์มีทั้งสิ้น ๑๑ ด้าน อาทิเช่น การตรวจดีเอ็นเอ การตรวจพิสูจน์เอกสาร การตรวจอาวุธปืน การตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ การตรวจพิสูจน์ทางเคมี การตรวจพยานหลักฐานทาง Digital Forensics การพิสูจน์บุคคลสูญหาย การพิสูจน์ศพนิรนาม นิติพยาธิ (ผ่าศพ) นิติเวชคลินิก (ตรวจร่างกายผู้เสียหายที่ถูกทำร้ายหรือเก็บพยานหลักฐานจากร่างกายเพื่อนำไปพิสูจน์ทางคดี) นิติจิตเวช (ตรวจสภาพจิต)

แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ ได้กล่าวเสริมว่า นักนิติวิทยาศาสตร์มี ๒ จุด จุดแรก คือ ที่เกิดเหตุ (Crime scene) นักนิติวิทยาศาสตร์ Scene of crime officer จะเข้าไปตรวจที่เกิดเหตุ ถ้าเป็นกรณีความตายผิดธรรมชาติ จะมีแพทย์เข้ามาด้วย จากนั้นเมื่อรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จจะส่งห้องปฏิบัติการให้จุดที่สอง คือ นักนิติวิทยาศาสตร์ Forensic laboratory ซึ่งนักนิติวิทยาศาสตร์ที่ตรวจที่เกิดเหตุกับนักนิติวิทยาศาสตร์ในห้องปฏิบัติการไม่เหมือนกัน นักนิติวิทยาศาสตร์ที่ตรวจ

ที่เกิดเหตุต้องเป็นผู้มีความรู้ที่หลากหลายสาขาทั้งฟิสิกส์ เคมี ชีวะ ดังนั้น นักนิติวิทยาศาสตร์ที่ตรวจที่เกิดเหตุน่าจะจบกฎหมายด้วย แต่นักนิติวิทยาศาสตร์ในห้องปฏิบัติการจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เฉพาะทางด้านนั้น ๆ เพื่อสุดท้ายข้อเท็จจริงที่ได้จากการตรวจพิสูจน์จะได้ไปสู่ศาลได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด นักนิติวิทยาศาสตร์ที่ตรวจที่เกิดเหตุต้องเป็นผู้ที่เก็บข้อมูลได้ครบถ้วน สามารถสังเกต ตั้งประเด็น คิดหาวิธีพิสูจน์ด้วยนิติวิทยาศาสตร์ วิเคราะห์ สรุปได้ และในบางครั้ง นักนิติวิทยาศาสตร์ในห้องปฏิบัติการจะต้องลงไปสถานที่เกิดเหตุด้วย

นายประคอง ดุลคิจ ได้สอบถามถึงประเด็นว่า กรณีผู้ตายถูกเจ้าพนักงานทำให้ถึงแก่ความตาย หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน มีโอกาสหรือไม่ที่จะมีนักนิติวิทยาศาสตร์ที่ตรวจที่เกิดเหตุจะเข้าไปตรวจสถานที่เกิดเหตุด้วย แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ กล่าวว่า การสอบสวนอยู่ในอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ดังนั้น ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ร้องขอ นักนิติวิทยาศาสตร์ที่ตรวจที่เกิดเหตุจะไม่สามารถเข้าไปได้ ในระยะหลังตั้งแต่มีสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ หน่วยของรัฐอื่น ๆ อาทิเช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) สำนักงานอัยการสูงสุด ศาล ได้ร้องขอให้นักนิติวิทยาศาสตร์เข้าตรวจสถานที่เกิดเหตุเพิ่มขึ้น รวมถึงผู้เสียหายเองก็สามารถยื่นเรื่องร้องขอให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์เข้าตรวจสอบได้ ซึ่งในประเด็นเรื่องความรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ กรณีมีความตายเกิดขึ้นนั้น มี ๒ กรณี กรณีแรก หากเหตุเกิดในพื้นที่รับผิดชอบ พนักงานสอบสวนต้องเรียกนักนิติวิทยาศาสตร์ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์เข้ามาในที่เกิดเหตุ กรณีที่สอง หากเหตุเกิดนอกพื้นที่รับผิดชอบ โอกาสที่พนักงานสอบสวนจะตามนักนิติวิทยาศาสตร์ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เข้ามาในที่เกิดเหตุเกิดขึ้นได้ยาก แต่ผู้เสียหายมีสิทธิตามกฎหมายในการร้องขอความเป็นธรรม หลังปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่มีสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ตั้งขึ้น ผู้เสียหายเข้ามา

ร้องขอมากขึ้น และแม้เหตุเกิดในพื้นที่ที่สถาบันนิติวิทยาศาสตร์หรือแพทย์นิติเวชรับผิดชอบ ส่วนใหญ่พนักงานสอบสวนก็จะตามคนเก็บพยานหลักฐานมาจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ขณะนี้กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทรมานและการอุ้มหายได้ผ่านสภาแล้ว จะเป็นตัวนำร่องเรื่องผู้ที่จะเข้าไปตรวจเก็บพยานหลักฐานในกรณีเจ้าหน้าที่รัฐถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่นั่นเอง แต่ต้องเป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น พ.ต.ท.หญิง อัมพิกา สิลลาพจนานพร ได้กล่าวเสริมว่า สำนักงานพิสูจน์หลักฐาน ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเองก็ต้องได้รับการร้องขอจากพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีด้วย จึงจะสามารถเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุเพื่อตรวจเก็บพยานหลักฐานพิสูจน์ได้

แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ เห็นว่า สิ่งที่ควรนำไปสู่การปฏิรูป คือ ระบบการตรวจเก็บพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ ปัจจุบัน ๑) จะเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในการตามนักนิติวิทยาศาสตร์ เข้าในสถานที่เกิดเหตุ ๒) เมื่อตามนักนิติวิทยาศาสตร์มาแล้วจะเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนว่าให้เก็บอะไรบ้าง พนักงานสอบสวนบางคนให้อิสระในการเก็บ บางคนจะระบุเลยว่าให้เก็บอะไรบ้าง ๓) พอเก็บเสร็จแล้วต้องนำเสนอให้พนักงานสอบสวนก่อน จากนั้นพนักงานสอบสวนจะคัดพยานหลักฐานที่เก็บนั้นแล้วค่อยส่งเฉพาะบางชิ้นไปให้ห้องปฏิบัติการ ๔) เมื่อกลับจากห้องปฏิบัติการแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะคัดอีกว่าจะอะไรจะใส่เข้าสำนวน ดังนั้นจึงควรนำไปสู่การปฏิรูปโดยให้อิสระนักนิติวิทยาศาสตร์ในการตรวจเก็บพยานหลักฐาน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงโดยสมบูรณ์ มาทำรายงานโดยสมบูรณ์ จากนั้น พนักงานสอบสวนค่อยใช้ดุลพินิจว่าจะตั้งข้อหาอะไรบ้าง กรณีเจ้าหน้าที่รัฐร้องขอให้ทางสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ตรวจเก็บพยานหลักฐาน จะไม่เสียค่าใช้จ่าย ส่วนกรณีที่ประชาชนร้องขอ ถ้าเป็นเรื่องทางอาญา

ก็ไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่จะไม่สามารถร้องขอให้เข้าไปในขณะที่กำลังทำงาน แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นเรื่องทางแพ่งจะมีการพิจารณาเรื่องค่าใช้จ่าย

พ.ต.ท.หญิง อัมพิกา ลีลาพจนานพร ได้กล่าวถึงเทคโนโลยีหรือวิทยาการในรูปแบบใหม่ ๆ ที่นำมาใช้ในงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ โดยได้ยกตัวอย่างถึงการตรวจหาสารเสพติดในเส้นผม ได้มีการพัฒนามานอกเหนือจากการตรวจสารเสพติดในปัสสาวะ เพราะหากมีการแอบเสพยาเสพติดแล้วทำการหยุดยาไปเป็นเวลา ๓ วัน จะทำให้ตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะไม่พบ แต่จะสามารถตรวจพบได้ในเส้นผม ซึ่งยาที่ทานเข้าไปในร่างกายจะปรากฏอยู่ในเลือด เป็นนาฬิกาจนถึงชั่วโมง จากนั้นจะขับไปที่ปัสสาวะโดยจะอยู่ในปัสสาวะได้ไม่เกิน ๓ วัน แต่จะอยู่ในเส้นผมได้เป็นสัปดาห์ถึงเดือน โดยได้นำวิธีการตรวจสารเสพติดนี้ไปใช้ติดตามป้องกันเด็กในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ที่ทำการแอบเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นการทำให้เกิดประโยชน์ในเชิงสังคมด้วย แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ ได้กล่าวอธิบายเสริมว่า ยาที่ทานเข้าไปจะดูดซึมไปทุกส่วนของร่างกาย แต่การตรวจจากเส้นผมมีประโยชน์ตรงที่รู้ระยะเวลาการเจริญเติบโต คือ ๑ เซนติเมตรต่อ ๑ เดือน ส่วนการตรวจหาสารเสพติดจากไอรยะเหยที่ไปสัมผัสภายนอกต้องใช้เครื่องเทคโนโลยีสูงเช่นกัน เช่น การตรวจพยานวัตถุทางภาคใต้ที่ร่วมทำระเบิดไอของสารระเบิดก็จะสัมผัสอยู่ที่ผมที่เสีย แต่พออาบน้ำสารดังกล่าวก็จะหลุดไป แต่ที่ไม่หลุดไปคือไอของสารระเบิดที่เกาะอยู่ที่กระเป๋าสตางค์ กระเป๋าเสื้อผ้า เข็มขัด การตรวจโดยใช้เครื่องมือขั้นสูง ในต่างประเทศมีจำนวนมากและมีมาเป็นเวลานาน แต่ในประเทศไทยยังไม่ค่อยมีมาก ไม่ค่อยสนับสนุนให้มีการใช้เครื่องมือดังกล่าว เช่น นิติพยาธิใช้การตรวจด้วยคอมพิวเตอร์ (CT scan) หรือที่เรียกว่า “Digital Autopsy” ปัจจุบันมี ๓ ที่ ซึ่งเคยพยายามเสนอให้มี

ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประโยชน์ที่ได้จากเครื่องดังกล่าวดีมากสำหรับศพเน่าและศพที่ไม่ได้ผ่าโดยสมบูรณ์, นิติเวชคลินิกมีเครื่องตรวจหาคราบอสุจิบนตัว, การตรวจ DNA ก็มีเครื่องมือที่สามารถตรวจ DNA ให้เสร็จภายใน ๒ ชั่วโมง แต่ ๑ เครื่องมีราคา ๒๔ ล้านบาท สมควรที่จะลงทุนเพราะมีหลาย ๆ คดีที่มีข้อจำกัดด้านเวลาการคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย, นิติจิตเวช มีเครื่องมือจับเท็จโดยใช้กล้องส่องม่านตา เป็นต้น ต่อมา พ.ต.ท.หญิง อัมพิกา ลีลาพจนานพร ได้กล่าวว่า ถ้าเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล การตรวจลายพิมพ์นิ้วมือจะบ่งบอกถึงตัวบุคคลได้ แม้แต่ในฝาแฝดลายพิมพ์นิ้วมือก็จะไม่เหมือนกัน แต่ในขณะที่ DNA ของฝาแฝดอาจจะมี DNA ที่เหมือนกัน ลายพิมพ์นิ้วมือจะมีข้อจำกัดตรงที่ว่าหากจับไม่เต็มนิ้วมือ การตรวจพิสูจน์ก็จะยากกว่าการตรวจด้วย DNA ถ้าเป็นลักษณะของลายพิมพ์นิ้วมือแฝง (แฝง คือ เวลาที่มีคนไปจับวัตถุพยานต่าง ๆ จะมองไม่เห็นลายพิมพ์นิ้วมือบนวัตถุพยาน) จะมีวิธีที่ทำให้ลายพิมพ์นิ้วมือปรากฏเห็นขึ้นมาได้ หากพื้นหลังของวัตถุพยานมีลายเส้นขึ้นมารบกวนจะทำให้ตรวจสอบได้ยาก แต่ด้วยความชำนาญของผู้ตรวจพิสูจน์จะสามารถมองออกและทำให้ตรวจพิสูจน์ได้ หากพื้นผิวของวัตถุพยานมีลักษณะมัน เช่น กระจกของห้องขนม เป็นต้น จะทำให้ลายพิมพ์นิ้วมือแฝงปรากฏชัดขึ้นมามีได้ยาก โดยในปัจจุบันทางสถาบันฯ ได้มีการพัฒนาวิธีการตรวจสอบโดยใช้สารเคมีที่ทำให้ลายพิมพ์นิ้วมือปรากฏชัดขึ้นมามีได้ ส่วน แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ ได้กล่าวอธิบายเสริมว่า หลักการเก็บลายพิมพ์นิ้วมือนี้อาศัย ๒ เทคนิค คือ การเก็บโดยใช้สารเคมี กับการเก็บโดยใช้ลำแสง ซึ่งเป็นคลื่นทางฟิสิกส์ทั้งหมดขึ้นกับประเภทของพื้นผิวที่ลายพิมพ์นิ้วมือไปอยู่ การเปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือเป็นเรื่องที่ยาก แม้ว่าลายพิมพ์นิ้วมือจะเป็นสิ่งที่เป็เอกลักษณ์ แต่กระบวนการตรวจพิสูจน์เป็นประสบการณ์ เป็นความรู้ความสามารถ

ในการเปรียบเทียบที่ต้องมีสูงมาก นายประคอง ดุลคินิจ ได้สอบถามว่า เจอกระดาดแผ่นนี้ เป็นกระดาดที่คนร้ายใช้ห่อหุ้มยาเสพติด ตำรวจได้ยึดไว้ เป็นพยานหลักฐาน หากอยากจะตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ หรือ DNA หรือ คราบยาเสพติด บนกระดาดแผ่นนี้ไปพร้อมกันได้หรือไม่ มีข้อจำกัดอย่างไร แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ ได้กล่าวว่า ประการแรก สามารถ ตรวจสารเสพติดได้ ประการที่สอง ควรตรวจ DNA มากกว่าตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ เพราะว่าการตรวจลายพิมพ์นิ้วมือจะต้องพ่นสารเคมีลงไป ซึ่งจะไปทับกัน กับสารเสพติด ที่สำคัญที่สุดคือการตรวจ DNA ใช้หลักว่า “touch DNA” ๑๕ วินาทีขึ้นแล้ว DNA สามารถพิสูจน์ทราบได้ดีกว่าลายพิมพ์นิ้วมือ เพราะ ถ้าลายพิมพ์นิ้วมือ หากตรวจพบแค่สัณฐานนิ้วก้อยหรือพบเพียงเสี้ยวหนึ่งของหัวนิ้วโป้ง จะไม่สามารถเปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือได้ เพราะในฐานข้อมูลต้องเป็นข้อมูล ที่สมบูรณ์ แต่ถ้าเป็น DNA จะสกัด DNA จากเซลล์จึงสามารถทำให้เปรียบเทียบได้ และเคยเกิดคดีเช่นกรณีนี้มาแล้ว คือ คดีวางระเบิดรองผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา คนร้ายนั่งรอและกดฉนวนระเบิด หลังจากกดฉนวนระเบิดแล้วได้เขียนข้อความ บนกระดาดและขยำกระดาดไว้ ตรวจจับคนร้ายได้จากเหงื่อที่เกาะอยู่บน กระดาดที่คนร้ายขยำไว้ แต่ข้อจำกัดอยู่ที่ DNA ไม่สามารถบอกเวลาที่ DNA เกาะจับอยู่ได้ การนำเทคโนโลยี CT scan มาใช้ในการชันสูตรพลิกศพ มีหลักการ โดยใช้รังสี ลำแสงที่ทะลุเป็นชั้น ๆ ถ้าอยากดูกระดูกจะวิเคราะห์เรื่องกระดูก เห็นเป็นโครงกระดูก ถ้าอยากดูเส้นเลือดก็จะเห็นเป็นเรืองเส้นเลือดทั้งตัว ถ้าอยากดู อวัยวะก็จะดูได้เป็นอวัยวะ ดูได้ละเอียดในทุกมิติจะตัดขวาง ตัดยาว มีข้อดีคือ มองเห็นจุดที่มองไม่เห็น เพราะขณะที่แพทย์ทำการผ่าศพจะไม่ได้เลาะลงไปถึง กระดูกทุกชิ้น ยกตัวอย่างเช่น เด็กที่ถูกทำร้ายร่างกายในระยะเวลานาน ๆ จะมี กระดูกหักเก่าหลาย ๆ ที่ ซึ่งถ้าไม่ทำการ CT scan หรือไม่ทำการ X-ray จะมองไม่เห็น

ประโยชน์อีกประการหนึ่งก็คือ ในสภาพศพที่เน่าหรือไม่สมบูรณ์ จะทำให้ผู้ทำการผ่าศพไม่มีสมาธิเพราะกลิ่น แต่ CT scan จะช่วยทำให้สามารถบอกได้ว่ากระดูกหักตรงไหน และสุดท้ายสำหรับผู้ที่น่าเชื่อถือศาสนาอิสลาม ถือเป็นการคัดกรองเบื้องต้น เป็นเครื่องที่ต่างประเทศใช้มานานแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังคงต้องผ่าพิสูจน์ศพเพื่อจะนำไปนำวัดสุสานออกมา เช่น เศษมีดที่หักค้างอยู่ กระสุนที่คาอยู่ เศษอาหารในกระเพาะอาหาร เป็นต้น ยังคงต้องทำคู่กัน แต่เป็นเครื่องที่ตรวจแล้วทำให้ดูได้ทั่วร่างกายได้ดีที่สุด ส่วนในเรื่องของ DNA ตัว DNA ไม่ได้บอกสัญชาติ เพียงแค่บอกว่ามีความเกี่ยวข้องแบบเป็นญาติสายตรงกับบุคคลที่นำมาเทียบไหม อย่างไรก็ตามการที่นำ DNA มาใช้ในการพิสูจน์สัญชาติเกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลคนนั้นไม่มีบัตรประชาชน จึงต้องเริ่มต้นจากการพิสูจน์ว่าเค้ามีญาติที่เป็นคนไทยแท้ ๆ ก่อนไหม ซึ่งต้องให้ฝ่ายปกครองรับรองก่อน จากนั้นจะมาดูว่าสามารถเปรียบเทียบ DNA ในญาติสายตรงของบุคคลดังกล่าวได้หรือไม่ ปัจจุบันจะมี DNA ในสามส่วน ส่วนที่หนึ่ง DNA ในนิวเคลียส คือ พิสูจน์ว่าตรงกัน ๕๐ เปอร์เซนต์กับใครบ้าง ซึ่งโดยปกติมนุษย์จะรับจากพ่อและแม่อย่างละครึ่ง ตัวนี้ถ้าญาติสายตรงเสียชีวิตหมดคือใช้ไม่ได้เลย ต้องมาดูส่วนที่สอง DNA ในนิวเคลียส แต่เป็นประโยชน์เฉพาะผู้ชาย คือ การตรวจ Y โครโมโซม หลักการ คือ ผู้ชายทุกคนที่แต่งงานกับผู้หญิงแล้วมีลูกชาย ลูกชายจะรับ Y โครโมโซมมาจากพ่อทั้งหมด แต่ข้อจำกัดของการตรวจประเภทนี้ คือต้องเป็นการตรวจระหว่างคนไทยผู้ชายกับผู้ที่ถูกตรวจพิสูจน์ต้องเป็นผู้ชาย ถ้าเป็นผู้หญิงก็จะตรวจไม่ได้ ต้องมาดูส่วนที่ ๓ เรียกว่า “ไมโทคอนเดรีย” เป็นเหมือน DNA ที่อยู่ในไข่ขาว ซึ่ง DNA จากไข่ขาวมาจากแม่ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ เพราะฉะนั้นลูกที่เกิดจากผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงจะมีไมโทคอนเดรียเหมือนแม่ทั้งหมด และเหมือนพี่น้องแม่ที่เกิดจากยายเดียวกัน หากเป็นรุ่นหลานต้องเป็น

หลานที่เกิดจากผู้หญิงเท่านั้น ที่จะมี DNA ในไมโทคอนเดรียเหมือนกัน เพราะฉะนั้น DNA ในการพิสูจน์สัญชาติส่วนใหญ่ใช้สามส่วนนี้ เป็นการพิสูจน์ความเกี่ยวข้องความสัมพันธ์เป็นญาติกัน ปัญหาเรื่องนี้เริ่มต้นจากส่วนแรก คนที่เกิดในสลับไม่มีการแจ้งเกิด โดยส่วนมากเป็นบุคคลที่เป็นชาวเขา คลอดด้วยหมอตำแย ไม่มีการแจ้งเกิด จึงได้มีการให้ฝ่ายปกครองทำงานเชิงรุก โดยมีตำรวจตระเวนชายแดนช่วยเหลือให้มีการแจ้งเกิดในพื้นที่ที่เป็นส่วนใหญ่ เพราะตำรวจตระเวนชายแดนสามารถเข้าถึงพื้นที่ และเป็นพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ท่านใส่ใจจากกรณีที่มีเด็กชาวเขาสามารถเข้าเรียนได้ แต่เมื่อไปต่อมหาวิทยาลัยไม่สามารถทำได้ พระองค์ท่านจึงรับสั่งขอให้เร่งดำเนินการเพื่อเด็กก่อน พ.ต.ท.หญิง อัมพิกา สิลลาพจนานพร กล่าวเสริมว่า เรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นว่าการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์เป็นไปเพื่อสังคม และเป็นการตรวจโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพราะเป็นการตรวจจากกรมการปกครองหรือหน่วยงานของรัฐส่งตรวจ ขณะนี้ทางสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เปิดให้บริการ ๔ ด้านที่ประชาชนสามารถเดินเข้ามาร้องขอให้ตรวจโดยที่ยังไม่ได้เป็นคดี ได้แก่ ๑) การตรวจลายมือชื่อ (โดยมีค่าใช้จ่าย) ๒) การตรวจสารเสพติดในเส้นผม (โดยมีค่าใช้จ่าย) ๓) การตรวจ DNA พ่อแม่ลูก (โดยมีค่าใช้จ่าย) ๔) การตรวจคนหายในต่างแดน ในอนาคตอาจจะมีการเปิดตรวจลายพิมพ์นิ้วมือโดยที่ยังไม่เป็นคดี สิ่งนี้จะสามารถลดคดีขึ้นสู่ศาลได้จำนวนหนึ่ง

แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ ได้กล่าวถึง กรณีความผิดเกี่ยวกับเพศ จะสามารถตรวจที่เกิดเหตุ เส้นผม เส้นขน คราบอสุจิ ร่องรอยต่าง ๆ จะมีอุปกรณ์ที่มีแสง UV ส่องแล้วเห็นคราบอสุจิสามารถเก็บมาตรวจที่ตัวของเหยื่อ จะมีเสื้อผ้าซึ่งเป็นส่วนสำคัญมาก ๆ เป็นรอยฉีกก็สามารถ

ตรวจ DNA ตรงรอยฉีก แต่การตรวจเก็บ DNA ต้องอยู่ในช่องกระดาษเพราะว่า DNA จะเสื่อมสลายหากอยู่ในช่องพลาสติก พยานหลักฐานถัดมาคือ พยานหลักฐานที่ตัวเด็ก ต้องตรวจภายในตรวจสอบกระดูกหลังในช่องคลอดโดยทันที แต่ส่วนที่ต้องระวังคือการแปลผล เพราะ DNA ไม่ได้บอกระยะเวลา สิ่งสำคัญคือต้องเก็บพยานหลักฐานโดยสมบูรณ์ เก็บโดยผู้รู้ และตรวจให้ครบถ้วนจึงจะแปลผลได้ การตรวจอสุจินั้น ตัวอสุจิจะมีปรากฏหรือไม่ ขึ้นกับหลายปัจจัย ได้แก่ ผู้ชายเป็นหมัน ผู้ชายสมถะอย่างอนามัย ผู้หญิงล้างช่องคลอด ก็จะตรวจไม่พบอสุจิ ซึ่งใช้วิธีการตรวจดูความเคลื่อนไหวของตัวอสุจิ จะบอกได้ว่ามีเพศสัมพันธ์มาแล้วเป็นเวลากี่ชั่วโมง การไม่เจอตัวอสุจิไม่ได้แปลว่าจะไม่เจอ DNA ของผู้กระทำ ในการที่มีเพศสัมพันธ์สิ่งมีมาจากผู้ชายที่จะมาอยู่ในช่องคลอดผู้หญิงคือ ๑) อสุจิ ๒) เซลล์เยื่อบุอวัยวะเพศชาย ๓) สารเคมีที่อยู่ในน้ำอสุจิ สำหรับการตรวจวิเคราะห์อายุ แยกเป็น ๓ ช่วงแรก ช่วง ๑-๑๐ ขวบ จะดูการขึ้นของฟันแท้กับการหลุดของฟันน้ำนม ผู้ที่จะบอกได้คือทันตแพทย์ แต่ว่าจะไม่มีค่าความแน่นอน ช่วงที่ ๒ ช่วง ๑๑-๒๐ ปี จะดูจากแนวการเจริญเติบโตของกระดูกยาว เพราะมนุษย์เราจะเจริญเติบโตจนถึงอายุ ๒๐ ปี จะหยุดการเจริญเติบโต โดย X-ray แนวกระดูกว่ากระดูกส่วนไหนแนวการเจริญเติบโตปิดแล้วบ้าง โดยจะมีค่าเฉลี่ยว่าช่วงอายุเท่าใด แนวการเจริญเติบโตของกระดูกส่วนใดปิดบ้าง ผู้ที่จะบอกอายุในช่วงนี้ได้คือคุณหมอ X-ray ที่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องการดูอายุกระดูก ช่วงที่ ๓ ช่วง ๒๐ ปีเป็นต้นไป จะไม่สามารถระบุอายุได้อย่างชัดเจน โดยดูจากกระดูกเชิงกราน กระดูกซี่โครงซี่ที่สี่ แนวต่อของรอยต่อที่กะโหลก โดยต้องเป็นการวิเคราะห์บุคคลที่เสียชีวิตแล้วเท่านั้น

ในช่วงสุดท้าย แพทย์หญิง คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในการทำงานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้น เดิมคือ

๑) การรับฟังพยานบุคคลมากกว่าพยานด้านนิติวิทยาศาสตร์ ๒) ไม่มีการประกันคุณภาพ-ระบบมาตรฐาน ผู้ตรวจพิสูจน์จะรู้ได้อย่างไรว่าเชี่ยวชาญจริง ห้องปฏิบัติการต้องได้มาตรฐาน ๓) ระบบพิสูจน์ยังเป็นระบบตำรวจ พนักงานสอบสวนยังใช้ดุลพินิจได้เป็นหลัก ขาดความเป็นกลาง หากพนักงานอัยการทำงานเชิงรุก ประชาชนจะเข้าถึงการตรวจสอบพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ได้มากขึ้น ๔) ไม่มีเจ้าภาพในการกำหนดนโยบายหรือในการดำเนินการทางนิติวิทยาศาสตร์เลย เพราะเป็นงานฝาก ๕) ขาดการพัฒนา ระบบฐานข้อมูลถูกผลักดันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ปัจจุบันยังทำอะไรไม่ได้และไม่เจ้าภาพ ส่วนแผนปฏิรูปฯ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้กำหนดให้มีเรื่องนิติวิทยาศาสตร์โดยไม่ให้ยุบสถาบันนิติวิทยาศาสตร์และให้เป็นอิสระ ซึ่งแผนการปฏิรูปฯ นิติวิทยาศาสตร์คร่าว ๆ ได้แก่ การมีเจ้าภาพพิจารณากำหนดกรอบการดำเนินการทุกขั้นตอน การสร้างระบบนิเวศให้ครอบคลุมทั่วประเทศ เป็นต้น พ.ต.ท.หญิง อัมพิกา ลีลาพจนพร ได้กล่าวเสริมว่า ประเด็นแรกที่ยากให้มีการพัฒนาด้านนิติวิทยาศาสตร์คือ เรื่องการสร้างการรับรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์ หมายถึง การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์กับหน่วยงานทางด้านกฎหมาย ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ เวลาวิจัยจะเน้นเทคโนโลยีเชิงลึก ตรวจสอบอย่างไรให้ได้เร็ว แต่การนำไปใช้ประโยชน์อาจจะต้องมีการบูรณาการคุยกับฝ่ายกฎหมายว่ามีข้อจำกัดหรือไม่อย่างไร ประเด็นที่สอง การพัฒนาด้านการตรวจพิสูจน์ โดยอยากให้ในอนาคตการตรวจพิสูจน์ ตรวจสอบที่ใดก็เหมือนกัน เพราะมีมาตรฐานสากล โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของประชาชนและสังคม

สรุปงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “สื่อกับสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม”

สรุปโดย นางสาวชินกมล วิรุฬหสังสิทธิ์
อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด
นางสาวปิยะฉัตร ผังสุวรรณดำรง
อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด
สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร

เมื่อวันพุธที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๑๕ - ๑๕.๓๐ นาฬิกา
สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด
ได้จัดงานเสวนาทางวิชาการในหัวข้อเรื่อง “สื่อกับสิทธิมนุษยชนในกระบวนการ
ยุติธรรม” ผ่านระบบออนไลน์ โดยมีวิทยากรผู้เข้าร่วมเสวนาทั้งหมด ๓ ท่าน
ได้แก่ นายวสันต์ ภัยหลิกี้ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นายประสงค์
เลิศจิตน์วิสุทธิ ผู้อำนวยการบริหารสถาบันอิศรา และนายสมพงศ์ เย็นแก้ว
รองอธิบดีอัยการภาค ๖ โดยมี นายวิพล กิติทัศน์าสรรชัย ผู้อำนวยการสำนักงานวิจัย

กฎหมายอาญาและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สถาบันนิติวัชร์ รับหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการเสวนาดังกล่าว

งานเสวนาเริ่มต้นโดย หม่อมหลวงศุภกิตต์ จรูญโรจน์ เลขาธิการสถาบันนิติวัชร์ ได้กล่าวอภิปรายพิเศษถึงที่มาของการจัดงานเสวนาในครั้งนี้เนื่องจากในบางครั้ง การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดีหรือเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมนั้น สื่อมวลชนได้มีการนำเสนอข่าวที่อาจกระทบต่อการดำเนินคดีหรือกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกกล่าวหา ผู้เสียหาย หรือพยานในคดี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในด้านหนึ่งสื่อมวลชนจะมีส่วนช่วยเหลือในการร่วมกันค้นหาความจริงในคดี อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรม แต่ในอีกด้านหนึ่งในการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในบางครั้ง อาจมีการกระทบต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ กระทบต่อสิทธิมนุษยชน และกระทบต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยานในคดีจนมากเกินไปจนเกินไป โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีสื่อทางออนไลน์ ซึ่งบุคคลทั่วไปอาจทำหน้าที่เป็นสื่อในการรายงานข่าว รายงานข้อเท็จจริงในคดีในมุมมองของตน หรือเป็นการรายงานข่าวหรือข้อเท็จจริงที่เพียงต้องการให้เกิดกระแสสังคมโดยมิได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งอาจกระทบต่อสิทธิและก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลที่ตกเป็นข่าวได้ สถาบันนิติวัชร์จึงได้จัดงานเสวนาวิชาการในครั้งนี้ขึ้น เพื่อเป็นเวทีพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดระหว่างวิทยากรที่อยู่ในแวดวงสื่อสารมวลชน และบุคลากรที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม เกี่ยวกับปัญหาการทำงานของสื่อมวลชนที่อาจกระทบต่อสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมหรือกระทบต่อการทำงานของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงเป็นเวทีเพื่อนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในมุมมองของวิทยากรแต่ละท่าน

การเสวนาในหัวข้อแรก **นายวสันต์ ภัยหลิกษ์** ได้เริ่มต้นการเสวนา โดยการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนิยามของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” นั้น หมายถึง สิทธิที่ติดตัวบุคคลทุกคนมาตั้งแต่เกิด ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีเชื้อชาติ ถิ่นกำเนิด เพศ เผ่าพันธุ์ สีผิว ภาษา หรือสถานะใด ๆ และทุกคนย่อมมีสิทธิ ที่เรียกว่าสิทธิมนุษยชนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม และไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๔ ได้บัญญัตินิยามของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล บรรดาที่ได้รับ การรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย หรือตามหนังสือสัญญา ที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งสิทธิมนุษยชนนี้ เป็นสิ่งที่เปรียบเสมือนลมหายใจที่เราอาจไม่ได้ตระหนักถึง แต่ลมหายใจนั้น กลับมีความสำคัญกับเราอย่างมาก โดยหลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม มีหลักการสำคัญอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

๑. หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งหลักการดังกล่าวได้รับการรับรองในกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) ข้อ ๑๔ (๒)^๑ และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ

^๑ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) ข้อ ๑๔ (๒) บุคคลทุกคนซึ่ง ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ ได้ตามกฎหมายว่ามีความผิด

มนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) ข้อ ๑๑ (๑) ^๒ รวมถึงรัฐธรรมนูญของไทยก็ได้ให้การรับรองคุ้มครองในเรื่องนี้ อีกทั้งตามข้อชี้แนะทั่วไปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ข้อ ๓๒ ก็ได้ตีความในรายละเอียดว่า หลักการดังกล่าวเป็นการประกันสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม โดยสาระสำคัญมี ๒ ประเด็น ดังนี้ (๑) ในกระบวนการพิจารณาคดี ผู้กล่าวหาต้องมีภาระในการพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดอย่างสิ้นข้อสงสัย และ (๒) การปฏิบัติต่อผู้ต้องหาและจำเลยในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นว่าเป็นผู้ที่กระทำความผิดโดยที่ยังไม่มีคำพิพากษาของศาลตัดสินว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด ดังนั้น หลักการดังกล่าวจึงเป็นหลักการสำคัญที่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งสื่อมวลชนควรให้ความเคารพ และมีความระมัดระวังในการนำเสนอข่าวที่จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อหลักการดังกล่าวนี้

๒. สิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to privacy) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด และมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยสิทธิดังกล่าวนี้ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil

^๒ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) ข้อ ๑๑ (๑) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี

and Political Rights : ICCPR) ข้อ ๑๗^๓ และตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) ข้อ ๑๒^๔

๓. สิทธิที่จะถูกลืม (Right to be forgotten) ซึ่งเป็นสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลที่จะลบ ทำลายข้อมูลอันเกี่ยวกับตน ไม่ว่าจะป็นกรณีที่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลได้ร้องขอ หรือผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลต้องดำเนินการโดยปราศจากการร้องขอเมื่อไม่มีความจำเป็นที่จะใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่น และสิทธิที่จะถูกลืมนี้นี้มีความขัดแย้งกับสิทธิในความเป็นส่วนตัวในข้อมูล ซึ่งรับรองให้เจ้าของข้อมูลมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงเกี่ยวกับข้อมูลของตน โดยจำกัดการเข้าถึง และเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลของตน ซึ่งการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในบางกรณี การนำเสนอข่าวในช่วงแรกอาจจะนำเสนอข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป ข้อเท็จจริง

^๓ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) ข้อ ๑๗

๑. บุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้และจะถูกหลอกลวงเกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้

๒. บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกแทรกแซงหรือหลอกลวงเช่นนั้น

^๔ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) ข้อ ๑๒ บุคคลใดจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการสื่อสาร หรือจะถูกหลอกลวงเกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายต่อการแทรกแซงสิทธิหรือการหลอกลวงดังกล่าวนั้น

ที่เคยนำเสนอไปอาจไม่ถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่มีเด็กหญิงหายไป การนำเสนอข่าวในช่วงเริ่มต้นอาจนำเสนอข่าวว่าเด็กหญิงคนนั้นได้ถูกลักพาตัวไป แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอาจเป็นข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งการนำเสนอข่าวดังกล่าวอาจทำให้เด็กหญิงต้องเสียหาย ถูกมองในแง่ไม่ดี กระทบต่อสิทธิของเด็ก จึงเป็นสิทธิของเด็กที่มีสิทธิที่จะถูกลืม หรือลบข้อมูล ส่วนบุคคลของเด็กนั้นออกไป

๔. ทฤษฎีการติดตรา (Labeling theory) เป็นทฤษฎีอันเกี่ยวข้องกับ เรื่องของอาชญาวิทยา ซึ่งพยายามอธิบายการก่ออาชญากรรมว่า สาเหตุส่วนหนึ่ง ของการก่ออาชญากรรมนั้น เกิดจากสิ่งแวดล้อมและกระทำความผิดซ้ำ เนื่องจากการถูกสังคมติดตรา ซึ่งการนำเสนอข่าวในบางครั้งได้มีการนำเสนอ ภาพลักษณ์ของบุคคลว่าเป็นผู้กระทำความผิด และชักจูงให้สังคมโดยรวม เห็นไปในทิศทางที่ว่าเขาเหล่านั้นเป็นผู้กระทำความผิด เป็นคนไม่ดีตามบรรทัดฐาน ของสังคม โดยที่บุคคลดังกล่าวไม่มีโอกาสได้แก้ตัวต่อสาธารณะ ซึ่งอาจส่งผลให้ บุคคลดังกล่าวนั้นเกิดความรู้สึกนึกคิดว่าตนเป็นอาชญากรที่ไม่สามารถแก้ไข ความประพฤติได้ และกลับไปกระทำความผิดซ้ำ

ในประเด็นต่อมาของการเสวนา **นายสันต์ ภัยหลิกลี** ได้กล่าวถึง อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่า คณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมไปถึง การรายงานชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของ ประเทศไทยต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และเผยแพร่ต่อประชาชน และส่งเสริมให้ ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน รวมถึงพิจารณาเรื่องที่ ได้รับการร้องเรียนว่ามีการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ ในส่วน ของเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนที่เป็นการละเมิด

สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๔ – ๒๕๖๕ (ปัจจุบัน) นั้น มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๓ คำร้อง โดยเป็นเรื่องการละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรมและสิทธิส่วนบุคคล กรณีเจ้าหน้าที่ละเลยให้สื่อมวลชนบันทึกภาพของผู้ต้องหาและนำเสนอต่อสาธารณชน จำนวน ๙ คำร้อง ซึ่งการนำเสนอภาพของผู้ต้องหาอาจทำให้สังคมมองว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดตั้งแต่ต้น นอกจากนี้ ยังมีคำร้องเกี่ยวกับเรื่องการละเมิดสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และสิทธิในกระบวนการยุติธรรม กรณีกล่าวอ้างว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจส่งภาพเคลื่อนไหวการจับกุมไปยังสื่อมวลชน และมีการนำเสนอข่าวอาชญากรรมโดยเปิดเผยอัตลักษณ์ของผู้ถูกจับ ทำให้เกิดผลกระทบต่องานของผู้ถูกจับกุมและครอบครัวของผู้ถูกจับกุม จำนวน ๑ คำร้อง เรื่องการละเมิดสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว อันเกี่ยวเนื่องกับสิทธิที่จะถูกลืม กรณีกล่าวอ้างว่าได้รับผลกระทบจากการนำเสนอข่าวการจับกุมบุคคลในครอบครัว ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงภายหลังว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ข่าวที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้นยังคงปรากฏในสื่อออนไลน์ ทำให้บุคคลที่ตกเป็นข่าวได้รับผลกระทบ จำนวน ๑ คำร้อง เรื่องการละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม อันเกี่ยวเนื่องกับสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย กรณีกล่าวอ้างว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจแถลงข่าวการจับกุมผู้ต้องหาทำให้ได้รับความเสียหาย และไม่ได้รับสิทธิในการขอลบข้อความชั่วคราว จำนวน ๑ คำร้อง และเรื่องการละเมิดสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และเสรีภาพในเคหสถาน กรณีขอให้ตรวจสอบการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพต่อพระภิกษุ จำนวน ๑ คำร้อง

ต่อมา นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ ได้เสวนาในหัวข้อเรื่อง หลักเกณฑ์หรือกลไกในการกำกับดูแลการทำงานของสื่อมวลชนในประเทศไทย

ว่า เดิมนั้นสื่อมวลชนในประเทศไทยมีเฉพาะสื่อกระแสหลัก เช่น สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ซึ่งสื่อดั้งเดิมหรือสื่อกระแสหลักนั้น มีกลไกหรือกฎกติกาในการกำกับดูแลตนเองในรูปแบบสมาคม ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติหรือจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพสื่อ เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลการทำงานของสื่อ เหล่านี้มานานแล้ว แต่สื่อในยุคหลัง ซึ่งขอเรียกว่า “สื่อบุคคล” อันเกิดจากกรณีที่ในปัจจุบัน เรามีสิ่งที่เรียกว่าโซเชียลมีเดีย (Social media) ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถส่งข้อความติดต่อหากันหรือเผยแพร่ข่าวสารซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็ว จนเกิดคำพูดที่ว่า “ไม่ว่าเป็นใครก็สามารถเป็นสื่อได้” การใช้สื่อโซเชียลของบุคคลธรรมดาทั่วไปเป็นพื้นที่ในการนำเสนอข่าวสารนี้ อาจไม่มีกฎกติกาหรือกลไกในการกำกับดูแลในส่วนนี้ อย่างไรก็ตาม สื่อบุคคลก็ยังเป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปที่ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายมิให้การเผยแพร่ข่าวสารของตนไปละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ กฎหมายอาญาในเรื่องหมิ่นประมาท เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากเป็นสื่อมวลชนที่เป็นสื่อหลัก ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งสื่อทางออนไลน์ ที่เป็นองค์กรที่ชัดเจน ก็จะมีกติกากลางในการกำกับดูแลการทำงานของสื่อในรูปแบบขององค์กรวิชาชีพ ซึ่งองค์กรวิชาชีพแรก ๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อกำกับดูแลในเรื่องจรรยาบรรณในการทำงานของสื่อโดยตรง ได้แก่ สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยปัจจุบันเรียกว่า “สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งชาติ” อีกทั้งยังมีการรวมตัวกันจัดตั้งสภาวิชาชีพข่าวและวิทยุโทรทัศน์ไทย ซึ่งมีกฎกติกาและหลักจรรยาบรรณให้ผู้ที่ เป็นสื่อมวลชนซึ่งอยู่ในสภาวิชาชีพต้องปฏิบัติตาม เช่น การนำเสนอข่าวต้องเป็นไปตามข้อเท็จจริง ห้ามละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เห็นว่าการกำกับ

ดูแลกันเองในแวดวงของสื่อมวลชนในทางปฏิบัตินั้น ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนัก ด้วยเหตุที่สภาวิชาชีพของสื่อมวลชนเป็นการรวมกลุ่มกันจัดตั้งและกำกับดูแลกันเอง โดยที่มิได้มีกฎหมายรองรับดังเช่น สภานายความ แพทยสภา หรือ สภาวิศวกร ทั้งนี้ หากมีสมาชิกของสภาวิชาชีพสื่อมวลชนฝ่าฝืนจริยธรรมในการทำงาน จะมีการกำกับดูแลกันเองในรูปแบบของมติที่ประชุมของคณะกรรมการว่าสื่อมวลชนที่เป็นสมาชิกรายนี้ไม่ปฏิบัติตามจริยธรรมในด้านใด และมีการตักเตือนหรือกำหนดให้มีการแก้ไข เช่น การลงโฆษณาขอโทษ เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติ ตลอดระยะเวลากว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการก่อตั้งสภาวิชาชีพ มีการลงมติลงโทษสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนเพียงไม่กี่ครั้ง หากสมาชิกที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามมตีก็น่าจะมีสภาพบังคับใด ๆ ดังนั้น จึงมีแนวความคิดที่ว่าในการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้น ควรมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมและกำหนดมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชนหรือไม่อย่างไร ซึ่งปัจจุบันมีการร่างกฎหมายและอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาร่างกฎหมายดังกล่าว นอกจากนี้ หากกล่าวถึงเรื่องการควบคุมการทำงานของสื่อมวลชนโดยกฎหมาย ปัจจุบันมีกฎหมายหลายฉบับที่ควบคุมการทำงานของสื่อ ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติจัดแจ้งการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ หรือกฎหมายอาญาในเรื่องหมิ่นประมาท เป็นต้น และหากเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรงที่สื่อมวลชนต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและ

ครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นต้น ทั้งนี้ นอกจากจะมีกลไกในการกำกับดูแลกันเองของสื่อมวลชน และการควบคุมการทำงานของสื่อมวลชนโดยกฎหมายแล้วยังมีการกำกับดูแลการทำงานของสื่อมวลชนโดยสังคม หากสื่อมวลชนปฏิบัติหน้าที่ไปในทางที่ละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลอย่างร้ายแรงซึ่งย่อมก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ของสังคมต่อการทำงานของสื่อ นั้น จนอาจนำไปสู่การที่สื่อ นั้นจะต้องออกมาแสดงความรับผิดชอบในการทำงานของตนที่ผิดพลาดไป อย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลโดยสังคมในประเทศไทยดังกล่าวอาจเป็นเพียงกระแสเพียงชั่วคราว มิใช่การกำกับดูแลที่เป็นระบบและเข้มแข็ง

ในหัวข้อถัดไปของการเสวนา ได้กล่าวถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมของสื่อมวลชน ซึ่ง **นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์** ได้แสดงความคิดเห็นว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมของสื่อมวลชนนั้นเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง เช่น เดิมนั้นมีการนำเสนอข่าวที่มีภาพของเด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยมีแถบสีดำปกปิดมิให้รู้ว่าเป็นบุคคลใดเพียงแค่บริเวณดวงตาเท่านั้น แต่เมื่อมีกฎหมายคุ้มครองเด็กบัญญัติขึ้น จึงเริ่มมีการระมัดระวังมิให้มีการนำเสนอข่าวที่ละเมิดต่อสิทธิเด็กมากยิ่งขึ้นเนื่องจากกลัวว่าจะต้องรับโทษตามกฎหมาย โดยเฉพาะเมื่อกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลบังคับใช้ สื่อมวลชนยังมีความระมัดระวังในการเผยแพร่ภาพของบุคคลอื่นมากยิ่งขึ้น แต่ก็ยังคงมีการระบุชื่อ นามสกุล หรือข้อมูลส่วนบุคคลอื่น ๆ ของผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยานในคดีอยู่ และแม้สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติจะได้ออกแนวปฏิบัติ (Guideline) ในการนำเสนอข่าว เพื่อมิให้มีการกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของบุคคลอื่นในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแนวปฏิบัติ

ในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน สตรี หรือเกี่ยวกับเหยื่อที่ถูก
ล่วงละเมิดทางเพศก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงแนวปฏิบัติซึ่งไม่มีสภาพบังคับ
หากสมาชิกไม่ปฏิบัติตาม จึงยังคงเกิดกรณีที่มีการนำเสนอข่าวที่ละเมิดต่อ
สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่ตกเป็นข่าวในด้านต่าง ๆ อยู่หลายครั้ง ซึ่งหาก
เปรียบเทียบกับต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น หากเกิดเหตุการณ์คนร้ายกราดยิง
เด็กในโรงเรียน เราจะไม่เห็นสื่อมวลชนนำเสนอข่าวที่มีการสัมภาษณ์พยาน
หรือผู้เสียหายที่เป็นเด็ก ซึ่งต่างจากสื่อมวลชนในประเทศไทยซึ่งโดยส่วนใหญ่
ยังคงมีการสัมภาษณ์เด็กหรือเยาวชนที่เป็นพยานหรือผู้เสียหายอยู่ ถึงแม้
จะปิดบังใบหน้าก็เป็นเรื่องที่ไม่สมควรปฏิบัติ

นายสมพงศ์ เย็นแก้ว ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องการนำเสนอข่าว
ของสื่อมวลชนที่อาจกระทบหรือละเมิดสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
ในกระบวนการยุติธรรมจากมุมมองของพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่
ในการดำเนินคดีอาญาว่า ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวน โดยรวบรวม
พยานหลักฐานทุกชนิดเพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์
ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์
ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา อีกทั้งกฎหมายยังเปิดโอกาส
ให้ผู้ต้องหา มีสิทธิแสดงพยานหลักฐานเพื่อโต้แย้งได้ ดังนั้น การฟังความ
หรือการฟังข้อเท็จจริงในคดี ไม่ว่าจะในชั้นของเจ้าพนักงานตำรวจ หรือ
พนักงานอัยการ จะต้องฟังความทั้งสองด้านเสมอ อีกทั้งหากนำหลักการ
ที่กล่าวมานี้มากล่าวถึงหลักการทำงานของสื่อมวลชน สื่อมวลชนควรที่จะ
มีการนำเสนอข่าวในลักษณะที่ฟังความทั้งสองด้านเช่นกัน มิเช่นนั้น่าเสนอข่าว
ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงเพียงด้านเดียว หรือเสนอข่าวไปในทางที่ตัดสินว่าบุคคลนั้น

ได้กระทำความผิดไปแล้วโดยไม่รอให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น ได้มีโอกาสพิสูจน์ไปตามกระบวนการ ทั้งที่เขาควรได้รับความคุ้มครองตาม หลักกฎหมายที่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาล จะมีคำพิพากษาลงโทษ สิ่งนี้เองเป็นเรื่องที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยกำลังถูกละเมิด อยู่ในสังคมปัจจุบัน โดยการถูกสื่อชี้ให้เห็นว่าเป็นผู้กระทำความผิด ที่แท้จริงไปแล้ว อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม อย่างหนึ่ง

มีการตั้งคำถามว่า การที่สื่อละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้ต้องหาหรือจำเลย จะมืองค์กรใดที่ช่วยเหลือได้บ้าง และหากผู้ต้องหาหรือจำเลยร้องขอ ความช่วยเหลือจากกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้วไม่พอใจ ก็ต้อง กลับมาหากระบวนการยุติธรรม ซึ่งก่อให้เกิดกลไกการฟ้องสื่อเป็นจำเลยต่อศาล และก่อให้เกิดการฟ้องกลับกันไปมา จึงต้องตั้งหลักว่า เมื่อมีการฟ้องเป็นคดีแล้ว ต้องมีการพิสูจน์ความจริง ผู้ต้องหาสิทธิต่อสู้คดีและได้รับการปฏิบัติ ตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนจะเชื่อได้หรือไม่เป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนัก พยานหลักฐาน มิฉะนั้นแล้วใครได้ขึ้นหน้าสื่อก่อนจะเป็นผู้ถูกเสมอ คนแก้ที่หลัง คือคนผิด ซึ่งขัดกับหลักการของกระบวนการยุติธรรม จึงเป็นหน้าที่ของ กระบวนการยุติธรรมที่ต้องวางตัวเป็นกลาง เพราะผู้ต้องหาบางคนถูกประณาม ไปแล้วแต่ปรากฏภายหลังว่าศาลยกฟ้อง สื่อกลับหายไปไม่เยียวยา อย่างไรก็ตาม สื่อมีข้อดีคือ เป็นเสมือนกระจกส่องให้เห็นว่ามีความไม่เป็นธรรมอะไรบ้างเกิดขึ้น ในสังคม แต่ก็มีข้อเสียคือ หากสื่อลงข่าวโดยไม่ตรวจสอบข้อมูล พอมีความเสียหาย ที่เกิดขึ้นมักจะอ้างว่าคนออกมาออกสื่อเอง ซึ่งความจริงแล้วสื่อจะต้องกลั่นกรอง ข้อมูลที่อาจมีผลเสียหายต่อผู้ที่ต้องออกสื่อก่อนด้วย ตามหลักการฟังความ ทั้งสองฝ่าย และการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์

นอกจากนี้ หากสื่อลงข้อมูลผิดพลาดจะมีความเสียหายเป็นวงกว้าง เนื่องจากข้อมูลจะมีการกระจายไปในวงกว้าง แล้วสื่อจะเยียวยาด้านชื่อเสียงเกียรติยศของผู้ได้รับความเสียหายได้อย่างไร ทุกวันนี้มีการลงข่าวในสื่อโซเชียล แล้วสื่อส่วนบุคคลเข้ามาคอมเมนต์โดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย แต่เมื่อไปแจ้งความแล้วเจ้าหน้าที่กลับไม่รับแจ้งโดยอ้างว่าการหาตัวผู้กระทำความผิดได้ยาก การอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายมีขั้นตอนที่ยุ่งยากมาก จึงทำให้ไม่มีการลงโทษบุคคลที่คอมเมนต์ แม้จะมีสมาคมสื่อหรือองค์กรสื่อ แต่ก็ไม่สามารถเข้ามาควบคุมสื่อส่วนบุคคลเช่นนี้ได้ ทำให้ปล่อยไปตามสภาพสังคมลงโทษที่ว่าคอมเมนต์แท้ไปไหนไหน กระแสก็จะแท้ไปทางฝ่ายนั้น ไม่มีมาตรฐานรองรับไม่เหมือนกระบวนการยุติธรรมที่ทุกคนต้องมายอมรับในผลการตัดสิน ดังนั้นการวางแผนประกอบคำรับสารภาพโดยหลักแล้วทำได้ แต่การที่สื่อตามไปด้วยแล้วไปให้ผู้ต้องหาชี้โน้นชี้นี้ เป็นการละเมิดสิทธิผู้ต้องหา แต่ทุกวันนี้ที่ไม่เกิดเรื่องเนื่องจากผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่ได้ฟ้องร้อง เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่ต้องออกแนวปฏิบัติเพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐพึงระวัง ดีกว่าต้องให้ผู้ได้รับความเสียหายไปแจ้งความเอง

นายวิพล กิตติศนาสรชัย กล่าวเสริมว่า จากหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ เมื่อผู้ต้องหาที่อยู่ในระหว่างชั้นสอบสวนจะขอทราบข้อมูลคดีในชั้นสอบสวนจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรงว่ามีพยานบุคคลใดบ้าง เจ้าหน้าที่จะยึดหลัก “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น” แต่มีหลักที่ยึดหยุ่นให้ไม่ต้องเปิดเผย ๒ หลัก คือ ๑) ต้องไม่เปิดเผยหากกระทบต่อการบังคับใช้กฎหมาย หรือทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสียไป และ ๒) ต้องไม่เปิดเผยหากจะกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น หากเปิดเผย

พยานบุคคลในคดีไป จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องในคดีซึ่งเป็นผู้มีสิทธิพลข่มขู่คุกคามพยานได้ ดังนั้น ในชั้นของพนักงานอัยการจะสามารถร้องขอให้เปิดเผยข้อมูลได้หรือไม่ และมีหลักเกณฑ์อย่างไรในการพิจารณาว่าอะไรควรเปิดหรือไม่ควรเปิด ซึ่ง**นายสมพงศ์ เย็นแก้ว** ได้กล่าวว่า ในฐานะที่เป็นพนักงานอัยการ มีข้อควรระวังอยู่ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๒๓ ที่ว่า ผู้ใดล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่นโดยเหตุที่เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่แล้วเปิดเผยความลับนั้นในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด จะได้รับโทษทางอาญา ดังนั้น ในการเปิดเผยข้อมูลให้แก่ผู้ร้องขอนั้น พนักงานอัยการจะต้องคำนึงเสมอว่าจะมีผลกระทบต่อการสอบสวนและความเป็นกลางหรือไม่อย่างไร เพราะน้ำหนักของพยานที่เปิดเผยไปจะต้องไปเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแน่นอน ดังนั้น การให้ปากคำจึงต้องเป็นความลับ หากเปิดเผยจะกระทบต่อการใช้ชีวิตในสังคมและความปลอดภัยของพยานเอง ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐาน และพยานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่รัฐเป็นผู้เปิดเผยข้อมูลให้สื่อเอง อาจถูกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกดดันหรือถูกฟ้องกลับทันทีฐานละเมิด ฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จต่อเจ้าพนักงาน อันจะส่งผลต่อขวัญและกำลังใจ จนอาจทำให้พยานไม่กล้ามาเบิกความในชั้นศาล และอาจส่งผลให้พยานปากอื่นที่รู้ความจริงไม่กล้ามาให้ข้อมูลกับเจ้าพนักงาน พนักงานอัยการจึงต้องชั่งน้ำหนักดูว่าอะไรทำได้หรือไม่ แม้กระทั่งในการขอคัดเอกสาร จะให้ได้เฉพาะพยานที่มากับความมาขอคัดคำให้การขึ้นสอบสวนของตนเองเท่านั้น ดังนั้น แม้สังคมจะอยากเปิดเผยข้อมูล แต่สิ่งเหล่านี้เป็นดาบสองคม ที่หากเปิดเผยแล้วจะไปกระทบกับเรื่องอื่น ๆ

นายวสันต์ ภัยหลิกลิ ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า แม้กฎหมายจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ แต่ในทางปฏิบัติไม่มีความเข้มงวด ทำให้เกิดการละเมิด

ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เช่น แม้จะมีหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดก็ตาม ก็ยังคงมีการนำตัวผู้ต้องหาไปทำแผนประกอบคำรับสารภาพ โดยที่สื่อนำเสนอข่าวโดยชี้นำไปในทางว่าเป็นผู้กระทำความผิด อันเป็นการตัดสินตั้งแต่แรกโดยที่ศาลยังไม่ได้พิพากษา ซึ่งท้ายสุดแล้วหากศาลพิพากษาแล้วปรากฏว่ายกฟ้อง ใครจะเป็นผู้เสียหาย และเสียหายอย่างไร แค่นั้น แท้จริงแล้วสำนักงานตำรวจแห่งชาติออกข้อกำหนดมาแล้ว แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีปัญหาอยู่ เช่น คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ ๔๑๙/๒๕๕๖ เรื่อง การอำนวยความสะดวกยุติธรรมในคดีอาญา การทำสำนวนสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวน คดีอาญา ที่กำหนดให้ห้ามจัดให้สื่อมวลชนทำข่าวในขณะที่น่าตัวผู้ต้องหาไปนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ และหลีกเลี่ยงการให้สัมภาษณ์ในลักษณะเป็นการโต้ตอบระหว่างพนักงานสอบสวนกับผู้ต้องหา หรือบุคคลใด เนื่องจากอาจจะเป็นเหตุให้รูปคดีเสียหาย

อีกทั้ง คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติดังกล่าวยังกำหนดมิให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในที่น่าชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ แต่ในความเป็นจริง เรายังเห็นว่ายังคงมีสื่อมวลชนไปทำข่าว และมีประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดี เข้าไปดูการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพอยู่ จนเกิดภาพการรุมประชาทัณฑ์ ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ที่ถูกคนในสังคมตัดสินไปแล้ว เมื่อมีการร้องเรียนมายังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็จะมีการเข้าตรวจสอบ และเสนอไปยังสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้กำชับกำกับดูแลว่าคำสั่งที่ออกไปนั้นเป็นคำสั่งที่ต้องปฏิบัติให้เกิดผล นอกจากนี้ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจ ไม่เกี่ยวกับคดี ได้กำหนดไว้ว่า ห้ามให้ข่าว แฉลงการณ์ การให้สัมภาษณ์ หรือ

การเผยแพร่ภาพต่อสื่อมวลชนเกี่ยวกับเรื่องที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือ จะเกิดความเสียหาย เสียชื่อเสียง หรือผลประโยชน์แก่ผู้อื่น รวมทั้งเรื่อง ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อหรือเสียหายแก่คดี โดยเฉพาะคดีที่อยู่ระหว่างการสืบสวน สอบสวนที่ยังไม่เสร็จสิ้น หรือเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ไม่เหมาะสมที่หาก เปิดเผยแล้วประชาชนอาจจะเอาเป็นแบบอย่างในการกระทำ และยังกำหนด ห้ามตำรวจอนุญาตให้สื่อมวลชนถ่ายภาพในห้องสืบสวนสอบสวนในขณะที่มีการ สืบสวนสอบสวน เว้นแต่กรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนสอบสวนได้รับผิดชอบ เป็นผู้ดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งคดี จุดนี้เองเป็นช่องที่เปิดให้เจ้าหน้าที่ อ้างเหตุจำเป็นในการนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าว โดยอ้างว่าขออนุญาต ผู้บังคับบัญชาแล้ว

นอกจากนี้ ในบางกรณีที่บางมูลนิธิได้มีการนำตัวเด็กโดยเฉพาะเหยื่อ ไปแถลงข่าว ช่วงแรก ๆ มีปัญหามาก เนื่องจากมีการเปิดเผยตัวตนเด็ก อย่างชัดเจน หรือเปิดเผยชื่อญาติพี่น้องของเด็กซึ่งทำให้สาธารณชนหรือ คนใกล้ชิดเด็กรู้ได้ว่าเป็นใคร ในระยะหลัง ๆ แม้จะมีการปกปิดตัวตนเด็ก ด้วยการใส่หมวกอำพรางใบหน้า แต่บ่อยครั้งก็ไม่สามารถปกปิดได้ ทำให้สังคม ตัดสินเด็กไปแล้ว การนำตัวเหยื่อที่เป็นเด็กไปแถลงต่อสาธารณชนจะเป็น การละเมิดซ้ำ และเมื่อสื่อเสนอข่าวต่อ ๆ ไปก็เป็นการละเมิดซ้ำเข้าไปอีก อันเป็นการตอกย้ำให้ฝังลึกลงในจิตใจเด็ก

ในส่วนประเด็นว่า การนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวถือเป็นการ ประชาสัมพันธ์ผลงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น นายวสันต์ ภัยหลีกลี้ ได้กล่าวว่า หน้าที่หลักของเจ้าหน้าที่ตำรวจ คือ การคลี่คลายคดี การจับตัวผู้กระทำความผิด ดังนั้น การนำเอาสิทธิมนุษยชนหรือศักดิ์ศรีของผู้อื่นมาประชาสัมพันธ์ผลงาน จึงเป็นเรื่องที่ไม่สมควร

ส่วนแนวทางแก้ไขปัญหาคือ แต่เดิมสื่อที่มีลักษณะของการกำกับดูแล
กันเอง โดยมีสภาการหนังสือพิมพ์ สภาสื่อมวลชนแห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุ
โทรทัศน์ เข้ามามีกำกับดูแลนั้น ยังคงมีปัญหายุ่ง ๒ ข้อ คือ ๑) ไม่มีสภาพบังคับ
ทางกฎหมาย และ ๒) ไม่ครอบคลุมทั่วถึง กล่าวคือ ใครอยากมาให้กำกับก็ได้
ใครไม่เข้ามาเป็นสมาชิกจะเข้าไปกำกับเขาไม่ได้ หรือใครจะลาออกจากสมาชิก
เมื่อใดก็ได้ เช่น เมื่อสภาวิชาชีพชี้ว่าการกระทำของสื่อนั้นไม่เหมาะสม สื่อนั้น
ก็ถอนตัวออกไปโดยที่ทำอะไรไม่ได้ เป็นที่มาของแนวคิดในการร่างกฎหมาย
เกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมและมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว
อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนอาจมีความกังวลว่ากฎหมายดังกล่าว
จะมากระทบต่อสิทธิเสรีภาพของสื่อในการนำเสนอข่าวสาร แต่ที่ผ่านมา
ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า การกำกับดูแลกันเองของสื่อยังไม่ได้ผล ในปัจจุบันมีสื่อใหม่ ๆ
เกิดขึ้นมาหลากหลาย ซึ่งอีกมุมหนึ่งทำให้ยังมีปัญหาขยายตัวมากขึ้น ทุกคนตั้งตัว
เป็นสื่อเองได้และไม่มีขอบเขต หากสื่อหลักเป็นผู้กระทำละเมิดก็อาจถูกประณาม
จนไปสู่การปรับปรุงได้ ในขณะที่ผู้ที่ตั้งตนเองเป็นสื่อหากกระทำการ
ในลักษณะตัดสินว่าผู้อื่นกระทำความผิดแล้วจุดนี้จะทำอย่างไร ซึ่งปัญหาดังกล่าว
นี้ นายวสันต์ ภัยหลีกลี้ ได้เสนอว่า ๑) สื่อหลักที่เป็นสื่ออาชีพต้องเป็น
ตัวอย่างที่ดี ขณะเดียวกันก็มีจริยธรรมกำกับ มีกระบวนการในการตรวจสอบ
ข้อเท็จจริงก่อนนำเสนอข่าว ๒) ประชาชนต้องรณรงค์ให้ตระหนักถึง
การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้อื่น ขณะเดียวกันการใช้สื่อต้องเป็นไป
ในทางสร้างสรรค์ กล่าวคือ อย่าเผยแพร่ ส่งต่อข่าว หรือข้อมูลใด ๆ โดยไม่
ตรวจสอบข้อมูลอันจะเป็นการขยายข่าวปลอมอันเป็นการละเมิดผู้อื่นได้
และในส่วนของกฎหมายนั้น นายวสันต์ ภัยหลีกลี้ เห็นว่า เรื่องสิทธิมนุษยชน
เป็นหลักสากลที่ถูกกำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

กติการะหว่างประเทศ รัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระเบียบหรือคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ แนวปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ แต่จะอย่างไรให้การปฏิบัติตามกฎหมาย หรือระเบียบดังกล่าวเป็นไป โดยเข้มงวด เอาจริงเอาจังกับเรื่องพวกนี้เพื่อไม่ให้มีการละเมิดซ้ำแล้วซ้ำอีก

ในประเด็นต่อมา **นายวิพล กิตติทัศนาสรัชย์** ได้ตั้งคำถามว่า ในอนาคตไม่ว่าจะมีกฎหมายออกมาจำกัดการทำงานของสื่อหรือไม่ก็ตาม เมื่อเรามีแนวทางปฏิบัติของทางสื่อ ระเบียบหรือคำสั่งของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ติดอยู่แล้ว บางส่วน จะทำอย่างไรให้สิ่งเหล่านี้สามารถมีผลใช้บังคับได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งประเด็นคำถามนี้ **นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์** กล่าวว่า ต้องแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) สื่อบุคคล เป็นสื่อที่ยากจะควบคุม เพราะเสมือนเป็นประชาชนทั่วไป จะต้องใช้กฎหมายที่มีอยู่ควบคุมดูแล ๒) สื่อที่มีองค์กรชัดเจน จะต้องเริ่มแก้ไขที่จุดนี้ ซึ่งกรณีนี้ต้องไปดูองค์กรในกระบวนการยุติธรรมอื่นด้วย และต้องเปลี่ยนทัศนคติหลาย ๆ อย่างของผู้บริหารองค์กรนั้น ส่วนการแก้ไวนั้น นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ เห็นด้วยที่สื่อต้องควบคุมกันเอง โดยนำกฎหมายเกี่ยวกับองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมมาใช้ เพราะหากมีการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) สามารถระงับการออกอากาศและปรับตามกฎหมายได้ โดย กสทช. ต้องสนับสนุนองค์กรวิชาชีพสื่อที่มากำกับดูแลกันเอง และต้องเชื่อมโยงองค์กรวิชาชีพสื่อที่มากำกับดูแลกันเองกับ กสทช. ให้สำเร็จ จึงจะเกิดผลให้เกิดการกำกับดูแลได้ เช่น เมื่อมีการกระทำผิดจริยธรรม องค์กรวิชาชีพสื่อจะต้องไต่สวนข้อเท็จจริง โดยมีกำหนดเวลาการไต่สวนที่ชัดเจน และหากเป็นการกระทำผิดที่ชัดแจ้ง องค์กรวิชาชีพสื่อจะต้องมีหนังสือ

แจ้งเตือนการกระทำละเมิดไปถึงผู้นั้นทันที และเมื่อมีการลงโทษแล้ว ให้ประกาศอย่างชัดเจน โดยผู้นั้นจะต้องลงเสนอข่าวด้วย สิ่งเหล่านี้จะทำให้ การกำกับดูแลได้ผล

ต่อมา **นายวิพล กิตติทัศนาศรัย** ได้ตั้งคำถามต่อไปว่า องค์กรวิชาชีพสื่อมีพนักงานประจำหรือไม่ และมีเงินสนับสนุนการทำงานขององค์กรหรือไม่ **นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์** กล่าวว่า โดยระบบแล้วเงินสนับสนุน จะมาจากความสมัครใจของสื่อเอง โดยมาจากเงินสนับสนุนค่าสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่ แล้วจะมาจากสื่อใหญ่ ๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาหลัก คือ องค์กรวิชาชีพสื่อไม่กล้า เตือนสื่อด้วยกันเองอย่างตรงไปตรงมา เนื่องจากกลัวว่าสื่อจะลาออกจากการเป็นสมาชิก อีกทั้งกรรมการองค์กรวิชาชีพสื่อล้วนมาจากสื่อด้วยกันเอง ดังนั้น จึงควรแก้ไขโดยการให้ประธานกรรมการองค์กรวิชาชีพสื่อมาจากคนนอก และประกาศให้ทราบโดยทั่วไปว่าหากมีปัญหามาสามารถร้องเรียนขององค์กร วิชาชีพสื่อได้ และต้องมีขั้นตอนว่าหากมีการตัดสินข้อร้องเรียนใด ๆ แล้วจะต้อง ประกาศให้สาธารณชนได้รับทราบ

ต่อมาในช่วงท้ายของการเสวนา **นายสมพงศ์ เย็นแก้ว** ได้กล่าวส่งท้ายว่า การเรียกยอผู้เข้าชมข่าวของสื่อในยุคปัจจุบันจะมีลักษณะของการนำ กระบวนการยุติธรรมเข้าไปตัดสินบนสื่อสาธารณะ เมื่อสื่อถูกฟ้องก็มักจะอ้างเสมอ ว่าสื่อไม่ผิด สื่อกระทำโดยชอบ เป็นประโยชน์ต่อประชาชน เป็นประโยชน์ต่อ สาธารณะ ในการพิจารณาว่าการกระทำของผู้นั้นเป็นความผิดฐาน หมิ่นประมาทหรือไม่ จะต้องพิจารณาจากข้อยกเว้นของความผิดฐาน หมิ่นประมาท คือ ๑) “หลักสุจริต” คือ สื่อมีเจตนาอะไรในการลงข่าวนั้น ต้องการให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารอะไร จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน อย่างไร ๒) “หลักเพื่อความชอบธรรม หรือป้องกันส่วนได้เสียเกี่ยวกับตนตาม

คลองธรรม” โดยพิจารณาว่าผู้มีส่วนได้เสียได้ป้องกันส่วนได้เสียเกี่ยวกับตนตามคลองธรรมอย่างไร และการกระทำนั้นทำให้สิทธิของตนหายไปอย่างไร ๓) “หลักติชมด้วยความเป็นธรรม ซึ่งบุคคลหรือสิ่งใดอันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำ” คือ ต้องพิจารณาว่าคำพูดนั้นต้องการอะไร หากเป็นการสื่อนำเสนอข่าวโดยใส่ความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปเข้าข้างคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในลักษณะชี้นำสังคม แล้วมีการตอบโต้กันไปมาในรายการสด เสมือนตั้งตนเองเป็นผู้ตัดสินไปแล้วว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด เช่นนี้ไม่เรียกว่าติชมด้วยความเป็นธรรม ตัวอย่างคำถามที่สื่อตั้งแล้วมักจะเอาความรู้สึกส่วนตัวเข้าไป เช่น ทำไปโดยป้องกันตัวหรือไม่ บันดาลโทสะหรือไม่ อีกฝ่ายเป็นผู้เริ่มกระทำก่อนหรือไม่ หากใส่ความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปก็ไม่ถือว่าเป็นติชมด้วยความเป็นธรรม และ ๔) “หลักไม่ใช้เรื่องส่วนตัวของผู้อื่น” ในยุคปัจจุบัน สื่อสาธารณะร่วมมือกับผู้ทำรายการช่องยูทูบ (Youtuber) ตั้งตนเป็นผู้เสียหายเสียเอง โดยไปไล่เรียงสัมภาษณ์ผู้คนแล้วออกรายการสด ซึ่งมากเกินไปกว่าการติชมด้วยความเป็นธรรม เข้าลักษณะเป็นการประจาน การแก้ไขปัญหานี้ในมุมมองของนักกฎหมาย คือ ทุกวันนี้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากสื่อไม่ยอมไปแจ้งความดำเนินคดี ดังนั้น จึงเห็นว่าเรื่องนี้ต้องหาทางแก้ โดยหากเป็นเรื่องที่จะส่งผลกระทบต่อสื่อที่ กสทช. ดูแลอยู่ อันเป็นภาพรวมสาธารณะและความสงบเรียบร้อยของประชาชน ต้องให้รัฐเป็นผู้เสียหาย ทั้งนี้ เพื่อให้กลไกการดำเนินการมีสภาพบังคับ รัฐในฐานะที่เป็นผู้กำกับดูแล กสทช. จึงต้องไปหากลไกเพื่อแก้ไขปัญหานี้เพื่อให้ผู้ที่ละเมิดถูกลงโทษปรับ หรือคว่ำบาตร หรือป้องกันไม่ให้ผู้อื่นกระทำตาม

นายวิพล กิตติศาสนาสรัชย์ ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ในอีกด้านหนึ่งของมุมมองต่อสื่อ นั้น สถาบันนิติวัชรได้เคยร่วมมือกับ UNESCO และ

สมาคมอัยการโลก จัดงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “แนวทางสำหรับพนักงานอัยการ ในการดำเนินคดีอาญาที่กระทำต่อนักข่าว” ไปแล้ว ซึ่งในทางสากลได้ให้ความสำคัญ กับแนวทางการปกป้องเสรีภาพของนักข่าวเป็นพิเศษ และต้องการคุ้มครอง นักข่าวที่ทำงานในลักษณะสืบสารมวลชนเชิงซุกซน (INVESTIGATIVE JOURNALISM) ซึ่งในหลาย ๆ กรณีเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม ในแง่ที่เป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีใหญ่ ๆ ที่อาจมีความเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจ ซึ่งหากเป็นการดำเนินการตามปกติที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากสื่อแล้วก็อาจจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ในช่วงสุดท้าย ได้มีการจัดให้มีการตอบคำถามจากผู้เข้ารับฟัง การเสวนา ซึ่งมีผู้เข้ารับฟังการเสวนาได้ถามว่า มีกรณีศึกษาจากต่างประเทศ หรือไม่ที่สามารถบังคับใช้กฎหมายหรือกลไกกำกับสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประเทศไทยจะสามารถกระทำในรูปแบบเดียวกันได้หรือไม่ **นายสันต์ ภัยหลิก** กล่าวว่า ในประเทศอังกฤษ เมื่อเกิดเหตุอาชญากรรม ตำรวจจะมีการกั้นจุดเกิดเหตุไว้มิให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในจุดเกิดเหตุ ซึ่งเป็นประโยชน์ ต่อคดีที่มีการป้องกันมิให้พยานหลักฐานเสียหาย และยังเป็นการป้องกัน ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องไม่ให้เข้าไปกระทำละเมิดต่อเหยื่อ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความเข้มงวด แต่ในประเทศไทยเห็นว่าแม้จะมีกฎหมาย แต่จะอย่างไรให้มีความเข้มงวด เช่น ระเบียบ หรือคำสั่งของ กสทช. มีการกำหนดเกี่ยวกับการห้ามเอาตัวผู้ต้องหา มาแถลงข่าวหรือทำแผนประกอบคำรับสารภาพ แต่ก็ต้องไปกำกับนโยบายให้มีความชัดเจน และสื่อเองจะต้องรู้ด้วย เพราะในบางครั้งที่สื่อกระทำละเมิดนั้น เกิดจากความไม่รู้ และสื่อต้องระมัดระวังไม่ไปตัดสินเรื่องนั้น ๆ โดยนักข่าว จะต้องแยกข้อเท็จจริงกับความเห็นออกจากกัน นอกจากนี้ การนำเสนอข่าว ในรูปแบบของการมานั่งถกถามกันในทุกวันนี้มีความปะปนกันไปหมดระหว่าง

ข้อเท็จจริงกับความเห็นซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สมควร เพราะอาจก่อให้เกิดการโน้มน้าว
สังคมได้ ดังนั้น บทบาทหลักของบุคลากรข่าวคือการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงกับ
สาธารณะชนเพื่อทราบเท่านั้น ต้องไม่ทำตัวเป็นผู้ตัดสินเสียเอง

สุดท้าย **นายวันต์ ภัยหลิกี้** ได้กล่าวสรุปว่า เสรีภาพสื่อมีความสำคัญ
มาก เพราะเสรีภาพสื่อก็คือเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น จะต้องมีการคุ้มครอง
สื่อจากการถูกกลั่นแกล้งรังแกด้วย แต่ในขณะเดียวกัน สื่อก็ต้องไม่ไปละเมิด
สิทธิของผู้อื่น และสื่อเองก็มีส่วนที่จะช่วยส่งเสริมเรื่องสิทธิมนุษยชน และ
เรื่องกระบวนการยุติธรรมด้วยเช่นกัน

พิมพ์ที่ บริษัท ธนอรุณการพิมพ์ จำกัด
๔๕๗/๖-๗ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทร. ๐ ๒๒๘๒ ๖๐๓๓-๔ โทรสาร ๐ ๒๒๘๐ ๒๑๘๗-๘

“สร้างองค์ความรู้ เชื่อมประสาน สู่การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรม”

สำนักงานประสานงานกระบวนการยุติธรรม

สถาบันนิติวัชร สำนักงานอัยการสูงสุด

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ อาคารราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ชั้น ๘

เลขที่ ๑๒๐ หมู่ที่ ๓ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๑๐

Website : www3.ag0.go.th/nitivajra/ E-Mail : ojc@ago.go.th

โทร. ๐ ๒๑๔๒ ๒๑๖๒, ๐ ๒๑๔๒ ๓๑๒๙